

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

KDO JE DNES NOVINÁŘ, SOUDRUZI?

**Reflexe novinářské profese stavovskou organizací československých novinářů v letech
1948-1968**

WHO IS THE JOURNALIST TODAY, COMRADES?

Reflection of the journalistic profession by the professional organization of Czechoslovak
journalists in the years 1948-1968

Disertační práce

Mgr. Věra Bartalová

Školitel Doc. PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala samostatně za použití přiznané literatury a pramenů. Práce má bez příloh a seznamu zdrojů 609 514 znaků včetně poznámek pod čarou.

V Olomouci dne 5. srpna 2021

Mgr. Věra Bartalosová

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat svému školiteli, doc. Petru Orságovi. Jeho přehled a nadhled v oblasti dějin médií krotily mé někdy až příliš černobílé interpretace, zatímco jeho schopnost nadchnout se pro téma mě nutila bádát hlouběji a šířeji. V neposlední řadě to byl on, kdo mě k tématu této práce před lety přivedl.

Děkuji také Lee, že tu pro mě vždy byla, svým přátelům, že mě hecovali, a svým studentům, že mě motivovali studium dokončit.

Anotace

Tato disertační práce se zabývá obrazem novinářů v jejich stavovském periodiku a v dalších dokumentech Svazu československých novinářů v rozmezí 1948 a 1968. Cílem bylo popsat, jaké pojetí novinářské práce redaktorům předkládala jejich novinářská organizace, jakými tématy se novináři ve vztahu ke svému povolání zabývali a jak se témata i obraz novinářů proměňoval a vyvíjel v souvislosti se společenským a politickým vývojem v Československu. Počáteční rok analýzy znamenal velký předěl v dějinách Československa a mnoho změn s ním souvisejících museli občanům vysvětlovat a propagovat právě novináři. V souvislosti s tím, jak se dařilo uskutečňovat záměry politické moci, se průběžně upravovaly i úkoly novinářů. Ti se v závěru sledovaného období připojili k demokratizačnímu procesu zvanému pražské jaro, nicméně neúspěch tohoto obrodného hnutí a sovětská okupace celý stát i novináře uvrhli na dalších více než dvacet let zpátky do nesvobody.

Analýza časopisu byla provedena historicko-srovnávací metodou zaměřenou zejména na identifikaci a interpretaci klíčových témat spojených s novinářskou profesí a s jejími hlavními aspekty. Výsledkem zkoumání bylo rozdělení zkoumaného na šest dílčích úseků, které vystihovaly proměny v prezentaci novinářské profese. Jako hlavní témata jsme na základě analýzy identifikovali prezentaci samotné novinářské profese, poslání novinářů v socialistické společnosti, představování novinářských vzorů, požadavky na mediální obsahy, vzdělávání novinářů, specifika televizní a rozhlasové mediální produkce a emancipace novinářské profese, která se projevila i v rámci pražského jara. V reakci na společenský vývoj se objevovala i témata nová, jako novinářské svědomí, emancipace, inzerce nebo volní novináři. Celkově provedená analýza novináře představila v dvojím světle. Na jednu stranu byli v pozici velmi důležitých pracovníků v oblasti propagace a agitace. Na druhou stranu je neustále kritizovala a především úkolovala.

Klíčová slova

Svaz československých novinářů; novinářská organizace; Československý novinář; Novinář; sjezd novinářů; KSČ; sebepojetí novinářů; novinářská profese.

Annotation

This dissertation deals with the image of journalists in their professional magazine and in other documents of the Union of Czechoslovak Journalists between 1948 and 1968. The aim was to describe the concept of journalistic work presented to editors by their journalistic organization, what topics journalists dealt with in relation to their profession and how the topics and the image of journalists changed and evolved in relation to social and political developments in Czechoslovakia. The initial year of the analysis marked a major turning point in the history of Czechoslovakia and many of the changes associated with it had to be explained and promoted to citizens by journalists. The tasks of journalists were continuously adjusted as the intentions of the political authorities were implemented. At the end of the period under review, they joined the democratisation process known as the Prague Spring, but the failure of this revival movement and the Soviet occupation meant for the entire state and journalists back into unfreedom for more than twenty years.

The analysis of the journal was conducted using a historical-comparative method, focusing mainly on the identification and interpretation of key themes related to the journalistic profession and its main aspects. As a result, the research was divided into six sub-sections that captured the changes in the presentation of the journalism profession. Based on the analysis, we identified the main themes as the presentation of the journalistic profession itself, the mission of journalists in a socialist society, the presentation of journalistic role models, the requirements for media content, the education of journalists, the specifics of television and radio media production, and the emancipation of the journalistic profession, which was also manifested in the Prague Spring. In response to social developments, new themes also emerged, such as journalistic conscience, emancipation, advertising and free journalists. Overall, the analysis presented the journalist in a double light. On the one hand, they were in the position of very important workers in the field of promotion and agitation. On the other hand, they were constantly criticized and above all tasked, which made them servants.

Keywords

Union of Czechoslovak Journalists; Organization of Journalists; Czechoslovak Journalist magazine; Journalist magazine; Congress of Journalists; Communist Party; self-image of journalists; journalistic profession.

Obsah

1.	Úvod.....	1
1.1	Motivace ke zpracování tématu	1
1.2	Cíl práce.....	3
1.3	Stav dosavadního poznání tématu	5
1.4	Struktura práce.....	10
2.	Teoretická východiska práce	13
3.	Historický a mediální kontext	17
3.1	Ovládnutí médií po II. světové válce.....	17
3.2	Řízení médií po jejich ovládnutí.....	19
3.3	Československá média po XX. sjezdu KSSS	21
3.4	Pražské jaro v médiích.....	23
4.	Svaz československých novinářů v analyzovaném období.....	28
5.	Časopisy Československý novinář a Novinář	36
6.	Metodika.....	43
6.1	Metoda výzkumu časopisů a archivních materiálů.....	43
6.2	Téma práce, cíle, výzkumné otázky a hypotézy	47
6.3	Výzkumný vzorek.....	49
6.3.1	Výběr vzorku.....	49
6.3.2	Archiv Syndikátu novinářů	51
7.	Vnitřní periodizace zkoumaného období	53
7.1	Budování nových základů podle V. I. Lenina a J. V. Stalina (1948–1955)	53
7.2	Proměna žurnalistické profese po XX. sjezdu KSSS (1956–1957).....	54
7.3	„Malá normalizace“ po událostech v roce 1956 (1958–1962)	56
7.4	Cesta k novému tiskovému zákonu (1963–1966).....	58
7.5	Poklidně a loajálně od tiskového zákona k pražskému jaru (1967)	59
7.6	Rok pražského jara a návrat sovětské zimy (1968)	60

8.	Postavení novinářské organizace v letech 1948–1968	61
8.1	Svaz novinářů v období budování nových žurnalistických základů po vzoru V. I. Lenina a J. V. Stalina (1949–1955)	61
8.2	Proměna žurnalistiky a novinářské organizace po XX. sjezdu KSSS (1956–1957) .	62
8.3	Diskuse o možnosti zrušení povinného členství ve SČSN (1957-1958)	64
8.4	„Normalizace“ po roce 1956 a zrušení povinného členství ve svazu (1958-1962)...	66
8.5	Svaz novinářů na cestě k novému tiskového zákonu (1963-1966)	67
8.6	Novinářská organizace mezi tiskovým zákonem a pražským jarem (1967)	69
9.	Poslání a úkoly novinářů	72
9.1	Poslání žurnalistiky do první poloviny 50. let (1949-1955)	72
9.1.1	Novinář jako budovatel míru	75
9.1.2	Novinář jako budovatel socialismu	78
9.2	Tabuizovaná témata mezi lety 1949-1955	88
9.3	Úkoly novinářů v letech 1956-1957	89
9.4	Poslání tisku po potlačení revolucí v Maďarsku a v Polsku (1958-1962)	92
9.4.1	Propagace marxismu-leninismu v novinách	93
9.4.2	Život v socialismu	94
9.4.3	Mezinárodní vztahy a zahraniční spolupráce	97
9.5	Poslání novinářů na jejich cestě k tiskovému zákonu (1963-1966)	99
9.5.1	Novináři ve stínu XII. sjezdu KSČ	99
9.5.2	Příprava XIII. sjezdu KSČ a V. sjezdu Svazu československých novinářů	101
10.	Novinářské vzory	103
10.1	Vzory v době budování nových žurnalistických základů (1949-1955)	103
10.1.1	Sovětské vzory pro československé novináře	103
10.1.2	Kapitalistický, západní a měšťácký tisk jako nepřítel sovětských novin	107
10.2	Proměna žurnalistických vzorů po XX. sjezdu KSSS (1956-1957)	112
10.3	„Normalizace“ po událostech v roce 1956 a ohlžení za minulostí (1958-1962)	117

10.4	Novinářské vzory v polovině 60. let (1963-1966).....	121
11.	Požadavky na mediální obsahy	123
11.1	Nové definice nároků na kvalitu žurnalistiky v první pol. 50. let (1949-1955)...	123
11.1.1	Vztah k masám	126
11.1.2	Dopisovatel jako prodloužená ruka novináře.....	129
11.2	Nároky na novináře v reakci na odsouzení kultu osobnosti (1956-1957).....	134
11.2.1	Sportovní rubriky v kontextu kritiky kultu osobnosti	137
11.2.2	Pozice kulturních rubrik	140
11.3	Nároky na média v letech 1958-1962	141
11.4	Požadavky na kvalitu mezi XII. sjezdem KSČ a zlegalizováním cenzury (1963–1966)	144
11.5	Reklama jako „nový“ prvek socialistického hospodářství (1967).....	146
12.	Vzdělávání a výchova novinářů	148
12.1	Období budování nových žurnalistických základů a jejich odraz ve vzdělávání (1949–1955)	148
12.2	Význam vzdělávání novinářů po XX. sjezdu KSSS (1956–1957)	153
12.3	Dopady „malé normalizace“ po událostech v roce 1956 na vzdělávání novinářů (1958–1962)	154
12.4	Vzdělávání novinářů v 60. letech.....	156
13.	Televize a rozhlas v prvních dvou dekádách komunistické vlády	158
13.1	50. léta jako éra „utajeného“ rozšiřování televizního vysílání	158
13.2	Rozhlas a televize na přelomu 50. a 60. let.....	159
13.3	Problémy televizní žurnalistiky v 60. letech.....	162
13.4	Rozkvět televizní žurnalistiky v 60. letech a její tabu	163
14.	Emancipace novinářské profese	166
14.1	Upřený prostor pro samostatnost v první polovině 50. let (1949–1955)	166
14.2	Proměna žurnalistiky v reakci na kritiku kultu osobnosti a kritika SČSN (1956-1957)	166

14.3	Opětovné utužení poměrů v novinářské organizaci (1958-1966).....	171
14.4	Novináři po vzniku Ústřední publikační správy (1967).....	172
14.5	Otázka novinářské etiky jako téma novinářů i Novináře (1967)	173
14.6	Volní novináři (1967)	175
15.	Rok pražského jara a návrat sovětské zimy (1968).....	177
15.1	Demokratizační proces v Československu.....	178
15.1.1	Ohlédnutí za V. sjezdem	178
15.1.2	Svoboda slova coby základní cíl	180
15.1.3	Novináři a Svaz československých novinářů během pražského jara	182
15.1.4	Televizní a rozhlasové vysílání	184
15.2	Mimořádný sjezd Svazu československých novinářů.....	186
15.2.1	Hlavní témata mimořádného sjezdu.....	188
15.2.2	Další hosté sjezdu.....	190
15.2.3	Rezoluce sjezdu.....	192
15.3	Novináři ve stínu sovětské okupace.....	194
16.	Shrnutí.....	199
17.	Závěr.....	209
18.	Prameny.....	213
19.	Literatura	214
20.	Seznam zkratk	227
21.	Seznam příloh.....	228
22.	Přílohy	231

1. Úvod

1.1 Motivace ke zpracování tématu

Rozvoj sociálních sítí a internetu nám v současnosti klade stále nové výzvy v otázce definice novinářského povolání. Kdo je novinářem a koho za něj ještě označit můžeme, popřípadě koho již ne? Americký historik médií Michael Schudson definuje žurnalistiku jako povolání nebo postup výroby a šíření informací o současných tématech veřejného zájmu a významu. Jedná se podle něj o provázaný celek společností a činností, které pravidelně zveřejňují informace a komentáře k aktuálním událostem anonymním příjemcům.¹ John Hartley žurnalistiku a média vnímá jako jeden z prvků modernity a jako takovou ji považuje za nejdůležitější textový systém na světě.² Rudolf Stöber považoval za nezbytnou podmínku pro vývoj a rozvoj žurnalistiky uvědomění si představy o vlastním povolání, nejčastěji formou zakládání spolků či institucionalizací novinářského vzdělávání.³

Tyto a mnohé další definice vycházejí z liberální tradice médií, současně stále neodpovídají na otázku *Co je to žurnalistika/ kdo je novinář?*. Kde leží hranice mezi bloggery⁴ a profesionálními novináři? Ani současná česká legislativa aktuálně nedisponuje definicí novináře a žurnalistiky.⁵ Znamená to však, že v době před nástupem nových médií byla odpověď na otázku *Kdo je novinářem?* snadnější? Byla tato profese před vzestupem online médií jednoznačněji uchopitelná? Kdo ji vykonával a jaké požadavky na něj byly kladeny?

„Tisk byl ve všech dobách obrazem společnosti, jíž sloužil, nástrojem jejího usilování. Je tomu tak i v socialismu, kde se tisk vyvíjí spolu s celou společností, pociťuje všechny její záchvěvy, promítají se v něm vítězství i prohry, pomáhá posunovat vývoj kupředu, i se někdy opožďuje za vývojem, prostě je se společností neoddělitelně spjat,“⁶ napsal v 60. letech

¹ SCHULDSON, Michael. *The Sociology of News*. W. W. Norton Company, 2003, s. 11.

² HARTLEY, John. *Popular Reality: Journalism, Modernity, Popular Culture*. London: Arnold, 1996, s. 32.

³ STÖBER, Rudolf. Journalism paradigm before 1945. In: HOYER Svenni, PÖTTKER Horst: *Diffusion of the News Paradigma 1850 – 2000*. Goteborg: Nordicom 2005, s. 152.

⁴ Dnes se vedle ustupujícího fenoménu bloggerů setkáváme s tvůrci obsahů, kteří používají různorodé sociální sítě a internetové platformy k šíření svých (někdy i mediálních) obsahů. Mezi nejvýznamnější sítě můžeme zařadit YouTube, Instagram, Twitter či Facebook.

⁵ České právo aktuálně pracuje s definicí novináře pouze v tzv. tiskovém zákoně, kde stojí, že novinářem je: *„Fyzická osoba nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku (...)“* Zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů. Tato stručná definice přitom zdaleka nepokrývá celý rozsah a náplň novinářské práce a zaměřuje se spíše na provozní a každodenní podstatu žurnalistické profese.

⁶ ČÍSAŘ Čestmír. Tisk rozhlas a televize. Každodenní bojovník za další rozvoj socialistické společnosti. *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 5-6, s. 140.

minulého století Čestmír Císař. Citát zmiňuje pouze tisk, nikoliv další média či přímo novináře, a také v sobě nese punc ideologického zatížení z dob komunismu. Přesto v něm lze i dnes nalézt výstižný pohled na pojetí novinářského povolání platný pro společnosti, které bývají označovány jako západní a liberální. Váhu Císařově definici tisku přitom dává, že autorem uvedeného citátu byl reprezentant komunistické politické elity, poslanec a tehdejší ministr školství.⁷

Žádný jiný politický subjekt než právě Komunistická strana Československa (KSČ) neměl ve 20. století možnost tak dlouho a tak výrazně ovlivňovat podobu, poslání a vnímání novinářské profese na našem území. Sledovat proměny postavení novinářů ve společnosti jako důsledku dobových změn politických i společenských, považujeme za přínosné mimo jiné proto, že na redaktory napříč historií dopadaly nejrůznější dějinné zvraty. Proměny chápání společenské role novinářů byly ve 20. století indikátorem mnohem výraznějších celospolečenských pohybů.

Práce se zaměří pouze na období let 1948-1968 včetně.⁸ Československo si během těchto dvaceti let vlády komunistů prošlo zásadní společenskou změnou. Země se stala satelitním státem podřízeným Sovětskému svazu (SSSR). V čele Československa se vystřídaly čtyři hlavy státu. Proběhly celkem čtyři sjezdy KSČ. Oficiální název se v roce 1960 změnil z Československé republiky na Československou socialistickou republiku. Při volbách existovala jen jedna společná kandidátka. Probíhalo postupné zestátnování v hospodářství, nastala doba centrálního řízení a tzv. pětiletok, zemědělci byli nuceni zapojit se do JZD. Pokud nesouhlasili, stali se součástí vykonstruovaných procesů stejně jako zástupci církve, nekomunistických stran, armády a nakonec i členové KSČ. Začala vysílat Československá

⁷ Čestmír Císař (2. 1. 1920 – 24. 3. 2013) byl komunistický politik a diplomat. Podílel se na upevnění moci KSČ v zemi, byl odpovědný za násilné potlačení demonstrace proti měnové reformě v Plzni, kde do roku 1957 působil coby vedoucí oddělení a následně tajemník Krajského výboru KSČ v Plzni. Roku 1963 jej zvolili za tajemníka ÚV KSČ, na tomto postu však setrval jen krátce, protože byl na jmenován ministrem školství a kultury. Roku 1965 však o tuto funkci přišel a byl jmenován velvyslancem v Rumunsku. Mezi lety 1964 a 1966 byl také poslancem Národního shromáždění. V době pražského jara však byl na straně obrodného procesu, o dva roky později jej vyloučili z KSČ. V roce 1989 byl kandidátem na prezidenta republiky, kterou však stáhl ve prospěch Václava Havla. CHURANĚ, Milan. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. I, A-M. Praha: Nakladatelství Libri, 1998, s. 80 – 81.

⁸ Konkrétně se bude jednat o období mezi I. sjezdem SČSN ve dnech 23. – 24. října 1948 až po poslední vydané číslo časopisu *Novinář* v roce 1968.

televize. Vedoucí postavení strany bylo upevněno ústavou z roku 1960, v roce 1966 byla poprvé od nástupu KSČ začleněna cenzura do československého práva.⁹

Jen výčet těchto změn a jejich popis by vydaly minimálně na další disertační práci, proto budou zmiňovány jen ty události, které mají přímý vztah k analýze. Zásadní ovšem je, že KSČ po novinářích požadovala, aby tyto změny propagovali, pokud s nimi byla v souladu, popírali je, pokud neodpovídaly linii KSČ, či je interpretovali tak, aby změnili jejich význam.

1.2 Cíl práce

Cílem práce bude zmapovat představu o novinářské profesi, kterou v časopise Československý novinář a nástupnickém titulu Novinář budoval Svaz československých novinářů (SČSN). Dále je cílem zjistit, jakými tématy se novináři zabývali a jak jim je novinářská organizace prezentovala. Mezi dílčí cíle také patří zjistit, jakým způsobem měli novináři především ekonomické, společenské a politické změny prezentovat československým občanům.¹⁰ Součástí cíle bude také případně zachytit změny, které v této prezentaci mohly nastat. Právě SČSN coby hlavní arbitř žurnalistického povolání se podílel na definici novinářského povolání v době socialismu.

Stejně jako se měnila společnost, hospodářství i politika, vyvíjela se v letech 1948 až 1968 i samotná novinářská profese, témata s ní spojená a priorita, která těmto tématům byla přiřazována. Tato práce tedy ukáže, jak o své práci přemýšleli novináři, jak jim Svaz československých novinářů diktoval, že o ní mají uvažovat, a o čem novináři diskutovali. Použijeme k tomu interpretaci novinářské profese prezentovanou Svazem československých novinářů,¹¹ profesní organizací, která sdružovala novináře, v jím vydávaném časopise Československý novinář.¹² Zapojeny budou také materiály sepsané na sjezdech této organizace.

Svaz novinářů byl původně stavovským a zájmovým spolkem, který se však po převzetí moci komunisty v roce 1948 proměnil na dalších čtyřicet let na ideovou či ideově-výchovnou

⁹ Zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích. Cenzura fungovala již v předchozích letech a prováděla ji Hlavní správa tiskového dohledu. Instituce však nebyla oficiálně přiznána a vznikla neveřejným rozhodnutím.

¹⁰ Jednalo se zejména o témata jednotného zemědělství, plánované výroby, příklonu k SSSR a přechodu k socialistické společnosti.

¹¹ Vzhledem k časovému odstupu od zkoumaného období již nebylo možné výzkum realizovat pomocí rozhovorů s pamětníky.

¹² Od roku 1965 se časopis jmenoval jen Novinář.

organizaci.¹³ Jeho role přitom byla nesrovnatelná se současností, jelikož volba vrcholných zástupců svazu byla závislá na přání komunistické moci, s kterou byla novinářská organizace úzce provázána.¹⁴ Už v říjnu 1948 se svaz na svém I. sjezdu zavázal plnit stranická usnesení a zcela se tak podřídil tehdejší politické moci.¹⁵ Novinářská organizace vlastně plnila roli převodové páky mezi novináři a KSČ.

Časopis byl v materiálech novinářské organizace prezentovaný jako „*středisko ideového ruchu*“ a „*místem, kde se by se uplatňovala zásadní a zásadová diskuse*“.¹⁶ Jednalo se o časopis určený novinářům, který jako jediný z produkce novinářské organizace vycházel po celé období komunistické vlády.¹⁷ Půjde tedy o analýzu diskuse odsouhlasené novinářskou organizací. Nezachytí tedy autentické pocity a názory redaktorů ani deklarované pojetí žurnalistiky dané zákony a politickými nařízeními. Naopak představíme obraz novinářské profese řízený a tvořený novinářskou organizací, která v dané době pracovala v souladu s požadavky KSČ. Záměrem je odhalit a popsat preferovaný obraz novináře schválený všemi cenzurními i autocenzurními procesy a vyhovující agendě nastavované svazem.

Zvolený časopis sloužil jako ideová (tedy nikoliv tvůrčí, profesní či jiná) platforma Svazu československých novinářů.¹⁸ Poskytoval prostor ke komunisty kontrolované komunikaci mezi

¹³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 253.

¹⁴ Propojení mezi časopisem a KSČ, respektive podřízenost SČSN vůči KSČ, přitom bylo zcela nepopiratelné. Např. zápis ze schůze ideové komise v červnu 1954 explicitně uvádí, že byl sepsán před X. sjezdem KSČ a tudíž bude na základě jeho výsledků doplněn. Přesto se ani Československému novináři nevyhýbaly chyby v článcích, které komunisté kritizovali (jednalo se o výtky spíše ideologického charakteru – zahrnovaly nutnost více se věnovat tzv. měšťáckému tisku, zabývat se významem tisku pro socialistickou společnost, a upravit fungování redakční rady, aby všechny články byly schvalovány celým kolektivem). Dokládá to i Usnesení redakční rady Čs. novináře k jeho kritice předsednictvem Svazu čs. novinářů. NA Praha, ASYN, 536/1, i. j. 3. Usnesení redakční rady Čs. novináře k jeho kritice předsednictvem Svazu čs. novinářů (nedatováno).

¹⁵ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad - 15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 78.

¹⁶ Časopis však neodpovídal běžným charakteristikám stavovského periodika. Namísto informací o nových postupech, metodách či technickém pokroku se zaměřoval především na ideologické působení, sám svaz jej označoval jako časopis ideový. Nelze se z něj tedy až na výjimky dozvědět mnoho o mediálních rutinách redaktorů, ale po celou dobu svého vycházení svým čtenářům diktoval, jak mají ideologicky, výchovně a v zájmu komunistické propagandy působit na své čtenáře.

¹⁷ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Návrh na novou úpravu vydávání časopisů Svazu čs. novinářů. Během sledovaného období vycházel také Bulletin Novinářského studijního ústavu (v letech 1954 – 1955) a Novinářský sborník (1956–1965). Přičemž druhý jmenovaný nahradil prvního. Zatímco v případě Československého novináře a Novináře šlo jen o změnu názvu a obsah zůstal zachován, Bulletin byl zastaven, protože neplnil svůj úkol informovat o médiích v zahraničí, a namísto toho přinášel zcela totožné články jako Československý novinář. Kvůli tomu bylo rozhodnuto o vydávání nového časopisu, ovšem ani sborník se nedokázal zaměřit na originální obsah a přinášel články na stejná témata jako Československý novinář a od stejných autorů a také pojetí jednotlivých témat bylo stejné jako v Československém novináři. Navíc tyto časopisy vycházely dohromady jen 11, nepokrývaly tedy ani dohromady celé zvolené období. Tyto tři důvody (tedy odsouzení Bulletinu i samotným novinářským svazem, překrývání témat a nedostatečná délka vycházení) rozhodly o jejich nezapojení do výzkumu.

¹⁸ V první polovině analyzovaného období měly členství v něm povinné všechny osoby, které chtěly vykonávat tuto profesi, i po zrušení této povinnosti v roce 1958 hrál SČSN důležitou roli v mediální sféře.

novináři navzájem, mezi novináři a jejich svazem, k výměně jejich zkušeností, měl sloužit jako diskusní tribuna při projednávání všech záležitostí týkajících se novinářské práce a následně o výsledcích těchto jednání měl informovat novináře.¹⁹ Z jeho obsahu tak bude možné vyčíst, jaké dostávali novináři úkoly a také jak jim byly tyto úkoly svazem vysvětlovány, což je samo o sobě významným poznáním. Práce také ukazuje, jak funkcionáři SČSN interpretovali redaktorům rezoluce sjezdů KSČ, nařízení politiků i změny ve společnosti, politice i ekonomice, které měli následně novináři vysvětlovat čtenářům a občanům Československa, jelikož právě k přesvědčování občanů komunisté novináře využívali.²⁰

1.3 Stav dosavadního poznání tématu

Existuje již řada textů, které se zaměřily na postavení novinářů a okolnosti jejich působení po II. světové válce. Byly zaměřené na vývoj profese v kontextu mediálního i obecného práva, politických a společenských změn apod. Vzájemně se lišily metodami sběru dat, ať to bylo studium dokumentů, rozhovory s pamětníky nebo jimi vydané paměti pohybující se na široké škále mezi publicistikou a odborným textem.

Obecnými dějinami československých médií se zabývaly zejména dva kolektivy autorů. Jednalo se o *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*²¹ od Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové. Jejich kniha popisuje vývoj českých médií od poloviny 15. století až do přelomu tisíciletí, přičemž čtenáři poskytují i rozsáhlý politický, společenský i kulturní kontext. Přímo na 20. století se zaměřil druhý kolektiv ve složení Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság ve své knize *Dějiny českých médií 20. století*.²² Ta mapuje vývoj tisku, rozhlasu, televize i zpravodajské agentury v době Československa včetně dopadů mediální legislativy a cenzury. Ve většině jednotlivých etap vymezili také novinářskou organizaci a profesi novináře. Dobu naší analýzy charakterizovali jako nástup služebnosti novinářů vůči KSČ, stírání rozdílů mezi

¹⁹ NA, fond ASYN, k. 536/1, Návrh pro novou úpravu vydávání časopisů Svazu čs. novinářů (nedatováno).

²⁰ Předvýzkum materiál navíc ukázal, že ne vždy se shodovala témata ve společnosti a v Československém novináři. Např. odborná literatura hovoří o postupném rozvolňování společensko-politických poměrů v druhé polovině 50. let (Srov. BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. s. 283.). To se však nijak neprojevovalo v samotném Československém novináři, který zůstával loajální vůči KSČ a společenské rozvolňování tematicky opomíjel.

²¹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 439 s.

²² KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s.

zpravodajstvím a publicistikou a etapu silné autocenzury vyvolané existenčními obavami novinářů, kteří setrvali v redakcích po čistkách po konci války.²³

Nejnovějším příspěvkem k poznání novinářské profese a její organizace je kniha Jana Cebeho *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*²⁴, která se zabývá dobou těsně předcházející této analýze. Autor v ní vycházel ze své disertační práce a popsal, jak byla v poválečném Československu formována novinářská organizace a nakolik se v jejím vzniku odrážely tehdejší představy o poslání médií. Pracoval také s národnostním principem a rozdělením na českou a slovenskou část novinářského svazu. Princip setrval i po celé období zkoumané v této disertační práci, přičemž po celou dobu byly citelné rozdíly mezi českými a slovenskými novináři, například v oblasti aktivit ve svazu i v četnosti příspěvků do zkoumaného časopisu.²⁵ V Cebeho knize se také více odhaluje význam připisovaný v tehdejší době novinářům, kteří bojovali proti nacistům. Také je v ní kladený důraz na popsání čistek, které v novinářských řadách proběhly po II. světové válce i na nutnost vyrovnání se s nedávnou minulostí obecně.²⁶

Proměnami novinářského povolání v minulém století a počátky jejich spolkového života se zabývali také Barbara Köpplová a Jan Jiráček. Jejich *Počátky spolkového života českých novinářů*²⁷ mapují vznik novinářských organizací od poslední třetiny 19. století do roku 1926, kdy byl založen Syndikát československých novinářů. Zdůrazňují, že v této době si česká/československá žurnalistika prošla významným vývojem směrem k profesionalizaci srovnatelným s jinými evropskými státy. Žurnalistiku považují za jednu ze zásadních komunikačních praktik moderních společností, jelikož se podílí na utváření veřejného prostoru a veřejnosti, současně ale také za profesi, jejíž vývoj je pevně svázaný s ustavováním a vývojem moderních společností.²⁸ Ve své studii *K vývoji novinářského povolání* popsali proměnu novinářské profese ve 20. století. Novinářskou profesi po roce 1948 označili za úslužnou či služebnou. Pro politiky přestali být novináři významní, jelikož nepotřebovali skrze média získávat popularitu u voličů. Na jednu stranu došlo k ustavení vzdělávání pro redaktory,

²³ Tamtéž, s. 167 an.

²⁴ CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 267 s.

²⁵ V závěru 60. let existovaly výrazné tendence směřující k federalizaci SČSN.

²⁶ Cebeho zjištění se potvrdí také v této práci, zejména v kapitolách věnovaných novinářským vzorům. Zjistili jsme, že zejména v prvních letech po komunistickém převratu články hodně odkazovaly na II. světovou válku a nacistické Německo, až do roku 1968 se novináři vymezovali vůči prvorepublikovým mediálním poměrům.

²⁷ KÖPPLOVÁ, Barbara a Jan, JIRÁK. *Počátky spolkového života českých novinářů*. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2008, 53(1-4), 27-33.

²⁸ Tamtéž, s. 27.

současně však podle Jiráka s Köpplovou zůstala po celou totalitní éru žurnalistika svobodným povoláním bez nutnosti splňovat kvalifikační předpoklady.²⁹ Upozorňovali také na mnoho paradoxů v postavení novinářů, které se odrážely v jejich pozici, odměňování i intenzitě kontroly.³⁰

Významnou knihu o novinářské organizaci a jejích dějinách napsal Vladimír Hudec. Jeho *Z historie naší novinářské organizace (1877 -1987)*³¹ vyšla krátce před rokem 1989 a je tedy poplatná své době. Veškerý její obsah je velmi ideologicky zkreslený, události v ní zachycené jsou nálepkovány a interpretovány z pozic ideologické doktríny marxismu-leninismu. Přínosná je však z toho důvodu, že se zatím jedná o jedinou kompletní historii novinářských organizací u nás. Věnovala se počátkům prvních českých novinářských organizací, činnosti novinářů během II. světové války, velkým tématem byly i čistky. Čtvrtina Hudcovy knihy je věnovaná komunistické vládě v Československu. Mimořádný sjezd novinářů v roce 1968 však označila jako vrchol zrady, zatímco následnou normalizaci za nápravu chyb. Odhlédneme-li však od hodnocení jednotlivých událostí, podstatné je, že se jedná o nejkompexnější záznam vývoje novinářské organizace až do roku 1989. Historické předchůdce novinářských organizací představil také Josef Vejvara³², jeho kniha však končí rokem 1927, tedy dávno před námi zkoumaným obdobím.

Vladimír Hudec je také autorem knihy detailněji zaměřené na období, které zkoumáme. *Knih 30 let socialistické žurnalistiky: K vývoji žurnalistiky od osvobození země sovětskou armádou*³³ mapuje proměnu žurnalistiky mezi lety 1945-1975. Stejně jako předchozí zmíněná Hudcova kniha je ideologicky zatížená a tudíž interpretuje události podle politického zadání. Oslavuje roli SSSR v Československu a vyzdvihuje výhody socialistické žurnalistiky, vymezuje se proti prvorepublikovému tisku. Kniha zdůrazňuje politické poslání tisku i dalších médií na cestě k socialistické společnosti, explicitně se odvolává na sjezdy KSČ a úkoly, které z nich pro média plynula. Přestože naše analýza ukáže, že v Československém novinářství byly potlačovány všechny projevy společenských změn v 60. letech, Hudec je zpětně přiznává tím, že je kritizuje, stejně jako novináře, kteří se stavěli na stranu označovanou jako

²⁹ KÖPPLOVÁ, Barbara, JIRÁK Jan. K vývoji novinářského povolání. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2006, 51(1-4), s. 24.

³⁰ Tamtéž s. 19-27.

³¹ HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987.

³² VEJVARA Josef. *Historie Spolku českých žurnalistů v Praze 1877-1927*. Praha, 1927.

³³ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, 68 s.

„revizionistickou“ či „pravicově oportunistickou“.³⁴ Dopady pražského jara na mediální sféru Hudec odsoudil nejvíce a důsledně se věnoval upozorňování na všechny „chyby“, které během něj nastaly.³⁵

Sebereflexí novinářské profese v československém kontextu se v jedné ze svých studií zabýval i Pavel Večeřa, který si k analýze zvolil protektorátní tisk.³⁶ Jeho text je stejně jako předkládaná disertační práce založený na historicko-srovnávací metodě a také svým cílem se velmi podobá této práci, Večeřa se totiž věnoval tomu, jak novináři reflektovali svou vlastní činnost. V jeho případě však novináři byli v jiné situaci, jelikož se nacházeli v područí nacistické moci. Jednalo se také o diktaturu, ale v jiné podobě. Média byla přímo podřízena cizí okupační správě, jejíž dohled byl neustále zřejmý. Novináři se tak nenacházeli mezi pomyslnými mlýnskými kameny představovanými na jedné straně vládou a na druhé svými čtenáři, ale společně se čtenáři usilovali o podporu domácí politiky, samostatnosti Československa, ukončení války a osvobození. Na druhou stranu novináři za vlády komunistů byli nástrojem v rukou KSČ, přičemž jim buď chtěli sloužit, nebo museli profesi opustit. Na rozdíl od doby okupace se společnost neupínala k naději na změnu politického systému a navíc se tisk nemohl stát tribunou názorů, naopak musel sloužit politickým zájmům. K analýze si navíc na rozdíl od nás nemohl zvolit žádné profesní periodikum, jelikož žádné neexistovalo, a zaměřil se tedy na všeobecný denní tisk.³⁷

Z hlediska vzdělávání novinářů a etablování žurnalistického studia na vysokých školách je přínosný text Jakuba Končelíka *Vysokoškolské vzdělávání novinářů v České republice*.³⁸ V něm se zaměřil na vznik prvních samostatných kateder žurnalistiky v 50. let a postupné ustavování tohoto oboru i mediálních studií v českém kontextu.

Publikačně se tématu věnovala také Alexandra Blodigová³⁹, která se podílela i na výstavě k dějinám novinářských celků a spolupracovala také na katalogizaci archivního fondu Syndikátu novinářů ČR, jehož materiály tvoří i podstatnou část této práce.

³⁴ HUDEC, Vladimír. 30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou. Praha: Novinář, 1975, s. 49.

³⁵ Viz kapitola 4. Svaz československých novinářů v analyzovaném období.

³⁶ VEČEŘA Pavel. „Hleďme si podle nových hodnot zařizovat život.“ (Žurnalistická sebereflexe vlastní profese na stránkách vybraného protektorátního tisku). In: KOUBA, Miroslav - ŘÍHA, Ivo (eds.): *Kontexty propagandy v interdisciplinární perspektivě*. Pardubice: Vydavatelství Univerzity Pardubice, 2012, s. 242 – 250.

³⁷ Konkrétně se zaměřil na Lidové noviny, Venkov a Národní práci.

³⁸ KONČELÍK, Jakub. *Vysokoškolské vzdělávání novinářů v České republice*. In Horváth, Miloš (ed.): 60. roků vysokoškolského štúdia žurnalistiky na Slovensku. Bratislava: STIMUL, 2013. S. 98-113.

³⁹ Zejména kniha BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad - 15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv,

Také samotní komunisté reflektovali novinářskou profesi. Velmi aktivní v této oblasti byl zejména někdejší předseda SČSN Vojtěch Dolejší. V knize *Noviny a novináři* se zaměřil na 20. století v Československu. Sám uváděl jako svou motivaci nedostatek materiálů k novějším dějinám žurnalistiky a nutnost popsat (v jeho případě spíše odsoudit) prvorepublikový tisk. V závěru knihy pochopitelně oslavoval únorový převrat a očistu novinářského stavu. Zdůrazňoval roli dělníků při převzetí moci komunisty i při převzetí kontroly nad médii, naopak u samotných novinářů podotkl, že nejsou nijak specifickou skupinou, proto si nezaslouží zachování svých prvorepublikových výhod.⁴⁰ Obhajoval velký nábor novinářů do redakcí na počátku 50. let, a to nutností zvýšit kvalitu novin a s tím přicházející větší náročností práce.⁴¹ Celkově se dá celá kniha shrnout jako přehled všech myšlenek, které Dolejší publikoval k tématu novinářství i v Československém novináři.

Tématu se věnuje i závěrečný díl *Dějiny československé žurnalistiky* od Aleny Křivánkové a Jozefa Vatrála.⁴² Prostřední dvě kapitoly se věnují námi zkoumanému období. Kniha vyšla v roce politických a společenských změn, svými interpretacemi však zapadá do doby komunismu. Odráží se to i ve výběru milníků pro oddělení jednotlivých kapitol. Výrazný prostor získaly události mezi II. světovou válkou a komunistickým převratem. Následovala celá 50. léta, prostorově však v knize mnohem méně zastoupená. Další kapitola byla zaměřená na 60. léta, dění v roce 1968 tak bylo potlačeno mezi jinými podkapitolami.⁴³

Postavení novinářů v Československu v letech vlády komunismu je také dlouhodobým zájmem autorky této práce, zatím publikovala text zabývající se právě konstrukcí obrazu ideálního novináře v tomto časopise v 50. letech.⁴⁴ Téma se také vyskytuje jako námět závěrečných prací studentů bakalářského a magisterského studia.⁴⁵

2002, 99 s. či příspěvek BLODIGOVÁ Alexandra. Osud Spolku českých žurnalistů a jeho nástupců. In: *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv, 2001, s. 132 – 138.

⁴⁰ Analýza ukáže, že odstranění výhod vedlo až k takovým extrémům, kdy novináři nedostávali vstupenky na události, o kterých měli referovat.

⁴¹ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, 552 s.

⁴² KŘIVÁNKOVÁ, Alena, VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky*, IV. díl: Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944–1987. Brno, Novinář 1989.

⁴³ Stejně jako v Hudcových knihách.

⁴⁴ BARTALOSOVÁ, Věra. Ideální podoba novinářského povolání v 50. letech 20. století podle časopisu Československý novinář. In Horáková, J. *Mediální (r)evoluce: Média a kultura v digitální době*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s. 6-24.

⁴⁵ Vedle prací autorky této disertační práce se jedná např. o práce s názvem *Svaz českých novinářů v období Pražského jara*. Autorka v ní mimo jiné zjistila, že v novinářské organizaci již před rokem 1968 byly revoluční tendence a část jejích členů apelovala na své vedení, aby změnil svůj postoj k úslužnosti vůči KSČ. SUKOVÁ, Jana. *Svaz českých novinářů v období Pražského jara*. Praha, 2013. Bakalářská diplomová práce. Karlova univerzita. Vedoucí práce Jan Cebe.

1.4 Struktura práce

Překládaná disertační práce je rozdělena do několika dílčích úseků. Nejprve budou představeny relevantní teoretické koncepty, jelikož práce se zabývá mediálním obrazem novinářského povolání. Následně bude představen historický, potažmo mediálně-historický kontext celého zkoumaného období. Podkapitola o Svazu československých novinářů přitom již kombinuje dosavadní publikované poznatky jiných autorů z oblasti dějin médií a zjištění získaná studiem archivních materiálů této instituce.

V Metodice hraje podstatnou roli vedle samotného popsání postupu uplatněného při výzkumu také představení analyzovaného vzorku a jeho výběru. V podkapitole bude představen také archiv Syndikátu novinářů.

Samotná analytická část práce začne představením vnitřní periodizace celého zkoumaného období. Ta je jedním z výsledků celé analýzy, jelikož se jedná o periodizaci vycházející ze studia zvolených materiálů a je tedy odlišná od dříve publikovaných obecně-historických možností vnitřního rozčlenění zkoumaného období. Rozdíl spočívá především ve skutečnosti, že se jedná o periodizaci vycházející ze specifických vývoje novinářského svazu. Naše vlastní periodizace reaguje na konkrétní změny přímo v novinářské organizaci a jejími mezníky tak nejsou události z obecných dějin, ale především novinářské sjezdy.

Struktura celého výkladu bude tematická a v rámci jednotlivých tematických celků budeme postupovat chronologicky podle nastavené periodizace. V rámci doplnění celého disertačního tématu jsme se rozhodli zařadit sem také kapitulu o tématech, která se naopak v časopisech neobjevila. Na nich budeme chtít demonstrovat témata, která svaz záměrně opomíjel, což vyžadoval také u svých členů.

Poté rozebereme témata, která nebyla významná po celé zkoumané období, nicméně i proto, či snad právě proto je považujeme za zásadní. Bude se jednat o témata, která se objevovala pouze v určitých obdobích jako příznaky změn, ať již vycházely ze samotného mediálního provozu (např. téma volných novinářů), nebo i témata ekonomická (např. reklama). Také v tomto případě využijeme vytvořenou periodizaci, aby mohlo být jasně signalizováno, které období přineslo která specifická témata.

Součástí práce jsou také Přílohy. V nich převažují archivní materiály. Důvodem jejich početní převahy je zaprvé jejich obtížnější dostupnost v porovnání s časopisy *Československý novinář* a *Novinář*, které se nacházejí v knihovnách napříč celou Českou republikou. Články jsou navíc hojně citovány v samotné práci. Do Příloh tak byly zahrnuty jen ty nejzásadnější: úplně první článek *Československého novináře*, který demonstruje přejímání sovětských vzorů nebo některé grafické i textové ukázky glorifikace sovětských politických představitelů v novinářském časopise. Větší prostor však byl věnován materiálům z archivního fondu Syndikátu novinářů, které jsou dostupné jen v Národním archivu v Praze. Mezi ukázky byly vybrány rezoluce sjezdů, obzvláště pokud jejich obsah výrazně ovlivnil obsah ideového periodika a bylo na ně odkazováno hojně jak v člancích, tak i v této práci.⁴⁶

Zřejmě nejhodnotnější součástí Příloh je vlastnoručně podepsaný dopis Gustáva Husáka, kterým se omlouvá z neúčasti na mimořádném sjezdu v červnu 1968. Tento dopis a další vybrané materiály týkající se roku 1968 pomohly zaplnit mezeru v časopise *Novinář*, který kvůli své periodicitě nestíhal mapovat a pokrývat veškeré dění pražského jara. Dokumenty z archivu Syndikátu tak pomohly detailněji popsat, co se odehrálo v létě 1968, jelikož poslední letní číslo se neslo v duchu demokratizačního procesu a po obvyklé prázdninové přestávce již bylo Československo okupováno vojsky Varšavské smlouvy a podléhalo nové politické kontrole. Z toho důvodu je v Přílohách zastoupen nejvíce právě rok 1968. Nacházejí se v nich ale také dochované redakční plány, které popisují alespoň částečně motivy zařazování některých článků a témat do ideového časopisu. Z důvodu přehlednosti jsou Přílohy řazeny chronologicky.

K samotnému textu si dovolíme také několik formálních upozornění. Všechna zjištění založená na studiu obou časopisů budou na příslušných místech doložena ukázkami z článků. Ne u všech byl uveden autor, proto je řada z nich označená jako tzv. nesignovaných. Problém nastal také v případě datací archivních materiálů z fondu Syndikátu novinářů uloženého v Národním archivu v Praze. Určení data vydání bohužel na většině listin absentuje. Pokud to bylo možné, bylo datum vzniku u každého zdroje uvedeno, případně na základě kontextu a zmiňovaných událostí docházelo alespoň k přibližnému určení s přesností na rok.

Pasáže zvýrazněné kurzívou označují citace, pokud jsou v uvozovkách, v případě výskytu kurzívy bez uvozovek se jedná o název díla či časopiseckého článku. V jedné z podkapitol bude

⁴⁶ Jedná se zejména o rezoluci I. sjezdu v roce 1948 nebo naopak rezoluci mimořádného sjezdu z roku 1968, kde je možné zachytit názorovou proměnu SČSN vlivem pražského jara.

pro zvýraznění použito podtržení, a to z důvodu upozornění na metafory, které se v textu vyskytují. Ztučnění, které se nachází v citovaných ukázkách, bylo přítomné již v originálních článcích a bylo tedy do této práce přejato, aby byla zachována původní podoba.

2. Teoretická východiska práce

Po celé období komunistické vlády v Československu se mediální provoz zcela vymykal tradicím liberálních médií.⁴⁷ Medií, na základě jejichž studia byly ustaveny teoretické koncepty, o které se bude opírat tato práce. Přesto se domníváme, že je lze aplikovat i na dobu komunismu, jen musí být náležitě uchopeny a popsány v kontextu výzkumného tématu.

Celá práce se vlastně zabývá mediálním obrazem novinářského povolání.⁴⁸ Klade si za úkol popsat, jakou představu o novinářském povolání konstruoval svaz novinářů prostřednictvím textů, které sám před vydáváním schvaloval i upravoval, některé si dokonce dopředu objednával.⁴⁹

Analyzované texty vycházely v časopise *Československý novinář* či v jeho přímém nástupci, časopisu *Novinář*. Jednalo se o ideový časopis novinářské organizace, tudíž o výběru témat nerozhodovaly zpravodajské hodnoty⁵⁰, ale záměry novinářské organizace ovlivněné politickou poptávkou. Setkáváme se tak s ukázkou reality, kterou komunisté tvořili za pomoci cenzury (byť po většinu zkoumaného období nebyla součástí československého práva), dosazování spolehlivých osob na vedoucí místa a také pomocí zastrašování.

Peter L. Berger a Thomas Luckmann představili svůj koncept reality jako sociálního konstrukt v roce 1966.⁵¹ Vycházeli z uvědomění, že každodenní svět není objektivně daný, ale je založený na našich myšlenkách a činnostech, kterými realitu udržujeme jako reálnou.⁵² Dochází přitom k neustálému cyklu konstruování a současně okamžitému zapomínání tohoto

⁴⁷ Během analyzovaného období byla liberální (západní) média označována dehonestujícím způsobem (např. jako *úpadkové*, *bezzásadové*, *protiřidové* apod.) a přívlastek „liberální“ se ve spojitosti s nimi neobjevoval. Na druhou stranu se politické zřízení SSSR a satelitních států prezentovalo výhradně jako „demokratické“.

⁴⁸ Není tedy schopná popsat realitu, natož utvořit komplexní pohled na výzkumné téma podle jednotlivých novinářů.

⁴⁹ Podle zápisu ze schůze redakční rady pro zářijové číslo v roce 1958, které mělo být distribuováno i veřejnosti na oslavách při Dni tisku, objednával všechny články SČSN. Redakce si ustavila přesný seznam témat a jejich rozvržení v časopise, k tomu připojila, kterého novináře či organizaci o článek požádá (pro získání článku o zkušenostech v zahraničí měla být oslovena mezinárodní organizace novinářů). V čísle se neplánovalo s žádným příspěvkem zasláným do redakce z vlastní iniciativy přispěvatelů. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zápis ze schůze redakční rady Čs. novináře 21. 8. 1958. Na druhou stranu se jednalo o svým způsobem propagační materiál a zřejmě tedy redakce chtěla připravit mimořádné číslo. V archivu Syndikátu novinářů je dochovaná i korespondence, která zasílání příspěvků a jejich případné odmítní, dokládá.

⁵⁰ Srov. GALTUNG, Johan, RUGE, Mari H. The Structure of Foreign News. In: *Journal of Foreign News*. 1965, roč. 2, č. 1, s. 64-91.

⁵¹ BERGER, Peter L. a LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. Vychází však ze základů formulovaných již v 20. letech minulého století Walterem Lippmanem.

⁵² Tamtéž, s. 25 an.

konstruování, až člověk může nabýt dojmu, že realita je něčím objektivně daným.⁵³ Velký podíl na celém procesu přitom hrají média.

Snahou novinářské organizace bylo pomocí publikovaných textů vytvořit obraz žurnalistické profese, a to natolik přesvědčivý, aby mu uvěřili i novináři. Redaktoři přitom sami vnímali své povolání na základně osobních zkušeností a prožívali dopady společenských i politických změn a toto pojetí se od konstruované verze mohlo lišit.⁵⁴ V druhém kroku chtěl novinářský svaz donutit novináře, aby se prezentovanému obrazu přizpůsobili. Podstatnou roli sehrával jak v popisovaném teoretickém konstrukt, tak v činnosti organizace novinářů, jazyk. Analýza proto obsahuje řadu ukázek a citací, z nichž mnoho bylo zvoleno právě kvůli jejich volbě velmi specifické a pro danou dobu typické slovní zásoby či argumentů.⁵⁵

Obraz novinářské profese tedy bude ukazovat, jak novinářský svaz interpretoval stranické pokyny o náplni a podobě novinářského povolání. Vytvářel ho pomocí výběru témat, prezentovaných událostí (či naopak těch opomíjených) a aktérů, v tomto případě i osob, které mohly své názory prezentovat.⁵⁶

Právě nastolování témat (či v originále agenda-setting)⁵⁷ v ideovém časopise a způsob jejich prezentace či nálepkování, je jedním ze zájmů této práce. Teorie o nastavování agendy vychází ze zjištění, že témata prezentovaná ve zpravodajství se stávají agendou také jeho příjemců. Nastolování témat však nemá schopnost ovlivnit názor příjemců, jen určit, o čem si svůj názor utvoří. Při tvorbě tohoto názoru lidé vycházejí opět z vykonstruované reality

⁵³ SEDLÁKOVÁ, Renáta. Mediální konstrukce reality - reprezentace druhých. In FORET, Martin; LAPČÍK, Marek; ORSÁG, Petr. *Média dnes : Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s 148.

⁵⁴ Zde se objevuje další důležitý prvek konstrukce reality, a tedy zapojení médií. Vychází z Thomasova teorému a předpokládá, že mediální příjemci, v tomto případě čtenáři analyzovaného časopisu, vnímají definovanou realitu jako reálnou a podle toho jednají. REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 262-263.

⁵⁵ Rozsah práce bohužel neumožnil provést analýzu těchto jazykových prostředků, nicméně se nabízí pro další výzkumy. Naznačena je v podkapitole o medializaci armády, kde je podtržením upozorněno na typický slovník SČSN v 50. letech obsahující metafory boje.

⁵⁶ Časopis se sice prezentoval jako diskusní platforma, ale z praktických ani ideologických důvodů v něm nedočkali všichni novináři rovnocenné zacházení. Redakce měla své preferované, prověřené novináře, které oslovovala se zadáním konkrétních článků, významné osobnosti žurnalistiky měly také snazší přístup do Československého novináře. Jak ale dokládá dopis zasláný redaktoru Tanzerovi, zejména nevyžádané příspěvky, pokud navíc nezapadaly do linie nastavené novinářskou organizací, byly autorům vráceny. „(...) nespádají totiž do tematiky, kterou se náš časopis zabývá, a zároveň, co je rovněž nutno zdůraznit, se neshodují s naším přesvědčením. Zároveň se omlouvám, že Vám dosud nemohu zaslat příspěvky, které jste nám zaslal loni. Šlo o nevyžádané rukopisy se značně, jak Vy sám říkáte, extrémní tematikou. Nevěnovali jsme jim proto náležitou pozornost.“ NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. Dopis soudruhu Tanzerovi z 23. července 1963.

⁵⁷ Prvně publikován McCombsem a Shawem v roce 1968. MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 17 an.

poskytnuté tímto zpravodajstvím.⁵⁸ Výše popsané se označuje jako tzv. agenda-setting 1. stupně. Autoři ale přišli i s 2. stupněm, který už připouští, že lze ovlivnit i to, jaký názor si příjemce o nastoleném tématu vytvoří.⁵⁹ Dochází k tomu skrze atributy, prvky, které jsou používány jako charakteristika a vlastnost prezentovaných objektů.⁶⁰

Analyzované texty toho také využívaly a nutno říci, že ve většině případů to dělaly velmi explicitně, snad aby novináři nemuseli přemýšlet, jaký postoj k prezentovaným skutečnostem zaujmout. Tisk první republiky tak byl „*prolhaný*“, státy na západ byly označovány jako „*záškodnické*“ apod., většina nálepek tedy byla utvářena pomocí použitých přívlastků. Docházelo ke zcela účelovému výběr témat i způsobu jejich prezentace, což napovídalo i samotným novinářům, jaká témata je žádoucí pokrývat a jakými způsoby je prezentovat. Naopak potlačování a tabuizování některých témat a událostí v sobě neslo jasné prvky tzv. spirály mlčení a také gatekeepingu⁶¹, které byly zcela v rukou svazu. Právě svaz totiž na svých redakčních poradách vybíral rukopisy k uveřejnění.⁶²

Posledním teoretickým východiskem bude van Dijkův ideologický čtverec. S jeho pomocí van Dijk vysvětluje ideologickou strategii založenou na konstrukci „*vnější*“ skupiny („*ONI*“), tedy způsob, jakým jako členové sociální skupiny hovoříme o ostatních. Hovoříme-li o vlastní sociální skupině, zdůrazňujeme „*naše*“ pozitiva („*MY*“) a potlačujeme negativní prvky, kdežto u ostatních sociálních skupin o „*jejich*“ pozitivěch referujeme minimálně a zdůrazňujeme

⁵⁸ Roli v tomto procesu hraje nejen četnost medializace, ale také významnost tématu pro příjemce. Vzhledem k tomu, že časopis byl zaměřený na novináře a prezentoval novinářský život, lze předpokládat, že alespoň u většiny se jednalo o zásadní téma, byť na druhou stranu ne všichni novináři byli věrní komunisté a někteří tedy mohli časopis ignorovat či nebrat tak vážně.

⁵⁹ Ve vyšší jazykové rovině dochází také k rámování mediálních obsahů výběráním určitých aspektů prezentované reality. Je založené na vybírání konkrétních aspektů reality a zvyšování jejich důležitosti. BECKER, Leeb a MCCOMBS, Maxwell. *The role of the press in the determining voter reactions to presidential primaries. Human Communication Research*, 1978, č. 4. s. 301 an. V našem případě byla důvěryhodnost médií u čtenářů rámována více jako otázka možnosti následné manipulace s nimi než jako otázka profesní cti a prestiže.

⁶⁰ „*Atributy, které jsou prominentní v masových médiích, jsou prominentní i v názorech veřejnosti. (...) specifické aspekty mediálních obsahů o veřejných tématech jsou explicitně spojovány tak, aby ovlivňovaly veřejné mínění.*“ MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 111 an.

⁶¹ V analyzovaném případě docházelo vlastně k několikanásobnému „*střežení brány*“. Fungovala autocenzura novinářů, texty a jejich obsahy kontrolovali šéfredaktoři či vedoucí pracovníci redakce, před publikováním jej musel schválit cenzor. Podle požadavků SČSN v ideálním případě měly kolem zásadních textů probíhat také celoredakční porady. Zmíněný systém byl jednou z příčin neatraktivních mediálních obsahů během komunistické vlády u nás.

⁶² V rámci opakujících se podkapitol o novinářských vzorech lze hovořit ještě o aplikaci konceptu primingu. Jedná se o psychologický koncept reflektující zvýznamňování objektů, které byly často zobrazovány v médiích. MCCOMBS, M., REYNOLDS, A. *News Influence on Our Pictures of the World*. In: BRYANT, W. J., ZILLMANN, D. *Media Effects. Advances in Theory and Research*. 2nd ed. Mahwah (NJ): Lawrence Erlbaum Associates. 2002. s. 14 – 15.

„jejich“ negativní vlastnosti.“⁶³ Čtyři strany tohoto čtverce jsou tedy: a) důraz na naše dobré vlastnosti/činy, b) důraz na špatné vlastnosti/činy druhých, c) marginalizace našich špatných vlastností/činů a d) marginalizace dobrých vlastností/činů protistrany.⁶⁴ Ve skutečnosti to znamená, že „ONI“ budou pojmenováni neutrálně či negativně, zatímco „MY“ budeme pojmenováni neutrálně nebo pozitivně. V této práci se van Dijkův ideologický čtverec projevil zejména při srovnávání socialistických a kapitalistických novinářů. Už jen skutečnost, že tyto skupiny byly striktně oddělovány, vypovídá o dobovém pojetí oblasti novinářských vzorů a hodnot, potvrzuje se však zcela i ono prezentování těchto skupin v pozitivním/negativním kontextu.

⁶³ VAN DIJK, Teun. New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach. In: Cottle, Simon (Ed). *Ethnic Minorities and the Media*. Buckingham – Philadelphia: Open university Press, 2000, s. 37 an.

⁶⁴ Český překlad podle LOKAJ, Zdeněk. John E. Richardson: (Mis)Representing Islam. The Racism and Rhetoric of British Broadsheet Newspapers. *Sociologický časopis*. 2006, roč. 2, č. 42, s. 454–456.

3. Historický a mediální kontext

Pro zasazení analýzy do historického a mediálního kontextu budou stručně představeny klíčové události, které ovlivňovaly mediální provoz ve sledovaném období. Nepůjde o vyčerpávající výčet, zaměříme se pouze na nejdůležitější body historického vývoje, jelikož obecné popsání dané doby není předmětem předkládané práce. Další a doplňující informace relevantní k výsledkům samotné analýzy jsme uváděli při interpretacích výzkumu, aby byl text soudržnější. Kvantitativně bude v kapitole věnován větší prostor roku 1968, a to z důvodu jeho přelomovosti a výjimečnosti ve zkoumaném období. Žádný jiný rok nebyl v rámci analyzovaných materiálů tak bohatý na zvraty a události, což jsme se snažili reflektovat i zde.

3.1 Ovládnutí médií po II. světové válce

Během celého zkoumaného období byla média s krátkým intermezem v roce 1968 v područí KSČ, která převzala veškerou moc v Československu v únoru 1948. První kroky k postupnému ovládnutí médií po II. světové válce však byly učiněny již v roce 1945. Během jednání o Košickém vládním programu se politici shodli, že nezávislý tisk přispěl k politické krizi předválečného Československa, umožňoval jednotlivcům, aby zneužívali tisk pro své cíle bez ohledu na zájmy státu, a tudíž nebude obnoven.⁶⁵ Po únorovém převratu už docházelo jen k posilování postavení vládnoucí strany.⁶⁶ Jedním z nejúčinnějších nástrojů politické garnitury na počátku 50. let bylo organizování politických procesů.⁶⁷

Pro poúnorové období byla mediím přisouzena propagandistická role výchovné, přesvědčovací a osvětové instituce. Úkolem KSČ bylo vytvořit podmínky, které jí umožní sdělovací prostředky kontrolovat, ovládat a jejich prostřednictvím ovlivňovat veřejnost

⁶⁵ BEDNAŘÍK, Petr. Český tisk v letech 1945-1948. In: KONČELÍK, Jakub, Barbara KÖPPOVÁ, Irena PRÁZOVÁ a Jiří VYKOUKAL. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii: Média, Teritoriální studia*. Praha: Matfyzpress, 2004, s. 132.

⁶⁶ Martin Groman tyto kroky ani v oblasti médií nehodnotí jako nějak obzvláště razantní. GROMAN, Martin. Řízení československých médií v 50. letech 20. století. *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 58. Nicméně novináři museli vždy čekat na politickou interpretaci událostí, než o ní mohli informovat čtenáře. Pokud by se této povinnosti vzepřeli, hrozilo jim propuštění z redakce a také ztráta možnosti nastoupit v jiném médiu. KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 168.

⁶⁷ Začátek politických procesů souvisel s nenaplněním očekávání, která měla společnost na základě slibů KSČ. Na počátku 50. let již bylo evidentní, že strana není s to je naplnit a bylo potřeba najít viníka. Ti byli nejdříve hledáni v nekomunistických řadách, později ale i uvnitř nich, např. v procesu s Rudolfem Slánským. Dalším z motivů bylo zastrasování protivníků a opozice, a to nejen politické. Představovali ji i hrdinové odboje, intelektuální elity či odpůrci kolektivizace. KALOUS Jan. Komunisté před soudem. K některým aspektům politických procesů v Československu na počátku 50. let. *Paměť a dějiny*. 2012, č. 4, s. 6-7.

a vyvolávat u ní souhlas s politikou strany.⁶⁸ Právě jí, a nikoliv zájmům společnosti či čtenářů, se nově média měla zodpovídat.⁶⁹

Dohled nad médii stejně jako nad kinematografií, neperiodickým tiskem a rozhlasem vykonávalo ministerstvo informací a osvěty, v jehož čele stál zpočátku Václav Kopecký.⁷⁰ Úřad mimo jiné uděloval povolení k vydávání tisku, stanovoval rozsah, náklad a periodicitu všech titulů.⁷¹ Vedle toho bylo mocným nástrojem státu na kontrolu tisku přidělování papíru, které bylo taktéž v kompetenci ministerstva informací. To umožňovala vyhláška o hospodaření papírem č. 696/1948. Zákon č. 123/1948 Sb. o znárodnění polygrafických podniků zase zajistil KSČ kontrolu nad tiskárnami a rozdělováním jejich kapacit.⁷² Došlo také k zestátnění Československého rozhlasu. Ekonomický chod redakcí kontrolovalo od převratu až do roku 1967 Hospodářské ústředí vydavatelstev časopisů. Média byla převedena do rozpočtové sféry státu, jelikož nemohla být předmětem soukromého podnikání, otázka (ne)ziskovost nebyla pro média kruciólní. Povolení k vydávání mohly získat jen strany zastoupené v Národní frontě, společenské a zájmové organizace, státní orgány a instituce.⁷³

Komunisté se také přičinili o to, aby jejich kroky neohrožovala „nepřátelská“ ideologie kapitalistických zemí.⁷⁴ Nejvíce problematické pro bezpečnostní a zpravodajské služby byly zastupitelské úřady a tiskové agentury (ponejvíce z USA), které působily na československém

⁶⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 251.

⁶⁹ BEDNAŘÍK, Petr a Jan CEBE. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 55.

⁷⁰ Václav Kopecký také hned po v březnu 1948 přistoupil k revizi všech povolení vydávat tisk. BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 254.

⁷¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 230.

⁷² KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 384 an. Znárodnění tiskáren prezentovala novinářská organizace na svém I. sjezdu jako nápravu dosavadního ponižujícího stavu, *kdy „většina tisku za vlády buržoazie byla poslušným sluhou kapitalistické třídy.“* NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

⁷³ GROMAN, Martin. Řízení československých médií v 50. letech 20. století. *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 60.

⁷⁴ Koncept ideologie byl v marxistickém pojetí založen teoriemi o třídách, základně a nadstavbě, což snižuje možnost jejich použití v současnosti, kdy společnost není tříděně rozdělená. V analyzovaném období však byl marxistický pohled použitelný a s ideologií bylo možné se setkat ve dvojitým významu. Buďto negativním, kdy ideologie představovala nástroj k udržení buržoazie u moci, nebo v pozitivním smyslu coby pozitivního učení sloužícího jako revoluční či vědecký nástroj dělnické třídy. ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 31-32.

území.⁷⁵ Docházelo tedy k umrtvování diplomatických styků, zákazu působení poboček tiskových agentur a k dalším krokům vedoucím k ideologické izolaci.⁷⁶

3.2 Řízení médií po jejich ovládnutí

Jakmile došlo k ovládnutí strategických pozic v oblasti řízení médií, začal být nastolován systém, který je umožnil kontrolovat také co do obsahů. Po převratu se o vliv na média dělilo ministerstvo informací s Kulturním a propagačním oddělením ÚV KSČ zastupovaným na počátku Gustavem Barešem. V praxi však toto podílnictví vyvolávalo spíše třenice a mocenské soupeření. To přerostlo i do osobní roviny, přičemž se čelní představitelé neshodovali v pohledu na kulturu. V něm byl umírněnější Václav Kopecký, který ji vnímal nejen jako nástroj k podpoře komunistického režimu, ale také coby přirozenou potřebu člověka, s čímž však nesouhlasil stalinista Bareš.⁷⁷ Problémy byly odstraněny až zánikem ministerstva informací v lednu 1953.⁷⁸

V roce 1950 vedení KSČ posílilo svůj dohled přímo v redakcích ustavením funkce tzv. dohlížecích redaktorů. Ti měli za úkol kontrolovat všechna vydání a zodpovídali za absenci chyb a provokací v novinách.⁷⁹ Zodpovědnost za obsah tisku jako takového však nesl podle tiskového zákona z roku 1950⁸⁰ šéfredaktor. Vzhledem k možným postihům za uveřejnění nevhodného obsahu však tato role šéfredaktory velmi svazovala. I samotná novinářská organizace si opakovaně stěžovala, že kvůli obavám z možných následků docházelo

⁷⁵ Komunistický režim se také celou dobu musel potýkat s ilegálními médii, která byla pašována do Československa, známé jsou snahy rušit vysílání zahraničních rozhlasových a televizních stanic, zejména rádia Svobodná Evropa. V tvorbě těchto obsahů se angažovali zejména pounoroví a později i posrpnoví exulanti, kterým nebyla umožněna publicistická činnost v domácím prostředí. Více o exilových médiích např. ORSÁG, Petr. *Mezi realitou, propagandou a mýty: československá exilová média v západní Evropě v letech 1968-1989*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. 362 stran.

⁷⁶ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 319-321.

⁷⁷ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, s. 95. Jedním z významných okamžiků sporu byla kritika básníka Seiferta, kterou si coby výraz staré křivdy objednal Bareš. Kopecký nejdříve souhlasil s čestným soudem a postihem umělce, způsob, jakým Bareš neovládl své emoce, však později využil ve svůj politický prospěch a své stanovisko změnil. KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov: Nakladatelství Šárka, 2000, s. 100 an.

⁷⁸ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 138. Na krátkou dobu nahradily ministerstvo Státní výbor pro věci umění a Výbor pro kulturní styky se zahraničím. Brzy však oba výbory zanikly a vzniklo ministerstvo kultury. KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*. Praha: Nakladatelství Libri, 2002, s. 17.

⁷⁹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 257.

⁸⁰ Zákon č. 184/1950 Sb. o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů.

k několikanásobné kontrole všech rukopisů, což zaměstnávalo redaktory a snižovalo to jejich čas na vlastní novinářskou práci.

Ani tato praxe se však nejevila jako dostatečná. Už dříve se objevovala neveřejná usnesení, která měla omezit mediální obsahy. Dosavadní opatření už nezvládala dohled nad širokou ideologickou činností, navíc se množily nesrovnalosti v novinách, jelikož každý dohlížecí redaktor si pravidla interpretoval jinak.⁸¹ Předsednictvo československé vlády proto vydalo 22. dubna 1953 (opět nepublikované) usnesení o zřízení Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD).⁸² Současně bylo náměstkovi předsedy vlády uloženo, aby HSTD začala plnit své úkoly v oblasti dohledu nad denním tiskem a krajskými novinami, filmovými novinami, Československým rozhlasem a Československou tiskovou kanceláří.⁸³ Zpočátku byla organizačně zařazena pod vládu, později přešla do kompetencí ministerstva vnitra.⁸⁴

HSTD byla nástrojem dozoru nad médii, který používal k zásahům preventivní cenzuru. V každé redakci i tiskárně byl přítomný cenzor nazývaný plnomocník HSTD, který kontroloval obsahy před jejich vydáním.⁸⁵ Zejména zpočátku ale chyběly jasné instrukce a předpisy nepokrývaly vyčerpávajícím způsobem, co lze označit za nevhodný obsah, proto mnohdy cenzoři rozhodovali na základě vlastního uvážení. Do značné míry přitom postupovali podle zkušeností z kontroly protektorátních médií⁸⁶ „*Z novin tak postupně mizelo vše, co se podle oficiálních představ nehodilo do socialistického tisku – podle sovětského vzoru a bez respektování středostavovských tradic. (...) Novinkou se stala různá hesla o budování apod.,*

⁸¹ GROMAN, Martin. Řízení československých médií v 50. letech 20. století. *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 60.

⁸² Do povědomí veřejnosti se instituce dostala až v roce 1954. TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 33.

⁸³ TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 18-19.

⁸⁴ KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 392.

⁸⁵ Neexistoval však rovný přístup ke všem médiím. Zvláště v případě periodik určených menšímu okruhu příjemců nebo kulturně-politických a profesních titulů vládla větší volnost a objevovaly se v nich v 60. letech i kritické komentáře. HOPPE Jiří. HSTD aneb jak se cedily informace. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAROVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu*. Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013, s. 22.

⁸⁶ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 139. O nejednotnosti postupu a také rozdílnému přístupu plnomocníků HSTD svědčily také počty chybných zásahů, které byly v hlavním městě nižší než v okresech, kde cenzura probíhala více intuitivně a pod menším dohledem. Bylo to dáno větší zkušeností pražských cenzorů, jelikož ti osvědčenější se nasazovali do ústředních deníků. TOMÁŠEK, Dušan. *Pozor, cenzurováno!, aneb, Ze života soudružky cenzury*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1994, s. 27.

*tištěná nad hlavičkami listů. Byly preferovány události v Moskvě a SSSR vůbec před domácími.*⁸⁷

Ve stejném roce, kdy vznikla HSTD, zahájila oficiálně vysílání také Československá televize. Současně však proběhla měnová reforma, která snížila kupní sílu obyvatelstva, a učinila z televizního přijímače luxusní zboží, které si mohli dovolit jen někteří.⁸⁸ První roky svého působení sídlila televize v Měšťanské besedě, bytovém domě, který po technické stránce zdaleka nevyhovoval požadavkům na televizní vysílání.

3.3 Československá média po XX. sjezdu KSSS

Vlivem společenských změn, které pronikaly i do každodenního života, docházelo k postupným změnám i v řízení médií. Vývoj urychlilo vystoupení Nikity Chruščova s jeho kritikou kultu osobnosti na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956, i když v Československu nebylo Chruščovovo vystoupení oficiálně publikováno až do 90. let.

V druhé polovině 50. let došlo k pokusům zvýšit pestrost nabídky titulů i jejich nákladu. Postupné uvolňování přineslo periodika, která nemohla vycházet v předchozích letech, nicméně Československo ani tak nedohrnalo evropské země, naopak se umísťovalo na jednom z posledních míst v žebříčku poměru počtu výtisků na obyvatele. V souladu s novým územně-správním rozdělením státu v roce 1960, které zavedlo mimo jiné deset krajů, začal ÚV KSČ pracovat na reorganizaci tisku, která měla vést k pokrytí každého kraje jedním deníkem a každého okresu jedním týdeníkem. Na druhou stranu o pár let později došlo k úpravám nákladů některých titulů či slučování, pokud pokrývaly podobná témata.⁸⁹ Důvodem byla snaha ušetřit papír a novinářské kapacity a zefektivnit i zpřehlednit mediální trh.

⁸⁷ TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 26.

⁸⁸ To také ovlivnilo počet diváků televize. I po snížení jejich ceny však mohli vysílání sledovat jen lidé žijící v dosahu Petřínského vysílače, a to až do roku 1955. BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 272.

⁸⁹ Tamtéž s. 290-292.

Pravděpodobně nejvýznamnější změnou v médiích před pražským jarem bylo vydání zákona č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích. Tato právní norma definovala poslání periodického tisku s důrazem na včasné, pravdivé, všestranné a co nejúplnější zpravodajství.⁹⁰ Zákon také rozdělil pravomoci při registraci nových titulů mezi ministerstvo školství a kultury a krajské národní výbory. Největší význam pro následující období a také pro nadcházející analýzu však znamenal §17:

„(1) Při ochraně zájmů socialistické společnosti napomáhá Ústřední publikační správa.

(2) Ústřední publikační správa zajišťuje, aby v hromadných informačních prostředcích nebyly uveřejněny informace, které obsahují skutečnosti tvořící předmět státního, hospodářského nebo služebního tajemství. Obsahuje-li informace takovou skutečnost, pozastaví Ústřední publikační správa její uveřejnění, popřípadě rozšiřování.

(3) Rozhodnutí Ústřední publikační správy o pozastavení přezkoumá na návrh vydavatele krajský soud. Pro řízení o návrhu platí občanský soudní řád.

(4) Je-li obsah informace v rozporu s jinými zájmy společnosti, upozorní na to Ústřední publikační správa šéfredaktora a vydavatele.

(5) Ustanovení předchozích odstavců platí obdobně pro jiné veřejné publikační prostředky a pro veřejnou činnost kulturních a osvětových zařízení.“⁹¹

Došlo tak k ukončení činnosti HSTD a k její transformaci do nové instituce, Ústřední publikační správy (ÚPS). Na rozdíl od své předchůdkyně ÚPS již nebyla neveřejným orgánem, jelikož její vznik byl definovaný zákonem. To dávalo médiím také legální možnost odvolávat se proti jejím rozhodnutím u krajského soudu.⁹²

⁹⁰ „Posláním periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků je: poskytovat včasné, pravdivé, všestranné a co nejúplnější informace o událostech ze všech oblastí života v Československé socialistické republice i v zahraničí; prosazovat zájmy socialistické společnosti a všestranně napomáhat k uskutečňování jejich cílů; spolupůsobit při rozvíjení socialistického vědomí občanů v duchu zásad ústavy a idejí politiky Komunistické strany Československa jako vedoucí síly ve státě a společnosti; tlumočit a spoluvytvářet socialistické veřejné mínění a zvyšovat jeho úlohu při rozvíjení socialistické demokracie v životě společnosti; přispívat ke zvyšování politické a kulturní úrovně občanů a jejich odborných znalostí; napomáhat tvůrčímu úsilí občanů a uplatňování jejich aktivní účasti na správě a řízení státu a na hospodářské a kulturní výstavbě země.“ Zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

Pozvolná liberalizace 60. let se v médiích projevila ve vícero rovinách. Vytvářel se větší prostor pro kulturní periodika, díky modernizaci rozhlasových přijímačů se českým posluchačům rozšířila nabídka stanic o zahraniční vysílání, v televizi i rozhlase dostaly větší prostor zpravodajské a především publicistické pořady, které se odvažovaly pouštět i do politicky komplikovanějších témat.⁹³

3.4 Pražské jaro v médiích

Úloha médií se v roce 1968 proměnila zcela v souladu se změnami, které zažívala společnost a především KSČ.⁹⁴ Ve straně došlo k zásadní obměně, když se prezident Novotný musel vzdát funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a přenechat tuto pozici Alexanderu Dubčekovi. Následně se změnila i úloha hromadných sdělovacích prostředků.⁹⁵ Samotná výměna však nebyla v lednu v médiích příliš reflektována, natož komentována, došlo jen ke stručnému oznámení, že proběhla.⁹⁶ Sám Dubček vytyčil, že média a jejich podpora mu mohou politicky pomoci, proto se s nimi snažil co nejvíce spolupracovat.⁹⁷ Jeho pozice, ani dalších reformistů, totiž nebyla politicky dostatečně silná, proto se snažil využít média k oslabení svých protivníků. Ti se ocitli pod silným mediálním tlakem.⁹⁸

Už v únoru se předsednictvo ÚV KSČ zřeklo používání administrativně-byrokratických metod k umlčování mediální kritiky a začalo uvažovat o přechodu k následné cenzuře, na konci měsíce vedení KSČ dospělo k přesvědčení, že ji samotnou současný model kontroly médií

⁹³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Praha: Grada, 2011, s. 295 an. V 60. letech byl např. známý pořad Zvědavá kamera nebo diskusní pořad Věc veřejná.

⁹⁴ „Pražské jaro 1968 bylo vyvrcholením různorodých snah o reformu tzv. státního socialismu sovětského typu, který byl v té či oné míře násilně zaveden ve všech zemích východního bloku. Tento systém, který nebral ohledy na národní specifika, plodil díky svým strukturálním defektům krizové symptomy. Jejich zdroje se nacházely především v ekonomice, jež principiálně nedokázala uspokojovat potřeby státu a obyvatelstva, a v sociální a politické oblasti, kde systém neuznával legitimitu osobních a skupinových, ale ani národních zájmů.“ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2009, str. 14.

⁹⁵ Tato změna byla jasným poslem změn pro všechny. Nicméně reformní tendence ukázal už projev Alexandra Dubčeka ještě jako prvního tajemníka ÚV KSS na konci října 1967. Právě v něm bylo kritizováno ono kumulování stranických a státních funkcí u prezidenta a současně prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného. KONČELÍK, Jakub. Média pražského jara; Zrod reforem a demokratizace novinářské práce. In: *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*. Roč. 53 (2008), č. 1-4, s. 66.

⁹⁶ BEDNAŘÍK Petr. Zachycení nástupu A. Dubčeka a L. Svobody do funkcí v tehdejší tisku. In: *Pražské jaro 1968: literatura - film - média: materiály z mezinárodní konference pořádané Literární akademií za spolupráce s Městskou knihovnou Praha 20.-22. května 2008*. Praha: Literární akademie, 2009, s. 276.

⁹⁷ Dubček si uvědomoval, že svobodný tisk mu otevírá dveře k politickým a ekonomickým reformám, navíc veřejné mínění utvářené skrze ně mu napomohlo sesadit některé osoby z vlivných míst. DUBČEK, Alexander, HOCHMAN, Jiří, ed. *Naděje umírá poslední: vlastní životopis Alexandra Dubčeka*. Praha: Svoboda-Libertas, 1993, s. 142.

⁹⁸ KONČELÍK, Jakub. Média pražského jara; Zrod reforem a demokratizace novinářské práce. In: *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*. Roč. 53 (2008), č. 1-4, s. 67.

poškozuje a snímá zodpovědnost z novinářů. O svobodě slova lze hovořit od 4. března, kdy se předsednictvo postavilo proti předběžné cenzuře a převedlo ji do pravomocí ministerstva kultury.⁹⁹ V dubnu přijalo ÚV KSČ Akční program vymezující následovné fungování médií včetně závazku vydat zákon, který by zrušil předběžnou cenzuru. K lidem měly směřovat pravdivé informace. Květnový návrh opatření dával všem médiím včetně Československé tiskové kanceláře za úkol podporovat vládní usnesení a Akční program.¹⁰⁰ ÚPS jako taková ale zanikla 13. června 1968 a na konci června, jen pár dní po mimořádném sjezdu novinářů, cenzuru výslovně zakázal zákon č. 84/1968 Sb. o periodickém tisku a o ostatních sdělovacích prostředcích.¹⁰¹ Šlo však už jen o zpětné legitimizování reálného stavu.¹⁰²

Došlo ke zvýšení pestrosti titulů, objevily se nové pořady, některé dříve zakázané se vrátily do vysílání. V televizi se začalo objevovat více diskusí, zpětně se vracely a otvíraly témata i skandály, které se poslední dvě dekády tajily.¹⁰³

Toto bezcenzurní a v kontextu československých dějin 20. století také bezprecedentní období skočilo ještě rázněji, než začalo, a sice vpádem vojsk Varšavské smlouvy na naše území. Tím vyvrcholily měsíce sovětského pozorování naší domácí situace a nespokojenost SSSR s jejím (ne)zvládnutím československými politiky. Vojáci při obsazování republiky nenarazila na žádný vojenský odpor, o to výraznější byl ale odpor mediální. Okupanti měli v plánu nechat zveřejnit tzv. zvací prohlášení legitimizující okupaci, Československý rozhlas však odmítl daný rozkaz splnit. Nakonec jej přečetl tehdy již bývalý ředitel rozhlasu Miloš Marko.¹⁰⁴ Podobný

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 307.

¹⁰¹ „§ 17: (1) Cenzura je nepřipustná. (2) Cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky. Tím není dotčena pravomoc prokurátora a soudu.“ Zákon č. 84/1968 Sb. o periodickém tisku a o ostatních sdělovacích prostředcích.

¹⁰² KONČELÍK, Jakub. Přelomová témata českého tisku jara 1968. In: LONDÁKOVÁ, Elena. *Novinári na Slovensku*. HÚ SAV a SSN, Bratislava 2008, s. 109.

¹⁰³ Uvádí to např. JEŠUTOVÁ, Eva. Proměna rozhlasového programu. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAŘOVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu*. Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013. s. 47. Vrátila se třeba témata politických procesů, smrti Jana Masaryka, rozhlas také napomohl popularizaci Alexandra Dubčeka a dalších představitelů pražského jara. Jako mezník v dějinách televizního vysílání označuje Cysařová odvodnění rozhovoru s předsedou Svazu československých spisovatelů Eduardem Goldstückerem. CYSAŘOVÁ, Jarmila. Rok 1968 na obrazovkách ČT. In: *Pražské jaro 1968: literatura - film - média: materiály z mezinárodní konference pořádané Literární akademii za spolupráce s Městskou knihovnou Praha 20.-22. května 2008*. Praha: Literární akademie, 2009, s. 295.

¹⁰⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 310. V pamětech novinářů přítomných dané noci v budově rozhlasu se objevuje podivení nad tím, proč se Marko objevil v rozhlasu, když již byl odvolán. Podle časové souslednosti tam byl již v době, kdy řádný redaktor odmítal prohlášení přečíst. DIENSTBIER, Jiří, Věněk ŠILHÁN, Karel LÁNSKÝ a Bohumil ŠIMON. Srpen 1968. Praha: Práce, 1990, 217 s., [12] s. obr. příl. Elf: edice literatury faktu. Milan Bárta potvrzuje,

postoj zaujaly i další redakce, takže prohlášení nakonec vydala sovětská média, zatímco československá média začala krátkou, ale velmi významnou revoltu.¹⁰⁵ Rozhlas nabádal obyvatelstvo, aby se okupaci nebránili silou. Po přerušení svého vysílání se mu podařilo zřídit provozní studia a pokračovat ve své činnosti de facto ilegálně. Stejný postup zvolila i Československá televize, které se navíc podařilo vyvézt záběry aktuálního dění do zahraničí a nechat je odvysílat.¹⁰⁶ Tištěná média vycházela prakticky neustále v závislosti na tom, kdy novináři sehnali dostatek papíru a nové informace. Také jejich redakce se musely přesunout do různých provizorních pracovišť, novináři se v nich scházeli potají a snažili se co nejvíce oddálit své prozrazení.¹⁰⁷

Sovětským vojskům se tedy nepodařilo převzít média a také politici na tzv. Vysočanském sjezdu potvrdili své reformní představitele. Okupanti tak přistoupili k odvezení hlavních zástupců Československa do SSSR a donutili je tam podepsat Moskevský protokol. Součástí protokolu byl i závazek, aby českoslovenští politici dostali média zpět pod svou kontrolu. Nejdříve došlo k Sověty vynuceným kádrovým a personálním opatřením v čele významných mediálních institucí,¹⁰⁸ zejména byli rychle odvoláni ředitelé televize, rozhlasu, zpravodajské agentury nebo Rudého práva, tedy nejdůležitějších médií v zemi.¹⁰⁹ Současně byla zakazována některá periodika a zbylá musela projít přeregistrací.¹¹⁰

že hromadné sdělovací prostředky patřily mezi prioritní cíle okupantů i zapojení bývalého ředitele Marka, který ve se spolupráci s StB pokoušel odvysílat tzv. zvací dopis. BÁRTA, Milan et al. *Oběti okupace: Československo 21.8.-31.12.1968*. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, s. 31.

¹⁰⁵ „*Je to paradox, že právě v tom týdnu, kdy ulice měst byly zaplněny okupační armádou, kdy děla tanků mířila přímo do redakčních oken, že právě v tomto týdnu se cítil československý novinář svobodným novinářem. (...) Právě tehdy se řídili jen a jen svým svědomím.*“ BEDNÁŘOVÁ, Otta. *Jak jsme hledali obrazy: prózy a jiné texty z let 1968-1988*. Praha: Triáda, 2017, s. 107.

¹⁰⁶ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 190 an.

¹⁰⁷ Na toto období vzpomínal Dušan Havlíček, tehdejší vedoucí tiskového odboru ÚV KSČ. Popisuje jej jako dny, kdy se k němu postupně dostávaly informace o rozmístění redakcí po továrnách a na dalších místech. Aby se vyhnuli prozrazení nežádoucími osobami, měnila se denně hesla, která na vrátnicích sloužila jako propustky do náhradních redakcí fungujících v polních podmínkách. HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku: můj rok 1968 s Alexandrem Dubčekem*. Druhé doplněné vydání. V Olomouci: Burian a Tichák, 2018, s. 145 an.

¹⁰⁸ Kádrování používali komunisté již od svého převzetí vlády a patřilo k nejpoužívanějším způsobům uplatňování moci. „*V podstatě od základní školy byl jedinec konfrontován s požadavkem sebedefinování, každý kariérní posun, nadstandardní žádost (např. o cestu do zahraničí) mohla vyvolat neočekávané komplikace, ať již objevením čehosi zatajeného či požadavkem vyšší osobní angažovanosti.*“ CUHRA, Jaroslav. "Kádrovník nikdy nemůže být se svou prací hotov": kádrování a komunistické vládnutí. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2009, 31(11), s. 33.

¹⁰⁹ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 191-192.

¹¹⁰ HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích: výběr z dobové publicistiky*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2004, s. 18. Zakazování periodik pokračovalo i v roce 1969, zejména v jeho první polovině.

Samotné personální změny však nestačily a začaly být podnikány přípravy na návrat cenzury. Vláda svým usnesením č. 292 z 30. srpna zřídila cenzurní Úřad pro tisk a informace (ÚTI) pověřený kontrolou tisku, rozhlasu, televize i ČTK. Směrnice úřadu vlády nařizovala médiím zdržet se jakéhokoliv náznaku kritiky SSSR a dalších zemí sovětského bloku či kritiky socialismu, komunistických stran. Součástí směrnice byl i zákaz používání slov „okupant/okupace“.¹¹¹ Ani to neznamenal okamžitý počátek cenzury.¹¹² Některé redakce ignorovaly pokyny ÚTI a dál publikovaly necenzurované zpravodajství, úřad se také potýkal s odporem veřejného mínění a nedostatkem cenzorů.¹¹³ Proti návratu cenzury médií novináři samozřejmě protestovali. Poukazovali na stále platný zákon č. 84/1968 Sb. o nepřípustnosti cenzury. To donutilo vládu a Národní shromáždění začít připravovat návrh nového tiskového zákona, který by vrátil cenzuru do československého práva.¹¹⁴

Vláda tak musela cenzuru opět začlenit do československé legislativy. Provedla to 13. září prostřednictvím zákona č. 127/1968 Sb. o některých opatřeních v oblasti tisku a ostatních informačních prostředků. Poslanci sice s jeho návrhem při projednávání na výborech nesouhlasili, pozastavili se nad otázkou ústavnosti ÚTI i nad tím, že zaváděná cenzura není časově omezená, přijali však vládní výklad, že se jedná o politickou nutnost v souladu s Moskevským protokolem. Zákon byl nakonec schválen drtivou většinou hlasů a bylo tak zřejmé, že pro něj museli hlasovat i poslanci, kteří předtím považovali cenzuru za nepřípustnou. Proti návratu cenzury nijak výrazně neprotestovala ani veřejnost, která začínala postupně rezignovat na změny nastolené během pražského jara.¹¹⁵ Poslední významnou tečkou za změnami vedoucími k obnovení dohledu nad médii v září představovalo zřízení Vládního výboru pro tisk a informace přejmenovaný v lednu 1969 na Federální výbor pro tisk a informace. Výbor měl na starosti předkládání návrhů zákonů, určovat mediální politiku a zřizovat a spravovat vydavatelské podniky.¹¹⁶

¹¹¹ KONČELÍK Jakub. Mediální politika a srpen 1968; Zřízení Úřadu pro tisk a informace jako služba moskevskému protokolu. In: MÁGAL Slavomír, MISTRÍK Miloš (eds.) *Masmediální komunikácia a realita II*. Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Trnava 2009, s. 209 – 210.

¹¹² HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích: výběr z dobové publicistiky*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, s. 17.

¹¹³ NAVRÁTIL, Jaromír a Jitka VONDROVÁ. *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967-1970*. Sv. 3, Září 1968 - květen 1970. Brno: Doplněk, 1997, s. 475 an.

¹¹⁴ Šlo o zákon č. 127/1968 Sb.

¹¹⁵ KONČELÍK Jakub. Mediální politika a srpen 1968; Zřízení Úřadu pro tisk a informace jako služba moskevskému protokolu. In: MÁGAL Slavomír, MISTRÍK Miloš (eds.) *Masmediální komunikácia a realita II*. Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Trnava 2009, s. 213.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 217.

Když si novináři na počátku roku 1969 definitivně uvědomili, že se jim nepodaří udržet dříve nastolenou svobodu médií, snažili se její omezování alespoň zpomalovat. Veřejnost projevila odpor k nastupující normalizaci při prvním výročí vpádu vojsk Varšavské smlouvy na naše území, jejich protest však byl potlačen. KSČ se podařilo zbavit svých členů podporujících myšlenky pražského jara a sympatizantů Dubčekovy politiky. V roce 1970 započaly také čistky uvnitř KSČ provedené formou výměny členských legitimací.¹¹⁷

¹¹⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 307 an.

4. Svaz československých novinářů v analyzovaném období

Novinářská organizace byla zřízena pod názvem Ústřední svaz československých novinářů zákonem č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a o Svazech novinářů.¹¹⁸ Jeho součástí byly Svaz českých novinářů a Svaz slovenských novinářů.¹¹⁹ V letech 1950 – 1963, tedy po většinu zkoumaného období, zastával post předsedy Svazu novinářů Vojtěch Dolejší¹²⁰. Za dozorčí orgán bylo zákonem stanoveno ministerstvo informací a osvěty. V organizačním statutu novinářského svazu stálo, že každé čtyři roky měl uspořádat sjezd. V prvních letech organizace však toto pravidlo nebylo dodržováno a byly svolávány pouze výroční členské schůze.¹²¹

Do éry nového tiskového zákona vstupovali novináři již po čistkách, které nastaly po II. světové válce.¹²² V nich mělo dojít k potrestání osob, které kolaborovaly s nacismem, jelikož však nebylo přesně definováno, co jsou prvky kolaborantství, bylo obtížné posuzovat vinu, zvláště pokud některé projevy sympatií vůči nacistům byly dány obavami novinářů o svou existenci. Na konferenci zástupců pražského tisku v květnu 1945 předložil Václav Kopecký

¹¹⁸ Novinářská organizace měla na českém či československém území své předchůdce. Nejdříve vznikl v roce 1877 Spolek českých žurnalistů, následně se objevilo několik dalších, novinářských organizací, které si navzájem konkurovaly. Během protektorátu byli novináři sdružení v Národním svazu novinářů, na jehož základech po válce vznikl nejprve Svaz českých redaktorů, brzy přejmenovaný na Svaz českých novinářů. HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, 190 s.

¹¹⁹ Ústřední svaz měl za úkol jednat o společných věcech redaktorů a čekatelů, koordinovat činnost obou členských svazů a zastupovat je. Jednotlivé svazy měly za úkol zastupovat a hájit ideové a věcné zájmy tisku a jeho členů. Za povinnost jim zákon ukládal především: hájit svobody tisku zaručené ústavou; pečovat o demokratické, svobodné a spolehlivé zpravodajství; dohlížet na plnění povinností řádných členů plynoucích z jejich poslání a odpovědnosti vůči veřejnosti a vést v evidenci členy svazu a rozhodovat ve sporných případech. Zákon č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Svaz a novináři se měli řídit také Ideovými směrnici českého novináře. Ty zdůrazňovaly, že novináři musí být učiteli a vychovateli národa a podnětnými činiteli veřejného života, organizátory tvůrčích sil národa. Také shrnovaly myšlenky o svobodě novinářského povolání, povinnosti bojovat za mír, přibližovat čtenářům život a budovatelské úsilí národů lidových demokracií a povinnost zvyšovat své odborné i ideologické znalosti. Tamtéž, s. 88.

¹²⁰ Vojtěch Dolejší (30. 7. 1903 – 7. 6. 1972) byl novinář a člen KSČ. Působil v řadě periodik, v letech 1935-1938 a 1945-1950 v Rudém právu. Byl šéfredaktorem titulu Práce, později Tvorby a Květů. Od roku 1946 byl místopředsedou Svazu československých novinářů a vedoucí jeho pražské pobočky. Stál v čele očistné komise Národní fronty a patřil mezi zastánce tvrdých postihů. V závěru svého života se angažoval v procesu normalizace v tisku i rozhlasu. KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*. Praha: Nakladatelství Libri, 2002, s. 72. Před ním post zastával Antonín Nedvěd, po něm Bohumil Marčák.

¹²¹ HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 97. Sjezdy se během analyzovaného období uskutečnily v letech 1948, 1957, 1959, 1963, 1967 a 1968.

¹²² Vedle čistek v novinářském svazu proběhly také soudy s novináři, kteří se zvláště provinili kolaborací s Německem. Novináři byli souzeni podle dekretu č. 16/1945, č. 17/1945. Před Národním soudem skončilo na dvacet novinářů, mnoho dalších bylo souzeno mimořádnými lidovými soudy. Národní soud novináře nejčastěji trestal odnětím svobody v řádu od 18 měsíců až po doživotí, sedm dostalo trest smrti. VEČEŘA, Pavel. *Žurnalisté mezi zradou a kolaborací: moravská novinářská kolaborace před Národním soudem*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 30 – 31.

koncepti očisty,¹²³ podle které měli být ze svazu novinářů a novinářské činnosti vyloučeni všichni redaktoři, kteří at' už dobrovolně nebo podle pokynů sloužili nacistické propagandě.¹²⁴ Po roce 1948 došlo také k revizi všech přihlášek do novinářské organizace, kterou svaz zdůvodňoval přesuny novinářů v rámci redakcí po únorových událostech. Ty se novinářská organizace rozhodla vyřešit tím, že úplně všem novinářům poslala nové přihlášky ve snaze zkontrolovat stav členství jednotlivých osob.¹²⁵ Současně tak mohla některá členství zrušit či odmítnout.¹²⁶

Po převzetí moci komunisty v roce 1948 byl charakter tohoto stavovského a zájmového svazu změněn na ideový, popř. ideově-výchovný.¹²⁷ Do konce jejich vlády v Československu spolek s krátkodobými výjimkami v roce 1956 a 1968 plnil stranická usnesení.¹²⁸ K tomu se novinářská organizace zavázala již na svém I. sjezdu v říjnu 1948.¹²⁹ Sjezd byl hlavním východiskem také pro činnost a poslání organizace novinářů do dalších let a definoval úkoly československého tisku.¹³⁰ Mezi nimi se na prvním místě objevil požadavek na výchovu

¹²³ Na podobě zákona pracoval Václav Kopecký již od konce II. světové války. Pravděpodobně doufal, že k jeho schválení dojde ještě formou prezidentského dekretu, čímž by se vyhnul diskusím s poslanci. Záměr Kopeckému však nevyšel a poprvé se návrh objevil v Poslanecké sněmovně až v roce 1946, kde narazil na tvrdou kritiku nekomunistických poslanců. I konečná osnova zákona po svém schválení poslanci byla vrácena prezidentem republiky Benešem k přepracování, jelikož obsahovala ústavněprávní závady a vymezení některých kompetencí. Až po vyřešení těchto výtek mohl být zákon schválen. CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 124 an.

¹²⁴ CEBE Jan. *Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů*. In: *Mediální studia: český a slovenský čtvrtletník pro kritickou reflexi médií*. Praha: Českomoravský novinář. 2012, č. 1, s. 24 – 25.

¹²⁵ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. organizační činnosti svazu československých novinářů (zápis z první řádné schůze předsednictva 29. 10. 1948).

¹²⁶ Počty novinářů se v analyzovaném období pohybovaly kolem dvou tisíc. Přičemž téměř 90 procent představovali redaktoři v Česku a jen asi tři stovky působily na Slovensku. Rovnováha mezi novináři nikdy nebyla dosažena, český svaz byl větší aktivnější, ve větší míře odepíral svazový časopis. (Nesignováno). Stav členů čs. novinářů. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 8-9, s. 14.

¹²⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 253.

¹²⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad - 15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 78.

¹²⁹ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 17 an.

¹³⁰ „Po vítězném únoru nastupuje náš pracující lid v čele s dělnickou třídou ke svému největšímu dějinnému úkolu – k socialistické přestavbě naší země. Z tohoto nového období vyplývají i nové úkoly pro nás, československé novináře. Dnes máme již všechny podmínky k tomu, abychom z našich novin, rozhlasu i filmu udělali mocný výchovný, organizační a bojový nástroj k prosazování vůle lidu, k uskutečnění socialismu. Zejména znárodněním tiskařských podniků bylo s konečnou platností zúčtováno s ponižujícím pro novináře stavem, že většina tisku za vlády buržoazie byla pouhým sluhou kapitalistické třídy.“¹³⁰ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

novinářů, zejména v oblasti ideové a výchovné, zadruhé vytvoření pojítka mezi tiskem a pracujícími a dále byl bod týkající se odpovědnosti novinářů.¹³¹

První roky po převratu zpětně hodnotil dřívější tajemník ÚV SČSN Stanislav Maleček jako léta nejtvrdsích represí. Novinářům tehdy pomalu docházelo, že za libivými hesly KSČ se skrýval boj za neomezenou moc. Stovky novinářů z donucení či na základě vlastního rozhodnutí změnilы povolání, některé osobnosti odešly do exilu. „*Ostatní pracovali pod přísným dohledem matičky strany a změněného vedení Svazu novinářů, kde začal kralovat na léta dogmatický komunista Vojtěch Dolejší.*“¹³²

Velkého významu se novinářské organizaci dostalo především po přijetí tiskového zákona č. 184/1950 Sb. Zákon totiž novinářské organizaci de facto dal pravomoc rozhodovat o tom, kdo bude mít možnost působit v médiích, jelikož redaktorem se mohl stát pouze její člen.¹³³ Tuto podmínku odvolal hned druhý sjezd novinářů v roce 1957 a organizace se tak proměnila v dobrovolnou organizaci.¹³⁴ Novinářská organizace tehdy tuto změnu novinářům odůvodňovala možností začít si vybírat za své členy jen kvalitní redaktory, skutečnou příčinou však byla nutnost zvýšit počet redaktorů na trhu. V dané době totiž docházelo k rozšíření vysílání Československé televize a i počtu tištěných titulů.¹³⁵ Změnu do právního rámce zanesla novela tiskového zákona z roku 1958. V organizaci novinářů, stejně jako v redakcích, docházelo také k velké fluktuaci. Mezi funkcionáři zvolenými v roce 1951 zůstalo jen patnáct do roku 1957. Některým novinářům totiž docházelo, jaký vliv má KSČ na mediální provoz a nechtěli tomuto režimu sloužit. Celkový počet členů se však za prvních deset let zdvojnásobil, především díky intenzivním náborům mezi dělníky.¹³⁶

¹³¹ Až další body se týkaly kritiky v médiích, nové formy žurnalistiky (v kontrastu s tou buržoazní), kulturních a sportovních rubrik, inzerce, ČTK a specializace tisku. NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Úkoly československého tisku, rok 1948.

¹³² MALEČEK, Stanislav, ed. *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. 1. vyd. Praha: Klub novinářů Pražského jara '68, 1993, s. 43 – 44.

¹³³ „*Nejúčinnější je sociální kontrola v situaci, kdy se propojuje zájem masových médií, státu a represivního aparátu s požadavky veřejného mínění reprezentovaného „strážci morálky“, a to zvláště politiky.*“ VOLEK, Jaromír. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze. In: *Sociální studia*. 2000, č. 5, s. 103.

¹³⁴ NA, fond ASYN, k. 181/2, i. j. 1. Stanovy Svazu československých novinářů schválené II. sjezdem SČSN, rok 1957.

¹³⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 303.

¹³⁶ HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 101.

Na II. sjezdu v roce 1957¹³⁷ vyhodnotil svaz své dosavadní působení jako naplnění zásad přijatých v roce 1948, i když přiznával jisté nedostatky,¹³⁸ vymezoval se i vůči povstáním v Polsku a Maďarsku a s nimi souvisejícími diskusemi o liberalismu a svobodě slova.¹³⁹ Došlo také ke schválení nových stanov, které vytyčily úkoly novinářské organizace.¹⁴⁰ Sjezd měl také za úkol prosadit v tisku „*bojovou a stranickou čistotu*“ a „*boj tisku proti nepřátelským názorům*“.¹⁴¹ Jak analýza ukáže, za povstání v uvedených zemích nesly údajně vinu importované myšlenky z kapitalistických zemí, které měl československý tisk v budoucnu zcela vymýtit a zabránit tak opakování podobných krizí. Politické poměry se však bez ohledu na stanoviska II. sjezdu uvolňovaly a III. sjezd se konal jen o dva roky později, tedy v roce 1959.¹⁴² Zaměřil se na roli a postavení literární a umělecké kritiky, roli zábavných prvků v žurnalistice a zvýšení kvality novinářské práce.¹⁴³

¹³⁷ Sjezd se uskutečnil až devět let po sjezdu prvním, jelikož byl několikrát odložen. I Hudec přiznával, že důvodem odkladů byla nejasná orientace dalšího směřování svazu v důsledku politických událostí v Polsku a v Maďarsku a po XX. sjezdu KSSS. SČSN se tedy sešel až po vyjasnění situace a pozice KSC. „*Sjezd odsoudil nesprávné vlivy dogmatismu a schematismu, obrátil se však ostře i proti projevujícím se tendencím revizionismu.*“ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 37.

¹³⁸ Hudec bohužel nebyl konkrétní v tom, o jaké nedostatky se jednalo. Uvedl pouze, že přes všechny nedostatky uplynulého období tisk, rozhlas a televize v podstatě plnily zásady přijaté na prvním sjezdu SČSN. Tamtéž, s. 99. Podobně vágní formulaci Hudec použil i v knize HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 37.

¹³⁹ Např.: „*Proti falešným liberalistickým názorům na tisk stavíme leninské pojetí svobody tisku. Náš tisk je nezávislý na institucích, osobách, úřadech i ministerstvech, není však nezávislý na straně a politice strany a vlády. Cituji slova, která o této otázce řekl první tajemník Ústředního výboru KSC. s. Novotný na celostátní konferenci: >Zároveň se objevily i četné nejasnosti mezi čtenáři i částí novinářů v nazírání na úkoly v poslání tisku v naší společnosti, nejvýrazněji v požadavku, aby se tisk svobodně vyjadřoval ke všem otázkám nezávisle na komkoliv, tedy i na straně. V těchto otázkách je třeba sjednati úplně jasno. Zásada, že stranický tisk je hlasatelem stranických názorů, že je řízen stranickými orgány, je jednou ze zásad uplatňování vedoucí úlohy strany. Nezávislost tisku na straně a jejích idejích jsme vždy odmítali a rozhodně odmítáme.<*“ NA, fond ASYN, k. 181/1, i. j. 4. Referát soudruha V. Dolejšího na II. sjezdu čs. novinářů, rok 1957.

¹⁴⁰ Těmi bylo: přispívat k tomu, aby se novináři aktivně podíleli na budování vlasti a napomáhali při výchově společnosti k marxismu-leninismu; pečovat o soustavné zvyšování ideové a odborné úrovně novinářů; podporovat výchovu novinářského dorostu; starat se o vytváření vhodných podmínek pro tvůrčí práci; aktivně se podílet na rozvíjení hnutí dělnických a vesnických dopisovatelů; upevňovat styky s pracujícími i se zahraničními novináři. NA, fond ASYN, k. 181/2, i. j. 2. Stanovy Svazu československých novinářů schválené II. sjezdem SČSN, rok 1957.

¹⁴¹ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Jak Čs. novinář plnil úkoly vyplývající z dopisu ÚV KSC II. sjezdu SČSN a z usnesení sjezdu, rok 1957.

¹⁴² Změnu v pravidelnosti sjezdů ze čtyř na dva roky schválil II. sjezd novinářů v roce 1957 v rámci svých nových stanov (v mimořádných případech mohl být i dříve, pokud by se na tom usnesla alespoň dvoutřetinová většina čtyřicetiletého ÚV SČSN). Stanovy také určily, že novinářské sjezdy byly nejvyšším orgánem novinářské organizace. Mezi sjezdy organizaci řídilo třináctileté předsednictvo ÚV SČSN. NA, fond ASYN, k. 181/2, i. j. 1. Stanovy Svazu československých novinářů schválené II. sjezdem SČSN, rok 1957. Rozmezí dvou let mezi sjezdy ale nebylo dodržováno a stanovy organizace v roce 1967 se vrátily k pravidlu sjezdů každé čtyři roky. NA, fond ASYN, k. 190/1, i. j. 1. Stanovy Svazu československých novinářů. (platné po V. sjezdu v roce 1967).

¹⁴³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 303.

Mezi II. a IV. sjezdem se svaz zaměřoval především na vzdělávací činnost, vznikaly tvůrčí semináře, nejčastěji pořádané na zámku Roztěž, a ideové besedy. Svaz se zaměřoval také na lokální tisk.¹⁴⁴ Od konce 50. let se objevoval také zvýšený zájem o činnost jednotlivých klubů organizace (v roce 1959 fungovaly sekce ekonomická, zemědělská, vnitropolitická, kulturní, klub filmových novinářů, mezinárodní, zahraniční, sekce školství a výchovy mládeže a tělovýchovných redaktorů, vědy a techniky, fotoreportérů aj.), které pořádaly tvůrčí besedy i tiskové konference.¹⁴⁵ Ve stejné době vzrostlo na významu téma ekonomické samostatnosti svazu, který byl dosud rozpočtovou organizací státu. Úvahy o hmotném zajištění a samostatnosti novinářské organizace byly předloženy na IV. sjezdu v roce 1963, založené byly především na zřízení vlastního vydavatelství a nakladatelství.¹⁴⁶ Svaz se zabýval také otázkami platů novinářů a staral se o svá zařízení, mezi nejvýznamnější patřily Novinářský studijní ústav v Praze a v Bratislavě.

IV. sjezd odhalil názorovou polarizaci v novinářské organizaci. Vojtěch Dolejší ve svém vystoupení vyslovil soulad novinářů s politickou linií KSČ, jeho názorovým oponentem byl především Antonín Jaroslav Liehm, který se veřejně zastal kritizovaných Literárních novin a Kulturního života.¹⁴⁷ Následkem této názorové rozepře a obecného zpochybňování směru a vývoje organizace i Československa došlo k proškrtání kandidátní listiny na předsednictvo novinářské organizace, čímž chtěla konzervativní část zabránit vzestupu a šíření reformních myšlenek.¹⁴⁸ Na sjezdu také došlo ke změně stanov a v čele svazu v budoucnu již nestál předseda, nýbrž ústřední tajemník. Sjezd se zavázal plnit úkoly vzešlé z XII. sjezdu KSČ, tedy „*bojovat za uskutečnění sjezdových usnesení a dosáhnout, aby práce a život lidí byly prodchnuty myšlenkami XII. sjezdu.*“¹⁴⁹

¹⁴⁴ HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 102.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 104.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 106. Povolení ke zřízení vydavatelského časopiseckého podniku vydalo ministerstvo školství a kultury 30. prosince 1966. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 1. Povolení ke zřízení vydavatelského časopiseckého podniku, 30. prosince 1966. Do vydavatelství byly následně převedeny tituly Reportér, Československý novinář (který se však tou dobou jmenoval již Novinář a zřejmě tedy došlo k chybě, pozn. V. B.), Sešity novináře a Svět v obrazech. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 1. Dopis Boleslava Roháče, vedoucího úseku periodického tisku z 10. ledna 1967.

¹⁴⁷ HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 111.

¹⁴⁸ Obrázek o napjaté situaci dokresluje i anonymní vzkaz tzv. Sjezdového Všudybyla. V nalezeném dopise upozorňuje na zbytečnost sjezdu, který se nelišil od toho předchozího, příspěvky na něm byly údajně nudné a dlouhé. NA, fond ASYN, k. 187/3, i. j. 1. Sjezdový Všudybyl, rok 1963. Jedná se o jedinou zachovanou zmínku o názorovém nesouladu mezi novináři na sjezdu. Všechny ostatní materiály vyvolávaly dojem jednoty.

¹⁴⁹ NA, fond ASYN, k. 187/3, i. j. 1. Usnesení IV. sjezdu SČSN, rok 1963.

Rozdílné názory mezi členy svazu a jeho vedením se v 60. letech množily a vyhroutily se na V. sjezdu v roce 1967.¹⁵⁰ Odehrál se v područí KSČ a nic nenasvědčovalo vývoji, který přišel jen o pár měsíců později. V závěrech sjezdu se vůbec neodrážely tendence ve společnosti. Naopak se řečníci sjezdu odvolávali na 50. výročí říjnové revoluce v Rusku a uváděli SSSR jako zdroj inspirace i do příštích let.¹⁵¹ Novináři, kteří požadovali uvolnění poměrů v médiích, nedokázali prosadit svůj postoj do závěrečné rezoluce sjezdu, naopak v něm svaz prezentoval své kritické stanovisko vůči Literárním novinám.¹⁵² Usnesení sjezdu se nijak nelišilo od rétoriky sjezdů předchozích, převažoval v něm apel na další vzdělávání novinářů, a to především v oblasti ideologické. Svaz na tomto sjezdu také schválil své stanovy, ve kterých si jako své poslání vytyčil „organizovat československé novináře, aby pod vedením Komunistické strany Československa čestně plnili společenské poslání socialistického tisku, rozhlasu, televize a zpravodajského filmu.“¹⁵³ Nicméně náznak roztržitého novinařství byl schovaný v tom, že rezoluce sjezdu obsahovala bod o nutné jednotě novinářů a odsouzení zájmů malých skupin ve svých řadách.¹⁵⁴ Navíc nutnost zasáhnout proti některým novinářům a zamezit jim nechat se zvolit do předsednictva svazu ukazuje, že přeci jen docházelo k rozvolňování poměrů ve společnosti a že část novinářů s tím souhlasila, což ohrožovalo stávající strukturu. Jednalo se tak o jistý předstupeň demokratizačního procesu v novinářské organizaci, který naplno začal v následujícím roce.

Nicméně na podzim 1967 se sešli v soukromém bytě zástupci tvůrčích svazů, kteří projednávali ponejprve otázku autorských práv. Téma se však brzy stočilo k závažnějším problémům, zejména k problémům s vedením KSČ a k postojům ke kulturní politice. V květnu 1968 se sešli zástupci svazů spisovatelů, novinářů, skladatelů, vědců a dalších tvůrčích profesí

¹⁵⁰ Zatímco časopis *Novinář* tyto rozpory příliš nerefletoval, o napětí v novinářské organizaci zpětně vypovídá kritika, která na adresu vývoje V. sjezdu vyšla s odstupem let: „Pravicové a oportunistické tendence se projevíly zřetelně v novinářské organizaci v souvislosti s přípravou jejího V. sjezdu, které se konal v říjnu roku 1967. Pronikal sem silný ohlas situace ve Svazu čs. spisovatelů (zejména pak po IV. sjezdu této organizace, který vyzněl jako otevřený protistranický útok). Byly činěny konkrétní pokusy změnit i Svaz čs. novinářů v opoziční politickou organizaci a skloubit tzv. >velkou intelektuální koalici< spolu s uměleckými svazy a vědeckými ústavy jako nátlakovou skupinu. Na V. sjezdu se však ještě podařilo marxisticky uvědomělým novinářům tyto snahy odrazit. Byla prosazena většinou **správná** (zvýraznění V.B.) stanoviska a sjezd ve svých usneseních orientoval novináře na angažované plnění úkolů socialistické výstavby, zdůrazňoval i vedoucí úlohu komunistické strany.“ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 49-50.

¹⁵¹ Např. v projevu Ludovíta Jacze při zahájení sjezdu. NA, fond ASYN, k. 191/2, i. j. 1. stenografický zápis projevů na sjezdu, říjen 1967.

¹⁵² „Pozitivní úsilí a cílevědomá aktivní činnost naprosté většiny novinářů byly narušovány závažnými nedostatky, zejména v Literárních novinách, kde došlo k pokusu o formulaci vlastní opoziční platformy. S tímto negativním jevem nesouhlasíme, byl na škodu naší žurnalistice, neboť znevažoval poctivé úsilí velké obce socialistických novinářů.“ NA, fond ASYN, k. 191/2, i. j. 1. Dopis delegátů V. sjezdu SČSN Ústřednímu výboru KSČ, říjen 1967.

¹⁵³ NA, fond ASYN, k. 190/1, i. j. 1. Stanovy Svazu československých novinářů. (platné po V. sjezdu v roce 1967).

¹⁵⁴ NA, fond ASYN, k. 191/2, i. j. 1. Usnesení V. sjezdu Svazu československých novinářů, rok 1967.

a vytvořili Koordinační výbor tvůrčích svazů.¹⁵⁵ Jeho úkolem bylo koordinovat postup organizací, jednotně vystupovat před Národní frontou i ministerstvy a pohotově reagovat na společenský vývoj.¹⁵⁶

Dění v době pražského jara zpětně novinářská organizace hodnotila negativně. Odráží se to v knize Vladimíra Hudece¹⁵⁷, která však byla vydána v roce 1987 a je tedy zatížená tehdejší ideologií. Léta 1967-1968 Hudec označuje jako krizová, kdy „*tisk, rozhlas, televize i novinářské organizace aktivně v rukou pravice zasahovaly do ideologického zápasu, který nakonec přerostl v přímý ideologický boj o politickou moc.*“¹⁵⁸ Tím se potvrzuje, že svaz byl v roce 1968 na straně demokratizačního procesu. Podrobnější popis dění v novinářské organizaci přinesl Hudec v jiné ze svých knih. Podrobnost však spočívá v tom, že z pohledu roku 1975 kritizoval pražské jaro a upozorňoval na „nesprávnosti“, které podle něj v roce 1968 nastaly.¹⁵⁹ Dění v roce 1968 tak nejlépe dokumentují archivní materiály Syndikátu novinářů.¹⁶⁰

Během příprav mimořádného sjezdu v roce 1968 došlo k personální obměně v čele novinářské organizace. Tajemníka ÚV SČSN Adolfa Hradeckého nahradil Bohumil Marčák, kterého také organizace pověřila přípravou sjezdu.¹⁶¹

Stále fungující Koordinační výbor se projevil jako nejvýznamnější orgán kulturní fronty po srpnové invazi. Pravidelně se scházel už od 21. srpna a prakticky nahrazoval činnost jednotlivých svazů, které byly ochromené okupací. Bojoval také s rychle se šířícími

¹⁵⁵ Koordinační výbor existoval pouze rok, od května 1968 do května 1969. SČSN v něm zastupoval František Kaucký. JECHOVÁ Květa. K historii Koordinačního výboru tvůrčích svazů 1968 – 1969. In: PREČAN, Vilém a Jindřich PECKA, ed. *Proměny Pražského jara 1968-1969: sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti*. Brno: Doplněk, 1993, s. 91. ISBN 8085765020.

¹⁵⁶ CYSAŘOVÁ Jarmila. Odveta za Sjezd spisovatelů, ale i Strahov 1967. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAŘOVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjari a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu*. Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013. s. 16.

¹⁵⁷ HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, 190 s.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 119.

¹⁵⁹ „*Na tomto tzv. (zvýraznila V.B.) sjezdu byly schváleny nové stanovy anulující vedoucí úlohu strany, princip demokratického centralismu. Prosazovalo se, aby společenské prostředky masové informace a propagandy byly řízeny jen těmi, kteří v nich pracují, aby se nikomu nemuseli za svou činnost zodpovídat. Takoví žurnalisté si osobovali právo >inspektorovat< stranu novinářskou >elitou<, odmítali oprávněnost vydavatelů mluvit do své činnosti, nárokovali si volit šéfredaktory apod. (...) Upevňování pozic kontrarevoluce došlo již tak daleko, že neváhala otevřeně vyhlásit svůj program na likvidaci socialistického zřízení v Československu.*“ HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, s. 51.

¹⁶⁰ Jejich obsah a závěry nabídne kapitola 15. Rok pražského jara a návrat sovětské zimy.

¹⁶¹ Došlo také k obměně části předsednictva, členové se vzdávali tohoto postu údajně kvůli jeho vysoké časové náročnosti během překotného vývoje na jaře 1968, kdy docházelo k větší kumulaci činností jak ve Svazu, tak i v jejich domovských redakcích. NA, fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. Zpráva o činnosti SČSN v době od V. sjezdu SČSN do mimořádného sjezdu, rok 1968.

dezinformacemi, zejména s nepravdivými zprávami o hromadném odchodu kulturních pracovníků ze země.¹⁶² Krom toho vyzýval zahraniční osobnosti zemí okupačních vojsk, aby pomohly osvětlit situaci ve svých zemích. Zejména díky nasazení pracovníků médií se Koordinační výbor stal politickou silou, kterou uznávali i ústavní činitelé, jeho zástupci se po jejich návratu z Moskvy sešli s prezidentem Svobodou, předsedou vlády i ministrem kultury.¹⁶³

Svaz se jako samostatná instituce vymezil proti návratu cenzury prostřednictvím úřadu ÚTI byt' jen jako přechodnému opatření s poukázáním, že odporuje Akčnímu programu KSČ. Nezbyvalo mu však než vzít již existující stav na vědomí s tím, že na přechodnou dobu ji budou vykonávat vládní zmocněnci po dohodě s vydavateli a šéfredaktory. Organizace novinářů se snažila zasáhnout i do příprav zákona č. 127/1968 Sb. a podařilo se jí předjednat své připomínky na schůzi Kulturního a ústavně právního výboru Národního shromáždění. Poté však do návrhu zákona přibyl požadavek na zavedení dočasné předběžné cenzury, což už svaz rázně odmítl.¹⁶⁴

Postupně však začínalo být zřejmé, že ústup od demokratizačního procesu nebude jen dočasnou záležitostí, stejně jako přítomnost sovětských vojsk. Nastupující normalizace se postupně vkrádala do jednotlivých svazů, včetně novinářského. Prostřednictvím zákulisních her, šíření pomluv a zastrašování došlo k znovuovládnutí novinářské organizace komunisty.¹⁶⁵

¹⁶² Výbor vydal Prohlášení vědců, novinářů a umělců. „*Pravilo se v něm, že místo umělců, novinářů a vědců je ve vlasti a varovalo před vytvářením atmosféry beznaděje.*“ JECHOVÁ Květa. K historii Koordinačního výboru tvůrčích svazů 1968 – 1969. In PREČAN, Vilém a Jindřich PECKA, ed. *Proměny Pražského jara 1968-1969: sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti.* Brno: Doplněk, 1993, s. 104.

¹⁶³ JECHOVÁ Květa. K historii Koordinačního výboru tvůrčích svazů 1968 – 1969. In PREČAN, Vilém a Jindřich PECKA, ed. *Proměny Pražského jara 1968-1969: sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti.* Brno: Doplněk, 1993, s. 105.

¹⁶⁴ KONČELÍK Jakub. Mediální politika a srpen 1968; Zřízení Úřadu pro tisk a informace jako služba moskevskému protokolu. In: MÁGAL Slavomír, MISTRÍK Miloš (eds.) *Masmediální komunikácia a realita II.* Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Trnava 2009, s. 211.

¹⁶⁵ JECHOVÁ Květa. K historii Koordinačního výboru tvůrčích svazů 1968 – 1969. In PREČAN, Vilém a Jindřich PECKA, ed. *Proměny Pražského jara 1968-1969: sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti.* Brno: Doplněk, 1993, s. 115.

5. Časopisy Československý novinář a Novinář

Primárním pramenem pro tuto disertační práci je časopis Československý novinář a jeho nástupce Novinář (od roku 1966).¹⁶⁶ Časopis začal vycházet z rozhodnutí Svazu československých novinářů od května 1949. Nahradil Věstník Ústřední rady Československých novinářů, který měl čtvrtletní periodicitu. Na jeho vydávání coby organizačně-lidovém¹⁶⁷ časopisu se členové dohodli na společném sjezdu v roce 1948¹⁶⁸ a hlavním posláním periodika bylo „zvýšení ideové úrovně novinářů“¹⁶⁹. Podrobněji novinářská organizace popsala úkoly časopisu v samostatném dokumentu¹⁷⁰:

1. Pomáhat při zavádění sovětských pracovních metod;
2. Přinášet příklady a zkušenosti při propagaci socialistického zemědělství;
3. Ukazovat na zkušenosti a metodiku při prosazování marx-leninismu v tisku;
4. Ukazovat, jak využívat dokumentačních materiálů v boji za mír;
5. Věnovat péči mateřskému jazyku ve smyslu výchovném a kritickém;
6. Zabývat se problémy závodních časopisů a vesnických novin;
7. Věnovat péči mladým novinářům;
8. Přinášet novinářům pravidelnou bibliografii knih;
9. Seznamovat je s historií tisku československého, sovětského a tisku lidových demokracií.

¹⁶⁶ Při použití médií jako pramenů je nutné mít na mysli, že vedle funkce informovat mají tyto texty také cíl ovlivnit recipienta. Je proto důležité znát také mimomediální kontext, který napoví, nakolik je zvolený titul zasažený propagandou a agitací, a to zejména při výzkumu totalitních periodik. ORSÁG, Petr. Mediální text jako historický pramen: možnosti a limity interpretace. In: BOČÁK Michal, RUSNÁK, J. (eds.): *Médiá a text II*. Prešov: Prešovská univerzita. 2008, s. 136.

¹⁶⁷ Organizační činnost si SČSN pravděpodobně představoval jako schopnost řídit čtenáře prostřednictvím médií a určovat jejich vzájemné vztahy, cíle, včetně prosazování cílů a záměrů politických (a z toho odvozených hospodářských, společenských aj.) V praxi to představovaly pokyny k řízení společnosti, její výroby včetně efektivity, rozložení zdrojů např. v době žní, v otázkách výrobních plánů a jejich plnění apod. Označení „lidový“ odráželo zaměření sdělovacích prostředků na čtenáře a deklarovanou tvorbu všech obsahů s ohledem na ně.

¹⁶⁸ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

¹⁶⁹ Potřebu zvýšit vzdělání v oblasti ideologie dokládají i výsledky autorčiny bakalářské práce, více BARTALOSOVÁ, Věra. *Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století*. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság.

¹⁷⁰ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. 1. Plán časopisu Československý novinář, rok 1948.

I samotný úvodník¹⁷¹ zveřejněný v prvním čísle časopisu jasně deklaroval hlavní cíl periodika, tedy být listem organizačně ideovým, zaměřovat se na problematiku současné žurnalistické praxe a sloužit jako tribuna sebekritiky i kritiky tehdejšího tisku, stejně jako na informace o svazu, jeho činnosti a usneseníh.¹⁷²

První číslo Československého novináře vyšlo 15. května roku 1949. Zpočátku měl čtrnáctidenní periodicitu, vycházel vždy 1. a 15. dne v měsíci, od poloviny roku 1951¹⁷³ vycházel jako měsíčník. V 50. letech se několikrát stalo, že časopis nevyšel v obvyklém termínu a následně byl vydán jako dvojčíslo. Také v roce 1964 byly ve vydávání časopisu po čtyři měsíce nepravidelnosti, a to z důvodu personálního nedostatku v jeho redakci.¹⁷⁴ Časopis pod tímto názvem vycházel do konce roku 1965, poté se přejmenoval na Novináře a ve svém vycházení pokračoval až do konce roku 1989.¹⁷⁵ Než nastala tato změna názvu, objevil se v roce 1964 i podtitul časopisu, který zněl *Měsíčník Svazu československých novinářů*. Změnu celého názvu časopis příliš nekomentoval, pouze v roce 1965 několikrát na tuto skutečnost upozornil. Informace o přejmenování se však nacházejí v zápisech z redakčních porad časopisu.¹⁷⁶ Z korespondence Svazu vyplývá, že novináři a redakce dostali výzvu, aby se zapojili do volby jména nového titulu a posílali své návrhy. Některé z nich jsou uvedené v Přílohách, zajímavostí

¹⁷¹ (Nesignováno). Nový časopis. *Československý novinář: Časopis Svazu československých novinářů*. 1949, roč. 1., 1., s. 3.

¹⁷² Vedle časopisu Československý novinář vycházel v letech 1954 – 1955 také Bulletin novinářského studijního ústavu. Jeho zaměřením měly být odborná konzultace a přinášení příkladů z cizích zemí. V praxi se však obsahově velmi podobal Československému novináři. Proto SČSN rozhodl o jeho zastavení a zahájení vydávání teoreticky zaměřeného Novinářského sborníku (vycházel v letech 1956 – 1965). NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Návrh na novou úpravu vydávání časopisů Svazu čs. novinářů, nedatováno.

¹⁷³ První číslo s měsíční periodicitou vyšlo v červenci 1951.

¹⁷⁴ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Materiál pro 18. schůzi předsednictva ÚV SČSN dne 16. 2. 1965 (Hodnocení časopisu Čs. novinář za rok 1964). Materiál přímo zmiňuje: „Skutečnost, že začátkem roku nebyla redakce obsazena, způsobila, že jednotlivá čísla nevycházela pravidelně. Od čísla 5. se situace zlepšila a spolupráce s tiskárnou se normalizovala a časopis vycházel v určených lhůtách, což mělo příznivý vliv jak na kvalitu samotného časopisu, tak na včasnou expedici u PNS.“ Z toho lze soudit, že vydávání časopisu zpomaloval nedostatek pracovníků v redakce Československého novináře a následně docházelo k dalším zpožděním způsobeným kapacitami tiskáren i distribuční společnosti.

¹⁷⁵ Časopis zvažoval změnu svého názvu už od roku 1963. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Do soutěže o nový název Československého novináře, 25. 10. 1963.

¹⁷⁶ O proměně charakteru časopis uvažoval již v roce 1964, myšlenku přednesla redakční rada Československého novináře na svém zasedání. Doporučila, aby došlo ke změně charakteru a obsahu časopisu a také navrhovala, aby SČSN získal převodem nějaký stávající časopis. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Záznam ze schůze redakční rady Čs. novináře k lednovému vydání v r. 1964 (nedatováno). (Překlep je již v názvu dokumentu, pozn. V.B.). V záznamu porady chybí vysvětlení, proč chtěla rada získat další časopis, ani jak přesně chtěla proměnit svůj charakter. V záznamu pouze stojí: „Dále redakční rada doporučuje, aby SČSN získal převodem některý časopis anebo uvažoval od roku 1965 o změně charakteru a obsahu dosavadního časopisu. Časopis Čs. novinář by měl uveřejňovat materiály z cest a podobně; dále (překlep je v citovaném dokumentu, pozn. V.B.) uveřejňovat některé úspěšné pořady z rozhlasu; jakožto i reportáže a fejetony.“ Tento záměr se však v časopise nepromítl.

přítom je, že mezi dochovanými dokumenty se nevyskytuje název, který byl nakonec zvolen, tedy *Novinář*.¹⁷⁷ Ovšem toto označení se někdy používalo jako zkratka pro časopis.

Časopis byl určený všem aktivním novinářům, kteří v počátku vycházení časopisu byli povinně také členy novinářské organizace.¹⁷⁸ V této době bylo předplatné časopisu součástí členského příspěvku. Jakmile bylo toto povinné členství v roce 1958 zrušeno, platili si předplatné novináři sami. To činilo původně 30 Kčs ročně, v 60. letech se zvedlo na 36 Kčs. Dokud bylo předplatné hrazeno z členských příspěvků do svazu, bylo zajištěno, že se výtisk dostane ke každému novináři, jakmile však bylo objednání v rukou samotných redaktorů, náklad pro malý zájem musel klesnout a časopis odebírala přibližně jen polovina z nich.¹⁷⁹ Archiv Syndikátu novinářů eviduje nejen seznamy předplatitelů z doby, kdy nebylo předplatné automatické pro všechny členy organizace, ale také seznamy všech předplatitelů, kteří odebírání časopisu zrušili včetně důvodů pro zrušení,¹⁸⁰ což mohlo mít mnoho příčin.¹⁸¹ Panovaly také rozdíly mezi českými a slovenskými novináři, podle zpráv ze Zvazu slovenských novinářů jen necelých 18 procent odběratelů tvořili slovenští autoři a také se méně podíleli na tvorbě časopisu (dodali přibližně 20 procent obsahu).¹⁸²

Do časopisu přispívali členové redakční rady, významní funkcionáři novinářského svazu, redaktori ostatních titulů i političtí představitelé. Některé texty byly také přebírány ze zahraničních zdrojů, tvořily je zejména články uveřejněné v novinách a časopisech

¹⁷⁷ Byly mezi nimi ale i názvy jako *Přítomnost*, což byl odvážný návrh vzhledem ke kritice, která se snažela na Ferdinanda Peroutku a prvorepublikový tisk, nebo *Reflex*.

¹⁷⁸ V roce 1963 vznikla myšlenka, že by časopis byl rozšířený u nad rámec novinářské obce a také by se změnila jeho periodicita, nejspíše na týdeník. SČSN se v návrhu odvolával na XII. sjezd KSČ a záměr, aby svazový časopis měl širší uplatnění a především vliv, současně by se takový časopis stal jedním ze základních zdrojů příjmů SČSN. Údajnou motivací byla absence publicistického časopisu pro oblast politiky, ekonomiky a kultury, který by současně prosazoval politiku KSČ, a právě tuto agendu měl časopis převzít. Československý novinář se k tomu účelu jevil SČSN vhodný zejména s ohledem na to, že těmito oblastmi a jejich propagací veřejnosti se již novináři dlouhodobě zabývali. Navíc tím sledoval záměr napravit nízké povědomí o sobě a nízkou publicitu. Uvažování o časopisu pravděpodobně dospělo do pokročilého stádia, jelikož součástí návrhu byl také předběžný redakční plán a návrh rozpočtu včetně rozpisu nutného personálního zabezpečení a SČSN na jeho vypracování vyčlenil zvláštní pracovní skupinu. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Návrh na rozšíření periodicity a koncepcí svazového časopisu, nedatováno. Realizován však nikdy nebyl.

¹⁷⁹ HUDEC, Vladimír. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář 1987, s. 178.

¹⁸⁰ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Seznam redaktorů, kteří odhlásili časopis *Československý novinář*, říjen 1958. Důvody nebyly vždy přímo uváděny a u některých bývalých předplatitelů chybí. Zřejmě se je odvážili uvést jen ti, jejichž motiv byl ospravedlnitelný, nejčastěji se jednalo o rušení z důvodu sňatku a sestěhování dvou novinářů, kterým stačil jeden společný výtisk.

¹⁸¹ Ani tak nejsou seznamy předplatitelů kompletní, což je dáno zejména chybějícími materiály ve fondu. Např. v roce 1963 objednával SČSN u poštovní novinové služby distribuci 1898 výtisků. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Objednávka ústřední administrace PNS 24. 9. 1963. Zpráva za rok 1964 uvádí 2000 výtisků měsíčně. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Informácia o svázovom časopisu Čs. novinář. V roce 1965 byl zmíněn tisk 2500 výtisků časopisu a prodej 2200 z nich. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Návrh na nový svazový časopis, pravděpodobně listopad 1964.

¹⁸² NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Informácia o svázovom časopisu Čs. novinář.

vydávaných v SSSR. Tato praxe byla běžná zejména v první polovině 50. let. Domníváme se, že to souviselo s tím, jak v této době obecně Československo hledalo inspirace v SSSR. Jelikož v té době teprve probíhalo ustavování nové podoby žurnalistiky podle sovětského modelu, nebylo mezi československými redaktory ani mezi funkcionáři svazu dostatek autorů, kteří by dokázali všechny tyto změny reflektovat a přitom byli autoritami ve svém oboru.

Tematická skladba časopisu do jisté míry přeci jen odrážela potřeby profesního periodika, byť časopis zdůrazňoval, že je periodikem spíše ideologickým.¹⁸³ Informoval tedy o nových postupech a technikách v oblasti žurnalistiky a polygrafie. Časopis přinášel také pravidelné lekce z pravopisu a uveřejňoval rady v oblasti řízení novin¹⁸⁴. Hlavní důraz však byl kladený na ideologii, nutnost a podoby propagandy v médiích a vysvětlování aktuálního dění, skrze které se novináři dozvídali, jak jej mají dále interpretovat svým čtenářům. Novináři však podle článků v časopise více toužili právě po profesním periodiku a chtěli se více seznamovat s novými postupy a žurnalistickým řemeslem, nikoliv s ideologií.

Obsah řídila redakční rada v čele s předsedou novinářské organizace, Vojtěchem Dolejším.¹⁸⁵ Šlo jednak o výběr ze zaslaných článků, ve větší míře však o dlouhodobé plánování témat jednotlivých vydání a objednávání článků od konkrétních autorů. V roce 1954 se jméno Vojtěcha Dolejšího v tiráži časopisu přestalo objevovat. Personální obsazení redakční rady se

¹⁸³ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. 1. Plán časopisu Československý novinář, rok 1948.

¹⁸⁴ Průběžné vzdělávání v pravopise bylo potřebné zejména pro osoby pověřené řízením vesnických či podnikových novin, kteří pocházeli z řad jejich běžných zaměstnanců a s tematikou vydávání novin se seznamovali ve svém volném čase. Nicméně podle ohlasů ve studovaných časopisech byl řemeslně a více prakticky zaměřený obsah tím, co si všichni novináři přáli číst. Od svého periodika očekávali sledování a diskusi nad novými trendy, seznamování se s různými postupy, které by sami mohli používat ve své práci a učinit tak své články zajímavější. Toužili po informacích o médiích v zahraničí, dostávaly se k nim však jen návody, jak mají svou práci přizpůsobit vzorům a postupům v SSSR. Českoslovenští redaktori ale chtěli více informací ze zemí, které byly lídry v oblasti technologií a médií, což znamenalo především státy na západě. To novinářská organizace nepřipouštěla a nadále se chtěla držet především témat ideologických a spojených s propagací socialismu. Za největší dosažené vítězství novinářů v tomto ohledu tak lze zřejmě považovat už samotné otištění jejich povzdechů nad tím, že takovými tématy se časopis nezabýval.

¹⁸⁵ Záznamy o složení redakční rady jsou nekompletní. Např. ze Zápisu ze schůze redakční rady 16. června 1951 vyplývá, že rada měla osm členů: Vojtěcha Dolejšího, Bohumila Švece, Jiřího Hronka, Krejčí, Hese, Evžena Spitze a Friese. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zápis ze schůze redakční rady „Československého novináře“ konané v sobotu 16. června 1951 v 8 hod. v Klubu. V únoru roku 1952 se zápis zmiňuje o pěti členech (Dolejší, Švec, Spitz, Hronek, Krejčí). NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zápis ze schůze redakční rady „Československého novináře“, konané dne 18. února 1952 v sekretariátě SČSN. Zajímavostí přitom je, že schůze se konala i při účasti pouze dvou členů, v případě hlasování tak nebylo možné dosáhnout většiny. Podle vzpomínek Stanislava Malečka však v organizace vládl pouze Dolejší a ostatní čekali na jeho pokyny a stanoviska, hlasování tak možná byla jen symbolická. V roce 1964 už redakční rada čítala celkem devět členů: Adolf Hradecký, Dušan Hamšík, Juraj Charvát, Valentin Podpera, Ludovít Šulc, Josef Valenta, Karel Vaněk a Jan Sedláček. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zápis ze schůze redakční rady Čs. novináře konané dne 14. září 1964. Obecně byly členy rady nejčastěji šéfredaktori, jejich zástupci a vedoucí rubrik, zástupci novinářského svazu a novinářského studijního ústavu, viz NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Návrh na sestavení redakční rady v Přílohách.

ale příliš neobměňovalo.¹⁸⁶ Bohužel zápisy z porad neobsahují žádnou diskusi, ale pouze výčet schválených článků, případně informace o stavu výroby aktuálního čísla.

Důležité bylo také zveřejňování textů, které odpovídaly poslání tisku podle zákona č. 184/1950 Sb.¹⁸⁷ Československý novinář tedy kladl důraz na úkoly tisku v boji za mír, přinášel informace o tisku v jiných zemích, zejména těch s komunistickým režimem, které sloužily jako vzor pro Československý tisk¹⁸⁸, a uveřejňoval zprávy o činnosti Svazu. „*Časopis plně odpovídal představě o stranických úkolech tisku a rozhlasu v padesátých letech a jen zřídka lze najít články, které by toto vymezení překročily.*“¹⁸⁹ Postupně se v časopise objevovala i drobná inzerce, zpočátku byla zaměřená na knižní tituly, později se do vydání zařazovaly i nabídky zaměstnání v redakcích.

Svaz vyjádřil ještě před únorovým převratem v roce 1948 podporu Komunistické straně Československa.¹⁹⁰ Od této doby pracoval plně v souladu s jejím vedením a plnil nejen roli tiskového orgánu svazu, ale také sloužil jako jeden z komunikačních prostředků mezi KSČ a novináři.¹⁹¹ Na základě této propojenosti časopisu a vládnoucí politické strany lze odvodit, že se do vydání nedostávaly texty, které by odporovaly politice KSČ, ale naopak většina textů prezentovaná svazem jako by byla prezentovaná samotnou KSČ. Mnohdy se na místě úvodníků objevovaly texty od sovětských novinářů, v pozdějších letech od hlavních představitelů organizace, zejména Vojtěcha Dolejšího. Od 60. let nebylo příliš výjimkou, pokud se jako úvodník (a mnohdy i další části časopisu) objevily prepisy projevů z novinářských sjezdů a dalších setkání. V článcích lze najít pokyny k vykonávání novinářské profese i následné hodnocení jejich naplňování. V textech byli novináři hojně kritizováni, což mohlo snížit jejich důvěryhodnost u čtenářů. Zarážející přitom bylo, že se časopis od roku 1964 distribuoval nejen prostřednictvím předplatného, ale byl k zakoupení také na stáncích a tedy k volnému prodeji,¹⁹²

¹⁸⁶ BARTALOSOVÁ, Věra. *Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století*. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság. s. 26.

¹⁸⁷ „*Posláním tisku je napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu*“. Zákon č. 184/1950 Sb.

¹⁸⁸ Pravidelně vycházela třeba rubrika Sovětský tisk – náš vzor.

¹⁸⁹ KNAPÍK, Jiří a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv. Šťastné zítřky; sv. 5, s. 214.

¹⁹⁰ BEDNAŘÍK, Petr; CEBE, Jan. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. In *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C-literární historie*. Praha: Národní muzeum v Praze, 2008. s. 54.

¹⁹¹ Např. „*Plán Čs. novináře vychází z hlavních politických úkolů našeho tisku a Svazu čs. novinářů.*“ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Plán Čs. novináře na první pololetí 1958 (nedatováno).

¹⁹² NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Materiál pro 18. schůzi předsednictva ÚV SČSN dne 16. 2. 1965 (Hodnocení časopisu Čs. novinář za rok 1964).

byť se pravděpodobně jednalo o desítky kusů dostupných jen v krajských městech.¹⁹³ Veřejnosti tak nic nebránilo dočíst se v časopise, k čemu je mají novináři přesvědčovat i jaké chyby se v tisku dějí.¹⁹⁴ Sám časopis přitom ve svých článcích novináře neustále nabádal, aby se vyvarovali všech chyb, protože tím snižují svoji důvěryhodnost a tím i schopnost ovlivňovat čtenáře.

Československý novinář otiskoval také veškerou legislativu týkající se novinářů a výroby novin, vysílání rozhlasu a později také televize, kterou také komentoval. Protože tato legislativa je snadno přístupná i v jiných zdrojích¹⁹⁵, není jejich znění pro bádání přínosné natolik jako komentáře a interpretace těchto právních norem včetně zdůvodnění potřeby jejich vzniku. Přitom bylo během zkoumaného období mnohdy zachyceno, že bylo nejprve voláno po nové právní normě či úpravě té stávající. Po několika letech se v některých případech objevila argumentace popírající všechny důvody pro správnost takové legislativy a začala diskuse o další změně. Například bakalářská práce autorky této disertace ukázala, jak se proměnilo vnímání zákona o povinném členství novinářů v jejich svazu, které bylo při svém uzákonění prezentováno jako krok vedoucí ke zvýšení úrovně redaktorů a při svém zrušení naopak kritizováno jako příčina jejího poklesu.¹⁹⁶

Dalšími údaji prezentovanými v časopise jsou informace o nákladech, čtenosti/sledovanosti/poslechovosti a o počtu vydávaných titulů. Tyto údaje však není možné automaticky považovat za spolehlivé a je potřeba je vždy ověřovat v záznamech vydavatelů/vlastníků stanic. Nelze totiž vyloučit, že údaje mohly být upravovány ve snaze zveličít dopad komunistické propagandy.

¹⁹³ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Informácia o sväzovom časopisu Čs. novinár (nedatováno). Časopis navíc usiloval o co největší rozšíření mezi veřejností, např. na schůzi předsednictva ÚV SČSN zaznělo, že se připravovala propagace v tisku a Televizních novinách. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Materiál pro 18. schůzi předsednictva ÚV SČSN dne 16. 2. 1965. Odhad o počtu výtisků k volné distribuci vychází z objednávek u PNS. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Objednávka ústřední administrace PNS 24. 9. 1963.

¹⁹⁴ V archivních materiálech však bylo jen jednou zachyceno, že by se veřejnost vyjadřovala k obsahu Československého novináře a tedy na něj nějak reagovala. Jediný dopis čtenářů Svazu československých novinářů (viz Přílohy, NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. Korespondenční lístek zaslaný 15. 10. 1963 anonymně SČSN) se vztahoval k obsahu sportovních rubrik všeobecného tisku.

¹⁹⁵ Ve Sbírce zákonů ČR nebo na stránkách www.koncelik.eu.

¹⁹⁶ BARTALOSOVÁ, Věra. *Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století*. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság, s. 59.

Československý novinář a následně Novinář si prošly během svého vydávání také grafickou změnou, která odpovídala technickému pokroku v oblasti polygrafie.¹⁹⁷ Zatímco ve svých počátcích vycházel Československý novinář bez obrazových příloh, postupně byly zapojovány fotografie či kresby, od roku 1963 byly běžné coby obrazové přílohy vytištěné na zvláštních listech. Rozvoj fotografie a polygrafie se projevoval také na podobě titulní strany časopisu. Od posledního čísla z roku 1949 se na titulních stranách objevovaly fotografie a kresby.¹⁹⁸

Na těchto titulních stranách je zajímavé, že jen výjimečně měly fotografii, která by přímo souvisela s novinářským povoláním, výrobou novin či by jinak odpovídala obsahu časopisu. Naopak se na nich objevovali často funkcionáři ze SSSR, např. několikrát Stalin, Lenin apod., a fotografie, které bychom mohli označit za budovatelské a rozhodně bychom je nečekali u oborového časopisu určeného novinářům. Jednalo se o skláře zachycené při foukání nádoby aj., v 60. letech také různé momentky nebo zpěvačku Helenu Vondráčkovou.

I barevné provedení titulních stran se měnilo. V roce 1949 byl název časopisu vyvedený černobíle, v 50. letech se nacházel v červeném pruhu, aby více kontrastoval, od 60. let měl pro každé číslo jiné barevné provedení titulní strany, aby se od sebe odlišovala jednotlivá čísla.

Změnou prošlo také číslování stran v jednotlivých vydáních. Zatímco ještě do konce roku 1952 mělo každé číslo číslování od počátku, v pozdějších letech už toto číslování na sebe navazovalo vždy pro celý ročník a jednotlivá vydání se snadno dala vázat do knih. Tomu odpovídal i obsah, který byl vyvedený pro celý ročník dohromady a vycházel v posledním čísle ročníku.

Zpočátku měl časopis rozsah osmi stran o velikosti středoevropského formátu (tedy 290 x 413 mm). Tato čísla vycházela na jediném, na čtvrtiny složeném listě. Toto skládání velmi komplikovalo čtení časopisu, vedlo často k jeho poškození, a tudíž snižovalo jeho životnost. V druhém roce vycházení přibyly další dvě strany a objevuje se praktičtější, sešivaná podoba, později se formát zmenšil z novinového na časopisecký (přibližně na 176 x 250 mm). Naopak se v následujících letech zvýšil počet stran¹⁹⁹.

¹⁹⁷ Nicméně zřejmě byla pozadu za trendy v tisku, jelikož např. do plánu na rok 1958 byla dodatečně dopsána nutnost zvýšit grafickou pestrost časopisu. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Plán Čs. novináře na první pololetí 1958 (nedatováno).

¹⁹⁸ Srov. např. titulní stranu prvního čísla Československého novináře (Příloha č. 4) a titulní stranu posledního čísla Československého novináře za rok 1949 (Příloha č. 5).

¹⁹⁹ V roce 1959 to bylo čtyřiatřicet stran, v roce 1960 třicet stran, 1961 čtyřiadvacet stran, 1964 osmatřicet.

6. Metodika

Následující kapitola popíše postup, který byl uplatněn při této analýze. Bude představena metoda analýzy, vzorek i způsob jeho výběru. Neméně důležité bude definování vzniku dílčích období, do kterých bude analýza zasazena.

6.1 Metoda výzkumu časopisů a archivních materiálů

Pro celý výzkum zvoleného časopisu/časopisů a archivních pramenů byla zvolena metoda historicko-srovnávací spadající do kvalitativního paradigmatu metod zkoumání a mezi metody idiografické.

Výběr metody ovlivnil autorčin zájem o studium historie a dějin médií i charakter analyzovaného vzorku, kterým jsou archivní materiály. V práci tak převažuje historický přístup, ale dílčím způsobem jsou zapojeny i sociálněvědní koncepty a postupy, což umožňuje interdisciplinární charakter studijního oboru autorky, tedy mediálních studií. Zvolená kombinace historických a sociálněvědních přístupů rozšířila výzkumné a interpretační možnosti archivních materiálů SČSN o poznatky mediálního obrazu, konstrukce reality a nastavování agendy. Také umožnila lépe uchopit dichotomii v prezentaci socialistických a kapitalistických médií. V případě sociálních věd šlo o metodické postupy vycházející z konstrukcionistického paradigmatu.²⁰⁰

Zvolené konstrukcionistické paradigma nepracuje s myšlenkou jedné objektivní reality, není možné, aby výzkumník a předmět jeho výzkumu byly oddělené. Naopak je nutná interakce mezi nimi, což povede k vytváření významů během samotného procesu výzkumu. Jedině při vzájemné interakci tedy bude možné dosáhnout porozumění.²⁰¹ Myšlenka oproštění se od

²⁰⁰ Základ konstrukcionistického paradigmatu spočívá v myšlence, že neexistuje jedna poznatelná realita, ale naopak uvažujeme o realitách v množném čísle, přičemž tyto reality jsou mentálními konstrukty. Vliv na konkrétní podobu těchto konstrukcí nese současně společnost, zkušenosti a další faktory u jejich konkrétního nositele. GUBA, E. G., LINCOLN, Y. S. *Competing Paradigms in Qualitative Research*. In: DENZIN, N., LINCOLN, Y. S., eds. *The Sage Handbook of Qualitative Research*. London: SAGE Publications, 2005. s. 109 an. Někteří autoři o tomto paradigmatu mluví jako o interpretativním (srov. TAYLOR, Peter C., MEDINA Norman D. *Educational Research Paradigms: From Positivism to multiparadigmatic*. *The Journal of Meaning-Centered Education*, 2013. č. 1.; Taylor, Medina 2013; RITCHIE, Jane, LEWIS, Jane, MCNAUGHTON NICHOLLS Carol, ORMSTON Rachel. *Qualitative research practise*. Sage 2013). To souvisí se skutečností, že každé individuum si vytváří vlastní realitu a existuje více jejích interpretací. Uvedený nedostatek zvoleného přístupu si uvědomujeme, jelikož však zkoumáme medializaci témat v časopise, není překážkou výzkumu (viz 2. Teoretická východiska práce).

²⁰¹ RITCHIE, Jane, LEWIS, Jane, MCNAUGHTON NICHOLLS Carol, ORMSTON Rachel. *Qualitative research practise*. Sage 2013, s. 12.

předmětu výzkumu je v rámci konstrukcionistického paradigmatu vyloučená, jelikož nelze porozumět realitě zvnějšku.²⁰² Naopak vědomosti a zkušenosti výzkumníka jsou nezbytnou součástí celého procesu a přínosem k naplnění cílů výzkumu. Ovlivnění mezi výzkumníkem a předmětem výzkumu přitom bude vzájemné. Studium dostupných pramenů o novinářském povolání a jeho postavení bude zatížené dosavadními znalostmi o zkoumaném období, které se také promítnou do jeho interpretací. Na druhou stranu však tyto znalosti umožní lépe porozumět kontextu a také obsahu zkoumaných dokumentů.

Výsledky výzkumu nebudou schopné odhalit obecně platné zákonitosti a vztahy, stejně jako nebude možné je generalizovat. Je to dáno tím, že není možné zkoumat svět, jaký je, ale pouze určité části a jejich porozumění konkrétními individui.²⁰³ Celá analýza tak popíše jen prezentace novinářské profese v časopise Československý novinář a nikoliv jeho reálnou podobu.

Samotná historicko-srovnávací metoda zvolená pro náš výzkum se nutně bude muset vyrovnat s dobovou ideologií²⁰⁴, proto byl mezi metodologická východiska zařazen také tzv. ideologický čtverec Teuna A. van Dijka. Koncept poslouží v případě rozlišování charakteristik „západních“ a „východních“ novinářů, které sloužily ke zdůraznění žádoucích a nežádoucích vlastností a činností tehdejších redaktorů.²⁰⁵ Přičemž „západní“ novináři a média byli jednoznačně prezentováni jako „ONI“ a „sovětští“ jako „MY“.

²⁰² Nemůžeme dosáhnout stejné interpretace jako novináři, kteří dokumenty četli v době jejich vzniku, jelikož se pohybovali v jiném společenském, politickém, ideologickém aj. kontextu než autorka práce. Zapojí se zde také faktor toho, že ani doboví novináři nevnímali své povolání na základě oficiálně šířeného mediálního obrazu totožně. Zde se nabízí námitka, že takový výzkum nebude nikdy reliabilní a nemá své opodstatnění. S ní se však vyrovnali již Berger s Luckmannem tvrzením, že každodenní realita se nám jeví jako intersubjektivní (jelikož žijeme ve stejném kulturním prostředí). Vědomí toho, že i ostatní vnímají svět stejně jako my, nám umožňuje interakci a komunikaci, protože i oni podléhají stejnému procesu objektivizace, jenž tím pádem vnáší do reality stejný řád. Což nevylučuje, že pohledy jednotlivých lidí se liší, teorie pouze připomíná, že s ostatními žijeme ve stejném světě podléhajícímu stejným pravidlům. BERGER, Peter L. a LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 29.

²⁰³ BURELL, Gibson a Gareth MORGAN. *Sociological paradigms and organizational analysis*. 14. vyd. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2005, s. 27.

²⁰⁴ Text pracuje s neutrálně-pozitivním pojetím ideologie s ohledem na dobu vzniku analyzovaných textů, Ideologie tedy v tomto výzkumu bude chápána jako „systém kolektivního udržování idejí, věr a postojů, jež obhajují jistý model sociálních vztahů a uspořádání, který je zároveň cílem, anebo systém zaměřených na ospravedlnění určitého modelu chování, který se své návrhy snaží zavádět, realizovat, uskutečňovat nebo udržovat. Ideologie je funkcionalizací mocenských vztahů a slouží jako záruka zřetelného vývoje a emancipace společnosti.“ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 80.

²⁰⁵ Van Dijk pracuje s myšlenkou, že zpravodajství nikdy nebude hodnotově neutrální. Objevují se v něm totiž nejen informace o aktuálních událostech, ale i hodnoty, představy a ideje, čímž ukazují, co je důležité, kdo je významný a co je považováno za normální, na druhou stranu prezentují, které jednání je trestuhodné a deviantní. VAN DIJK, Teun. *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE. 1998, s. 188. To zcela odpovídá

V případě historicko-srovnávací metody se jedná o tradiční disciplínu používanou v historickém výzkumu při studiu materiálů. Přičemž není primárním cílem komparace, byť ji má metoda v názvu, ale zejména nalezení shody základních objektů zkoumání se stejnými vlastnostmi, aby srovnání bylo možné. Předpokladem přitom je také studium již dříve publikovaných poznatků o tématu.²⁰⁶ Uplatněn bude diachronní postup²⁰⁷, bude tedy sledován vývoj témat a argumentace v časopise *Československý novinář* (později *Novinář*) během prvních dvaceti let vycházení tohoto časopisu a také během prvních dvou dekad vlády KSČ v Československu. Je zjevné, že takto zvolená analýza nebude nikdy úplná a vyčerpávající, ale naopak výběrová, což znamená, že se zaměří jen na ty prvky textů, které podle autorky dokáží osvětlit zkoumaný problém.

Celá analýza se uskutečnila na základě interpretací všech čísel *Československého novináře* a *Novináře* i studiem dochovaných archivních pramenů Syndikátu novinářů z let 1948-1968. Nejprve byly všechny materiály prostudovány a roztříděny podle své tematické příbuznosti. Témata nebyla určena předem, ale naopak vznikala až tzv. otevřeným kódováním²⁰⁸ v závislosti na obsahu studovaných textů. Výsledkem tohoto počínání bylo odhalení témat, kterým se SČSN věnoval dlouhodobě, i těch, která se objevovala na krátký čas v reakci na konkrétní potřebu novinářské organizace či politické moci. Následně došlo k analýze jednotlivých témat podle jejich chronologického vývoje.

Jedním z cílů při práci na tomto textu bylo zjistit, zda docházelo k nějakým změnám chápání žurnalistického povolání ze strany KSČ a její prodlouženou ruku, novinářský svaz. Jednotlivé fáze vývoje pohledu na novinářskou profesi nebyly stanoveny předem, přestože se jistě některé významné události coby logické mezníky samy nabízely. Bylo upuštěno také od převzetí periodizace vytvořené dříve jinými autory, ať už se tato periodizace týkala dějin přímo

analyzovanému materiálu, který je plný explicitních ukázek kladných vlastností novinářů hodných následování, ale i varování před těmi špatnými, někdy doplněnými nějakou formou výhrůzek či jiného nátlaku.

²⁰⁶ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 388-389.

²⁰⁷ Diachronní přístup se používá, pokud jsou sledovány proměny během určitého časového období v čase, v souladu s časovou osou. HROCH, Miroslav a kol. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 208.

²⁰⁸ Otevřené kódování je založené na třídění zkoumaných materiálů reflektující hlavní charakteristiky jevů a jednání. Kompletní může být až po důkladné seznámení se s daty. Po prvotním kódování dochází ke sdružování kódů podle příbuznosti do větších celků. SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 412-413. Například v této práci vznikly mimo jiné kódy *univerzitní vzdělávání novinářů*, *výchova novinářů v redakcích* a *kurzy pro novináře*, které následně byly sloučeny do tematické kategorie *vzdělávání novinářů*.

Svazu československých novinářů, tak dějin obecných.²⁰⁹ Jejich dělení považujeme za funkční²¹⁰, nicméně v rámci snahy o zachování analytické otevřenosti vůči zkoumaným proměnám jsme se rozhodli vytvořit periodizaci vlastní, odrážející povahu zkoumaného materiálu. Namísto interpretací podle nějaké již existující periodizace, která by mohla být svazující, byl zvolen postup, kdy jednotlivé etapy vznikaly až zpětně po prostudování všech textů.²¹¹ Hlavní výhoda vytvoření vlastní periodizace spočívá v možnosti kombinovat více typů mezníků, které se nakonec skládají z událostí politických i výhradně novinářských.²¹²

Hlavním kritériem pro vytvoření nového mezníku byla četnost zmínek o dané události a mnohdy i jednoznačná prezentace této události coby přelomového bodu. Řada textů obsahovala odkazy na změny vycházející např. z nutnosti začlenit do novinářské profese výsledky sjezdů KSČ, léta 1956 a 1957 odkazovala k povstáním v Polsku a v Maďarsku. Novinářská organizace také sama nabízela mnoho možností k vnitřní periodizaci daného období díky rezolucím sjezdů, které se promítaly do náplně novinářské práce. Stačilo pozorně sledovat všechny odkazy na události či sjezdy a kontrolovat, zda v souvislosti s nimi skutečně docházelo k proměně rétoriky či prezentace nějakého tématu či více témat, a jestli se zkoumané dvě dekády nerozpadají na příliš vysoký počet menších období. Výsledná periodizace tak sice

²⁰⁹ Stanislav Maleček, tehdejší novinář a tajemník SČSN ve svých vzpomínkách rozdělil toto období na léta 1949-1953 jako dobu největších represí, poté zmínil roky 1957-1967 jako jeden úsek vyznačující se emancipací novinářské profese, leden až srpen 1968 jako pražské jaro a nakonec srpen 1968 až duben 1969 coby „marný, ale nikoliv zbytečný boj. MALEČEK, Stanislav, ed. *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. 1. vyd. Praha: Klub novinářů Pražského jara '68, 1993, s. 43-48. Jiní autoři zase nabízejí dílčí periodizaci československých dějin pro toto období, např. Jiří Knapík a Martin Franc: formování systému 1948 – 1950, krize systému 1951-1953, změny priorit režimu 1954-1956, schizofrenie systému 1957-1960, hospodářské problémy 1961-1963 a ke konzumní společnosti s „lidskou tváří“ 1964 – 1967. KNAPÍK, Jiří a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv. Šťastné zítřky; sv. 5, s. 21-40.

²¹⁰ Existuje také periodizace daného období, kterou považujeme za velmi ideologicky podmíněnou a tedy nepoužitelnou. Představil ji Vladimír Hudec. Jeho časové vymezení jednotlivých etap se přibližně shoduje s naším výsledným, liší se však právě pojetím a interpretacemi událostí, které v nich nastaly. Hudec za první etapu poválečného vývoje považuje léta 1945-1948, tedy „od vzniku lidově demokratického státu po vítězství pracujícího lidu nad reakcí“. Za druhou etapu považuje roky 1948 až přelom let 1955 a 1956, čímž se shoduje s naší periodizací. V této etapě podle něj došlo k dokončení nejdůležitějších změn v československé společnosti. Následující roky až po počátek 60. let považuje na rozdíl od nás za jedno konzistentní období. Stejně tak nepovažuje za odlišné roky 1960-1969, které souhrnně označuje jako „krizové“ kvůli narůstajícímu konfliktu ve společnosti i ve straně zpodobněné zejména pražským jarem (tento název však nepoužívá a obecně dění roky 1968 značně redukuje). HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, 68 s.

²¹¹ Bylo nutné hledat náznaky proměny v argumentacích u více témat a najít zlomy, kdy se proměnila jejich prezentace současně. Jak už z charakteristiky použité metody vyplývá, vždy půjde o do jisté míry subjektivní rozdělení.

²¹² Za zvážení by jistě stálo detailnější dělení než jen podle let, nýbrž s přesností na měsíce. Od toho bylo odstoupeno, jelikož většina událostí, které se staly předělovými okamžiky, se stejně uskutečnila v závěru roku a než na ně časopis stihl zareagovat, vycházel další ročník. Navíc by bylo problematické najít společné časové vymezení pro všechna dílčí témata.

nepřináší rovnoměrné rozdělení zkoumaných let, ale odráží přelomovost a význam událostí, které je vymezují, a také množství nových poznatků o novinářské profesi.²¹³

6.2 Téma práce, cíle, výzkumné otázky a hypotézy

Předmětem této práce je prezentace novinářského povolání v letech 1948 – 1968. Tématem práce je zkoumání komunikace mezi novinářskou organizací a novináři s důrazem na odhalování, jak skrze ni vládnoucí politická strana prezentovala redaktorům jejich vlastní povolání. Tím KSČ novinářům předkládala vlastnosti a aktivity, které od nich vyžadovala, případně které označovala za nežádoucí. V práci však budou sledovány všechny změny v této prezentaci a poté i jejich srovnání s historickým kontextem. Přitom si uvědomujeme, že tato reflexe novinářského povolání nebude odrážet skutečnou situaci novinářského povolání, ale zaměříme se na to, jakými argumenty byli redaktoři ovlivňováni ve své práci a jaký obraz jejich profese jim byl předkládán.

Cílem práce je zmapovat představu o novinářské profesi, kterou v časopisech Československý novinář a Novinář vytvářel novinářský svaz, zjistit, jakými tématy se novináři zabývali v souvislosti se svým povoláním, jak je prezentovali a jak je měli za úkol interpretovat československým občanům. Součástí cíle bude také případně zachytit změny, které v této prezentaci mohly nastat. Těmi je myšleno i ověření, zda se vývoj politické situace projevil v této prezentaci, např. v období pražského jara a následného opětovného utužování mediálního dohledu.

Důraz bude kladený především na to, jakým aspektům novinářské práce se analyzované dokumenty a články věnovaly a jakým vývojem tyto aspekty během zkoumaného dvacetiletí prošly. Důležité bude sledovat, v jakém diskurzu se budou novináři jako sociální skupina objevovat a jak budou legitimizovány vlastnosti, které jim KSČ předkládala jako žádoucí (případně vyčítala jako nežádoucí). Součástí práce bude také srovnání obrazu novinářského povolání v Československu s prezentací zahraničních médií, zejména se na základě předvýzkumu ukázalo časté srovnávání „západního“ a „východního“ tisku.

²¹³ Z tohoto důvodu se nestalo milníkem pro periodizaci oznámení o smrti J. V. Stalina, přestože jí bylo ovlivněno vydávání časopisu po zbytek roku 1953. Autoři článků o něm však nepřinášeli nové požadavky na novináře, ale využívali vzoru Stalina k potvrzení a legitimizaci požadavků stávajících. Byla tak pro vznik mezníku splněna podmínka četnosti zmínek o události, ale tato událost nepřinesla změnu v prezentaci novinářské profese.

Práce má několik výzkumných otázek, které pomohou naplnit její cíl. Hlavní výzkumná otázka zní: Jak interpretoval novinářský svaz redaktorům jejich vlastní povolání a nařízení KSC ohledně novinářské profese?

K jejímu zodpovězení poslouží vyřešení následujících dílčích výzkumných otázek:

1. Jakými tématy se svaz a novináři zabývali?
2. Nastaly změny ve způsobu prezentace těchto témat?
3. Lze na základě analyzovaného materiálu vytvořit vlastní periodizaci pojetí novinářské profese?
4. Jaké historické mezníky nejvíce ovlivnily novinářskou profesi a její prezentaci?
5. Existuje spojení mezi těmito tématy a politickými či společenskými událostmi?

6.3 Výzkumný vzorek

Analýza se zabývá články vydanými v prvních dvaceti letech časopisu, který vycházel převážně jako měsíčník. Z důvodu rozsáhlého množství publikovaných textů je nutné popsat výběr vzorku pro předkládanou disertační práci. Samotné časopisy Československý novinář a Novinář jsou představené v předcházející kapitole, proto bude nyní představen jen fond archivu Syndikátu novinářů ČR. Hlavní přínos zapojení archivních materiálů spočíval v pochopení a kontextualizaci zjištění získaných v časopisech.

6.3.1 Výběr vzorku

Cílovou populací pro výzkum je časopis Československý novinář, jeho nástupce Novinář a archiv Syndikátu novinářů, zejména jeho části týkající se materiálů Československého novináře a Novináře v letech 1948-1968 a sjezdů svazu v totožném období.

Do vzorku byly zařazeny všechny články, které vyšly v ideovém časopise svazu novinářů v letech 1949 – 1968 včetně. Panuje u nich totiž předpoklad, že je četli všichni novináři (odběr časopisů byl v některých letech povinný), případně je číst měli. Především byl také platformou pro diskusi mezi novináři a svazem. Práce se však vztahuje i k událostem dřívějším a zejména první kapitola analýzy je značně ovlivněná sjezdem československých novinářů v roce 1948. Archivní materiály z tohoto roku tak do výzkumu byly zahrnuté taktéž. Rok 1968 byl s ohledem na rozsah disertační práce zvolen jako konečný. Svým významem v politickém, společenském i novinářském životě se jevil jako jedna z přirozených alternativ pro ukončení textu a tudíž i jako vhodný výzkumný předěl.

Prostudovány byly všechny jednotky, které byly vydány v časopisech v tomto období nebo byly dochovány v příslušných archivních fondech. V tomto ohledu se jedná o vyčerpávající šetření.²¹⁴ Výsledná analýza, třídění a kategorizování příspěvků nebo jen dílčích zmínek v nich vedla k vytvoření hlavních témat, která budou představena a analyzována na následujících stranách. Je zřejmé, že nepůjde o všechna témata, byla vynechána oblast pravopisu aj. Ne že by snad pro novináře nebyla důležitá, nicméně neprobíhala v nich žádná diskuse, nebyla nijak ideologicky zatížená apod. Tím se lišila od textů pojednávajících o tom, jak působit na čtenáře

²¹⁴ SEDLÁKOVÁ, Renáta. Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 86 an.

vhodnou volbou slov, pestrou slovní zásobou a živým, leč srozumitelným jazykem, které do analýzy již zahrnuty byly.

Vzhledem k rozsahu analýzy byly vybrány pouze ty příspěvky časopisů, které byly relevantní pro zachycení hlavních témat, která se s novinářskou profesí a jejím obrazem nejvíce pojila a byla hojně diskutována, byť se jednotliví aktéři diskuse nemuseli v názoru shodovat. V práci je tedy použit postup záměrného či účelového vzorku.²¹⁵

Ukázky a citace z analyzovaných článků mají dokládat jisté fenomény a argumentace analýzy a byly zvoleny na základě své výstižnosti (či významnosti) v rámci dané (pod)kapitoly. Zdaleka se však nejedná o celkový výčet prostudovaných a analyzovaných textů použitých pro analýzu a její závěry.

²¹⁵ „Záměrné výběry jsou vedeny plánem výzkumníka a jeho představou o cílové populaci a jeho rozhodnutím co (kdo) by mělo být zkoumáno.“ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 99.

6.3.2 Archiv Syndikátu novinářů

Archiv syndikátu novinářů ČR je uložený v Národním archivu v Praze a zahrnuje dokumenty týkající se všech novinářských organizací působících v českém, případně československém kontextu. Obsahuje archiválie vzniklé mezi lety 1872²¹⁶ až 1990. Do správy Národního archivu přešel v roce 1999.²¹⁷

V práci jsou akcentovány materiály Svazu československých novinářů, tedy organizace, která existovala pod tímto názvem mezi lety 1948 – 1972. Pro výzkum byly však použity pouze prameny pocházející z let 1948 – 1968. Nejstarší zkoumané materiály tak pocházely ještě z doby před vydáním prvního čísla Československého novináře.²¹⁸ Na základě zkoumání archivních materiálů jsme zjistili, že obsahová náplň a poslání časopisu bylo definováno již v usneseních I. sjezdu novinářské organizace konaném ve dnech 23. – 24. října 1948. Z toho důvodu jsme považovali za nezbytné zaměřit se i na dochované písemnosti vydané již po tomto sjezdu.

Archiv sloužil jako pomůcka pro pochopení motivů, které vedly k proměnám argumentace napříč sledovaným obdobím. Cennými zdroji pro pochopení změn v prezentovaném pojetí novinářské práce byly materiály z redakčních porad Československého novináře a také materiály ze sjezdů.²¹⁹ Vedle samotných rezolucí sjezdů, které byly přijaté dokumenty byly zásadní pro další podobu žurnalistiky, se prokázaly být podstatné i související materiály svazu, zejména předsjezdová korespondence a přípravné materiály ke sjezdům, ve kterých se krystalizoval program a tedy zásadní body sjezdu. Právě v jednotlivých bodech se nejvíce odráželo nastolování témat na následující období, jejichž proměna ovlivňovala rozdělení zkoumaného období na dílčí úseky.

Archiv syndikátu novinářů sužují dva velké nedostatky. Prvním je jeho torzovitost.²²⁰ Nedochovaly se všechny záznamy SČSN, zejména bychom ocenili více dochovaných zápisů

²¹⁶ První novinářská organizace na našem území vznikla v roce 18. listopadu 1877 a jmenovala se Spolek českých žurnalistů.

²¹⁷ MALEC Karel. Archiv Syndikátu novinářů. In: *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv, 2001, s. 114 – 131.

²¹⁸ Zde připomínáme, že první číslo Československého novináře bylo vydáno 15. května 1949.

²¹⁹ Součástí archivu jsou také seznamy členů SČSN (byť neúplné, jelikož sám SČSN několikrát ve svých materiálech zmiňoval, že o nich nemá přesný přehled). Dále také evidence distribuce časopisu, zprávy o hospodaření SČSN, výkazy školské a vzdělávací komise, vyhlašování výsledků novinářských soutěží, materiály krajských organizací a jednotlivých klubů a sekcí SČSN.

²²⁰ O důvodech ztráty mnoha pramenů a o samotné historii souboru dokumentů novinářských organizací na našem území předtím, než přešly do správy Národního archivu, podrobněji píše Karel Malec, viz MALEC Karel. Archiv Syndikátu novinářů. In: *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv, 2001, s. 114-131.

z redakčních porad. Pokud se nějaký zápis v archivu objevil, mnohdy postrádal zachycení diskuse mezi členy a jednalo se jen o soupis schválených a projednaných bodů, k nimž neznáme stanoviska přítomných osob. Velmi často tyto zápisy ani nebyly stvrzeny podpisy přítomných, což nás vede k domněnce, že byly sepisovány až ex post.

Druhým nedostatkem dochovaných materiálů a zejména zápisů z redakčních porad je velmi častá absence záznamů o jejich dataci. U mnoha bohužel není vůbec uvedeno, kdy vznikly. Chybí v nich také zaznamenání diskuse mezi členy redakční rady, probíhala-li nějaká, není tak možné určit, jestli se její členové navzájem ve všem shodovali, nebo docházelo k rozsáhlejším jednáním nad některými otázkami a zejména také nad kterými. Absence přesné datace archivních materiálů i přepisy z jednání redakční rady výzkum v jistém smyslu ochuzují. Chybějící dataci se autorka snažila vynahradit alespoň přibližným určením data vzniku dokumentů založeném na znalosti doby konání událostí, k nimž se materiály odkazují. Přehlednost archivního fondu snižuje také výskyt několika totožných kopií některých dokumentů, které byly nezdědka zařazeny do vícero archivních kartonů a inventárních jednotek. V tomto případě je daný dokument odkazován jen do jedné archivní jednotky, a to v závislosti na tom, kde byl nalezen v momentě, kdy byl citován autorkou práce.

7. Vnitřní periodizace zkoumaného období

Jedním z podstatných zjištění celého výzkumu bylo stanovení přelomových událostí, které ovlivnily, jak Svaz československých novinářů interpretoval žurnalistické povolání. V rámci zkoumaného období jsme identifikovali šest dílčích periodizačních úseků. Jednotlivá období nejsou vždy stejně rozsáhlá, nicméně odrážejí postupný vývoj postavení a úkolů novinářů v Československu. V následujících kapitolách budou tematické celky spojené s novinářskou profesí představeny v rámci této periodizace.

7.1 Budování nových základů podle V. I. Lenina a J. V. Stalina (1948–1955)

*V naší zemi vznikl po prvé skutečně svobodný tisk, nezávislý na hrstce kapitalistů, tisk, který plně slouží zájmům lidu.*²²¹

První období započalo 15. května 1949 společně s prvním vydáním Československého novináře. Skončilo závěrem roku 1955, jelikož rok 1956 považujeme za první výrazný časový mezník, který se v člancích odrazil uveřejňováním reflexe dopadu politických a společenských proměn v tomto revolučním roce.

Počáteční období bylo výrazně poznamenáno novinářským sjezdem v roce 1948 a jeho rezolucemi, které se podepsaly na jednotlivých aspektech prezentace žurnalistické profese a jejího poslání v analyzovaném časopise. Význam první etapy spočíval v úplně novém nastavení úkolů novinářů, současně se výrazně proměnila celá společnost, hospodářství a samozřejmě také politické zřízení. Bylo nutné vysvětlit novinářům, co se od nich očekává, a přitom je i připravit na to, aby všechny změny představili a obhájili před svými čtenáři.

Nový styl žurnalistiky začal svaz prezentovat redaktorům už od prvního čísla svého ideového titulu, jak dokazuje úvodní citace této kapitoly, která pochází z prvního článku uveřejněného v prvním čísle Československého novináře v roce 1949. První text nového periodika nebyl napsán redakcí Československého novináře, nikým ze svazu ani žádným politickým představitelem.²²² Naopak se jednalo o překlad článku z deníku Известия

²²¹ GUBIN, K. Nejdemokratičtější tisk na světě. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 1, s. 1-2.

²²² Očekávatelné by přitom bylo svěření tohoto článku předsedovi SČSN Vojtěchovi Dolejšimu, ministroví informací a osvěty Václavovi Kopeckému či se na daném místě mohla objevit krátká zdravice přímo prezidenta Československa Klementa Gottwalda, jelikož v pozdějších vydáních bylo běžné, že článek nejdříve informoval o prezidentských projevech, gratuloval ke zvolení nových hlav státu apod., než se dostal ke své deklarované agendě.

(Izvěstija).²²³ Tento fakt považujeme za jeden z drobných důkazů, že první léta komunistické vlády u nás až po XX. sjezd KSSS byla výrazněji než ta následující spojena s přejímáním vzorů a pokynů ze SSSR.²²⁴ Československý tisk měl povinně čerpat inspirace z tisku sovětského, dokud si sám neosvojí nové zásady. I mnoho dalších článků včetně úvodníků v Československém novináři představovaly překlady článků ruských autorů, které vznikaly původně pro úplně jiná periodika.

Jako konečný bod prvního období by se jistě nabízelo mnoho historických okamžiků. Z novinářského hlediska by se nejvíce nabízelo zahájení pravidelného televizního vysílání, tento významný milník však nebyl medializován v časopise vůbec. Velký význam měly také hospodářské změny, které představovaly měnová reforma či dokončení první fáze zemědělské kolektivizace v roce 1953. Z politických událostí mohla reflexi novinářského povolání neovlivnit úmrtí J. V. Stalina a Klementa Gottwalda, jelikož nelze popřít, že zbytek roku 1953 byl věnován právě jim a rozličným medailonkům, nekrologům a připomínkám jejich politické i novinářské činnosti. Sami autoři Československého novináře však nejvíce pozornosti věnovali událostem v roce 1956, což zapříčinilo nejen jejich pozici nejdominantnějšího tématu celého Československého novináře, ale také z daného roku vytvořilo první milník periodizace.

7.2 Proměna žurnalistické profese po XX. sjezdu KSSS (1956–1957)

Druhá etapa započala v roce 1956, kdy byl na XX. sjezdu KSSS²²⁵ Nikitou Chruščovem odsouzen stalinistický kult osobnosti a současně propukly nepokoje v Polsku a v Maďarsku.²²⁶ Období pokračovalo ještě po celý rok 1957, který byl taktéž buď celými články či alespoň četnými drobnými zmínkami a odkazy v textech na jiná témata poznamenaný revolučním rokem 1956. KSČ a svaz si chtěly zajistit monopol na interpretaci obou povstání, zabránit šíření

²²³ Jednalo se o jeden z největších deníků v SSSR, od roku 1918 jej vydávala vláda.

²²⁴ Přičemž důraz je na slově „výrazněji“, odborná literatura i analyzované texty jasně prokazují, že tento jev byl patrný po celé zkoumané období i celé období vlády KSČ v Československu.

²²⁵ Zde si uvědomujeme, že vzniká asi měsíční vakuum či přechodné období mezi koncem prvního období a Chruščovovým projevem. Nicméně v tomto mezičase nenastaly žádné změny a spíše pozvolna doznívala témata nastavená v předcházejících letech.

²²⁶ Ve většině zemí východního bloku se po XX. sjezdu KSSS dařilo stabilizovat situaci, což ovšem neplatilo o Polsku a Maďarsku. U obou zemí je přitom zásadním faktorem, že tehdejší leninsko-stalinský systém jim byl importován zvenjšku, navíc ze země, se kterou tyto státy měly negativní historické zkušenosti, a vládl v nich silně protiruský postoj. BÍLÝ Matěj. Je načase opustit alianci s Moskvou? Organizace Varšavské smlouvy v kontextu krize východního bloku v roce 1956. *Paměť a dějiny*. 2016, č. 1, s. 27.

revolučních myšlenek mezi československými novináři a současně redaktory ideologicky a argumentačně vybavit, aby oficiální interpretaci mohli šířit ve svých člancích.

V únoru 1956 vystoupil vůdce KSSS Nikita Chruščov na XX. sjezdu strany se svým projevem *O kultu osobnosti a jeho důsledcích*. Projev přinesl rozvolnění politických poměrů. Důsledky projevu se promítly také do novinářské práce a tedy i do argumentace používané v Československém novináři.²²⁷ Novinářská organizace na výsledek XX. sjezdu KSSS reagovala na víkendovém sjezdu v Roztěži na počátku května. Hlavními tématy tohoto sjezdu byla otázka poslání tisku a novinářů, řízení tisku, kritika v něm aj.²²⁸ Ještě předtím se konal sjezd Svazu spisovatelů, který se vyslovil pro svobodu tvorby a demokratizaci společnosti.²²⁹

V otištěných člancích lze jednoznačně spatřit menší analogii k pozdějšímu pražskému jaru. Novináři začali klást otázky týkající se nezávislosti tisku na funkcionářích KSČ a pojetí cenzury²³⁰. Jednoznačně se také zřekli kultu osobnosti. Celkově se rok 1956 projevil velkou emancipací novin, především jeho první polovina, kdy nastalo uvolnění a novináři se více odvažovali kritizovat cenzuru a zásahy politické moci.²³¹

Uvolnění poměrů dospělo až k uvedeným povstáním v Polsku a v Maďarsku, která však tehdy ještě skončila neúspěšně. Svaz se po potlačení obou revolucí rychle postavil proti projevům probíhajícího rozvolňování ve svých řadách a s výjimkou kritiky Stalinova kultu rázně zastavil všechny demokratizační procesy v novinářské oblasti. V roce 1957 už články

²²⁷ A to i přesto, že projev nebyl veřejný ani v Československu, ani v SSSR či dalších jeho satelitních státech. Z politických špiček Československa byl o projevu informován nejdříve jen tehdejší první tajemník KSČ Antonín Novotný, další politici se i něm dozvěděli až na konci března, a to pouze v omezené míře. TOMEK Prokop. Destalinizace v letácích Svobodné Evropy. *Paměť a dějiny*. 2016, č. 1, s. 54. V Československu jej poprvé otiskl pravděpodobně až časopis Reportér v roce 1990. VESELÝ, Zdeněk, ed. Světová politika 20. století v dokumentech: (1945-1990). Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001, s. 269 – 278.

²²⁸ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 137.

²²⁹ Autoři se shodují, že po tomto období nastalo krátké uvolnění politického tlaku, brzy však přešlo v opětovnou snahu po kontrole kultury a ideologie. Srov. BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 247 nebo KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 135.

²³⁰ Objevovaly se titulky článků jako *Novinář slouží, ale neposluhuje*, v diskusích se objevovaly argumenty proti přílišnému plánování v redakcích typickému právě v 1. polovině 50. let: „*Systematizace ubíjí pracovníky, místo ab vedlo k možnosti tvůrčí práce.*“ Nebo i argumenty vůči politickému řízení novin politiky: „*Často nejsou noviny řízeny v hlavní linii, v hlavních úkolech, ale v detailních věcech, které náleží šéfredaktorovi nebo redakční radě. Říkáme, že noviny nemají být jen nástrojem působení shora dolů, ale i opačně. To souvisí i s tím, že naši soudruzi i ve volených orgánech i v aparátech organizací vidí často novináře jen jako uskutečňovatele direktiv (...)*“ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 137-141.

²³¹ I sám SČSN zpětně hodnotil tento rok jako dobu, kdy články od předsednictva SČSN ustoupily do pozadí a možnost vyjádřit se dostali všichni novináři, kteří o to projevíli zájem, čímž došlo ke zpestření témat. HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 99. Oním zpestřením zřejmě bylo myšleno to, že si novináři dovolili kritizovat.

v Československém novináři společenský a politický vývoj kritizovaly a zejména s poukázáním na důsledky v podobě událostí v Polsku a Maďarsku jej nejen odsuzovaly, ale také deklarovaly, že něco takového již nesmí znovu nastat.

To je patrné už od podzimu 1956, kdy všechny náznaky demokratizačního procesu mizí ze stránek Československého novináře. Celý rok 1957 je navíc plný explicitních zvolání o tom, že liberalizace dospěla příliš daleko a novinářská organizace ani KSČ nedovolí další opakování či pokračování revolučních myšlenek.

Přesto bylo v následujících letech z otiskovaných článků zřejmé, že skončilo jedno výrazné období. Také při analýze nebylo možné přehlédnout, že vymizely četné zmínky o SSSR a závislosti na něm, a také Československý novinář přestal otiskovat překlady textů vydaných v sovětských státech a od jejich teoretiků médií. Tato skutečnost nemusí souviset přímo s děním v roce 1956. Mohla také odrážet, že svaz už nasbíral dostatek zkušeností a nepotřeboval se tak často spoléhat na sovětské vzory, ale témata si zvládal pokrývat vlastními texty. A to je další důvod, společně s uvolněním a následně potlačením protestů v zahraničí, proč bylo toto období vyčleněno zvlášť.²³²

Mnohá témata z prvního období byla v těchto dvou letech upozaděna, přestože zcela nevytizela a mnohdy se ani neproměnila argumentace s nimi spojená. Příkladem může být téma dopisovatelského hnutí. Již od roku 1949 se v časopise objevovala nutnost aktivně jej využívat a nikdy nebyla odvolána či zrušena. Nicméně v dalších letech se diskuse stočila k novějším tématům (např. televizní vysílání, cenzura aj.) a článků o dopisovatelích ubylo, mnohdy se jednalo jen o zmínky v textech na jiná témata.

7.3 „Malá normalizace“ po událostech v roce 1956 (1958–1962)

Druhé období by mohlo být nazváno jistým „malým pražským jarem“, jelikož v něm dostaly prostor hlasy volající po větší samostatnosti médií, diskutující roli novinářského svědomí a nutnosti emancipace či nutnost snížení politického vlivu na jejich obsah. Pak je

²³² K roku 1957 existuje dlouhodobý plán vydávání. V něm byla jako hlavní témata stanovena: propaganda v novinách (zejména reakce na „nesprávné“ názory a příprava článků a propagaci jednotlivých témat), ekonomická výchova pracujících tiskem (články o zkušenostech z jednotlivých kampaní a o hospodářských pracovnících), kulturní problematika na stránkách tisku (vymezení se vůči buržoaznímu hodnocení uměleckých děl), hlas pracujících na stránkách novin (dopisovatelská hnutí), organizátorská funkce tisku, informace o životě svazu a novinářů vůbec. NA Praha. Fond ASYN, k. 536/1, Thematický plán Čs. novináře do konce roku 1957 (nedatováno).

možné spatřit analogii mezi třetím obdobím našeho výzkumu a normalizací po roce 1968, kdy došlo k represím a opětovnému posilování komunistické moci. Z toho důvody by třetí mohlo nést název „malá normalizace“. Časově je možné jej vymezit na roky 1958 – 1962. Oba hraniční roky přitom do tohoto období řadíme celé. V roce 1958 sice pokračovala kritika politické krize v Polsku a v Maďarsku v roce 1956, nicméně vydání Československého novináře začala více sledovat i svou dlouhodobou agendu a nemusela se tolik vymezovat vůči politickému dění. Závěrem této etapy tak byl XII. sjezd KSČ v prosinci 1962.

Od roku 1958 slábly reakce na události v Polsku a v Maďarsku, přestože se vymezování vůči němu stále v člancích občas objevilo. Nicméně ve srovnání s rokem 1957 byly tyto připomínky publikovány v mnohem menší intenzitě. Docházelo spíše k opětovnému posílení moci KSČ a návratu témat z období před XX. sjezdem KSSS. Novinářský svaz se v diskusích a člancích publikovaných v této etapě zcela explicitně zřekl všech rozvolňujících postupů, které rok 1956 přinesl.²³³ Naopak všechny kroky novinářské organizace směřovaly k upevnění vlivu KSČ nad redaktory a redakcemi a k obnovení postupů nastolených v prvním období, byť se ne všechna témata vrátila se stejnou silou jako v první polovině 50. let.²³⁴ Pokud by tato etapa měla mít nějaké motto, bylo by to zřejmě „nesmíme připustit, aby opět nastal rok 1956“. Demokratizační procesy vedly k otevřené kritice a zpochybňování nadřazenosti SSSR. Pro komunisty šlo o varování a ukázkou, kam až může liberalizace vést.

Největší změnou, která v tomto období nastala, bylo zrušení povinného členství ve svazu a zejména obrat v argumentaci, kterou použil k vysvětlení této změny (viz kapitola 8.3). Ostatní témata byla spojená s apelem na podporu hospodářství a také ideologickou průpravou novinářů. Ta měla zabránit tomu, aby se mohly znovu rozšířit myšlenky, které vedly k revolucím v Polsku a Maďarsku. Závěr tohoto období představovaly diskuse k XII. sjezdu KSČ a jeho důsledkům pro novináře. O významu XII. sjezdu KSČ svědčí i rezoluce IV. novinářského sjezdu přijatá

²³³ Explicitně se vůči posledním měsícům postavil např. Vojtěch Dolejší ve svém referátu na II. sjezdu SČSN v roce 1957: „Ozývají se požadavky, se kterými přichází revisionismus, abychom hodili do starého železa všechny naše principy jako nepotřené a zastaralé, pošlapali svoji revoluční minulost, zrevidovali své zásady a zbavili je jejich revolučního a třídního obsahu. Tuto radost nikomu neuděláme. Zůstaneme věrni revolučním zásadám marxismu-leninismu, výše zdvihneme bojové rudé prapory proletářského internacionalismu, nepůjdeme cestou, jež by nás zavedla do bahna revisionismu. (...) Do kategorie těchto liberalistických tendencí patří i volání po tak zvané >svobodě tisku<, jež se objevilo i v našem svazovém časopisu ve formě přenášení zkušeností z polského tisku a z práce polských novinářů. Vedení svazu se rozhodně postavilo proti těmto nesprávným názorům a vytklo redakční radě časopisu její chybu.“ NA, fond ASYN, k. 181/1, i. j. 4. Referát soudruha V. Dolejšího na II. sjezdu čs. novinářů, rok 1957. Dolejšího zmínka o chybě SČSN dokazuje, že v Československém novináři nakrátko převážily tendence k rozvolnění dohledu nad médii.

²³⁴ Ta však byla zcela mimořádná v rámci celého vzorku, jelikož byl nastolován zcela nový typ žurnalistiky. V žádné další etapě tak už nedošlo k tak pestré skladbě hlavních a nejvíce diskutovaných témat.

v roce 1963, která hned v prvním bodě zavázala ÚV SČSN k řízení celé novinářské organizace důsledně dle závěrů XII. sjezdu KSČ.²³⁵

7.4 Cesta k novému tiskovému zákonu (1963–1966)

Jelikož se XII. sjezd KSČ konal v prosinci, nemohly být v tomtéž roce publikovány v Československém novináři články, které by představily jeho rezoluce.²³⁶ Nicméně do roku 1963 vstupoval svaz s úkolem propagovat závěry XII. sjezdu mezi novináři. Začátek další etapy je tak možné nastavit na leden 1963, kdy bylo jednoznačně a četně deklarováno, že další období bude poznamenáno výsledky XII. sjezdu KSČ, který byl v Československém novináři prezentovaný jako významná událost. Již předchozí etapa připravovala novináře na to, že dojde k jistým změnám a novináři byli součástí předsjezdové diskuse. Lednové číslo Československého novináře v roce 1963 se tak zaměřovalo na obecné deklarace, že novinářská organizace samozřejmě všechny rezoluce začlení do svého programu. Toto první číslo ještě nebylo příliš konkrétní, nicméně plán vydání pro rok 1963 (viz Příloha č. 13: *Výrobní lhůtník časopisu pro rok 1963*) ukazuje, že odcházelo do tiskáren již 2 dny po skončení sjezdu, je tedy možné, že ještě nebyly všechny potřebné články sepsány, a proto se časopis zaměřil jen na obecnější prohlášení.

Druhým mezníkem, který určuje toto období, bylo přijetí Zákona o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích 81/1966 Sb. V něm byla definována pravidla pro vydávání tisku, popsána role šéfredaktora a také definován vznik Ústřední publikační správy, čímž došlo k první legalizaci cenzury od nástupu KSČ k moci.

Období mezi XII. sjezdem KSČ a zakotvením cenzury v československém právu byla z analytického hlediska nejpoklidnější a nejméně pestrá. Skončila doba odkazování na polskou a maďarskou revoluci, zůstalo jen odsuzování kultu osobnosti, respektive obviňování tohoto fenoménu ze všeho špatného v žurnalistice i celé společnosti. Roky 1956 a 1957 jako by se ani nestaly, došlo k navázání na první etapu této analýzy. Novinářská organizace svou činnost řídila v závislosti na výsledky XII. sjezdu KSČ z roku 1962. Vrátila se nutnost podporovat socialistickou ekonomiku, která už do konce sledovaného období nezmizela. Začala se více objevovat témata spojená se zahraničními cestami a mezinárodní spoluprací novinářů. Proto byl právě XII. sjezd KSČ zvolen jako přelomový. O rok později se sice konal i sjezd novinářské

²³⁵ NA, fond ASYN, k. 187/3, Usnesení IV. sjezdu SČSN, rok 1963.

²³⁶ Sjezd se konal od 4. do 8. prosince 1962.

organizace, ten si však už jen bral za úkol aplikovat výsledky politického sjezdu na novinářskou profesi.

V tomto období, od ledna 1966, také začal zkoumaný časopis vycházet pod názvem Novinář.

7.5 Poklidně a loajálně od tiskového zákona k pražskému jaru (1967)

Předposlední období bylo pro časové vymezení asi nejsložitější. Rok 1967 se zcela vymykal tomu, co následovalo v dalším roce. Bylo tedy jasné, že od něj musí být oddělen. Nabízela se možnost spojit jej s předchozími lety, jelikož pražské jaro se v něm ještě vůbec neodráželo. Nezměnila se ani rétorika dosavadních témat, vše budilo zdání jakési „normality“ a neohroženého vládnutí komunistů nad všemi sférami života v Československu. Nakonec to byla nová témata, hojně diskutovaná v Novináři, která rozhodla, že rok 1967 bude vyčleněn do samostatného období. A také tiskový zákon přijatý na konci roku 1966, který byl celý následující rok vysvětlován a obhajován. Poprvé tak byla v časopise obhajována legální cenzura.

Rok 1967 byl tedy vyčleněn zvlášť, jelikož se v něm objevila zcela nová témata jako etika, reklama a volní novináři²³⁷, což zpětně lze hodnotit jako náznak nějakého uvolňování. Na druhou stranu nám nepřišlo vhodné spojit jej s rokem pražského jara, jelikož všechna argumentace byla velmi opatrná a na rozdíl od následující kapitoly nebyl nijak zpochybňován tiskový zákon z roku 1966. Svaz se navíc připravoval na svůj říjnový sjezd, kde se chtěl věnovat obvyklým tématům v souladu s politikou KSČ.

Časopis Novinář se tedy věnoval svým obvyklým tématům, jako byla kvalita práce, propagace zemědělství, především ale vysvětlování tiskového zákona redaktorům a osvětlování jeho přínosů. Nic nesignalizovalo, že by nadcházel nějaký zlom, navíc rozměrů, které se navždy zapsaly do historie nejen žurnalistické, ale historie celospolečenské. Ani v posledním čísle časopisu pro daný ročník se neobjevovaly náznaky oslabeného postavení KSČ ve společnosti.

²³⁷ Tzv. novináři na volné noze působili v médiích již roky předtím, nicméně se o nich v časopise nemluvalo.

7.6 Rok pražského jara a návrat sovětské zimy (1968)

Pomyslným závěrem této práce je samostatně vyčleněný rok 1968, který byl převratný nejen pro novináře, ale pro celou společnost. Šedesátá léta se nesla ve znamení revolty, zejména u mladých lidí a umělců. Již na sklonku roku 1967 bylo ve společnosti citelné pnutí a volání po větší svobodě. IV. sjezd československých spisovatelů v červnu 1967 předznamenal tyto změny, zazněly na něm kritické projevy odhalující rozchod spisovatelů s politikou KSČ. Na to ÚV KSČ reagoval represí, vylučováním spisovatelů ze strany i zásahem proti Literárním novinám, které přešly pod ministerstvo informací a osvěty.²³⁸ To však jen vzbudilo další negativní reakce ve společnosti. Do roku 1968 však novinářská organizace vstupovala již ovlivněná společenskými a politickými změnami. V časopise nebylo zachyceno žádné přechodné období, jednalo se o velmi prudký a rázný zlom.

Celé první pololetí se svaz připravoval na svůj mimořádný sjezd naplánovaný na červen. V Novináři probíhaly předsjezdové diskuse, jen s novými tématy odrážejícími demokratizační tendence v Československu. Ještě před sjezdem vyšlo prázdninové číslo Novináře zcela v duchu pražského jara. Novináři i SČSN se podíleli na demokratizačním procesu, odvažovali se odkrývat dříve zamlčované skutečnosti a připravoval se zákon na zrušení cenzury. Srpnová invaze vojsk Varšavské smlouvy však všechny změny zastavila tak rázně, jako se tyto změny na začátku roku v časopise objevily. Témata prvního pololetí zmizela z agendy časopisu. Novinářský svaz nic neodvolával, od ničeho se nedistancoval, stav nekomentoval, ani se jej nesnažil hájit. Na stránkách Novináře tak nebyla jediná informace o vojácích, kteří vnikli do Měšťanské besedy přímo při vysílání živých zpráv, ani o zadržení ředitele televize Jiřího Pelikána a o mnoha dalších událostech, které se odehrály v tomto období a citelně zasáhly do chodu médií. Až na velmi drobné zmínky se okupace jakoby nestala.²³⁹

²³⁸ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 179.

²³⁹ Jednalo se o odkazy typu „*události, které jsou dobře známy*“ nebo „*komplikovaná a tragická situace v Praze*“, viz. 15.3.

8. Postavení novinářské organizace v letech 1948–1968

Následující kapitoly již představí výsledky analýzy ideového časopisu vydávaného SČSN. Pro přehlednost bude výklad strukturován v rámci identifikovaných témat, v rámci nich pak byl zvolen postup chronologický, založený na vlastní, výše představené periodizaci.

Celá disertační práce se zabývá Svazem československých novinářů a jeho interpretací žurnalistické profese svým členům. Nabízí se proto jako nejvhodnější zahájit analýzu jednotlivých témat tím, jak svaz prezentoval v Československém novináři sám sebe, svou úlohu a svůj význam pro hromadné sdělovací prostředky. Následovat budou ideologicky podmíněná témata novinářského poslání a novinářských vzorů. Poté se přesuneme k požadavkům na mediální obsahy a k vzdělávání novinářů, které mělo redaktory na naplnění všech ideologických i obsahových požadavků připravit. Zvláště byla vyčleněna televizní a rozhlasová žurnalistika, v samostatné kapitole představíme specifické problémy, s kterými se musela potýkat. Závěr analýzy pak představí pokusy novinářů o emancipaci a vymanění se z diktátu politických představitelů, přičemž vyvrcholením těchto emancipačních snah bude samostatná kapitola pojednávající o pražském jaru a mimořádném sjezdu novinářů v červnu 1968.

8.1 Svaz novinářů v období budování nových žurnalistických základů po vzoru V. I. Lenina a J. V. Stalina (1949–1955)

Doba spojená se zahájením vydávání Československého novináře a I. sjezd novinářů konaný 23. – 24. října 1948 kladly na celou redakci časopisu velké nároky. Jednalo se o období spojené s redefinicí pojetí žurnalistiky, která musela být řádně prezentována členům novinářského svazu. I novinářská organizace coby vydavatel periodika přitom procházela řadou významných změn. Po roce 1945 proběhly v redakcích čistky, čímž v nich ubyli zkušení redaktori, další novináři zanechali novinářské profese po nástupu KSČ k moci. Vznikla tak generační propast a přerušila se přirozená obměna redaktorů, jak později sám svaz přiznával.²⁴⁰

Velkou zbraní novinářské organizace k ovládnutí novinářů se stal tiskový zákon z roku 1950,²⁴¹ respektive už zákon o postavení redaktorů a o Svazech novinářů z roku 1947. První dekádu vlády KSČ v Československu bylo vykonávání novinářského povolání podmíněno

²⁴⁰ Viz 8.4 „Normalizace“ po roce 1956 a zrušení povinného členství ve svazu (1958-1962).

²⁴¹ Tiskový zákon č. 184/1950.

členstvím ve svazu.²⁴² Novinářská organizace získala významnou pravomoc rozhodovat, komu bude umožněn přístup do redakcí a kdo smí tvořit mediální obsahy. Ztráta členství či nepřijetí do novinářské organizace znamenaly konec novinářské kariéry.

V prvních letech po únorovém převratu se v Československém novináři mnoho informací o samotném SČSN nevyskytovalo. Předpokládáme, že to bylo způsobeno právě velkými změnami a novými úkoly kladenými na redaktory, které agendu spojenou přímo se svazem potlačily. Ale i takové zjištění samo o sobě je analyticky přínosný poznatek, jelikož odhaluje, že první léta svého působení necítila novinářské organizace potřebu sebe sama tematizovat a upřednostnila jiná témata, zřejmě zásadnější.

8.2 Proměna žurnalistiky a novinářské organizace po XX. sjezdu KSSS (1956–1957)

XX. sjezd KSSS v roce 1956 spustil řadu rozvolňujících procesů, které se projevíly v rozličných sférách veřejného života. Pro tuto práci jsou zásadní proměny a výzvy, které Chruščovovo vystoupení přineslo pro žurnalistiku a pro novinářskou organizaci.

Revoluce v roce 1956 v Polsku a v Maďarsku nebyly primárně spojené s médii, odrážely však problémy, s kterými se potýkaly všechny státy pod vlivem SSSR. Po potlačení obou povstání vůči nim média musela zaujmout jasný postoj. Jelikož revoluce byla neúspěšná, tímto postojem bylo odsouzení a zavedení opatření, které měly zabránit jejich opakování.

Pro svaz novinářů to od počátku roku 1957²⁴³ znamenalo především odvrátit se od revolučních myšlenek. Redaktoři tisku byli obviňováni za obě povstání, jelikož údajně dopřáli revolučním proudům prostor. Toho měli novináři zneužít k vystoupení proti KSČ (KSSS) a burcování čtenářů k revoltě pomocí „nepřátelských“, „západních“ a jinak nazývaných myšlenek. Téměř vždy ale jejich přívlastek odrážel, že se jednalo spíše o cizí vlivy a nikoliv odraz nálad na domácí scéně. Jako logický krok pak svaz prezentoval ještě větší uzavření se vůči kapitalistickému světu, což mělo zabránit dalšímu pronikání těchto „nebezpečných“ ideologií.

²⁴² Podmínka byla zrušena v roce 1958, viz 8.4 „Normalizace“ po roce 1956 a zrušení povinného členství ve svazu.

²⁴³ Je nutné připomenout, že články v Československém novináři často vycházely se zpožděním a během analyzovaného období dokázal SČSN reagovat aktuálně pouze na úmrtí J. V. Stalina, v ostatních případech docházelo vždy k prodlevám mezi událostí a jejím zhodnocením v časopise.

Změnila se také rétorika spojená s obrodným procesem směřujícím k větší samostatnosti médií. Ještě v roce 1956 šlo o nezbytnost, která měla zajistit, že média budou řídit skuteční odborníci. Od roku 1957 již byla argumentace zcela jiná a opírala se o neschopnosti rozeznat škodlivé vlivy v redakcích bez spolupráce s odborníky na ideologii, nikoliv na média, čímž se legitimizovala jejich nutnost a přítomnost v redakcích.

Jak z článků a příložených ukázek vyplývá, vina byla přisouzena špatnému chápání slov „svoboda“ či „liberalismus“ ze strany novinářů i celé společnosti. Údajně je použili jako zbraň proti politické moci.²⁴⁴ Přičemž tuto myšlenku jim vnukl buďto západní svět, případně reakce uvnitř státu. Obhajoba utužování poměrů a kontroly médií byla postavená na deklarovaném záměru chránit obyvatelstvo i socialistické novináře před nebezpečnými vlivy. „*Teprve po Maďarsku si pořádně uvědomujeme, kam až různé nesprávné názory mohou vést, a kde to až může skončit. Vždyť vývoj událostí za Nagyho vlády, podpořený z velké části nesprávně chápanou >svobodou< a >nezávislostí< novinářů, nemohl ani jinam dospět. (...) Podívejme se na Polsko. Novináři, kteří v říjnu minulého roku psali pro >nový kurz<, měli i podporu reakce. (...) Zde je potřeba vzít si druhé poučení z Maďarska. Reakce by tam nikdy nemohla najít tak širokou základnu, kdyby byl tisk včas kriticky odhaloval chyby.*“²⁴⁵ Ukázka jasně deklaruje, že poučení z událostí v předchozím roce mělo pro KSČ a organizaci novinářů spočívat především v zamezení opakování takového uvolnění, které by umožnilo šířit nebezpečné myšlenky mezi obyvatelstvem.

Revidován byl také přístup ke kritice kultu osobnosti, který měl s uvedenými událostmi přímou spojitost. Svaz vyčítal novinářům, že špatně interpretovali výsledky XX. sjezdu KSSS, když odmítali propagovat v novinách marxismus-leninismus. Takoví novináři, ač nebyli přímo jmenováni, byli nálepkováni jako zrádci a nevděčníci vůči pomoci SSSR, kterým očividně propaganda v tisku vadila proto, že jim vadil marxismus-leninismus jako takový. Svaz se snažil přimět své členy, aby se opět k propagandistickým článkům vrátili a tím jasně dokázali, že jich se obvinění ze zrady netýkají.

²⁴⁴ „*Maďarští novináři pak měli možnost pozorovat na vlastní oči, kam až vede novinářská >nezávislost< jestliže se jí chopí reakce. (...) Nebudeme ani napodobovat některé polské novináře, kteří si myslí, že jsou svobodní, když třeba zaútočí proti Sovětskému svazu. (...) Nebudeme ani kopírovat ty novináře, kteří se shlížejí v modlách západního >svobodného< tisku, v Lippmanech a bratřích Alsopech.*“ PETŘINA Antonín. O novinářské odpovědnosti. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 1, s. 2.

²⁴⁵ PETŘINA Antonín. O novinářské odpovědnosti. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 1, s. 3.

8.3 Diskuse o možnosti zrušení povinného členství ve SČSN (1957-1958)

Jednou ze zásadních změn, která se začala připravovat a předkládat čtenářům Československého novináře k diskusi po XX. sjezdu KSSS, byla změna stanov svazu a zejména otázka přijímání nových členů. Tiskový zákon z roku 1950²⁴⁶ uváděl, že redaktorem může být pouze člen novinářské organizace. Přijetím či nepřijetím, případně vyloučením z tohoto svazu, tak bylo možné nejen ovlivňovat složení redakcí, ale i přímo zabránit konkrétním osobám vykonávat toto povolání.

V první polovině 50. let nebyla hrozba vyloučení z novinářského svazu nijak zmiňována či dokonce problematizována. Pokud se nějaký článek v Československém novináři tiskového zákona dotknul, tak se pouze překládala otázka, zda nezkrátit čekatelské lhůty pro nové členy.²⁴⁷ Od roku 1956 ale byly předkládány návrhy nových stanov, kde již délka čekatelské lhůty nebyla pevně stanovena. Podle nových stanov se členem měl stát „(...) novinář, který skutečně vykonává tvůrčí novinářskou práci, je československým státním občanem, dosáhl 20. roku svého věku, má potřebné ideové, morální a odborné kvality, nejméně dvouletou novinářskou praxi a byl kandidátem.“²⁴⁸

Více než tato definice byla zásadní argumentace, kterou se podporovala nutnost změn v organizaci novinářů a přijímání nových členů. Přijímání do svazu dávalo možnost zamezit nevhodným osobám publikovat své články v médiích a novinářská organizace tak držela v rukou velkou moc. Po roce 1956 se poprvé objevovaly informace, že svaz se cítil být povinným členstvím novinářů spíše poškozený a připravený o část svých rozhodovacích funkcí. Prezentoval totiž, že tiskový zákon svaz nutil přijímat do svých řad všechny novináře, kteří pracovali v redakcích a za které tato redakce poslala přihlášku do novinářské organizace, své členy si tak nemohl vybírat na základě vlastních kritérií. Tím byl nucen mít ve svých řadách i osoby, které tam mít nechtěl. Přijímání členů před rokem 1956 bylo označeno jako „lehkomyslné“.²⁴⁹ Novinářská organizace tvrdila, že byla bezmocná ve výběru novinářů a musela automaticky přijmout každého, kdo si podal přihlášku.

²⁴⁶ Zákon č. 184/1950 Sb. o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů.

²⁴⁷ Čekatelské lhůty přitom byly výrazně kratší než v 19. století. V roce 1898 část novinářů zvažovala založení nového spolku, jelikož nesplňovali přísné podmínky pro vstup do Spolku českých novinářů. Kritériem v dané době byla pětiletá praxe v periodiku, které vycházelo nejméně třikrát týdně a dále věk do 45 let. KÖPPLOVÁ, Barbara a Jan, JIRÁK. *Počátky spolkového života českých novinářů. Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum.* Praha: Národní muzeum, 2008, 53(1-4), s. 32.

²⁴⁸ (Nesignováno). Zahajujeme diskusi k novým stanovám. *Československý novinář.* 1956, roč. 8, č. 3, s. 71.

²⁴⁹ „Škoda ztrácet slov o užitkové hodnotě svazové legitimace. Škoda ztrácet slov o tom, jak se na novináře dívají a jak s ním jednají úřady, ministerstva, závody; je pro ně méně než vzduch. Zavínili jsme si to do určité míry sami – neměli jsme tak lehkovážně otevřít dokořán dveře Svazu, neměli jsme připustit novinářskou inflaci.“ TILL

V této otázce je možné spatřit jednu z ukázek názorových rozporů jednotlivých článků. Vojtěch Dolejší v prosincovém čísle roku 1956 tvrdil, že svaz měl velkou moc v čistkách po únoru 1948.²⁵⁰ Tím popírá své vlastní tvrzení, že organizace nemohla rozhodovat o tom, kdo bude přijat mezi její členy a musela přijímat všechny. Nicméně i Vojtěch Dolejší ve stejném článku přiznal, že některé části tiskového zákona již pozbyly svůj význam. Nabádal však k neztracování zákona, protože ve své době posloužil potřebám svazu. Přesto sám znovu narážel na omezené možnosti svazu rozhodovat o přijímání nových členů.²⁵¹ Moc organizace, v jejímž čele stál, tedy viděl pouze v čistkách na začátku komunistické vlády. Nové stanovy redaktorům prezentoval jako příležitost k odstranění nedemokratických ustanovení a proměnu organizace v tvůrčí uskupení namísto donucovacího.²⁵² V nově přijatých stanovách totiž již nebyly dříve platné možnosti trestů pro redaktory a systém pokut.

Stejně jako byl kritizován tehdy platný tiskový zákon, byly kritizovány i čistky v redakcích, s kterými zákon souvisel a které nastaly po nástupu KSČ k moci. Svaz si pochvaloval, že došlo k očistě redakcí a že na uvolněná místa přišli mladí lidé bez zkušeností a zlovyků z předchozí éry.²⁵³ Nové redaktory si chtěly redakce vychovat dle aktuálních potřeb a na nově ustavených novinářských školách vzdělat v marxismu-leninismu. I v tomto případě se ale v roce 1956 změnila rétorika a najednou články v Československém novináři čistky prezentovaly jako nežádoucí zásah do redakcí. „*V povrchnej snahe po čomsi >novom< zavrhlí sme i to, čo bolo dobré a potom sme často bezradne blúdili. Dobrí novinári často museli z novin odísť (na základe kádovania podľa formúl) a boli nahradzovaní novými, v značnej miere i neschopnými ľuďmi, ktorý mali v poriadku triedný pôvod a kádrové dotazníky.*“²⁵⁴

Tiskový zákon byl navíc údajně zneužíván. Vladimír Stibořík uváděl, že ostravský Krajský národní výbor rozeslal předsedům okresních národních výborů výpisky z tiskového

Vladimír. O kvalifikaci, postavení a možnostech československého novináře. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 5, s. 145.

²⁵⁰ „*Jestli byl někdo vyloučen ze Svazu – a vyloučených byly celé desítky – znamenalo to, že nesmí novinář pracovat v žádné redakci. Tolik moci Svaz měl a také ji plně uplatňoval.*“ DOLEJŠÍ Vojtěch. Nad novými stanovami Svazu. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 12, s. 346.

²⁵¹ DOLEJŠÍ Vojtěch. Nad novými stanovami Svazu. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 12, s. 347.

²⁵² Tamtéž, s. 348.

²⁵³ Zde je namístě doplnit, že se jednalo o významné omlazení pracovníků redakcí. V 50. letech skutečně do novinářské profese nastupovali mladí lidé těsně po dokončení středoškolského stupně vzdělání, v roce 1877 byl průměrný věk žurnalistů vstupujících do Spolku českých novinářů 35 let. KÖPPOVÁ, Barbara a Jan, JIRÁK. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2008, 53(1-4), s. 31. Jednalo se tedy o omládnutí téměř o celou generaci.

²⁵⁴ RUDOHRADSKÝ Štefan. V novinárovom svedomí sa musia ozývať záujmy ľudu. *Československu novinář*. 1956. 8, č. 6, s. 212.

zákona s vysvětlivkami, jak právní normu použít proti novinářům, kteří je kritizovali.²⁵⁵ Celkově tak toto období přineslo obraz slabé novinářské organizace a kritiku platného tiskového zákona.

8.4 „Normalizace“ po roce 1956 a zrušení povinného členství ve svazu (1958-1962)

Na II. sjezdu novinářské organizace novinářů konaném v roce 1957 byla podmínka povinného členství ve svazu zrušena. Důvodem byla potřeba zvýšit počet kvalifikovaných novinářů především pro potřeby rozrůstající se Československé televize. To by podle původního zákona nebylo možné, protože nešlo najednou přijmout tolik nových členů, někteří z nich navíc byli dříve svazem odmítnuti. Upuštění od této podmínky skutečně přivedlo do redakcí nové redaktory.²⁵⁶

Příprava novely tiskového zákona, která byla schválena 3. července 1958 jako Zákon č. 44/1958 Sb., kterým se mění zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, zůstávala poněkud schovaná za kritiku revoluce v roce 1956. Účinnosti novela nabyla 25. července téhož roku a proměnila tak svaz novinářů v dobrovolnou organizaci.

Svaz následně přijal směrnici pro přijímání nových členů do svých řad, kterou taktéž otiskl v Československém novináři.²⁵⁷ Udávala, že členem se může stát bezúhonný novinář, který vykonává tuto práci jako své hlavní povolání minimálně dva roky, má československé občanství, dosáhl alespoň 20 let a splnil dvouletou kandidátskou lhůtu do novinářské organizace, pokud si sám podal přihlášku (dříve tyto přihlášky podávaly často samy redakce). Směrnice pokrývala také výjimky z těchto pravidel, takže stejně jako v předcházejících letech se členem organizace mohl stát hospodářský, politický či kulturní pracovník s publicistickou praxí i bez kandidátské lhůty, případně aniž by novinářská práce byla jeho hlavním povoláním. Svaz se tak rozhodl pokračovat v praxi, kdy nebyl schopný sdělit, kolik má vlastně členů a kolik je v Československu novinářů. Vedle těch aktivních a v důchodu měl ve svých řadách také

²⁵⁵ STIBOŘÍK Vladimír. Novinář? Co je to? *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 215.

²⁵⁶ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPOVÁ, Barbara. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. s 303.

²⁵⁷ Směrnice vyšla jako Směrnice pro přijímání kandidátů a členů Svazu čs. novinářů. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 2, s. 59.

mnoho politických funkcionářů, kteří vykonávali jinou profesi, ale členství jim nikdy nezaniklo, jako tomu bylo například u ministra Václava Kopeckého.

V souladu s usneseními z II. sjezdu Československých novinářů v červnu 1957 svaz dbal na svou prezentaci coby dobrovolné a dokonce výběrové organizace. Novinář tedy nemusel být jejím členem a sama organizace si mohla na základě posuzovaných kvalit konkrétního redaktora určovat, zda jej do svých řad přijme.²⁵⁸ Údajně tím mělo dojít k zvýšení úrovně novinářské organizace, jelikož by si do svých řad vybírala jen ty nejlepší redaktory. Nicméně i u nich se předpokládalo, že se budou nadále účastnit všech školení, především těch ideových, ani tito novináři tedy nebyli považováni za elitu v rámci požadavků očekávaných od socialistického novináře.

8.5 Svaz novinářů na cestě k novému tiskového zákonu (1963-1966)

Přestože v roce 1958 došlo ke změně tiskového zákona a ze Svazu československých novinářů se stala dobrovolná organizace, nezískala si zřejmě dostatečné postavení. Ani s podobou tohoto zákona totiž nezavládla spokojenost: „*Není mezi námi vytvořena taková atmosféra hrdosti na náš Svaz, na členství v něm, abychom přitahovali soudruhy, kteří v tisku začali pracovat. Z toho je zřejmé, že kandidátská lhůta je věcí čistě formální. Vždyť nikdo se po uplynutí lhůty kandidáta na nic neptá. Také přijetí za člena je věcí více méně formální.*“²⁵⁹ V duchu boje proti byrokracii musela taková výtka působit velmi závažně, stejně jako nespokojenost s prestiží novinářské organizace. Vždyť od zákona z roku 1958 si svaz sliboval právě vzestup své prestiže.²⁶⁰ Novinářskou organizaci postihl problém provázející i další společenské organizace v 60. letech: docházelo k přílišné diferenciaci zájmů, potřeb a požadavků jejich členů.²⁶¹

Ne vždy se objevovaly jen hlasy, které novinářům přiznávaly důležité postavení v propagaci politiky strany a významnou pozici ve společnosti. Vedle opakujících se zmínek

²⁵⁸ (Nesignováno). K směrnicím pro přijímání kandidátů a členů Svazu čs. novinářů. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, s. 85.

²⁵⁹ (Nesignováno). O čem bychom měli jednat? *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 1, s. 8.

²⁶⁰ Podle Jiráka a Köpplové má na postavení novinářů vliv nejen prestiž novinářské práce jako takové, ale také postavení vrstvy, z níž se příslušníci dané profese rekrutovali. KÖPPOVÁ, Barbara a JAN, JIRÁK. K vývoji novinářského povolání. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2006, 51(1-4), s. 21. Postavení novinářů tedy mohlo být sníženo skutečností, že v 50. letech KSČ usilovala o získání novinářů z řad dělníků.

²⁶¹ Na rozdíl od svazu spisovatelů však SČSN dál nekriticky vykonával úslužnou roli vůči KSČ. CEBE Jan. Cesta novinářské organizace k „Pražskému jaru“. In: *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Vyd. 1. Eds. KÖPPOVÁ Barbara, WOLÁK Radim. Praha: Radioservis, a. s., 2008, s. 32.

o trestání novinářů za kritiku hospodářství (přestože k ní byli neustále vyzýváni) existovaly i narážky, že se novináři netěšili takovému postavení a podmínkám, které by odpovídaly úkolům, které na ně svaz a KSČ kladly. „*Neraz sa k novinárom pristupovalo nie jako k politickým pracovníkom a organizátorom, ktorým sú bytostné vlastné záujmy socialistickej spoločnosti, ale ako k ľuďom, ktorých nehodno brať vážne. (...) Na takejto nežičlivej pôde nemohli vyrastať vo väčšom počte vynikajúci socialistickí publicisti, ktorí nám dnes tak veľmi chýbajú.*“²⁶² Potvrzují to i současná zjištění, která také upozorňují na rozpory v prezentaci novinářské profese a vztahem politiků k jejím zástupcům.²⁶³

Po kritice kultu osobnosti se novinářská organizace dostala do stavu, kdy vyčítala sportovním redaktorům,²⁶⁴ že ze sportovců dělali celebrity. Na druhou stranu si svaz sám, ale i novináři uvědomovali, že žurnalistice zásadně chybí elity novinářské. Neustálé připomínání Lenina, Fučíka, Havlíčka a Švermy bylo nouzovým řešením v 50. letech, kdy jsme na základě světských vzorů přijímaly standardy socialistické žurnalistiky. Ale o 10 let později již byl nejvyšší čas na etablování nových vzorů hodných následování. Pokud však takoví redaktori existovali, vymezování se vůči kultu osobnosti de facto neumožňovalo na ně upozornit. Novináři tak měli menší motivaci vyniknout nad ostatními, nehledě na to, že vzhledem ke změnám, které se relativně často odehrávaly v tom, co je (ne)žádoucí, to mohlo být i nebezpečné.

Osobnosti v žurnalistice výrazně chyběly. Příjemci si neměli ke komu vytvořit vztah, nebyli výrazní komentátoři, kteří by je uměli přesvědčovat. Svaz si s nostalgií připomínal minulost. Například v roce 1965 se ohlížel po trojici výrazných rozhlasových moderátorů z poválečných let,²⁶⁵ tedy přibližně dvě dekády zpětně. Dával tím najevo, že v rozhlase se 20 let

²⁶² (Nesignováno). Zo všetkých svojich síl pomáhat straně a ľudu. *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 7, s. 222.

²⁶³ „*Postoj establishmentu k médiím a žurnalistům tak nebyl prostý řady paradoxů. Na jedné straně byl žurnalista alespoň nominálně stavěn do role propagandisty/hlasu strany jako vedoucí složky ve společnosti, případně i jednoho z důležitých manipulátorů veřejným míněním – na druhou stranu na něj stranická nomenklatura pohlížela svrchu, se směsicí přezíravosti a podezíravosti, někdy i strachu.*“ KÖPPLOVÁ, Barbara, JIRÁK Jan. K vývoji novinářského povolání. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2006, 51(1-4), s. 24.

²⁶⁴ Kritika vůči sportovním redaktorům v 60. letech už nebyla tak intenzivní, nicméně v archivu Syndikátu novinářů je zachován anonymní korespondenční listek, ve kterém si čtenáři sportovních rubrik stěžovali na ty problémy, kterým jim vyčítala novinářská organizace již v roce 1956. Tedy: nedostatek informací nad rámec sportovních výsledků a absence referování o utkáních hned v následujícím vydání, což podle nich činilo články bezpředmětnými. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. Korespondenční listek zaslaný 15. 10. 1963 anonymně SČSN.

²⁶⁵ „*Jako všude i v rozhlase se zejména v 50. letech projevoval značný strach z růstu svérázných osobností. Burian, Zápotocký a Nejedlý neopakovali to, co již lidé četli či slyšeli, přicházeli s novými náměty a hlavně s novým pohledem na problémy společnosti a současného světa. A každý z nich měl přirozeně jiný, svůj přístup, řekl bych svou metodiku publicistické práce, a tedy i svůj zvláštní jazyk. (...) Nedostatek projevu významných osobností se dnes v samotném rozhlase pokládá za jednu z příčin slabšího, ne plně rozvinutého působení rozhlasového vysílání.*“

nikdo hodný připomínání neobjevil.²⁶⁶ Důležitost osobností se projevila také v kulturních rubrikách. V předchozích obdobích byla tendence ovlivňovat vkus čtenářů a určovat, co je kvalitní umění. Z logiky věci musela panovat shoda v tom, jak byla jednotlivá díla hodnocena. V kontextu hledání výrazných osobností se ale toto měnilo: „*Umělecká kritika vždy obsahovala a bude obsahovat i osobní krédo kritické osobnosti, které je základem kritické tvorby; ano tvorby! Uměleckou kritiku nemůže vytvářet kolektiv, který by se dohodl na určitém společném názoru, jen zdánlivě odpovídajícím potřebám společnosti, a tudíž jen zdánlivě objektivním. Za uměleckou kritikou musí vždy stát určitá vyhraněná osobnost – odvážná, riskující, odpovědná, objevující, bojující o svůj obraz světa, života, o obraz, který přirozeně vyrůstá z určité společenské situace.*“²⁶⁷

Zcela v rozporu s hledáním osobností, které si stojí za svým názorem, však byly snahy redaktory opět dostat pod větší kontrolu. Už v roce 1956 se novináři ozvali proti zásahům do svých článků a požadovali větší samostatnost. Nicméně v závěru roku 1966 se znovu připomíná redaktorům, že by měl vymizet polemický ráz a naopak mělo dojít k získávání občanů pro stranickou linii. Emancipace novinářů tak vždy měla své hranice v momentě, kdy šlo o propagaci socialismu, což se podle ostatních článků ale mělo dít vždy.

8.6 Novinářská organizace mezi tiskovým zákonem a pražským jarem (1967)

Nový tiskový zákon byl přijat až v závěru roku 1966, proto se výraznější medializace a rozborů v časopise dočkal až v následujícím roce. Na druhou stranu po celý rok 1967 byl ovlivněný právě touto tematikou. Zákon se zabýval také svazem a jeho postavením. To se podle

Současně však se stále projevuje určitá obava z těchto svérázných osobností, aby se přes ně nedostával do rozhlasového vysílání proud nezdravého subjektivismu, který by byl v rozporu s celospolečenskými zájmy.“ LEDERER Jiří. Rozhlas bez osobností? *Československý novinář*. 1965, roč. 17, č. 2, s. 48-49. Osobnost Jiřího Lederera si sama o sobě prošla zajímavým, i když ne zcela ojedinělým vývojem tehdejších novinářů. Nejprve se u něj projevovala jistá naivita, přestože znal poměry v SSSR, nevěřil, že by mohlo dojít až do takových důsledků i v Československu s demokratickou tradicí. Postupně však novinářsky i myšlenkově dospíval a prozřel, což vedlo k jeho vzestupu, ale současně i k prvním pracovním střetům s politickou mocí. Definitivním momentem jeho prozření bylo přečtení rozhovoru Pavla Tigrida s Jiřím Voskocem publikovaného ve Svědectví. CYSAROVÁ, Jarmila. *Muž, který tu chybí: (český novinář Jiří Lederer 1922-1983)*. 1. vyd. Praha: Radioservis, 2006. 159 s.

²⁶⁶ Přehled významných osobností rozhlasového vysílání za celou jeho historii vytvořila Eva Ješutová. JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných uměleckých osobností rozhlasu: čeští tvůrci slovesných pořadů. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2008, 198 s. Mezi jí uváděnými osobnostmi byla řada autorů, rozhlasových režisérů aj., kteří působili ve sledovaném období, novinářská organizace ale nikoho z nich nevyzdvihovala.

²⁶⁷ LEDERER Jiří. Rozhlas bez osobností? *Československý novinář*. 1965, roč. 17, č. 2, s. 49.

interpretací §15²⁶⁸ v časopise zvýšilo, jelikož státní orgány byly povinné s novinářskou organizací spolupracovat v zásadních otázkách týkajících se médií.²⁶⁹

Zdaleka se však nejednalo o jediné téma související se svazem. V říjnu roku 1967 se konal V. sjezd československých novinářů a jeho předsjezdová diskuse přinesla témat hned několik.

Prvním z nich byl vztah samotných novinářů ke své organizaci. Jeden z článků²⁷⁰ upozorňoval na to, že někteří novináři nevzali zcela na vědomí proměnu organizace novinářů po přijetí novely zákona z roku 1958 a nevnímali jej jako organizaci výběrovou. Svaz to prokazoval poukázáním na nižší morálku v platbě členských poplatků a menší zájem o zapojování se do činností novinářské organizace. Autor se tím zřejmě snažil vyjádřit, že si novináři svého členství ve výběrové organizaci dostatečně nevážíli. Text připomenul i otázku proměny organizace také v zájmovou, tedy nejen ideovou a tvůrčí jako doposud. Tím by svaz získal pravomoc jednat také o sociálních otázkách novinářů, platech, dovolených, pracovních podmínkách, důchodovém zajištění a dalších souvisejících tématech. V textu se totiž vícekrát projevil menší zájem o členství v novinářské organizaci (vedle toho, že neplatili příspěvky, někteří ani neprojevíli zájem do něj vstupovat), právě s odůvodněním, že novinářskou organizaci nepotřebovali přímo k výkonu své práce a o sociální podmínky se stejně postarat neuměla.²⁷¹

Objevilo se také téma znovuzavedení povinného členství, a to již devět let po jeho předchozím zrušení. Ruku v ruce s tím mělo proběhnout zrušení čekatelských dob, které plnily jen formální funkci.²⁷² Argumentem pro jejich zrušení byla snaha zapojit mladé novináře do činností svazu, v čemž jim bránily právě tyto lhůty.²⁷³ A v neposlední řadě vyvstala otázka, zda novinářů není až zbytečně mnoho.

Podle Jiřího Lederera byl v redakcích nadbytek novinářů vlivem plánovaného řízení financí pro redakce a také personálního obsazování. Systém dlouhodobých strategií podle něj

²⁶⁸ Zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, § 15:

(1) Státní orgány a vydavatelé úzce spolupracují ve věcech týkajících se zásadních otázek periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků se Svazem československých novinářů, na Slovensku se Svazem slovenských novinářů. Zejména jsou povinni vyžadovat si jejich stanovisko k zásadním otázkám rozvoje periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků, jejich technického a hospodářského zabezpečení a k zásadním otázkám postavení redaktorů.

(2) Vzájemnou spoluprací vytvářejí státní orgány a vydavatelé podmínky pro úspěšný výkon novinářské práce redaktorů a napomáhají tak k tomu, aby svaz novinářů mohl podle svých stanov plnit své poslání.

²⁶⁹ RAIS Štefan. Sváz čas. novinářov v novom tlačovom zákone. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 3, s. 85.

²⁷⁰ BĚHOUNEK Václav. Svaz a naše profesionální zájmy. *Novinář*. 1967, č. 9, s. 263.

²⁷¹ Tamtéž, s. 263.

²⁷² ZIERIS Karel F. Jaká členská základna SČSN? *Novinář*, 1967, roč. 19, č. 9, s. 265-266.

²⁷³ LEDERER Jiří. Není nás vlastně moc? *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 9, s. 266.

vedl k tomu, že šéfredaktoři raději zaměstnávali více redaktorů, aby je mohli použít, až je budou potřebovat. Systém totiž nebyl tak pružný, aby se nové síly najímaly v okamžiku, kdy pro ně skutečně existovala pracovní náplň. Druhým důvodem byla obava novinářů, aby se do novin nedostal nežádoucí obsah. Výsledkem bylo opakované a několikanásobné čtení rukopisů a také časté porady, které stály redaktory a jejich nadřízené mnoho času, který jim chyběl na samotnou novinářskou práci. V neprospěch efektivního výběru redaktorů údajně mluvily i špatné platové podmínky pro redaktory.²⁷⁴ Během zkoumaného období zkusil svaz několik modelů odměňování, vyčlenil několik tříd podle zásluh, vzdělání apod., nikdy se mu však nepodařilo najít dostatečně motivující model, takže jej neustále předělával. I v roce 1967 tak Jiří Lederer upozorňoval, že šéfredaktoři nejsou s to zaplatit kvalitního novináře kvůli nastavenému stropu, takže musí přijímat buď dva méně nadané, nebo ti schopní ztratí motivaci se snažit a jsou tvůrčí jen úměrně svému ohodnocení.²⁷⁵

Úvahy o počtech novinářů byly důležité nejen z hlediska ekonomického, ale také pro zajištění přirozené personální obměny redakcí. Tím se však novinářská organizace opět dostávala k dlouhodobému plánování, již v roce 1967 vedla úvahy o tom, kolik novinářů bude potřebovat v roce 1980, tedy v době, kdy do nich budou moci nastoupit tehdy ještě děti ani ne školou povinné. Vladislav Jisl upozorňoval,²⁷⁶ že redaktorů nebude dostatek, protože v tu dobu odejde do důchodu 4 – 6 procent redaktorů, zatímco se dlouhodobě daří obměňovat 2 procenta z nich. Navíc zdůrazňoval, že žurnalistika není celoživotní povolání (na rozdíl od lékařů apod.), ale redaktori do této profese vstupovali i v pozdějším věku a ne vždy v ní vydrželi až do důchodu, což by podle něj mělo být zohledněno při úvahách o počtech novinářů.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 267.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 268.

²⁷⁶ JISL Vladislav. Kolik nás je – a bude? *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 12, s. 421-422.

9. Poslání a úkoly novinářů

Po komunistickém puči vyvstaly nové úkoly pro celou společnost i hospodářství a média nebyla výjimkou. Některé z úkolů byly definovány veřejně (např. Košický vládní program, Ústava z roku 1948 aj.), další se k redaktorům dostávaly prostřednictvím vyhlášek, oběžníků určených redakcím a také jejich publikací v Československém novináři. První roky po převzetí moci komunisty byly ve znamení upřesňování a rozšiřování těchto úkolů, což se direktivně stalo posláním redaktorů. Práce v redakci bylo doslova prezentována jako poslání, vyšší cíl novinářů a jejich služba společnosti. I náplň tohoto poslání se však v rámci dílčích období naší periodizace proměňovala podle potřeb KSČ. Jako novinářské poslání jsme označili všechny požadavky, které zmiňovaly roli novinářů z oblasti ideového působení na čtenáře.²⁷⁷ Kvalitativní nároky na podobu výsledných komunikátů jsme zařadili zvlášť.

9.1 Poslání žurnalistiky do první poloviny 50. let (1949-1955)

„Ústřední, republikánské, krajské a oblastní listy jsou povinny soustavně uveřejňovat propagandistické články, konsultace, nejlepší přednášky propagandistů, odpovědi na dopisy čtenářů.“²⁷⁸

Začátek zkoumaného období odráží počátek velkých společenských, politických a ekonomických změn v celém Československu. Nelze se divit, že i úkoly médií se v této době značně lišily od těch aktuálních. Stručně by se poslání novinářů v tomto období dalo shrnout do konstatování, že jejich úkolem bylo vyvolávat mezi čtenáři souhlas s politikou KSČ. *„Novináři, členové Svazu československých novinářů, jsou zejména povinni: býti spoluorganizátory socialistického budování, propagátory nových pracovních metod a nových pracovních forem v socialistickém soutěžení; býti bdělými strážci revolučních vymožeností našeho lidu, odhalovat jeho vnitřní a vnější nepřátele a bojovat proti nim; obětavou prací, hlubokou a bezvýhodnou pravdivostí hájit životní zájmy pracujícího lidu a celým životem a jednáním dokazovat, že jejich činnost vyvěrá z vlastního přesvědčení.“²⁷⁹*

Zvolená citace i další články otištěné v analyzovaném časopise ukazují, že mezi zdůrazňovanými přednostmi se nevyskytovaly ty, které jsou oceňovány nyní, tedy nestrannost,

²⁷⁷ Záměrně se vyhýbáme použití slova „ideologický“ namísto zvoleného „ideový“. Ideologie se promítla do všech témat v této analýze a nebylo by možné na jejím základě témata odlišit.

²⁷⁸ (Nesignováno). Zvyšovat úkoly v ideologické práci. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 6, s. 17.

²⁷⁹ DOLEJŠÍ Vojtěch. Zlepšit úroveň novinářských kádřů. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 3-4.

objektivita, vyváženost aj.²⁸⁰ Naopak se mezi nimi vyskytovaly především schopnost převychovávat, přesvědčovat a propagovat socialismus, a to ve všech novinových žánrech. Tehdejší prvořadým úkolem novinářů nebylo poskytovat aktuální a objektivní informace, ale ideologicky působit na čtenáře. Bylo také nutné, aby publikované články byly ostré, bojovné, úderné ve svém zpracování a na rozdíl od dneška nebylo chápáno jako problematické, pokud byly stranické, naopak to bylo žádáno.²⁸¹ V současnosti by taková forma žurnalistiky byla pro zpravodajství naopak nepřijatelná.

Co se samotného obsahu článků týče, největší důraz byl kladený na ideologické ovlivňování a výchovu čtenářů. Všechny medializované události měly být nejen věcně popsány, ale také ideologicky interpretovány. „*Předním úkolem československého tisku je, aby lépe objasňoval všemu lidu politiku komunistické strany a naší vlády, aby mu vysvětloval ideje marxismu-leninismu, neomylného kompasu na naší cestě vpřed, aby z kořene vyvracel nepřátelské názory a pozůstatky nepřátelské ideologie, aby vychovával náš lid v uvědomělé, nadšené a statečné bojovníky za mír a socialismus.*“²⁸² Ideologicky vysvětlovat se přitom měla každá zpráva.²⁸³ Od výše sklízí problémy v průmyslu, od běžných článků o školní docházce po informace o výstavbě silnic. K tomu se novinářská organizace zavázala již v roce 1948: „*(...) je třeba naše noviny změnit z pouhých orgánů zpravodajských v orgány výchovné a organizačně budovatelské.*“²⁸⁴ Nutnost ideologického působení se tak dostala do kontrastu s „pouhým“ zpravodajstvím.

Dokonce ani sport neměl být bez politického působení na čtenáře. Redaktoři sportovních rubrik byli za nedostatek ideologického výkladu ve svých článcích jako jediní prokazatelně

²⁸⁰ Např. Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů č. 231/2001 Sb.

²⁸¹ Rozdíly mezi socialistickou a kapitalistickou žurnalistikou popsal Vladimír Hudec v učebnici pro studenty žurnalistiky. Byly to především: 1/ Ideově politická podstata (kapitalistický tisk je závislý na výrobních vztazích a třídním antagonismu, 2/ Sociální realita (jiné společenské poměry a vztahy), 3/ Nadstavbové instituce a společenské vědomí (kvalitativně odlišná publika), 4/ Vztah k publiku (v socialismu je tisk tribunou publika a nepřipouští manipulaci), 5/ Přístup k chápání aktuality (socialistická žurnalistika se zaměřuje na palčivé problémy společnosti), 6/ Funkce, principy a úkoly (socialistická žurnalistika slouží k rozvoji socialistické společnosti), 7/ Formy výrazových prostředků, 8/ Způsob řízení žurnalistické činnosti (zánik komerčního charakteru a vedoucí úloha komunistické strany v socialistickém tisku). HUDEC, Vladimír. *Úvod do teorie žurnalistiky*. 2. dopl. a upr. vyd. Praha: Novinář, 1989, s. 72-73.

²⁸² (Nesignováno). Dopis prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi ke Dni československého tisku. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 6, s. 1.

²⁸³ „*Zvyšovanie našej ideologickej vyspelosti povedie nás k tomu, že sa budeme vedieť povzniesť od povrchného popisovania a viac-menej náhodného zaznamenávania faktov a skutočností na úroveň objasňovania a osvetľovania problémov, odhalovania ich vzájomnej súvislosti a hodnotenia ich významu a funkcie v dnešnej etape socialistickej výstavby.*“ (Nesignováno). *Zvýšit ideologickou vyspělost novinářův. Československý novinář*. 1955. roč. 7, s. 299.

²⁸⁴ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Úkoly československého tisku, rok 1948.

restání. Bylo jim přisuzováno nižší postavení v redakci, jelikož byli považováni za pouhé registrátory událostí a sportovních výsledků, právě bez požadované ideologické interpretace.²⁸⁵

Z novináře se tak stával především propagátor a obhájce kroků KSČ. Analyzované texty však naznačují, že představitelé svazu nebyli spokojeni s mírou, v jaké novináři požadavek naplňovali. Právě nedostatek ideologických interpretací v denním tisku a v rozhlase články z Československého novináře redaktorům vyčítají.²⁸⁶ Naopak za vzor sloužil sovětský tisk, který údajně tyto povinnosti plnil na každodenní bázi, ať se mělo jednat o Pravdu či výrazně menší, regionální tisk (viz 10.1.1 Sovětské vzory pro československé novináře).²⁸⁷ Sám svaz ujišťoval, že tyto úkoly bylo možné v novinách plnit, aniž by se staly úředním věstníkem. Přesně k tomu však podle později vydaných článků došlo. Po roce 1951 nacházíme mnoho výtek vůči poklesu čtivosti a atraktivity takových textů. Není však jisté, jestli do té doby zmíněný problém neexistoval, novinářská organizace jej neřešila, nebo jej ignorovala, protože si uvědomovala, že redakce mají teprve procházet politickými školeními (zvláště s ohledem na to, že po roce 1948 přišlo do redakcí mnoho mladých, nejen politicky nezkušených redaktorů).

Úřední vyznění chtěl od roku 1952 svaz odstranit nabádáním redaktorů k používání méně zjevných ideologických výkladových linek a ke snížení počtu frází, aby čtenář tak snadno neodhalil stranickost²⁸⁸ článků. Naopak mělo dojít ke zvýšení dojmu objektivity a atraktivity. Jako v mnoha jiných případech, i v tomto však scházely konkrétní rady a příklady, jak toho dosáhnout. Je tedy možné, že ani autoři těchto pokynů nevěděli, jak přesně takový text napsat či se obávali konkrétní příklad uvést, aby se nevystavili kritice, že ani jim se to nezdařilo. Stále se jen objevoval apel na to, aby se redaktori vzdělávali v marxismu-leninismu a četli sovětský

²⁸⁵ BARTALOSOVÁ, Věra. *Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století*. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság., s. 57.

²⁸⁶ „Náš tisk musí umět lépe než dosud přesvědčovat své čtenáře, má v něm být více důkazů a přesvědčujících argumentů. Musí umět lépe bojovat za věc socialismu a více nenávidět imperialistické nepřátele míru, lidstva a pokroku. (...) Nemůžeme říci, že všichni novináři jsou si toho dostatečně vědomi. Ne všichni ještě plně chápou významné poslání novináře jako bojovníka za socialismus, jako učitele a rádce.“ DOLEJŠÍ Vojtěch. Zlepšit úroveň novinářských kádrů. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 2, s. 4.

²⁸⁷ „Sovětské noviny jsou jakoby ulity z jednoho kusu kovu, nikdy se vám nepodaří vypátrat škvíru, kterou by se do nich drala apolitičnost“ Náš tisk proti sovětskému velmi pokulhávací otiskování ideologických článků, osvětlujících problémy marxismu-leninismu.“ PUTÍK Jaroslav. Čemu nás učí sovětský tisk. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 7, s. 3.

²⁸⁸ Zavedení stranickosti jakožto požadavku na sdělovací prostředky se odkazovalo k Leninovi. „V. I. Lenin vyžadoval od novin a časopisů jasnou ideologickou zaměřenost, jasnou politickou linii. Síla tisku spočívá v síle idejí strany, jejímž důsledným nástrojem tisk je. (...) Stranickost předpokládá přísnou zásadovost, pevnost a nesmířitelnost vůči ideologickým odpůrcům, vůči oportunistům všeho druhu.“ GREBNĚV, Alexej Vasil'jevič. *Organizace práce v novinách: (Ze zkušenosti sov. tisku)*. 1. čes. vyd. Praha, 1977, s. 16.

tisk, což je mělo inspirovat a naučit, jak požadavek na zapojení ideologie naplnit pro čtenáře nenásilnou formou.

9.1.1 Novinář jako budovatel míru

*„Jedním z nejodpovědnějších, ale i nejvznešenějších úkolů tisku svobodného světa a pokrokového tisku ve světě nesvobodném je dnes boj za světový mír a proti imperialistickým podněcovatelům nové války.“*²⁸⁹

Mezi hlavní povinnosti novinářů patřila propagace SSSR a obhajování závislosti Československa na něm. Propojení tisku a úlohy SSSR v Československu, potažmo v celém východním bloku, bylo odůvodňováno jednak vysokou kvalitou sovětských novin, ale také významem SSSR pro zajištění míru.²⁹⁰ Již v úvodníku prvního čísla Československého novináře je zdůrazňována role bolševického tisku během II. světové války a jeho mobilizační potenciál. Po válce texty hojně zdůrazňovaly, že příklonění se ke kapitalistickému Západu je totéž jako vyhledávání války.²⁹¹ Čerstvé vzpomínky na nedávná válečná utrpení měly legitimizovat příklon Československa k Východu.²⁹²

Sověti zneužili nedávné události a emoce, aby si zajistili svou pozici v obnoveném státě a mohli vyhrožovat rizikem nové války, případně ztrátou ochrany ze strany SSSR.²⁹³ Naopak kapitalistický tisk údajně podněcoval válku v zájmu svých vlastníků, kteří během válečných let

²⁸⁹ (Nesignováno). Sovětský tisk – slavný vzor všech pokrokových novinářů. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, roč. 3-4, s. 22.

²⁹⁰ Role SSSR v udržování míru a boji za odzbrojení byla taktéž deklarována již v rezoluci I. sjezdu.

²⁹¹ SČSN se již před převzetím moci komunisty zajímal o vnímání a prezentování SSSR a spolupráce s ním, a to nejen na domácí půdě. Na mimořádné členské schůzi SČSN 18. února 1948 odsoudil na základě kritiky delegátů zemí v područí SSSR československé novináře za to, jak píše o SSSR a spřátelených zemích. CEBE Jan. Rudá Marie aneb se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak. In: JIRÁK Jan, KÖPPOVÁ, Barbara a WOLÁK, Radim (eds). *Česká novinářka: k postavení a obrazu novinářek v českých médiích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 76.

²⁹² Zde narážíme na budování negativního obrazu kapitalistických států, které bude detailně rozebráno v samostatné kapitole. Rozdílnost a schematičnost v zobrazování Východu a Západu a jejich zapojování do politických kampaní potvrzují také další současné výzkumy. Toto pojetí se využívalo také v případě politických procesů: „Západ je v dobových médiích často popisován jako místo, ze kterého pocházejí války, zatímco východní blok bojuje proti válce a chrání celosvětový mír. Spojení Slánského a spol. se západními tajnými službami tedy vyústilo v obvinění z narušování tohoto míru. Tento akcent zvedl vlnu nesouhlasu zejména ze strany organizací, jako byl Československý výbor ochrany míru“ BARTOŠOVÁ MONIKA. Morální panika konstruovaná státem: Proces s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským ve veřejném mediálním diskurzu doby. In: *Mediální studia: český a slovenský čtvrtletník pro kritickou reflexi médií*. Praha: Českomoravský novinář. 2016, č. 2, s. 205.

²⁹³ „(...) nebylo by míru, kdyby nebylo Sovětského svazu, že by nebylo šťastné budoucnosti naší země, právě tak jako by nebylo ani její svobody a nezávislosti bez Sovětského svazu.“ (Nesignováno). Projev Vladimíra Kouckého, hlavního redaktora „Rudého práva“. *Československý novinář*. 1952, 3, roč. 5-6, s. 6.

zvyšovali odbyt svých výrobků.²⁹⁴ Na druhou stranu redaktoři z východního bloku se údajně stavěli proti válce, navíc díky jednotnosti názorů novinářů a jejich šéfredaktorů i odstranění třídních rozdílů a pnutí mezi třídami domněle nedocházelo k rozporům a jejich ventilování skrze média, takže nevznikalo napětí ve společnosti. „*Nestačí jen o míru psát a mluvit. Je nutno o nutnosti míru umět přesvědčovat. Nezapírejme si, že to zvláště naši novináři neumějí. Není pochyb, že jde o kritiku velmi závažnou, neboť boj za mír je dnes úkolem základním. Selhat na tomto úseku znamená selhat úplně. Proto vyjasnění chyb a zdokonalení mírové kampaně v našem tisku musíme považovat za základní úkol.*“²⁹⁵

Deklarovaným úkolem tisku se stala mírová agitace, propagování mírové politiky SSSR i Československa.²⁹⁶ Krátce po skončení II. světové války se dalo očekávat, že se jedná o důležitý argument pro přesvědčování obyvatelstva, které se při vzpomínce na válku raději bylo ochotné smířit s vlivem SSSR v Československu. Této prezentaci nahrávalo i vnímání SSSR coby osvoboditele. Naopak na počátku 50. let se hojně využívalo připomínání postavy Adolfa Hitlera a nacistického Německa jako jistého strašáka.²⁹⁷ Západoněmecký tisk po roce 1945 byl prezentovaný jako zkorumpovaný válečnými štváči-podnikateli, kteří usilovali o vyvolání dalšího válečného konfliktu, aby vytvořili poptávku po svých výrobcích.²⁹⁸

V apelech na novináře byl budován strach a pocit, že další válka je na spadnutí, totožný pocit měli zprostředkovat svým čtenářům. „*Světová reakce se křečovitě snaží mobilizovat své síly. Světová reakce se vydala na opravdové >křížové tažení< proti komunismu a neštítí se nejrafinovanějších a nejpodlejších opatření, aby rozštěpila mezinárodní dělnické hnutí.*“²⁹⁹ Hitlerovskému Německu či tehdejšímu americkému tisku přitom byly přičítány a připomínány podobné činy, kterých se ve skutečnosti dopouštěl i SSSR. Západním státům novinářská organizace měla za zlé, že pomlouvají SSSR, budují strach, manipulují se čtenáři, předkládají jim pro ně pohodlné informace a jiné jim naopak zamlčují. Budování nepřátelství proti

²⁹⁴ Zaslavskij, D. Sovětští novináři v boji za mír. *Československý novinář*. 1949. 1, č. 5, s. 8.

²⁹⁵ DOLEJŠÍ Vojtěch. Únorové zasedání ÚV KSČ a naše úkoly. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, č. 3, s. 1-2.

²⁹⁶ I v tomto vycházel *Československý novinář* z rezoluce I. sjezdu: „*Budeme náš lid utvrzovat v lásce a věrnosti k míru, budeme odhalovat zločinnosti válečných štváčů, budovat a posilovat vědomí mezinárodní solidarity a bojovníky za svobodu a pokrok všech národů světa.*“ NA, Fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

²⁹⁷ Podle Halla jsou projevy ideologie výraznější u událostí (či v našem případě i osob), které ohrožují stabilitu společnosti, její hodnoty a sociální řád. HALL, Stuart, Criecher, C., Jeferson, T. et. al. *Policing the Crisis*. New York: Macmillan. 1978, s. 69.

²⁹⁸ (Nesignováno). Němečtí novináři v boji za mír a jednotu vlasti. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, roč. 5-6, s. 50-51.

²⁹⁹ (Nesignováno). Naléhavé úkoly komunistického tisku. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 1, s. 3.

představitelům západních států pokračovalo během celého tohoto období, v jeho závěru se však začalo vytrácet odkazování na Hitlera a nacismus a v argumentacích se objevovaly převážně jen odkazy na kapitalisty, možná vlivem postupného oslabování vzpomínek na válečná léta.

Součástí úkolu podporovat mír měla být možná paradoxně také propagace armády. Čtenáři z novin měli získávat informace o síle, počtu a vybavení vojenských jednotek. Efekt mohl být dvojitý: zaprvé ujistit občany o jejich bezpečnosti, zadruhé přesvědčit všechny případné odpůrce o zbytečnosti a beznadějnosti jakéhokoliv odporu. Například v roce 1950 však svaz nebyl s úrovní propagace vojska spokojený. Publikované články podle něj nebyly dostatečně pestré, ideologické, ale pouze zaměřené na faktický popis, a navíc jejich četnost nebyla vyhodnocena jako uspokojivá.³⁰⁰ Sám novinářský svaz tvrdil, že cílem článků o armádě bylo podporovat „lásku k armádě a SSSR“, v textech se také objevovaly zmínky o nutnosti vděčnosti vůči SSSR. Také celková zodpovědnost za udržení míru byla předkládána v médiích jako záležitostí všech, o kterou je potřeba aktivně usilovat. Stejně tak se novináři měli snažit motivovat čtenáře, aby odhalovali zastánce kapitalismu jejich prezentováním jako podporovatelů války. Mezi čtenáři mělo toto nálepkování zvýšit jejich motivaci k odhalování vnitřních nepřátel a agentů Západu.

Československo pod vládou KSC a ochranou SSSR mělo působit jako oáza plná poctivě pracujících lidí, kteří v míru chtějí šířit myšlenky komunismu. „*Naše noviny píší o pokojné budovatelské práci sovětského lidu, o úspěších socialistické kultury a o nových vítězstvích komunistické výstavby. Tisk jakožto mocná zbraň a silná zbraň bolševické strany slouží věci komunistické výstavby, slouží věci zachování a upevnění míru na celém světě.*“³⁰¹

Zvláštností volání po míru, které provázelo celé zkoumané období, byla rétorika založená na metaforách³⁰² boje. Také mír měl být dosažen bojem. „*Boj o mír, to je v podstatě boj o lid, který ve své jednotě má dost sil, aby zkrřížil zločinné plány imperialistů na rozpoutání nové války.*“³⁰³

Novinář byl prezentován jako zbraň, bojovník či obránce, který byl na tažení proti nepřátelské propagandě a proti válečným štváčům. Jeho cílem měla být obrana socialismu a dělnické třídy proti nepřátelům, které komunistický režim spatřoval v kapitalistech, válečných

³⁰⁰ (Nesignováno). O některých otázkách propagace armády v tisku. *Československý novinář*. 1950, roč. 2 (5-6), 47-48.

³⁰¹ (Nesignováno). Boj za mír – šlechtné dílo tisku. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 7, s. 18.

³⁰² Tato slova budou ve zbytku této podkapitoly zvýrazněna podržením.

³⁰³ DOLEJŠÍ Vojtěch. 10 let našeho tisku. *Československý novinář*. 1955, roč. 7, č. 4, s. 978.

zločincích (jak byli označováni především Američané, nikoliv Němci, jak by se dalo očekávat), vesnických boháčích a jiných skupinách, které aktivně či pasivně odporovaly jeho politice. Redaktoři i československý lid měli nemilosrdně bojovat za přátelství socialistických národů, mobilizovat k boji, odhalovat slabosti (argumentační, ideologické, ekonomické, politické i vojenské) v nepřátelských liniích, hledat bašty zločinných reakcí či odhalovat válečné přípravy pod rouškou tažení proti komunismu aj.

Objevily se i náznaky křížových výprav, když články zmiňovaly svatou povinnost odhalovat nepřátelskou reakci. Tato volba se projevila i v tehdy platném tiskovém zákoně: „*Posláním tisku je napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu.*“³⁰⁴ Tento úkol byl dokonce v tiskovém zákoně uveden výše, než způsob distribuce tisku či výčet subjektů, které mohou vydávat periodický tisk, což vypovídá o důležitosti tohoto paragrafu. Pokud se vyjde z obecné zásady, že právní předpisy jsou strukturovány tak, že nejdříve jsou obecné cíle a zásady, kterými se celý daný předpis řídí a které se musí zohledňovat při jeho interpretaci a aplikaci, tak tato citace, která tvoří první paragraf tiskového zákona, představuje obecné cíle, kterým se musí řídit všechny následně uvedené zásady.³⁰⁵

9.1.2 Novinář jako budovatel socialismu

Média byla pro KSČ také jedním z hlavních nástrojů propagandy. Zprostředkovávala občanům Československa informace, mnohdy zatížené ideologickým působením a manipulací. Propaganda by se dala rozdělit na dvě oblasti: společenskou a hospodářskou. Politická motivace se přitom prolínala v nich obou, proto nebude zmíněna zvlášť.

9.1.2.1 Novinář jako vychovatel socialistické společnosti

„Příklad sovětského tisku umožní i nám vychovávat naše čtenáře k uvědomělému, socialistickému vlastenectví, k hrdinství budovatelské práce při výstavbě socialismu v naší

³⁰⁴ Tiskový zákon č. 184/1950.

³⁰⁵ Viz Formální členění právního předpisu, KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, xvi, s. 127-128.

vlasti, k mezinárodní solidaritě k pracujícím celého světa, k lásce a obětavosti při hájení věci míru a k nesmiřitelné nenávisti vůči imperialistickým podněcovatelům války.“³⁰⁶

Změnu ideologie bylo nutné vysvětlit všem obyvatelům Československa. Přestože se lid postavil na stranu KSČ a umožnil tak její nástup k moci, bylo žádoucí kompletně představit a vysvětlit marxismus-leninismus a integrovat jej do myslí lidí. „*Máme vychovávat náš lid k lásce ke Komunistické straně a soudruhu Gottwaldovi, neboť právě pod vedením Komunistické strany dosáhl náš národ obrovských úspěchů dnešní doby.*“³⁰⁷ Hromadné sdělovací prostředky měly sehrát roli nejrychlejšího propagátora.

Novináři měli propagovat socialismus a zvyšovat politické uvědomění u svých čtenářů. Zde se výsledky analýzy zásadně liší od výzkumu sebepojetí novinářů z roku 2006,³⁰⁸ který ukázal, že v 21. století se čeští novináři nejvíce ztotožňují s rolí „obránce slabých“ a naopak nejméně se identifikují právě s rolí „vychovatele“ a „tvůrce mínění“.³⁰⁹ Samozřejmě se nedá srovnávat sebepojetí novinářů s jejich mediálním obrazem, zvláště pokud tento obraz byl politicky podmíněný, nicméně se jedná zajisté o indicii posunu ve vnímání novinářského povolání.

Výchova společnosti samozřejmě neměla celá ležet pouze na bedrech médií, sdělovací prostředky ale měly být výrazným pomocníkem: „*Listy aktivně pomáhají stranickým organizacím vychovávat kádry pro všechna odvětví hospodářství i kultury, vyzbrojovat je znalostí zákonů společenského vývoje, napomáhají ke zvýšení jejich theoretické úrovně a politického zocelení, podporují vzestup celé ideologické práce.*“³¹⁰ Posuzování, zda daný článek a „(...) v čem pomáhá budovat socialismus a dovršovat kulturní revoluci (...)“³¹¹ bylo i součástí cenzurních pokynů. Tak se ukazuje, že požadavek prorůstal celou mediální sférou. O pracovníky tak měly pečovat také další organizace přímo na pracovištích. Ideologické působení médií na čtenáře se mělo projevovat také prostřednictvím poradenství, které mělo údajně pomáhat lidem v orientaci v praktických, politických i společenských záležitostech včetně mezinárodního dění. Ve skutečnosti však lze předpokládat, že tímto poradenstvím se

³⁰⁶ TECHNIK, Ladislav. Poznátky o sovětském tisku. *Československý novinář*. 1952, 3, č. 1, s. 6.

³⁰⁷ DOLEJŠÍ Vojtěch. Referát soudruha Vojtěcha Dolejšiho. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 7, s. 2.

³⁰⁸ VOLEK, Jaromír a JIRÁK, Jan. Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů. *Mediální studia*. 2006, č. 1, s. 21-38. ISSN 1801-9978.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 29.

³¹⁰ (Nesignováno). Propagační článek v novinách. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 6, s. 18.

³¹¹ Usnesení politického byra ÚV KSČ k celostátnímu srazu zaměstnanců HSTD 28. dubna 1959, cit. podle BÁRTA Milan. Cenzura československého filmu a televize v letech 1953-1968. In: *Securitas Imperii č. 10, Sborník k problematice vztahů československého komunistického režimu k "vnitřnímu nepříteli"*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Praha 2003, s. 15.

myslela spíše indoktrinace a přesvědčování. „*Máme v našem tisku vychovávat a učit lid, máme zapalovat plamen nadšení našeho lidu, vychovávat jej v uvědomělé, obětavé a přesvědčené budovatele socialismu.*“³¹²

Aby však čtenář naslouchal propagaci socialismu, musel mít v tisk důvěru. Tu podle Československého novináře snižovaly chyby v člancích, zejména ty faktické, nízká srozumitelnost vět a také neatraktivita témat i jejich zpracování.³¹³ Tisk se tak měl přizpůsobit potřebám a vkusu čtenářů, aby je mohl lépe ovlivňovat. Přestože však svaz upozorňoval na nezáživnost ideologických článků, cestou k nápravě mělo být ztraktivnění těchto textů a nikoliv opomíjení jejich ideologické nadstavby. „*Samozřejmě, že časopisy musí znát přání a potřeby čtenářů. Musí vědět, jak o nich psát, aby byl tisk učitelem a vychovatelem lidu. To však neznamená, že se tisk má přizpůsobit přáním politicky nevyspělých a zaostalých čtenářů. Pak by tisk nevedl, ale byl by na chvostu.*“³¹⁴

Výchova k socialismu měla probíhat i prostřednictvím kultury a tudíž byly důležité i kulturní rubriky (viz 11.2.2 Pozice kulturních rubrik). V nich mělo docházet k odsuzování západního umění. V člancích Československého novináře to nebylo sice přímo zmiňováno, ale důraz měl být kladen především na realistické umění a sloužit měly nejen tvorbě profesionálních umělců, ale také lidové kultuře.³¹⁵ Zde opět vidíme, jak se svaz zaměřoval na lid, masu a oblasti, které jim byly blízké.

Také zprávy ze soudů měly nejen informovat o tom, co souzený spáchal a jak byl potrestán, ale každý takový článek měl zahrnovat morální apel a vychovávat společnost. I tady se měl upřednostňovat zejména důraz na prosazování hodnot potřebných pro socialistickou ekonomiku, v člancích se mělo odrážet, jak bude naloženo s osobami, které preferují své vlastní zájmy nad kolektivem.³¹⁶ Příkladem takového procesu, který měl odstrašit další případné

³¹² DOLEJŠÍ Vojtěch. Referát soudruha Vojtěcha Dolejšiho. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 7, s. 3.

³¹³ „*To vše svědčí o tom, že náš tisk není ještě dostatečně využíván v denní práci. (...) Musíme ovšem sebekriticky přiznat, že na těchto nedostacích máme podstatnou část viny. Politické nebo věcné chyby, nesprávné formulace, povrchnost, nepečlivost a nesrozumitelnost, hříchy proti českému jazyku, a to všechno se nám v tisku objevuje, nemohou přispět k zesílení váhy našeho tisku.*“ DOLEJŠÍ Vojtěch. Projev předsedy Svazu Čs. Novinářů s. Vojtěcha Dolejšiho. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 8-9, s. 4.

³¹⁴ DOLEJŠÍ Vojtěch. K některým otázkám našeho tisku. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 1-2, s. 5.

³¹⁵ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

³¹⁶ „*V člancích o soudních líčeních je možno na typických případech pranýřovat osobní sobectví, falešný lokální a podnikový patriotismus, lajdáctví, zahalečství, surovost, ziskost, nestřídmost, prchlivost, zbabělost a celou řadu jiných špatných vlastností, vypěstovaných v člověku starou buržoazní společností. Zejména je třeba bojovat na stránkách tisku na základě materiálu, který poskytuje řízení před soudy, proto rozkrádání národního majetku, proti porušování státní disciplíny pracovníky státního a hospodářského aparátu, proti porušování pracovní kázně a proti nezodpovědné nedbalosti, která at' již v dopravě nebo ve výrobě působí vážné ztráty na zdraví a životech*

rozkrádače majetku, bylo vyšetřování v podniku IPRA v 50. letech: „V případě ochrany majetku trestní zákon silně diferencoval mezi ochranou soukromého majetku na straně jedné a státního (národního) i družstevního majetku na straně druhé. A za skutky proti státnímu či družstevnímu majetku následovaly mnohem tvrdší tresty než v případě obdobných trestných skutků proti majetku soukromému. Existoval tak podstatný rozdíl mezi krádeží, zpronevěrou či podvodem podle toho, vůči jakému typu vlastnictví taková jednání směřovala.“³¹⁷ Zde již dochází k mísení zájmů společenských a ekonomických.

9.1.2.2 Budování socialistické ekonomiky

„Jedním z nejdůležitějších úkolů všeho našeho tisku v tomto období je kampaň za vybudování a rozšíření jednotného zemědělského družstva, která navazuje na 4. bod sjezdového projevu soudruha Klementa Gottwalda: získat pro socialismus vesnici.“³¹⁸

Hospodářství Československa si zejména v letech 1948 – 1956 prošlo zásadním vývojem. Byl narušen dlouhodobý vývoj směrem k moderní ekonomice, země se stala dodavatelem SSSR, zejména v oblasti strojírenství, a musela se tomuto úkolu přizpůsobit. Zemědělství bylo postiženo kolektivizací.³¹⁹ Mezi základy socialistické ekonomiky, potažmo zemědělské výroby, patřilo budování JZD.³²⁰ Úkolem novinářů od počátku komunistické vlády v Československu měla být agitace za vstup do JZD. V tom se svaz novinářů odvolával na proslovy politických představitelů, nicméně úkol neprezentoval jako příkaz politiků, ale spíše budil v novinářích pocit, že se jedná o jejich poslání.

lidí a na národním majetku.“ LENERT Jaroslav. Výchovný význam lidově demokratického soudnictví a tisk. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 8-9, s. 19.

³¹⁷ KOUKALOVÁ Šárka. Podnik IPRA. Případ 1. údajného rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. *Paměť a dějiny*. 2019, č. 4, s. 18.

³¹⁸ (Nesignováno). Jak má vypadat redakční plán. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 5, s. 5.

³¹⁹ Karel KAPLAN. Kořeny československé reformy 1968. Brno: Doplněk, 2000, s. 163 an. Kolektivizace probíhala v několika vlnách v letech 1949 až 1960, přesněji čas mezi vydáním Zákona o JZD až do začátku 60. let, kdy hrubá československá výroba dosáhla nejvyšší předválečné úrovně. Základem centrálního systému řízení mělo být zakládání výrobních zemědělských družstev. BUREŠOVÁ, Jana. Kolektivizace jako destruktivní proces v životě venkova. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, s. 109 an.

³²⁰ Koncept kolektivizace odrážel atmosféru po roce 1945, kdy byla oblast hospodářství postižená vlnou znárodnění. PERNES, Jiří. Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 77. Kolektivizace přitom probíhala jen pár let po provedení pozemkové reformy, díky které KSČ v roce 1946 získala přízeň venkovského obyvatelstva a vítězství ve volbách. Hned po převzetí moci ale začala kolektivizace zemědělství. DUTA Dan Mircea. Pozemek za hlasy. Poválečná pozemková reforma, volby, kolektivizace a následný rozvoj zemědělství v Československu a v Rumunsku. *Paměť a dějiny*. 2012, č. 1, s. 7 an.

Přínos novinářů si v počátcích svaz představoval osobní přítomností redaktorů při podepisování smluv. Novináři vstup do družstev ale neměli jen zaznamenávat pro své čtenáře, ale současně měli přejít do rolí propagátorů a na místě zemědělcům vše vysvětlit a také přesvědčovat nerozhodnuté rolníky či dokonce odpůrce JZD. Sám svaz se nezdřáhal takovou činnost označovat jako „převýchovu“.³²¹ Apel měl směřovat k tomu, aby jednotliví zemědělci co nejdříve uzavřeli smlouvy o vstupu do JZD. A právě osobní kontakt se zemědělci měl redaktorům pomoci poznat jejich obavy a také způsoby, jak je přesvědčit a ovlivnit.

Jedním z takových příkladů, který byl publikován v Československém novináři, byl článek *O patronátu novinářů nad JZD*. Autor článku popsal, jak si redakce vzala záštitu nad konkrétním JZD, a hodnotil, že se jim podařilo přesvědčit všechny rolníky ke vstupu do družstva. Je nepochybné, že pisatel se článkem snažil přesvědčit ostatní redakce k vlastním patronátům nad JZD s poukazováním, že kolektivizace není záležitostí jen ekonomickou, ale především společenskou. „Byli jsme svědky i duchovního růstu, jak se pomalu, ale jistě láme v lidech jejich stará láska k tomu malému kousíčku políčka a jak stále více a více sílí ona kolektivní síla, která i na slovenských vesnicích dovede tvořit zázraky.“³²²

Kampaň za vstup do družstev přitom měla být kontinuální, novináři nesměli polevovat v úsilí, naopak se měli opakovaně vracet do vesnic a družstev a kontrolovat pokračování přechodu k jednotnému zemědělství, přesvědčovat zbylé samostatné rolníky, odhalovat vesnické boháče a také svou osobní přítomností vytvářet pasivní nátlak na čelní představitele obce, aby ani oni neustávali ve své dlouhodobé práci na přesvědčování. Konstruováním obrazu úspěšných JZD měli dosáhnout zvýšení zájmu dalších rolníků o vstup do nich (vedle dalších forem přesvědčování a nátlaku, nátlak se však nesměl v médiích objevit).³²³

V pozdějších letech se k tomuto úkolu připojilo mírnění negativních emocí u zemědělců, kteří do družstva již vstoupili a nebyli spokojeni, stejně jako ostatních občanů, kteří pozorovali, že se nelepší zásobování potravinami apod. Časopis však musel řešit také nedostatečnou erudici novinářů v zemědělské tematice. Zmíněný problém byl i náplní jednání

³²¹ Např. KRATOCHVÍL František. Nejlepší škola pro novináře. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 1, s. 3.

³²² LAŠTŮVKA Josef. O patronátu novinářů nad JZD. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 1, s. 14.

³²³ Nikdy v 50. letech ale nedošlo k naplnění tvrzení, že kolektivizace zvýší zemědělskou výrobu. Naopak se zhoršilo zásobování měst a tím se přiostrhovaly jejich spory s vesnicemi. Napětí rostlo také mezi samotnými zemědělci, protože vláda se snažila situaci řešit povinnými, pro ně nevýhodnými výkupy. BUREŠOVÁ, Jana. Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 114.

ideové komise novinářského svazu.³²⁴ Na její schůzi zaznělo, že novináři špatně či příliš volně pojmenovávali některé činnosti v zemědělství, což vedlo ke špatnému obrazu tisku, ke ztrátě důvěry čtenářů a tedy i k menšímu účinku propagace.

Samotné přesvědčení rolníků o vstupu do JZD bylo přitom jen prvním krokem v cestě k ekonomické prosperitě podle sovětského vzoru. U již fungujících družstev museli novináři podněcovat vzájemné soutěžení ve snaze přimět je k vyšší efektivitě a k větším výnosům. Sami novináři mezi sebou měli být motivováni soutěžemi o nejlepší článek propagující JZD.

Obzvláště náročné pro novináře bylo splnit všechny požadavky na svou práci v době žní. Ty byly prezentovány jako úkol pro celé Československo, ačkoliv se po praktické stránce týkaly jen zemědělců. Novináři měli za úkol žně mediálně pokrývat, popularizovat spolupráci mezi jednotlivými družstvy (např. ohledně zapůjčování techniky a pracovníků) a organizovat také výkup. To se jim však nedařilo dělat kontinuálně, téma se objevovalo v tisku výrazně pouze v březnových a srpnových měsících, tedy v období setby a žní, kdy bylo aktuální. Současně se novinářům snadno prezentovaly výhody vstupu do JZD poukazováním na využití společné techniky a strojů, které tyto činnosti usnadňovaly. Zdůrazňování možnosti využívat zemědělské stroje a kulturních a společenských přínosů vstupu do družstva byly nejčastější dílčí témata v propagaci JZD během 50. let.³²⁵

Během žní také znovu do médií vstupovalo téma vesnických boháčů. Novináři měli za úkol vytvářet negativní obraz tohoto vnitřního nepřítele. „*Musíme proto všechny pokusy vesnických boháčů znemožňovat a odhalovat. Musíme zvedat hněv lidu proti hanebným pokusům všech záškodníků, ať jsou kdekoliv. Čestnou úlohou tisku bude probouzet správný poměr k novému, socialistickému vlastnictví a mobilizovat veřejnost k jeho ochraně.*“³²⁶ Vidíme zde konkrétní ukázkou výzvy k zapojení a podněcování emocí u čtenářů, kteří měli být součástí nátlaku na samostatné rolníky.

Nutnost zintenzivnit kampaň za zakládání JZD se projevila také v samotném Československém novináři. Zpráva redakční rady z roku 1954 například upozorňovala, že ani samotní novináři nebyli ve svém časopise dostatečně vyzýváni, aby zapojovali více volebních

³²⁴ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zápis ze schůze ideové komise, která se konala v pátek dne 19. června 1954 v 10 hodin v zasedací síni sekretariátu Svazu čs. novinářů.

³²⁵ BARTALOSOVÁ, Věra. *Mediální reprezentace zemědělské kolektivizace a srovnání s požadavky KSČ na její podobu*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság, s. 44.

³²⁶ VAVRUŠ A. I novináři nesou odpovědnost za zdárné provedení žní. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, č. 6, s. 40.

kampaní a kampaní k uhlí. Kampaň k volbám byla vyhodnocena jako nedostatečná, protože jí sice příspěvky často zmiňovaly, ale neměly dostatečnou úroveň, zejména údajně nebyly schopné zevšeobecnit jednotlivé zkušenosti československého a sovětského tisku v nějaký univerzálnější návod, jak tuto kampaň realizovat. Kampaň k uhlí nebyla dle této zprávy až na jednu výjimku ani zmíněna.³²⁷

Dalšími oblastmi propagace socialistického ekonomického uspořádání byla obecná podpora pětiletých plánů a podpora budování nových staveb. Ve všech těchto aspektech se měla projevit práce redaktora, který neměl být v informování o ekonomice apolitický. Naopak, jelikož docházelo k mnoha změnám, bylo nutné, aby tyto změny novináři představovali, objasňovali a obhajovali. Současně museli novináři neustále tišit kritiku obyvatel vysvětlováním, že dočasné nepohodlí a nefunkčnost některých oblastí života je jen krátkodobou záležitostí, která se v dlouhodobém horizontu vyváží svými přínosy. To se objevilo třeba v článku o propagaci výstavby Volno-donské říční cesty v sovětské Pravdě. „*Čtenář, který článek přečte, musí být naplněn přesvědčením o nezlomné síle lidu, musí být stržen pathosem této veliké tvůrčí práce.*“³²⁸ I v tomto případě se měli novináři aktivně podílet na podpoře plnění a překonávání plánů tím, že iniciovali soutěžení mezi jednotlivými továrnami. Také měli připomínat, že současný ekonomický systém je mnohem efektivnější než předchozí, kapitalistický.³²⁹

„*Naším úkolem je politicky zdůvodnit význam všech hospodářských a organizačních opatření, ukázat jejich nutnost a souvislost v boji za výstavbu nového společenského řádu, mobilizovat masy pracujících.*“³³⁰ Propagovat se mělo také budování nových staveb a pokrok obecně. To se mělo projevat např. apely na využití nových technologií v zemědělství a výrobě, stejně jako nových a efektivnějších postupů.³³¹ Svaz konstruoval obraz hospodárného systému, který je vedený cestou k co možná největší ziskovosti mimo jiné minimalizováním všech ztrát a plýtvání. Přitom právě doba komunismu je známá tím, že lidé ztrátou soukromého

³²⁷ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zpráva redakční rady Čs. Novináře pro předsednictvo o časopisu v posledním čtvrtletí, rok 1954.

³²⁸ PUTÍK Jaroslav. Čemu nás učí sovětský tisk. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 7, s. 4.

³²⁹ „*Tisk podporoval celý rok, soustavně snažení soudruha v dílnách, podporoval soustavně i práci zemědělců a jejich snahu proměnit starou soukromou a nehospodárně pracující vesnici ve vesnici novou, socialistickou.*“ (Nesignováno). Plníme své povinnosti k lidospřávnosti? *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 1, s. 15.

³³⁰ DOLEJŠÍ Vojtěch. Za bojovnost a lidovost našeho tisku. *Československý novinář*. 1955, roč. 6, č. 12, s. 345.

³³¹ „*Noviny rozšiřují zkušenosti získané při zavádění rychlostaveb, při rychlostním opracování kovů, při rychlostních stavbách, při cyklickém způsobu práce v uhelném průmyslu, jakož i zkušenosti, pokud jde o prodloužení provozního období naftových výrob mezi jednotlivými opravami, o zvětšení průměrné denně ujeté dráhy lokomotiv, o urychlení oběhu vagonů a lodí.*“ LOGINOV N. Pracovní iniciativa mas a noviny. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 3, s. 7.

majetku, svých hospodářství, živností aj. spíše rozkrádali státní majetek a pracovali neehospodárně, jelikož ztratili vztah ke svým výrobním nástrojům a přímý zájem na efektivitě své činnosti.³³² Zejména v oblasti výroby se toto téma prolínalo s požadavky na zapojování vzorů konkrétních pracovníků, kteří dosáhli výjimečných úspěchů a měli by tak motivovat ostatní. Vždy přitom byla zdůrazňována povinnost vytvářet obraz kolektivního hospodářství, tedy že problémy způsobené byť jen jediným pracovníkem ovlivní všechny. Člověk, který se jakéhokoliv provinění dopustil, vlastně poškodil celou společnost, tudíž sami občané měli fungovat jako jistý dozor nad takovým chováním. Otázka budování socialistického hospodářství v článcích Československého novináře ani v článcích, které měli novináři psát, tak nebyla záležitostí ekonomickou, ale spíše společenskou a vlasteneckou. Velkou výtkou vůči novinářům bylo, že údajně dostatečně nešířili rozmach hospodářství a jeho výsledky. Novinářský svaz tedy nebyl spokojený s tím, jak byl konstruován obraz československé ekonomiky.

V roce 1953 časopis uvedl, že počet ekonomických článků v tisku vzrostl.³³³ V souvislosti s tím nacházíme paradox v pokynech pro redaktory. Jejich úkolem mělo být co nejvíce pokrývat ekonomická témata, přesně informovat o hospodářských výsledcích a především konkrétně uvádět, o kolik se zvětšila výroba, výnosy či výdělky jednotlivých podniků.³³⁴ Na druhou stranu v následujícím čísle časopisu bylo novinářům vytýkáno, že publikováním hospodářských výsledků dodávají informace o ekonomické situaci země do rukou nepřátel a špiónů, kteří československý tisk sledují.³³⁵ Zpětně není možné určit, co stálo za touto změnou argumentace, jelikož se nedochovaly kompletní záznamy z redakčních porad. Mohla to být známka nekonceptnosti časopisu a neschopnost držet kontinuitu, nebo mohlo jít o reakci na nové zadání od svazových či politických funkcionářů.

³³² Přesně toto přitom kritizoval marxismus a Frankfurtská škola na kapitalismu.

³³³ SELUCKÝ Radoslav. Jak se píše o hospodářských problémech v našem tisku. *Československý novinář*. 1953, roč. 5, č. 3, s. 116.

³³⁴ „Zaznamenáváme sice, že závod překročil závazek použitím sovětských zkušeností. Ale **jakých**? Proč se o tom nenapíše konkrétně? Zvýšila se produktivita práce. **Jak**? Snížili se vlastní náklady. **Jakým způsobem** toho bylo dosaženo?“ (zvýraznění bylo provedeno již autorem příspěvku) Tamtéž, s. 121.

³³⁵ „Někteří pracovníci našeho tisku se domnívají, že ochránějí státní tajemství v tisku tím, když neuvádějí celkové zprávy z hospodářského a politického života. Zapominají však, že i drobné dílčí zprávy, kterou jsou zveřejňovány v našem tisku, mohou v souhrnu dát nepříteli jasný obraz o situaci v důležitých úsecích a mnohdy i obraz o situaci v celostátním měřítku.“ (Nesignováno). Zachování státního tajemství tisku. *Československý novinář*. 1953, roč. 5, č. 6, s. 152.

9.1.2.3 Kritika poměrů jako cesta k jejich nápravě

„Pro sovětského novináře, kterému je středem pozornosti především člověk, je práce nad vyřízením jakékoliv kritiky závažná, a vyřízení a nápravě křivdy věnuje veškerý svůj zájem.“³³⁶

Po roce 1948 se měla stát novou zbraní novinářů kritika. Tu prosazoval svaz jako nezbytnou složku všech článků, přičemž jejím cílem mělo být odhalování špatných postupů, nesystémových jevů a všeho, co by poškozovalo zájmy socialismu. Tím však práce redaktora neměla skončit. Měl také zajistit, aby z toho na patřičných místech byly vyvozeny důsledky a došlo k nápravě kritizovaného stavu. Novinář měl plnit roli hlídače pořádku a efektivity ve výrobě, zemědělství aj. Jen tak se totiž mohl čtenář dozvědět o tom, že se všichni snaží zlepšovat podmínky a efektivitu. V opačném případě, kdyby vše skončilo jen danou kritikou, by naopak mohl nabýt dojmu, že socialismus nefunguje. Lze tedy soudit, že celá kritika měla směřovat k označení konkrétního viníka, o kterém se později čtenář dozvěděl, že byl potrestán a kritizovaná záležitost byla napravena. Tím by byl mezi příjemci posilován pocit, že situace se postupně lepší, přestože možná zpočátku nebyla ideální. Přitom máme domněnku, že viníkem musel být vždy jednotlivec, konkrétní továrna, úředník, ale nikdy nemohl být na vině celý systém. Podobnou analogii uplatňovala KSC například u politických procesů.³³⁷

Kritizovat se měla i JZD, která nepoužívala nejmodernější technologie v zemědělství, závody, které se nezapojovaly do soutěžení apod.³³⁸ V Československém novináři se objevují apely na to, aby redaktori kritizovali také byrokratismus, který brzdil rozvoj socialismu.³³⁹ Přitom to byli právě komunisté, kdo vytvořil rozsáhlý systém funkcionářů, norem, vyhlášek a psaných i nepsaných pravidel. Pokud by se však projevy byrokratismu staly terčem novinářů, opět se nejednalo o nedostatek systémový, ale o projev nekompetence konkrétního úředníka či neschopnosti reagovat pružně na konkrétní potřeby občanů.

Možná paradoxně však v Československém novináři byli redaktori nejvíce kritizováni za nedostatek kritiky. Tuto zdánlivou rozpornost je možné spatřit v úvaze, že pokud nebylo nic kritizováno, nebyl vytvářen ani negativní obraz socialismu, jeho hospodářství a společenského

³³⁶ KOČVAROVÁ Marie. Kritika a sebekritika v sovětském tisku. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 16.

³³⁷ V Československém novináři se samozřejmě objevovala i kritika činnosti redakcí. Jen výjimečně však byla zaměřená vůči konkrétním titulům, spíše se obecně poukazovalo na nedostatky, novináři tak museli číst mezi řádky a zjišťovat, jaké jsou aktuální požadavky na jejich činnost a sami si hodnotit, jestli je naplňují.

³³⁸ „Jde o to kritizovat každého, kdo svým lajdáctvím, špatným poměrem k práci, nedbalostí, nám ztěžuje práci, staví nám do cesty překážky, způsobuje chaos, jinými, slovy, škodí nám.“ PETŘINOVÁ Irena. K problémům našeho tisku. *Československý novinář*. 1953, roč. 5, č. 3, s. 357.

³³⁹ Např. KAMÍNEK Josef. Úkoly tisku boji za zhospodárnění výroby. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 5, s. 15.

uspořádání. Z toho hlediska by byla absence kritiky pro KSČ výhodná. Proč se však do agendy médií měly zařazovat také problémy? Patrně kvůli tomu, že obyvatelé Československa pociťovali, že nepřichází pokroky, které jim byly slibovány, že zásobování měst potravinami nebylo dostatečné atd. Přehlížení těchto nedostatků by tak mohlo vést k oslabení důvěry v média. Proto bylo výhodnější problémy pojmenovávat a požadovat po novinářích, aby dohlédli na jejich nápravu, čímž byla zodpovědnost za vývoj částečně přesunuta na ně. Čtenáři následně mohli sledovat, jak dochází k nápravě. Strategií současně bylo pojmenovávat pouze viníky v nižších patrech společenského uspořádání, nemohla jím být hlava státu ani další vysokí političtí funkcionář, SSSR ani socialismus jako takový. Současně samozřejmě měla náprava kritizovaných jevů přispívat k plnění úkolů a plánů.

Na druhou stranu novináři měli být kritičtí také k prezentování dobrých výsledků a ověřovat, zda tyto výsledky vedoucí pracovníci podniků pouze nezveličují. Je známo, že zkoumané období je charakteristické manipulací a přeháněním pozitivních výsledků.

Do kritiky měli být zapojeni také dopisovatelé. Ostatně jejich důvěrná znalost daného prostředí měla odhalovat neduhy oblastí, které zastupovali. Zatímco kritika má být prezentována na konkrétním příkladu, novinář by současně měl být schopný zobecnit problém, aby čtenáři byli schopní vzít si z něj ponaučení.

Možným důvodem, proč novináři nedostatečně kritizovali, mohla být obava z následků. Svaz sice ujišťoval novináře, že je v takovém případě ochrání, nicméně četné příklady ukazují, že tomu tak nebylo. V roce 1955 se objevila zmínka, která přiznávala, že tresty za kritiku skutečně přicházely (článek se týkal dopisovatelů): „*Umíme vždy chránit autora kritického dopisu před šikanováním a pronásledováním? Často se už ani nedozvíme, že si za kritiku musel své vytrpět.*“³⁴⁰ Přesto však celkově lze říci, že v čtenářích byl budován dojem, že sami mohou prostřednictvím dopisů a dopisovatelských článků něco změnit, jelikož média měla veřejně kritizovat a vyžadovat nápravu, kterou by následně medializovala. Některé články zase upozorňovaly na záměrné opomíjení kritiky z vlastního rozhodnutí novinářů nepoškozovat obraz socialistické společnosti a také aby si neznepřátelili vedoucí pracovníky podniků, na které byla kritika směřována. Na druhou stranu současní historici připomínají, že v reálu nemohlo dojít ke skutečnému naplnění deklarovaných úkolů kritiky: „*Žurnalista stěží mohl svojí kritikou*

³⁴⁰ MAREDA Ladislav. O nedostacích v masové práci. *Československý novinář*. 1955, 6, č. 3, s. 70.

ohrožit pozici třeba jen nižších stranických funkcionářů a stěží mohl jednotlivým politikům pomáhat k získání vyšší pozice.“³⁴¹

9.2 Tabuizovaná témata mezi lety 1949-1955

V souladu s teoriemi gatekeepingu i agendy setting (viz 2. Teoretická východiska práce) jsou pro náš text zásadní nejen témata, která se v ideovém časopise objevovala, ale i ta, která v něm naopak absentovala. Projevovala se tak názorová linie novinářské organizace i cenzurní zásahy, které bránily svobodnému toku informací. Nejvýraznější potlačení některých témat a událostí ve zkoumaném období jsme zaznamenali na samém počátku vlády komunistů v Československu. Porovnáme-li význam jednotlivých událostí a jejich dopad na společnost s jejich medializací, nenajdeme v pozdějších letech našeho výzkumu žádná další takto výrazně tabuizovaná témata. Výjimkou jsou úspěchy televizní žurnalistiky, kterým bude věnována samostatná podkapitola později.

Pokud bychom měli vybrat nejzásadnější události první poloviny 50. let, jistě by se mezi nimi objevily politické procesy, měnová reforma a začátek zemědělské kolektivizace. Měnová reforma zasáhla veškeré obyvatelstvo. Stát díky ní získal z úspor obyvatel, výnosů vázaných vkladů a životních pojistek 14 miliard korun.³⁴² I zemědělská kolektivizace se dotkla v první řadě přímo zemědělců, následně i ostatního obyvatelstva. Nástup JZD totiž navzdory všem slibům a propagaci způsobil problémy v zásobování.³⁴³ Politické procesy zasáhly všechno obyvatelstvo, minimálně co se týče rozsáhlé kampaně, kterou k nim KSČ připravila.

Pouze téma kolektivizace se ale objevilo v Československém novináři. Před redaktory se ale nezmiňovaly násilné praktiky, vyhánění sedláků z půdy, zastrasování ani věznění těch, kteří se mu bránili. Nedochovalo tedy k zákazům o těchto aspektech kolektivizace informovat, svaz zvolil taktiku je nepřipomínat, jako by k ničemu negativnímu nedocházelo.³⁴⁴ Kolektivizace

³⁴¹ KÖPPLOVÁ, Barbara, JIRÁK Jan. K vývoji novinářského povolání. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2006, 51(1-4), s. 24.

³⁴² PERNES Jiří. Rok 1953 v Československu. *Paměť a dějiny*. 2013, č. 3, str. 19.

³⁴³ Příčinou problémů v zásobování byl právě neúspěch kolektivizace zemědělství. KSČ násilně zakládala zemědělská družstva, což vyvolávalo odpor rolníků. Jako výsledek byl rozvrat celého zemědělství. PERNES Jiří. Rok 1953 v Československu. *Paměť a dějiny*. 2013, č. 3, str. 23-24.

³⁴⁴ Absolutní absence negativních témat spojených s kolektivizací byla prokázána i v běžném tisku. Výzkum Rudého práva a Zemědělských novin ukázal, že byly tematizovány zejména výhody JDZ, za nátlak je možné považovat očerňování a nálepkování těch, co vstup do JDZ odmítali. Např. označováním je za kulaky, nepřátele vesnice a jejich negativním hodnocením v kontrastu v pozitivním hodnocením technologií a postupů, které spolu budou moci zemědělci sdílet a tím si ušetřit těžkou manuální práci. BARTALOSOVÁ, Věra. *Mediální*

byla vždy prezentovaná jako pozitivní, mírumilovný proces ku prospěchu všech. Rolí novinářů bylo ji propagovat, informovat čtenáře o jejím postupu i výhodách. Maximálně byl na redaktory vyvíjen nátlak, aby se více snažili JZD propagovat a tím proces urychlit.

Zcela však v Československém novináři chybělo téma politických procesů, zejména tzv. procesu se skupinou Milady Horákové, přestože existovaly i pokyny k jeho medializaci, stejně jako k medializaci procesů s řeholníky a dalšími politiky.³⁴⁵ Ani o této skutečnosti se však časopis nezmiňoval, přestože se na ní svaz přímo podílel: „*Bylo dohodnuto, že Svaz československých novinářů vybere z každé redakce jednoho redaktora, který bude mít zpravodajství o procesech na starost. Tito žurnalisté měli být ministerstvem spravedlnosti speciálně instruováni, před každým procesem měli absolvovat >informační porady< a bylo též konstatováno, že u závažných procesů budou tito novináři předkládat své zprávy ke schválení.*“³⁴⁶ Tato kampaň přitom byla zásadní, jelikož se na ni alibisticky odvolával režim při nakládání se souzenými.³⁴⁷ Vůči souzeným byla úspěšně vyvolávána nenávist,³⁴⁸ do které byly vtaženy i děti během školní výuky, které se vyjadřovaly pro jejich odsouzení. Zejména Rudé právo se v informování o procesu nejvíce zaměřilo na zvýraznění nejnižších lidských pudů, kdy zdůrazňovalo, v jakém luxusu a celkových podmínkách souzení žili. Lidové noviny nejvíce ze všech srovnávaly souzené s nacisty a kolaboranty.³⁴⁹

9.3 Úkoly novinářů v letech 1956-1957

Druhá polovina 50. let byla pro SČSN ve znamení prohlubování vztahu se čtenáři tisku. Články v Československém novináři zdůrazňovaly zejména nutnost vysílat redaktory co nejčastěji na venkov, aby noviny nepůsobily dojmem, že jsou určené pouze obyvatelům velkých

reprezentace zemědělské kolektivizace a srovnání s požadavky KSČ na její podobu. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság.

³⁴⁵ K celému procesu existoval plán propagandistické kampaně, který se týkal tisku, rozhlasu i filmu. „*Již 26. listopadu se u Karla Klose, náměstka ministra spravedlnosti, konala porada se zástupci Svazu československých novinářů o >novém způsobu zveřejňování a komentování soudních procesů<. Náměstek Klos přítomným představitelům tištěných a rozhlasových médií vysvětlil, jak si do budoucna představuje informování o politických procesech.*“ KOUROVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.: (historická studie a edice dokumentů).* Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, s. 34.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 55.

³⁴⁸ Mimo to děti byly zapojené do vyvěšování novin a článků s informacemi o procesu. FORMÁNKOVÁ Pavlína. „*Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!*“ *Paměť a dějiny.* 2007, č. 1, str. 22.

³⁴⁹ KOUROVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.: (historická studie a edice dokumentů).* Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. s. 81-83.

měst, ve kterých sídlily jejich redakce. Venkov byl přitom samotným novinářům prezentován jako oáza klidu, kde se lidé mohou soustředit na poctivou práci. Tuto idylickou myšlenku měli novináři dál šířit skrze své texty mezi čtenáře. Možná až překvapivě působily připomínky adresované přímo redaktorům zemědělských rubrik, aby i oni více cestovali mimo města a zabývali se tematikou venkova a reálného života na něm namísto přejímání všeobecných statistik a čísel o sklizni apod.³⁵⁰

Na novináře byly svazem kladeny velké úkoly také v oblasti propagace socialismu a hospodářství. Stejně jako v předchozím období, kdy měli např. redaktori na vesnicích propagovat myšlenky JZD nebo odhalovat nedostatky ve výrobě, i v této době měli být údajně jakýmsi hlídacími psy společnosti.³⁵¹ Změna oproti předchozímu období spočívala v ústupu vysvětlování nového směru hospodářství a začátku fáze, kdy musel být nový způsob hospodaření obhajován, a to zejména v případech, kdy se nedostavovaly slibované výsledky.

Noviny však stále měly sloužit k upozorňování na nedostatky a redakcím se ukládalo, aby po medializaci problémů dohlédly také na jejich nápravu. Na novináře se přenášely úkoly, které v demokratických společnostech spadají pod zcela jiné instituce. Tisk měl sám přispívat k tomu, aby hospodářství státu bylo ziskové, a to zejména svou agitační rolí.³⁵²

V oblasti agitace a propagace však svaz viděl velké nedostatky svých redaktorů. Vyčítal novinářům, že nedokázali dostatečně oslavně prezentovat pokroky a úspěchy Československa a tedy i socialismu. Jednalo se přitom jak o jednorázové výtky ke způsobu informování o triumfech Československa na zahraničních veletrzích, tak i o dlouhodobých výsledcích právě v oblasti průmyslu.

Na druhou stranu pro novináře byla obtížná kritika, jelikož se nesměli k některým tématům vyjadřovat, což se poprvé odvážili v Československém novináři napsat až po XX. sjezdu KSSS. „*Mají-li být noviny bojové, musí mít kritiku a naše veřejné instituce se musí především naučit kritiku prošetřovat, a to nikoliv prošetřováním redaktorů, což se dosud často dělalo, ale kritizovaného případu.(...) Obdobně je to i u příslušníků veřejné bezpečnosti, kteří*

³⁵⁰ Např. MÁROVÁ Zdeňka. Na venkově bez novinářského bloku. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 1, s. 20.

³⁵¹ Byť z jejich strachu kritizovat vyplývá, že se jednalo spíše o prázdné deklarace novinářského svazu.

³⁵² „*These Ústředního výboru KSČ a vlády republiky o dalším technickém rozvoji československého průmyslu a směrnice vlády k úkolům prvního roku druhé pětiletky ukazují, co je potřeba dělat, aby se zvýšila produktivita práce, aby se splnily zvýšené úkoly jak v průmyslu, tak i v zemědělství. These nám – pracovníkům v tisku – přímo napovídaly, co my máme pro to udělat: ostře bojovat proti všem zjevům špatného využívání techniky a mechanizačních prostředků.*“ ADÁMEK Cyril. Kritika v jihočeské Pravdě. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 3, s. 88.

z úzkoprsosti a nedostatku samostatnosti zabraňují novinářům v jejich výkonu.³⁵³ Tato ukázka, stejně jako mnohé další, tak jednoznačně dokazují, že novinářům byl sice překládán obraz jejich profese takový, že svým čtenářům museli říkat především pravdu a nic před nimi netajit. Současně však státní aparát trestal ty, kteří tak skutečně činili či si dovolili upozornit na problémy některých institucí.

Právě otázka, co si mohli novináři dovolit otisknout, byla velkým tématem roku 1956 v Československém novináři. Z obav o své setrvání v redakci se neodvažovali medializovat některé problémy, v jiných případech sice odvahu našli, ale snahu jim brzdil odpor orgánů, o kterých chtěli psát.³⁵⁴ Svaz jim vyčítal, že v těchto obavách zacházeli někteří novináři tak daleko, že nepsali zprávy o ničem negativním, což Československý novinář prezentoval na extrémním příkladu přírodních pohrom, které se v tisku neobjevily, přestože, jak časopis upozorňoval, se nejedná o příčinnou souvislost se státním zřízením.³⁵⁵ Ještě větší problémy měli redaktori závodních časopisů, kteří přímo podléhali vedoucím pracovníkům závodů. Ti se potýkali s ještě horším postavením mezi redaktory, jelikož měli za úkol kritizovat podnik, ve kterém pracovali. V tom okamžiku se přímo vystavovali mstě ze strany svých nadřízených, kteří byli terčem této kritiky.

S tématem kritiky v novinách byla úzce provázána také důvěra čtenářů v tisk. Vladimír Klimeš v rámci předsjezdové diskuse³⁵⁶ upozorňoval na přesycení čtenářů propagandou. Čtenáři neodebírali noviny kvůli tomu, aby byli neustále agitováni a organizováni, ale chtěli jen být informováni o dění ve světě. Klimeš tak vyjádřil myšlenku, že persvazivního působení na čtenáře je možná až příliš. Jeho názor však nebyl v časopise podpořen, ve stejném čísle totiž Zdeněk Fuka v článku *Novinář slouží, ale neposluhuje*³⁵⁷ napsal, že je nutné, aby noviny „nadále získávaly pracující pro plnění budovatelských úkolů.“³⁵⁸

Celý komplex obav mohl být důsledkem, ale i paralelním jevem k hojně vytýkané nízké samostatnosti redaktorů. Existovala totiž obava, že udělat něco jinak, projevit aktivitu

³⁵³ MACH Ladislav. Naše problémy v předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 106.

³⁵⁴ Např.: „(...) příkladů, kdy musí novináři zápasit s omezeností některých lidí, sedících na různých místech našeho veřejného a hospodářského života, je dost a dost. (...) Jindy se musí novinář potýkat s jiným nepochopením své práce.“ HOŘENÍ Zdeněk. Ještě k pohotovosti a jiným problémům zpravodajské práce. *Československý novinář*. 1956, č. 4, s. 115.

³⁵⁵ „Proč nelze čtenáře informovat včas a pravdivě o pravém stavu věci? Cožpak přírodní živly a pohromy jsou nějakou slabinou našeho státního zřízení? Cožpak bychom pravdivými informacemi vzbudili nějakou paniku?“ Tamtéž, s. 115.

³⁵⁶ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 138.

³⁵⁷ FUKA Zdeněk. *Novinář slouží, ale neposluhuje*. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 146.

³⁵⁸ Tamtéž.

a kreativitu, se nemuselo vyplatit. Novináři vyčkávali, až jim někdo zadal téma, které se snažili zpracovávat stejně jako jejich kolegové. Organizaci novinářů ale nedostatek samostatnosti a až šedost novin vadila, jelikož podle ní vedl k poklesu atraktivity a následně i čtenosti novin, čímž KSČ ztrácela možnost oslovovat větší množství obyvatelstva.

9.4 Poslání tisku po potlačení revolucí v Maďarsku a v Polsku (1958-1962)

Svaz v červenci 1958 jednal o úkolech, ke kterým jej zavázal XI. sjezd KSČ. Mezi nimi se vedle obecných požadavků na vysvětlování a prosazování výstavby socialismu objevovaly specifické požadavky na novináře. Mezi nimi zejména figuroval apel, aby propagace byla mnohostranná a vedle vědeckých poznatků a teoretických znalostí obsahovala také praxi - agitace tedy měla být založená na každodenní zkušenosti.³⁵⁹ Zdůrazňována přitom byla výstavba socialismu a její dovršení. Toto téma se na předchozí dva roky stáhlo z hlavní pozornosti novinářské organizace a ustoupilo mezinárodní situaci, po její stabilizaci se ale vrátilo mezi nejčastější.

Stejně se znovuobjevilo téma posilování mezinárodní spolupráce satelitních států pod dohledem SSSR, čímž se měla upevnit jeho otrěsená pozice po roce 1956. Neustálým opakováním mělo dojít k fixaci této představy v myslích příjemců. Směrnice II. sjezdu také zavazovala novináře, aby do budoucna pracovali ve výhradně komunistickém duchu. „*Socialismus v naší zemi zvítězil. Strana nás však mobilizuje znovu. A stránky našich novin se musí stát bubnem, v němž důvtip, srozumitelné slovo, rychlý zásah, kritika kdejaké brzdy budou vyřukávat čtenářům rytmus tempa pochodu k dalšímu vítězství. Realizace našich plánů bude plodit výsledky, které v tabulce mírového soutěžení s kapitalismem se budou zapisovat pouze na první místo.*“³⁶⁰

Staronovou výzvou se stal také apel, aby se novinářům podařilo zapojit co nejvíce svých čtenářů do veřejných debat, do diskusí, které by vedly ke zlepšení. Cílem bylo posílit myšlenku, že záležitosti národního hospodářství jsou věcí všech. Strana se zřejmě snažila bojovat proti pocitu odcizení, který nastal po vlně znárodňování a zemědělských kolektivizací. Bylo důležité posilovat vztahy se čtenáři a otiskovat jejich dopisy, přestože proti intenzitě a zevrubnosti

³⁵⁹ (Nesignováno). Ústřední výbor Svazu čs. novinářů o úkolech po XI. Sjezdu KSČ. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 8, s. 183.

³⁶⁰ ZELENKA Jan. Novináři žijí vzruchem socialistické země. *Československý novinář*. 1961, roč. 13, č. 7, s. 150.

návodů z prvního období této práce se nejednalo o nijak výrazné téma. V propojení s hospodářstvím se také objevovaly nové výzvy k podpoře socialistického soutěžení.

9.4.1 Propagace marxismu-leninismu v novinách

Novinářská profese byla rámovaná jako pozice politická a jejím úkolem mělo být vnášení politiky strany mezi masy. Uvážíme-li tehdejší obsah tisku a množství ideologických odboček, obecných odstavců a politicky laděných interpretací, nabízí se otázka, kam až KSČ a svaz v míře ideologie chtěly dospět. Z článků v Československém novináři je však patrné, že tehdejší zastoupení považovaly za nedostatečné. Novináři se očividně z části bránili tomu, aby své úsilí v této oblasti zvýšili, jelikož nechápali smysl tohoto úkolu či s ním nesouhlasili, někteří toho zas nebyli schopní. Jejich vzdělávání tak nemělo být jen o znalostech učení jako takového, ale také o přesvědčování o jeho významu a o nutnosti ovlivňovat čtenáře. To jim novinářský svaz vysvětloval také v otiskovaných člancích: *„Propaganda v novinách pomáhá čtenáři chápat hlavní úkoly a politiku strany, pomáhá vidět perspektivy, zítřek dneškem a dnešek zítřkem i minulostí, protože pomáhá poznávat zákony společenského vývoje. (...) V propagandě platí tedy ještě ve větší míře ty zásady, které platí pro veškerou publicistiku. Těmi zásadami jsou stranickost, principiálnost a pravdivost.“*³⁶¹

Znovu se tak vrátilo téma šablonovitosti a nezajímavosti novinářských obsahů. V této době se však spojilo také s jednáním o poslání novinářů, které spočívalo v úkolu novináře být rádcem pro své čtenáře. Tuto roli ale novináři údajně neplnili už jen kvůli tomu, že příliš dodržovali dříve vydaná doporučení, jak psát o a čem, a nenapadlo je reagovat na vývoj života čtenářů a společnosti. Noviny tak přestaly být aktuální i na úrovni výběru témat a zpožďovaly se nejen proti událostem, o kterých referovaly, ale jak bylo podle Československého novináře zásadnější, i vůči otázkám, o kterých přemýšleli lidé. Tím ale novináři ztráceli možnost jim na tyto otázky odpovědět a mohlo docházet ke vzniku nekontrolovaných myšlenkových proudů. Jako problém bylo také prezentováno, že pokud se v novinách objevila nějaká propaganda, byla podaná formou výkladu místo preferovanější úvahy. Zatímco výklad byl shledán jako příliš přímočarý a také velmi schematický, úvaha měla čtenáře více aktivizovat a nechat ho, aby si na základě předložených argumentů sám vytvořil preferovaný názor. Navíc byla shledávána ze své podstaty jako atraktivnější pro čtenáře.

³⁶¹ BRABEC Václav. Propaganda marxismu-leninismu v novinách. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 3, s. 69.

9.4.2 Život v socialismu

„Posláním všeho našeho tisku je účinně přispívat k výchově nového, socialistického člověka, prodechnutého ušlechtilými ideami socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu, být pomocníkem komunistické strany Československa, naší dělnické třídy a všeho lidu při plnění náročných úkolů, souvisejících s dovršením socialismu v naší zemi, i těch, které vyplývají z boje za mír a pokrok na celém světě.“³⁶²

Nejdůležitějším směrem propagace byla především ideologie a společenské i hospodářské otázky. Hlavními tématy byly průmysl, zemědělství a věda. Celkově se organizace novinářů zavázala pokračovat v agitaci za změny nastolené po roce 1948, které měly postupně převést Československo od kapitalismu přes socialismus ke komunismu: *„Jde o to, abychom v naší propagandě a agitaci dovedli ukázat celou hloubku a dosah společenských přeměn, jež prožíváme. Jsme aktivními účastníky nejhlubšího společenského převratu v dějinách lidstva. Jeho posláním je skoncovat s třídní společností založenou na vykořisťování pracujících, a vybudovat novou socialistickou společnost, jakožto předstupeň společnosti komunistické.“³⁶³*

Stejně jako socialismus zasahoval do všech oblastí života, tak se měla ve všech oblastech projevit jeho propagace a usměrňování toho, co do něj patří. Podle jednoho článku měli redaktoři kulturních rubrik přivést mládež k tomu, co je socialistická kultura,³⁶⁴ vyzdvihnout její přednosti, a odvrátit tak své mladé čtenáře od hudby čistě komerční: *„Znepokojuje nás vztah mladých lidí k hudební tradici a k vážné hudební tvorbě. Není to v pořádku s vlivem komerční hudby na myšlení lidí. Úroveň taneční písňové tvorby je nízká. Většina lidí u nás je pořád v područí hudby, která více než citovou a myšlenkovou výchovu představuje jakousi zvukovou kulisu našeho života.“³⁶⁵*

³⁶² KAPITOLA, Luděk. Masová politická práce v redakci – základ dobrých pracovních výsledků. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 8, s. 227.

³⁶³ DOLEJŠÍ Vojtěch. Cílevědomě pracovat pro dovršení výstavby socialismu. *Československý novinář*. 1959, č. 10, s. 297.

³⁶⁴ Pavel Janáček ve své knize popisuje cenzuru právě nejen jako politický motivovaný státní zásah, ale také jako instituci vymezující literární prostor. Nešlo tedy jen o zakazování či schvalování konkrétních děl, ale jako prosazování kulturní dominance. JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. Teoretická knihovna; sv. 11.

³⁶⁵ DVOŘÁK Karel. Několik poznámek k plnění kulturně politických úkolů v tisku. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 9, s. 270.

Hlavním tématem však zůstávalo hospodářství a jeho efektivita.³⁶⁶ V tomto období sice nevycházelo tolik článků, které by upozorňovaly na nutnost překládat čtenářům novin vzory z řad dělníků a zaměstnanců JZD, upřednostňovány ale byly jiné aspekty hospodářství a zejména způsoby, jak je prezentovat veřejnosti. Těmi aspekty bylo i efektivní využívání pracovní doby a řádná docházka do zaměstnání, tedy tažení proti nezaměstnaným, práci se vyhýbajícím, alkoholikům apod., kteří byli prezentováni jako „pátá kolona socialismu“.³⁶⁷ V rámci nového systému byly kritizovány i systémy loterií, které podle příspěvatelů do časopisu jen konzervovaly pozůstatky kapitalismu. Jako příklady těchto pozůstatků byly jmenovány například Sazka a Sportka, ale i loterie na automobily Spartak.³⁶⁸ Přestože vymizely výzvy k motivaci čtenářů vstupovat do JZD, měli se novináři zasazovat za zvyšování úrovně zemědělské výroby tak, aby dohnala průmysl. Samotné nastolování této agendy však nestačilo. Novinářský svaz v člancích velmi kritizoval, že články o hospodářství byly velmi nudné a nezajímavé.

Život v socialismu samozřejmě měl daleko do ideálu a lidé si uvědomovali jeho nedostatky. Svaz deklaroval svůj zájem tyto neduhy odhalovat, upozorňovat na ně a tím se podílet na jejich řešení. Od počátku tak novináři byli vyzýváni ke kritice, medializaci a také kontrole, zda došlo k napravení všech problémů. Nebylo to nicméně tak jednoduché, jak ukázaly citace upozorňující na obavy novinářů ze zveřejňování kritiky, na odpor vedoucích pracovníků z podniků se k problémům vyjadřovat, a také na mstu za kritiku, zvláště pokud byla otištěná v závodním časopisu. Nicméně tím, že k tomu svaz nabádal, vyvolával v novinářích dojem, že se vedení země usilovně snaží o napravení všech nedostatků, které systém měl.

Zatímco na počátku 50. let bylo pro svaz důležité vidět, že taková kritika byla dotažena do konce a daný problém byl napraven, na konci této dekády už byly otiskovány články, které nabádaly k upozorňování na problémy s tím, že čtenář ocení, pokud se alespoň dozví, že se

³⁶⁶ Např. „*Před redakciami novin, časopis, rozhlasu a televízie stojí však zložitý problém dostať hlboko do vedomia ľudí otázky budovania materiálno-technickej základne komunizmu, čo není jednou z úloh, ale hlavnou úlohou. (...) Preto je dôležité neustále sa zamýšľať, ako ju nastoliť, aby sa nestala nudnou prózou, ale priťažlivým čítaním, osvetľujúcim životný záujem ľudí, odstrániť v tejto oblasti jednotvárnosť, šedivosť, šablónu a nastolovať základnú tému v aktuálnych, živých, priťažlivých podobách, bohatý obsahom, pútavých formou.*“ MARKO Miloš. (Nesignováno). Podnety XXII. Sjazdu pre čs. žurnalistiku. *Československý novinář*. 1961, roč. 13, č. 11, s., 262.

³⁶⁷ Článek *Noviny v boji proti „páté koloně socialismu“* se tomuto tématu věnoval do hloubky. BUBLÍK Ladislav. *Noviny v boji proti „páté koloně socialismu“*. *Československý novinář*. 1960, 11, č. 12, s. 300-303.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 300. Přitom Sazka byla založena až v roce 1955, nejednalo se tedy o žádný pozůstatek z předkomunistické éry. V roce 1961 však došlo z politických důvodů ke snížení nejvyšších výher u Sazky i Sportky v reakci na diskuse o vhodnosti sázení. KNAPÍK, Jiří a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv. Šťastné zítřky; sv. 5. 802. Tato kritika uveřejněná jen o rok dříve tak mohla být odrazena této diskuse ve společnosti.

o daném neduhu ví a někdo se mu věnuje. Pokud byla odhalena příčina nějakého nedostatku, vždy jím byla buď nedostatečná technická vybavenost či špatný postup, což se dalo relativně snadno napravit. Případně šlo o chybu jednotlivce nebo nějaké organizované skupiny. Socialismus jako takový nikdy na vině nebyl, a to bylo v článcích explicitně uváděno. Na druhou stranu pokud se výstavba dařila, bylo to vždy výsledkem kolektivu.³⁶⁹

K otázce kritiky sepsala článek³⁷⁰ i Otta Bednářová, tehdy ještě redaktorka Československého rozhlasu.³⁷¹ V něm se již projevila její názorová konzistence, která vyvrcholila jejím vynuceným odchodem už z Československé televize v roce 1970. V ještě nekonfliktním článku z roku 1962 radila redaktorům rozhlasu a televize, jak pracovat s reportážemi s ohledem na skutečnost, že na rozdíl od novin je těžší do nich dodávat materiál až ex post, pokud nebyl natočen a měl by být jen tlumočen redaktorem. Tím chtěla poskytnout všem dotčeným srovnatelnou možnost se vyjádřit a přednést své argumenty. Zásadnější však bylo, co napsala k otázce kritiky samotné a to zejména kritiky bezpráví projevovaného v běžném životě posluchačů a diváků: „*Jsou to všechno, zdálo by se, vlastně maličkosti, ale za nimi se skrývá byrokratismus, lhostejnost k práci a starostem lidí, diktátorství. A k tomu my novináři nemáme právo mlčet.*“³⁷² Už tehdy upozorňovala, že novináři by se neměli bát zastávat se lidí, pokud mají pocit, že se k nim establishment nezachoval správně. V tom se trochu odchylovala od ostatních článků v Československém novináři, které se zabývaly spíše kritikou vůči podnikům apod., nikoliv rozhodnutím soudního systému či politické moci a jejich dopadům na jednotlivce. Zpracovávání přesně takových námětů ji však později stálo místo v televizi a znemožnilo jí po zbytek života získat vhodné zaměstnání.

³⁶⁹ Např.: „*Právě tak, jako nelze rozvíjet teorii, marxismus-leninismus nebo řešit praktické otázky výstavby socialismu jedincem, jak bylo zvykem tradovat v době kultu osobnosti, ale kolektivním rozumem strany, všeho lidu, tak i novinář je stále více součástí neustále se zvětšujícího a rozšiřujícího kolektivu, který vytváří noviny a který je objektivnější než nejlépe mínění objektivita jedince.*“ (Nesignováno). Rok XII. Sjezdu naší strany. *Československý novinář*. 1962, roč. 14, č. 1, s. 2.

³⁷⁰ BEDNÁŘOVÁ Ota. Redaktor nemůže být chytrý až doma. *Československý novinář*. 1962, roč. 14, č. 12, s. 323-325.

³⁷¹ Otta Bednářová (někdy podepisovaná také jako Ota Bednářová nebo Otká Bednářová, nar. 18. 6. 1927) byla československá novinářka a původně také členka KSČ. Po gymnáziu absolvovala ještě roční Ústřední dělnickou školu Václava Kopeckého pro osvětové pracovníky. V roce 1950 nastoupila do Československého rozhlasu, prošla několika redakcemi a od 60. let se zaměřovala zejména na sociální témata. V roce 1963 přešla do Československé televize a patřila k tvůrcům tzv. problémových pořadů. Její reportáže se setkávaly s velkým ohlasem diváků, ale také na ni zaměřily pozornost Ú KSČ. Vrcholem této pozornosti bylo v roce 1970 vyloučení Bednářové z KSČ a odchod z televize, přičemž část její práce byla z archivů smazána. Poté zastávala nekvalifikovaná zaměstnání, což zničilo její zdraví a odešla do invalidního důchodu. Pro své postoje ale byla dále pod dohledem, mimo jiné šířila samizdatové publikace, patřila mezi spoluzakladatele Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, často byla vyslýchána a zatýkána. BEDNÁŘOVÁ, Otta. *Jak jsme hledali obrazy: prózy a jiné texty z let 1968-1988*. Praha: Triáda, 2017, 184 s. Delfín, 183. svazek.

³⁷² BEDNÁŘOVÁ Ota. Redaktor nemůže být chytrý až doma. *Československý novinář*. 1962, roč. 14, č. 12, s. 325.

Celkově ale docházelo ke snižování účinku novin a až k jakési jeho inflaci. Přestože se zvyšoval prostor, který byl v novinách vyčleněný pro žňové a jiné kampaně, průběh sklizně nikdy nebyl zcela bezproblémový, stejně jako nestoupaly výnosy.³⁷³ Je samozřejmě zarážející, za co všechno měli být novináři zodpovědní, nicméně stejné výčitky se objevovaly v časopisech více oborů a i ty se shodovaly v tom, že na vině bylo nedostatečné plnění úkolů těmi, komu byl časopis určen. Lidé si ale pravděpodobně vypěstovali rezistenci vůči neustálým výzvám, kritikám a budovatelským článkům, které v novinách denně nacházeli, a stali se vůči vší propagaci imunní.

9.4.3 Mezinárodní vztahy a zahraniční spolupráce

Po vojenském potlačení revolucí v zahraničí, které mezi obyvatelstvem oživily vzpomínky na II. světovou válku, se znovu zvýšilo důraz na téma spolupráce v boji za mír. I nyní byl SSSR prezentován jako garant míru a ochrana před vypuknutím další války. Válka samotná už ale z argumentace vymizela, patrně jak slábly v myslích příjemců vzpomínky na válečné hrůzy. Už nebylo tak často vyhrožováno samotným Hitlerem a nacistickým Německem.³⁷⁴ Větším nepřítelem byly kapitalistický svět představovaný USA a hrozba jaderné války.

Novináři měli za úkol jednak posilovat v publiku roli SSSR coby ochránce a legitimizovat tak podřízenost Československa jeho vůli, na druhou stranu posiloval pocit ohrožení západním světem. Význam však nebyl přikládán právě oné podřízenosti, protože ta byla prezentována jako spolupráce. Relativně umírněný byl text Čestmíra Císaře.³⁷⁵ Upozorňoval, že spolupráce je zásadní pro zachování míru a odvrácení jaderné hrozby. Roli novinářů v tomto procesu viděl v pravdivém informování o mezinárodním vývoji a poskytování faktů k tvorbě vlastního názoru (i když v dané době rozhodovala o pravdě politická moc, což vrhá stín na Císařovo prohlášení). V tomto úsilí měla novinářům pomoci mezinárodní spolupráce a výměna informací.

³⁷³ Např. DOČKAL Miroslav. Jde o kvalitu. *Československý novinář*, 14, č. 12, s. 315.

³⁷⁴ Výjimku tvořila kulatá a půlkulatá výročí konce II. světové války. V roce 1960 napsal Vojtěch Dolejší článek *15 let svobodného tisku*, ve kterém připomínal a oslavoval výročí osvobození Československa SSSR.

³⁷⁵ CÍSAŘ Čestmír. Rozvoj mezinárodních vztahů a práce zahraničně politického redaktora. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 6, s. 164 – 170. Čestmír Císař měl bohatou politickou kariéru, která vyvrcholila v roce 1968. Nyní jen připomeneme, že text psal v době, kdy zastával post zástupce vedoucího redaktora v Rudém právu.

Tato spolupráce byla rozvíjena především pomocí mezinárodních cest a setkávání novinářů. V roce 1963 se svazová komise pro československo-polskou spolupráci novinářů ohlížela za ročním prohlubováním těchto přeshraničních vztahů, přičemž současně ustavila i některé meziredakční výměny. Naplánována byla také výměna mezi sekce domácího a polského novinářského svazu, která se týkala hospodářských a vědecko-technických redaktorů, kulturních kritiků, zemědělských redaktorů, fotoreportérů a zahraničně-politických redaktorů. Výměna se měla týkat také umožnění dovolených a léčebných pobytů v Československu.³⁷⁶

Ironické přitom je, že téma budování spolupráce se zahraničními novináři bylo zařazeno až v 60. letech, kdy se zvětšily možnosti návštěv zahraničí a příjezdů do Československa zvenčí.³⁷⁷ Novináři tak dostali za úkol vytvářet a posilovat něco, co jim dříve stát nejen neumožňoval, ale přímo znemožňoval. Novinářský svaz pravidelně informoval o počtech novinářů, kteří přijeli do Československa ze socialistických i kapitalistických zemí. Pokračovaly ale i stížnosti redaktorů, že stále neměli dostatečné možnosti vycestovat, zejména do kapitalistických zemí. V dané době však bylo obtížné vycestovat pro všechny občany Československa.³⁷⁸ „*Je nasnadě, že těžko se dá hovořit o svobodě informací a o svobodné výměně názorů tam, kde v zájmu studené války a v zájmu šíření nepravd a báchorek o socialistických zemích se již předem znemožňují styky mezi novináři různých společenských soustav. (...) bonnské kruhy jsou proti cestám západoněmeckých novinářů do Československa z toho důvodu, aby >nezanášely< do západního Německa komunistickou propagandu.*“³⁷⁹

Zvláštní postoj k informacím o studené válce přitom předvedl o rok dříve tajemník ÚV KSČ Vladimír Koucký, když je vlastně zcela popřel a varoval novináře, kteří by se

³⁷⁶ NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. Závěry ze zasedání Komise pro československo-polskou spolupráci novinářů, 16. ledna 1963.

³⁷⁷ Po rozšíření možností cestovat chtěl SČSN tuto změnu náležitě propagovat i v Československém novináři. Např. v redakčním plánu z roku 1964 byla přímá výzva, aby časopis uveřejňoval články z cest. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Záznam ze schůze redakční rady Čs. novináře k lednovému vydání v roce 1964 (nedatováno). (Překlep je již v názvu dokumentu, pozn. V.B.). Během cest si měli novináři všimnout především politických a společenských poměrů, poukazovat na nedostatky kapitalistického zřízení a naopak vyzdvihovat výhody toho socialistického. Využití těchto článků bylo opět především propagační. Samozřejmě povolení vycestovat dostali jen prověřeni a osvědčení redaktori, možnost podívat se do zahraničí tak mohla být dalším nástrojem pro udržení poslušnosti novinářů.

³⁷⁸ Pokud se nějakým novinářům podařilo vycestovat do zahraničí, zřejmě toho často zneužívali také k soukromé turistice soudě podle stížností v časopise, že redaktori zpracovali do článků přesně tu událost, kvůli které byli do zahraničí vysláni, ale nic navíc. Objevovaly se tedy apely, aby dostávali více úkolů najednou a všimali si také života v dané zemi. To mělo oživit noviny reportážemi ze zahraničí a zužitkovat tak naplno výjezd novináře. Nelze se ale ubránit podezření, že tyto úkoly navíc měly zaměřit novináře natolik, aby se nemohl stýkat s nežádoucími osobami či nemohl odhalit rozpory mezi realitou a propagandou, kterou KSČ o zahraničních státech vedla.

³⁷⁹ DOČKAL Miroslav. Za zlepšení vztahů a plodnou spolupráci mezi novináři všech zemí. *Československý novinář*. 1960, roč. 12, č. 6, s. 117.

opovázili psát o opaku: „*Vás, pracovníky tisku, tato mírová výzva zavazuje bojovat všemi prostředky za její prosazení; zavazuje vás s ještě větším rozhořčením bojovat proti zločincům, kteří by se i nyní pokoušeli provokovat závody ve zbrojení a rozdmýchávat válečná ohniska, ať již budou zde za našimi západními hranicemi nebo za jakýmkoliv oceánem.*“³⁸⁰ Představoval myšlenku souboje ideologií Východu a Západu mírovou cestou, pomocí diskuse. Vykrešoval přitom socialistickou část světa jako tu rozumnější, která se chce za každou cenu vyhnout dalšímu ozbrojenému konfliktu.

9.5 Poslání novinářů na jejich cestě k tiskovému zákonu (1963-1966)

Novináři a jejich organizace se v letech 1963 a 1967 ocitli mezi povinností reagovat na závěry XII. sjezdu KSČ a přípravou vlastního V. sjezdu. Z politického hlediska bylo posláním novinářů zejména propagovat socialistické hospodářství a zaměřit se na dorůstající mládež, která z dětí v době únorového převratu dorůstala ve voliče.³⁸¹ Přibývalo tak více osob, které dosud nevyslovily podporu KSČ a celému režimu, a které bylo nutné přesvědčovat. Z hlediska mediálního provozu byl v tomto období nejzásadnější připravovaný tiskový zákon, který v roce 1966 vedl ke vzniku Ústřední publikační služby a tedy oficiálního cenzurního orgánu.

9.5.1 Novináři ve stínu XII. sjezdu KSČ

Poslání novinářů od roku 1963 určovaly zejména stanovy XII. sjezdu KSČ, který časopis označoval za největší událost předchozího roku. Mezi první sjezdové závěry, které časopis publikoval, patřila nutnost zapojit co nejširší část veřejnosti do tvorby obsahu novin, rozhlasu a televize a boj proti byrokracii, lhostejnosti a dogmatismu.³⁸² Čestmír Císař, nyní již ve funkci tajemníka ÚV KSČ, jako hlavní body sjezdu viděl dva úkoly: rozvoj ekonomiky a rozmach socialistické ideologie. S tím, že žurnalistika je prostředníkem, který umožňuje šířit politiku strany k jednotlivým občanům.³⁸³

³⁸⁰ KOUCKÝ Vladimír. Tisk, rozhlas a televize – účinný pomocník strany při dovršování socialistické výstavby. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 10, s. 295.

³⁸¹ Propaganda se na mládež a děti zaměřovala již od roku 1948. Po Únoru se v knihách a časopisech objevovala ideologicky motivovaná témata. V dubnu roku 1949 vzniklo centralizované Státní nakladatelství dětské knihy. FORMÁNKOVÁ Pavlína. Propaganda pro nejmenší. Dětská literatura ve službách komunistických idejí. *Dějiny a současnost*. 29, č. 1, (2007,) s. 17.

³⁸² VENCOVSKÝ Jan. První myšlenky po XII. sjezdu. *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 1, s. 1-2. Zde již mimo jiné vidíme, že jsou vyjmenovány všechny mediální typy.

³⁸³ CÍSAŘ Čestmír. Tisk rozhlas a televize. Každodenní bojovník za další rozvoj socialistické společnosti. *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 5-6, s. 141. Podle něj se v médiích neobjevovaly názory, které by byly

Přesvědčování občanů o socialismu však nebylo stále dokonáno, Jiří Pelikán, tehdejší ředitel Československé televize, dokonce upozorňoval, že se jedná o nekonečný proces spočívající v opakovaném vysvětlování nových problémů, které socialismus přinášel: „Dále jsme se často domnívali, že lidé jsou pro socialismus už jednou získáni. Avšak zkušenost nám ukazuje, že lidi je neustále potřeba pro socialismus získávat, osvětlovat jim nové problémy, neustále je potřeba bojovat o jejich důvěru. (...) Musíme se bránit cizí buržoazní ideologii, která k nám bude pronikat různými kanály, ale hlavně je třeba informovat co nejlépe naše lidi, aby mohli čelit lži nepřátel znalostí fakt.“³⁸⁴

Propaganda se sice v médiích objevovala, ale nebyla podle Československého novináře dostatečná. Jako jedna z příčin byla označena její nárazovitost. Namísto dlouhodobého působení se objevovaly velmi intenzivní krátkodobé kampaně, které podle autorů svým rozsahem působily až kontraproduktivně, jelikož byly natolik přehnané, až čtenáře odrazovaly.³⁸⁵

Pro socialismus nebyl podle novinářské organizace prospěšný ani obraz kapitalismu konstruovaný novináři. Vyčítala jim, že prezentují nekriticky jeho zboží, módu, kulturu a celkově životní styl, aniž by se zaměřili na jejich ideologický výklad. Hlavním problémem spočíval podle svazu v absenci prezentace třídní společnosti, vykořisťování dělníků a vysoké monopolizace. Logicky tak vznikal příliš pozitivní obraz západních zemí, vedle kterých Československo nemohlo obstát, a socialismus tím byl nepřímo podrýván.

Současně byla údajně média bohatá na informace o hospodaření kapitalistických států, jeden z článků³⁸⁶ uvádí, že se jednalo až o 90 procent zahraničních ekonomických informací v nabídce ČTK. Naopak zpravodajství o ekonomice socialistických zemí bylo označované za nezajímavé, zatížené budovatelským patosem, který čtenáře odrazoval. Paradoxně se tak sám systém dostal do situace, kdy objektivněji a zajímavěji psal o zemích, které se snažil očernit, protože tyto články nedoplňoval neatraktivním ideologickým patosem.

nepřátelské vůči socialismu, ale pouze „pomýlené a nesprávné“. Zastával se zásahů a kritiky vůči takovému obsahu ze strany KSČ. „Kritizování v tom nesmějí spatřovat útok na své právo svobodně vyjadřovat své názory, nějaký návrat k administrativním metodám minulosti či snahu o umlčení, nýbrž oprávněný zásah strany či společnosti proti zkreslení pravdy, proti úzce subjektivním hlediskům, proti jednostrannostem, proti omylům.“ Tamtéž, 142.

³⁸⁴ (Nesignováno). Jak na to? Z diskuse na rozšířeném plénu ÚV našeho svazu. *Československý novinář*. 1964, roč. 16, č. 2, s. 39.

³⁸⁵ Např. SEKERA Jiří. Nová soustava – nová kritéria pro tisk, rozhlas a televizi. *Československý novinář*. 1965, roč. 17, č. 6, s. 189-191.

³⁸⁶ (Nesignováno). Podíl novinářů na přípravě XIII. sjezdu KSČ. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 1, s. 5.

9.5.2 Příprava XIII. sjezdu KSČ a V. sjezdu Svazu československých novinářů

Od počátku roku 1966 se většina úsilí svazu a časopisu *Novinář* zaměřila na přípravu dalších sjezdů. Tématem sjezdu KSČ se mělo stát naplnění čtvrté pětiletky a zaměření na plánovitou, řízenou ekonomiku. Pro novináře to opět znamenalo úkol vše propagovat veřejnosti. Média se tak měla stát tribunou lidu.³⁸⁷ Nebylo přitom nic nového v apelu, aby se média stala platformou pro všechny. Ovšem pokud se toto téma opakovaně vracelo již téměř 20 let a neustále od funkcionářů svazu i strany zaznívalo, že by se novináři měli více snažit o přesvědčení lidí o socialismu, ukazuje to, že k tomu stále nedocházelo.

Sílily snahy přesvědčovat a vychovávat mladší a dorůstající generace. Snaha je poučovat a vychovávat odsuzováním ale vedla spíše k odporu mládeže než k její nápravě a KSČ hrozilo, že postupně začne slábnout její vliv. S tím souvisel zájem mít pro ně vlastní periodikum. Samozřejmě již od doby třetí republiky vycházel deník *Mladá fronta*, podle statistik jej ale nečetli mladí lidé do 26 let, kterým byl určen. Naopak jeho předplatiteli byli čtenáři, kteří s deníkem vyrůstali a zůstali u něj i v dospělosti.³⁸⁸ To neshledával svaz jako žádoucí, protože v deníku byly argumentace a akcent zaměřené na témata vhodná pro jinou věkovou skupinu. Naopak mládež údajně četla noviny rodičů. Propaganda se tak vůbec nepotkávala s tím, na koho cílila, a komunistům se nedařilo naplňovat plány na vytvoření specializovaného trhu tiskovin.

K tezím pro XIII. sjezd KSČ zaujala novinářská organizace samozřejmě kladné stanovisko. Přijala za svůj úkol „*odhalovat a prosazovat směry dalšího vývoje, (...) spoluvytvářet a tlumočit veřejné mínění a zvyšovat jeho úlohu při rozvíjení socialistické demokracie. (...) Neméně důležité bude, aby tisk, rozhlas a televize pomáhaly rozvíjet nové ekonomické myšlení všech našich pracujících, prosazovat skutečně komunistický vztah k práci (...)*“.³⁸⁹ Jeho postoj tak vlastně nepřinesl nic nového, jednalo se o opakování dřívějších závazků poplatných své době a politické moci.

V říjnu pak vyšel již zmíněný tiskový zákon č. 81/1966 Sb. Stejně jako jiné legislativní změny byl novinářům vysvětlen na stránkách časopisu *Novinář*. Přestože šlo o první legalizaci cenzury v Československu, toto slovo se v článku³⁹⁰ vůbec nevyskytlo.

³⁸⁷ ŠEDIVÝ Ilja. Teze k XIII. sjezdu KSČ a noviny. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 1, s. 1-2.

³⁸⁸ DIBLÍK Jaroslav. Nejen o mladých, ale také pro mladé. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 1, s. 6-7.

³⁸⁹ Stanovisko ÚV Svazu čs. novinářů k tezím pro přípravu XIII. sjezdu KSČ. *Novinář*. 18, č. 2, s. 33.

³⁹⁰ RAIS Štefan. Tlačový zákon schválený. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 11, s. 317.

Autorova pozornost se zaměřila na údajnou nápravu poměrů, kterou zákon představoval. Reagoval podle něj na nevyhovující stav, kdy nebyla zabezpečena spolupráce mezi médii a státními orgány, popřípadě organizacemi a vzájemná výměna informací. Také byla odstraněna údajná nejednoznačnost zodpovědnosti za mediální obsahy a došlo ke zvýšení zodpovědnosti šéfredaktora. Naopak měl zákon poprvé umožňovat přístup ke zdrojům informací, aby pro novináře bylo jednodušší naplňovat jejich propagandistické, organizátorské a výchovné úkoly.³⁹¹ Zákon vlastně byl prezentovaný jako garant ochrany občanů a organizací proti zneužívání ústavní svobody projevu.

³⁹¹ Tamtéž.

10. Novinářské vzory

Každá epocha a každý obor má osobnosti, které jsou ostatním dávány za vzor. Pochopitelně se o ustavení výjimečných redaktorů snažila i novinářská organizace. Vzory měly pomáhat ostatním novinářům nastavit novou formu žurnalistiky. Vzhledem k nízkému věku i zkušenostem mnohých redaktorů zejména v prvním sledovaném období byly vzory pro svaz nesmírně důležité. Za celé dvacetiletí se mu však nepodařilo vyprodukovat nové osobnosti hodné následování a svaz se musel odvolávat na předválečné novináře. Novinářské vzory, stejně jako jejich poslání, hodnotíme jako ideologickou kategorii. SČSN si prezentované novináře nevybírala podle jejich žurnalistických kvalit, ale na základě jejich politického profilu a s ohledem na potřeby komunistické ideologie.

10.1 Vzory v době budování nových žurnalistických základů (1949-1955)

V roce 1949 časopis Československý novinář začal vycházet a zcela od začátků vytvářel novou podobu žurnalistiky. Neměl přitom až na pár výjimek novinářů komunistického tisku předválečné doby na co navazovat, musel se tedy hojně obracet pro vzory do zahraničí, a to jak v případě pozitivních vzorů, tak i negativních. Množství žádoucích i odrazujících příkladů v první etapě naší analýzy bylo takové, že nás přimělo rozčlenit je na dvě skupiny, a to na sovětský a kapitalistický tisk.

10.1.1 Sovětské vzory pro československé novináře

Československá média se po roce 1945 odvrátila od své předválečné tradice. Trend nastolený po skončení druhé světové války nabral ještě strmějšího postupu po únoru 1948, kdy bylo nutné přetvořit systém médií podle sovětských vzorů. Potvrzuje to i dochovaný plán časopisu z roku 1953³⁹², z kterého vyplývá, že články měly pracovat s příklady ze sovětského tisku. Je proto zřejmé, že časopis pro novináře vedle zavádění a osvětlování nových postupů také přinášel konkrétní příklady ze sovětských médií a četně prezentoval, proč jsou tyto vzory důležité a hodné následování.

Jelikož Československý novinář prezentoval tehdejší novináře velmi schematicky, využili jsme van Dijkova ideologického čtverce k popisu jejich vzájemných rozdílů. Novináři

³⁹² NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Konkrétní tematický plán na první tři čísla v ročníku 1953 (nedatováno).

východního bloku naplňovali van Dijkovu kategorii MY, byly zdůrazňovány jejich pozitivní vlastnosti a potlačovány vlastnosti negativní.³⁹³ Zatímco novináři v SSSR a v jiných zemích pod jeho vlivem byli vždy prezentováni jako MY (tedy byly u nich zvýznamňovány pozitivní vlastnosti a činy a naopak potlačovány ty negativní), redaktoři v Československu byli ponoukáni k tomu, aby se této skupině svými kvalitami a texty vyrovnali a tudíž lze soudit, že ve zkoumaném období kvality sovětského tisku nedosahovali.

Velkou předností, která byla u sovětského tisku čteně připomínána, byla jeho schopnost naslouchat svým čtenářům a zajímat se o jeho potřeby.³⁹⁴ Noviny SSSR byly prezentovány jako reprezentanti lidu. Velmi častým slovním obratem byla také svoboda tisku, která se objevovala výhradně ve spojení s tiskem sovětským (analogicky kapitalistický tisk byl prezentován vždy jako nesvobodný). Média SSSR a dalších zemí z tzv. východního bloku navíc byla označována za ta, která nemusí lhát či něco zamlčovat svým příjemcům. Při zdůvodňování tohoto tvrzení svaz argumentoval, že „*skutečnost, pravda, je na straně socialistické společnosti, která se jí nemusí bát.*“³⁹⁵ Tím se znovu utvrzovala správnost komunistické ideologie a sami novináři byli manipulováni do přesvědčení, že svým čtenářům sdělují jim pravdu.

Mezi velké vzory této doby patřil Klement Gottwald prezentovaný jako „*první a nejlepší novinář*“,³⁹⁶ ze zahraničních osobností byli nejvíce oslavováni Lenin a Stalin.³⁹⁷ U nich bylo připomínáno, že navzdory své politické dráze se sami cítili být i novináři, publicisty. V obou případech tuto deklaraci doprovázely oslavné přívlastky, příkladem může být text „*Géniové revoluce Lenin a Stalin dovedli používat tisku jako ostré zbraně (...)*“³⁹⁸. Právě tyto dva měli být zakladateli nového, sovětského typu tisku, podle uveřejněných článků „*jediného svobodného tisku*“ a nastavili další kontury novinářství, stejně jako jeho poslání a úkolů.³⁹⁹ Mezi nimi figurovaly na čelních místech podle článků v Československém novináři organizační a agitační funkce. Zatímco tedy dnešním ideálem (liberálních) médií je vyhnout se propagandě

³⁹³ VAN DIJK, Teun. *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE. 1998. 365 s.

³⁹⁴ GREBNĚV, Aleksej. Lenin a tisk. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 4, s. 7.

³⁹⁵ (Nesignováno). Sovětský tisk – náš vzor. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, č. 5-6, s. 67.

³⁹⁶ „*Klement Gottwald je zářivým příkladem revolučního novináře. Revoluční novinář je a musí být především přesvědčeným a důsledným bojovníkem, funkcionářem své strany, který pracuje v tisku a využívá tisku jako účinné zbraně v boji proti starému světu, za nový společenský řád.*“ Dolejší, Vojtěch. Klement Gottwald – vzor revolučního novináře. *Československý novinář*. 1953, č. 3.

³⁹⁷ BARTALOSOVÁ Věra. Ideální podoba novinářského povolání v 50. letech 20. století podle časopisu Československý novinář. In Horáková, Jitka. *Mediální (r)evoluce: Média a kultura v digitální době*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s. 19.

³⁹⁸ KVASNIČKA B. Klement Gottwald, vzor komunistického novináře. *Československý novinář*. 1953, roč. 5, č. 3, s. 94.

³⁹⁹ (Nesignováno). Zaslavkij J. Geniální publicista. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, č. 3, s. 23.

či podezření, že s někým manipulují, v 50. letech byla agitační role hromadných sdělovacích prostředků nejen žádoucí, ale zcela veřejně prezentována a po novinářích explicitně požadována. Stalinovi bylo připisováno také nastavení procesů v rámci redakce.⁴⁰⁰ Oba vládci SSSR byli prezentováni jako významní odborníci ve vícero oblastech než jen v žurnalistice. Propaganda je označovala za zakladatele či inovátory i v dalších odvětvích.

Podobné prezentace jako Lenin a Stalin se dočkali i čelní političtí představitelé Československa, zejména již zmíněný Klement Gottwald. Zatímco Lenin a Stalin byli nejlepšími a největšími novináři SSSR, československý prezident byl označován za největšího a nejlepšího redaktora Československa.⁴⁰¹ Z jeho novinářských kvalit Československý novinář nejvíce připomínal srozumitelnost jeho článků při zachování vysoké ideovosti, bojovnosti, pravdivosti a jednoduchosti. Výběr de facto opakoval vlastnosti, které byly zdůrazňovány i u dalších vzorů. Je zřejmé, co tedy bylo pro novinářskou organizace důležité: ideologické působení na čtenáře a srozumitelnost textů, protože byly určeny zejména pro manuálně pracující čtenáře, u kterých je potřeba zaměřit se na jednoduchost sdělení.

Výběru Lenina, Stalina či Gottwalda jistě nahrávalo to, že oba představitelé SSSR do novin přispívali, Lenin sám v mládí vydával časopis Jiskra a stejně jako Gottwald dokonce jako novinář působil. Jistě se zde odrážel také utvářený kult osobnosti a nutnost představit socialismus, nový typ společnosti a žurnalistiky. U vedoucích představitelů těchto změn bylo nutné také zdůraznit, že o tyto změny usilovali již v době, kdy jim v tom tehdejší společnost bránila, kdy bylo nutné teprve začít třídní boj, na kterém nová ideologie byla postavená. Časopis neopomíjel také připomínat, jaké oběti v tomto boji komunističtí politici podstoupili. Další vysvětlení výběru nenovinářských vzorů lze nalézt v knize Sedmá velmoc: *„Zásada >nepotřebujeme novinářské osobnosti<, opírající se o skutečnost, že v celém politickém životě existovala jen jedna autoritativní politická osobnost, vedla k rozbuzení novinářské anonymity.“*⁴⁰²

Tuzemskými vzory pro tehdejší novináře mimo řady politiků měli být redaktoři a média doby národního obrození, které bylo prezentováno také jako období vzniku prvních dělnických

⁴⁰⁰ „(...)byla právě radě generalissima J. V. Stalina, která jim pomohla změnit organizaci redakční práce taj, aby byla ještě lepší. Je to další doklad toho, že není oboru v sovětském životě, který by nebyl ozáren velkým géniem generalissima J. V. Stalina.“ TECHNIK Ladislav. Poznátky o sovětském tisku. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 1, s. 6.

⁴⁰¹ Např. „(...) Rudého práva, do něhož náš nejvýznamnější novinář Klement Gottwald psal zásadní články, určující linii komunistické strany v jejím boji (...).“ DOLEJŠÍ Vojtěch. Projev předsedy Svazu Čs. Novináře s. Vojtěch Dolejší. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 8-9, s. 2.

⁴⁰² BUDÍN, Stanislav. *Sedmá velmoc*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 147.

titulů.⁴⁰³ Mezi velké ikony tak podle Československého novináře patřil i Jan Neruda, u kterého byly vyzdvihovány jeho bojovnost a čestnost⁴⁰⁴ nebo Karel Havlíček Borovský.⁴⁰⁵ Velký význam byl připisován také Janu Švermovi, dřívějšímu šéfredaktorovi Rudého práva. „*Chceme proto navazovat na vlastní národně výchovnou a národně organizační tradici tisku, jak ji příkladně ztělesňoval Karel Havlíček Borovský a na třídně bojovnou, organizační a vychovatelskou tradici uvědomělého tisku dělnického, symbolizovanou tak výrazně velkými postavami novinářů – bojovníků; Janem Švermou a Juliem Fučíkem. Navazující na tyto nejlepší novinářské tradice národní, budeme se však neméně horlivě učit u novinářů země vítězného socialismu, u novinářů sovětských.*“⁴⁰⁶

Prezentování Švermy jako vzoru bylo zřejmě výhodné, jelikož se nedožil konce druhé světové války a tudíž nehrozilo, že by se později zdiskreditoval, či by se jej sama komunistická strana rozhodla očernit a označit za nepřítele, což potkalo třeba Rudolfa Slánského. Dalšími předkládanými vzory, byť v menší míře, byli Eduard Urx, Kurt Konrád, Stanislav Brunclík, Jan Krejčí, Václav Sinkule, František Křížek, Václav Křen, Vratislav Santroch. Jednalo se vždy o komunistické novináře, mnohdy odbojáře, popravené za války nacisty. U těchto autorů bylo podstatné jejich tematizování coby obětí, které se potýkaly s útlakem, nepochopením, překážkami ze strany vládnoucího establishmentu a vězněním, mnohdy pro svá přesvědčení.

Vůbec největším vzorem první poloviny 50. let byl Julius Fučík. Silným motivem pro použití Fučíka jako ikony komunistického tisku bylo jeho věznění a poprava nacisty, ale i věznění během první republiky⁴⁰⁷ samotným československým zřízením. Osud Fučíka tak do značné míry kopíroval postavení Rudého práva v meziválečné době. Spisovatel a novinář Fučík byl pro KSČ i samotný svaz ideálním prototypem oběti a mučedníka.⁴⁰⁸ „*Pronásledován, tupen, vysmíván, ožebračován, často i nepochopen – to byl i Fučíkův denní chléb.*“

⁴⁰³ Nedvěd Antonín. Demokratická tradice, současné pokroky i slabiny našeho tisku. *Československý novinář*. 1949. roč. 1, č. 8-9, s. 1-2.

⁴⁰⁴ (Nesignováno). K práci Jana Nerudy – novináře. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 5, s. 2.

⁴⁰⁵ U Havlíčka byl komunistickou literaturou vyzdvihován i osud, který velmi připomínal Julia Fučíka: „*Karel Havlíček Borovský patří k nejvýznamnějším osobnostem českého národního obrození. Poutá především svým tragickým osudem. Za své politické vystupování byl pronásledován a soudně stíhán, nakonec zatčen a deportován do vyhnanství, kde smrtelně onemocněl. Do vlasti se vrátil umřít.*“ BERÁNKOVÁ, Milena. *Karel Havlíček Borovský*. Praha: Horizont, 1973. s. 5. V ukázce vidíme, že Havlíkův osud byl částečně poupraven, aby lépe zapadl do jeho prezentace coby politického mučedníka.

⁴⁰⁶ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948. Tužkou byl do rezoluce vepsán za Karla Havlíčka Borovského i Ludovít Štúr, Slovensko se zřejmě potýkalo s ještě větší nouzí o vzory komunistických novinářů než Česko.

⁴⁰⁷ Opět tak narážíme na odsouzení první republiky a jejího politického fungování.

⁴⁰⁸ BARTALOSOVÁ Věra. Ideální podoba novinářského povolání v 50. letech 20. století podle časopisu *Československý novinář*. In Horáková, J. Mediální (r)evoluce: *Média a kultura v digitální době*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s. 6-24.

Např. Vojtěch Dolejší jej označil za „*vášnivého bojovníka za štěstí*“⁴⁰⁹, který navíc za Gottwaldem vybudovaný socialismus „*položil svůj nadějný život*“.⁴¹⁰ Vedle prezentace coby oběti docházelo u Fučíka i k tematizaci jeho bojovnosti (zejména proti kapitalismu a ve prospěch socialistické společnosti), spravedlnost, faktičnost, přesvědčovací schopnosti a výchovnost jeho článků a láska k dělnického lidu.

Výběr předkládaných novinářských osobností pravděpodobně velmi poznamenala jistá nouze ve výběru. V 50. letech 20. století do rozhodování musel vstupovat i fakt, že nebylo příliš komunistických novinářů, jelikož se žurnalistika nového typu teprve utvářela a mnoho redaktorů se jí dříve nevěnovalo. Naopak po čistkách po skončení II. světové války bylo nutné redakce znovu obsadit. Velká exponovanost Fučíka a dalších tak zřejmě odrážel nouzi o výrazné a slavné vzory, které se měly objevit mezi novými novináři a bylo nutné je teprve vychovat.

Někteří přispěvatelé Československého novináře se nezaměřili na novináře, ale na práci konkrétních novin. Vzorovými redakcemi byly například Komsomolská pravda⁴¹¹, TASS nebo Pravda. Redaktoři se chtěli a měli inspirovat ve výběru témat, způsobu jejich zpracování či sestavováním plánů. Mezi československými sdělovacími prostředky jednoznačně dominovalo jako vzor Rudé právo. Deník byl prezentovaný jako ohrožení zájmů prvorepublikového systému, za což byl tehdy také perzekuován. „*Lidé věděli, že Rudé právo píše pravdu, že jim ukazuje jediné správnou cestu k osvobození. Nevěřili vynucovaným tiskovým zprávám, které Rudému právu posílali zrádci Rudolf Beran, Jan Baťa, pravicoví sociální demokraté a jiní nepřátelé pracujících.*“⁴¹²

10.1.2 Kapitalistický, západní a měšťácký tisk jako nepřítel sovětských novin

„*Vážíme si my i novináři především jednoho, že naše řady se zbavují postupně starých skrupulí a plísni, a že vyrůstáme.*“⁴¹³

⁴⁰⁹ DOLEJŠÍ Vojtěch. Náš příklad a vzor. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 5, s. 1.

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ HAMŠÍK Dušan. Čerpáme ze zkušeností Komsomolské pravdy. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 6, s. 20.

⁴¹² DOLEJŠÍ Vojtěch. Projev předsedy Svazu Čs. Novináře s. Vojtěcha Dolejšího. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, roč. 8-9, s. 4.

⁴¹³ SIMANDL Alois. Kolik jsme dlužni. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 7, s. 4.

Stejně jako bylo pro vybudování žurnalistiky nového typu nezbytné nastavit zcela nové pozitivní vzory a představit postupy práce a osobnosti sovětské novinářiny, pociťoval svaz již na svém sjezdu v roce 1948 potřebu vymezit se proti žurnalistice, která existovala v Československu před II. světovou válkou a proti médiím, které byly vydávány v liberálních a demokratických státech.⁴¹⁴

Je pochopitelné, že nejvíce odsuzujících článků se objevovalo hned z počátku komunistické vlády, kdy bylo nutné odsoudit předchozí období a dřívější mediální systém. Novinářská organizace potřebovala vytvořit negativní obraz nesovětských médií.⁴¹⁵ V případě tisku západních mocností byly uplatňovány stejné argumentační postupy, jaké se používaly při tvorbě mediálního obrazu západních mocností jako takových.⁴¹⁶ To dokazuje, že se jednalo o plánovanou strategii prostupující do všech oblastí. Z československých dějin se časopis zaměřil zejména na období první republiky a osobnosti jako byli Ferdinand Peroutka, bulvární tisk Jiřího Stříbrného a celý systém stranického tisku, ve kterém pociťoval jistou ukřivděnost deník Rudé právo.⁴¹⁷ Odsuzování buržoazního tisku a kapitalistických novinářů přitom vycházelo přímo z rezoluce I. sjezdu novinářů: „*Musíme odstraňovat všechny projevy úpadkového a protilidového buržoazního novinářství, které otravovalo a zamořovalo náš národní život již před dosažením národní svobody v roce 1918 a ještě nebezpečněji v době první republiky, druhé republiky a okupace.*“⁴¹⁸ Podle ideologického čtverce van Dijka tento typ

⁴¹⁴ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

⁴¹⁵ Trend započal již po II. světové válce. Již v roce 1947 se Karel František Zieris snažil vykreslit americké novináře skrze jejich nevhodné chování a absenci zásad: „A o to právě novinářům šlo, neboť, redaktor v listech, honících se jen za senzacemi, klesal vlastně na úroveň amerického reportéra, známého to typu z amerických detektivních románů a hlavně z filmů. Je to typ tak vyhraněný, že už svým zjevem je přímo protivný. V amerických filmech se nám zjevovali špehující reportéři jako typ lidí neslušných a často všeho schopných (mimochodem řečeno, soustavně mají klobouk na hlavě, sedají si jenom na stůl, na stůl skládají také zásadně své nohy, většinu času věnují pouze žvýkání gumy a působí dojmem daleko horším, než nejnižší kategorie pomocníků americké kriminální služby).“ ZIERIS, Karel František. *Nové základy českého periodického tisku*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1947. s. 7.

⁴¹⁶ Poválečné trendy v popisování západních mocností analyzoval Martin Groman na příkladu tvorby Stanislava Budína o Americe: „*Ze Simoneho výpadů proti Budínově knize o Americe můžeme definovat základní trendy soudobé komunistické ideologie v pohledu na americké realie. Autoři píšící o této mocnosti měli napříště usilovat o popis Ameriky v kontrastu se Sovětským svazem a odkazovat na materiály sovětských autorit. Mají tedy hledat v americké realitě levicové proudy, jinak mají být spojené státy ukázány coby oponent Moskvy a v době počínající studené války jako podporovatel snah o další světový ozbrojený konflikt.*“ GROMAN Martin. *Obraz USA po druhé světové válce v komunistické propagandě na příkladu publicistiky Stanislava Budína*. In: KONČELÍK, Jakub, Barbara KÖPPOVÁ, Irena PRÁZOVÁ a Jiří VYKOUKAL. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii: Média, Teritoriální studia*. Praha: Matfyzpress, 2004, s. 149.

⁴¹⁷ „*[Tehdejší] Čtenáři novin, to byli především čtenáři časopisů Melantrichu a několik dalších měšťáckých vydavatelství Národní politiky, Poledního listu, Lidových novin, Večera. Tyto listy získávaly čtenáře tím, že se jim předkládaly senzační události, široce popisovaly sportovní utkání a pěstovaly provincialismus a lokální šovinismus.*“ DOLEJŠÍ Vojtěch. K některým otázkám našeho tisku. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 1-2, s. 4.

⁴¹⁸ NA, Fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

žurnalistiky jednoznačně spadal do kategorie ONI. Byly zvýrazňovány jeho negativní rysy a potlačovány ty pozitivní. Navíc charakteristiky novin, které dříve byly chápány jako pozitivní, byly zkorumpovány a devalvovány a po roce 1948 začaly být prezentovány dehonestáčně, jako vlastnosti negativní.

Analyzované texty dělily kapitalistické novináře do dvou skupin. První skupinu představovali redaktoři, kteří byli zneužíváni svými zaměstnavateli k tomu, aby propagovali cíle svých zaměstnavatelů. Druhou tvořili bezpátevní novináři, kterým poměry v západním tisku vyhovovaly, protože nechtěli plnit žádné vyšší poslání a jen za peníze prodávali své schopnosti nadřizovaným.⁴¹⁹

Z prezentace novináře-oběti dostáváme obraz všech nedostatků kapitalistického tisku, které tyto redaktory údajně sužovali. Českoslovenští redaktoři při přečtení těchto článků museli nabývat dojmu, že v těchto podmínkách pracovat nechtějí. Hlavním výhradou vůči vydavatelům a šéfredaktorům kapitalistického tisku vycházela z marxistické kritiky vykořisťování dělníků, kterými v tomto případě byli novináři.⁴²⁰ Těmto redaktorům nebylo podle svazu umožněno sloužit zájmům společnosti a čtenářů, jejich texty byly cenzurovány. Texty pracovaly s přesvědčením, že sami novináři měli vnitřní potřebu sloužit lidu a kapitalisté jim v tom brání. Novináři pak byli nuceni pracovat proti svému svědomí a v rozporu se svými zásadami.

Naopak novináři, kterým kapitalistický tisk a jeho poměry vyhovovaly, své čtenáře podváděli, uváděli v omyl a manipulovali jimi.⁴²¹ Zde můžeme vidět jistou ironii, jelikož je prokázáno, že komunistický tisk používal tytéž praktiky. Zástupci této skupiny bývali označováni jako „váleční štváči“⁴²² a „bezpátevní profesionálové“, kteří prodávali své schopnosti tomu, kdo nabídne nejvyšší plat. Slovo „profesionál“ bylo v člancích prezentováno

⁴¹⁹ Téma odsouzení kapitalistických vydavatelství se samozřejmě objevovalo i v dobové publicistice: „*Stane se dokonce někdy, že se uveřejní i článek novináře, který prosazuje něco docela jiného, než redakce listu. Ale to se dělá jen proto, aby se vyvolal dojem nestrannosti.*“ BUDÍN, Stanislav a Adolf HOFFMEISTER. *USA: portrét národa*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1948, s. 150. I když tedy byly nalezeny argumenty, které neodpovídaly komunistické rétorice, byly těmito výroky snižovány.

⁴²⁰ Tažení proti kapitalistickým státům se projevovalo na všech úrovních. V ČTK probíhala důsledná kontrola zpráv přijímaných z kapitalistických zemí, naopak zprávám ze socialistických států byla věnována minimální kontrola (s výjimkou Maďarska a Polska po XX. sjezdu KSSS). TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 38.

⁴²¹ „*Hluboký revoluční přerod naší společnosti nevyhnutelně vedl i k revoluci v našem tisku. Nastal definitivní konec minulosti, kdy čtenář byl vlastně obětí tisku, kdy úkolem tisku bylo dezinformovat, desorganizovat a ohlupovat čtenáře, tak jak toho vládnoucí kapitalistická třída potřebovala.*“ (Nesignováno). Ke stylu naší práce. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, č. 1-2, s. 3-4.

⁴²² Např. „*V kapitalistickém světě šíří prodejní novináři ve službách imperialistů v tisku válečnou propagandu a štvou do nové války.*“ DOLEJŠÍ Vojtěch. Mobilizovat do boje za mír – přední úkol našeho tisku. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 2, s. 17-18.

s negativním zabarvením, jelikož sloužilo k označení prodejného pracovníka sloužícího zájmům kapitalismu a udržení statu quo.⁴²³ Naopak v dnešní době je stejné slovo prezentováno jako pozitivní vlastnost zaměstnance.⁴²⁴

Bezzásadovost podle svazu umožňovala těmto novinářům měnit redakce a tedy i vydavatele, kterým slouží, aniž by to nějak ovlivnilo jejich psaní. Například publicistické články tak u těchto novinářů mohly mít rozdílné argumenty k téže záležitosti podle toho, jak novinář „převlékal kabát“ a měnil jednotlivé zaměstnavatele. V tom se měl zásadně lišit od socialistického novináře, který je pevný ve svém přesvědčení a chce sloužit především svým čtenářům. Takovému typu kapitalistického novináře také zcela chyběl zájem o styk s masami, znalost jejich problémů i zájem o ně.⁴²⁵

V tomto období docházelo také k silnému a četnému odsuzování bulvárních praktik a senzacechtivosti⁴²⁶ tisku první republiky. Je nutné připomenout, že bulvární média byla omezena již po roce 1945. Tyto senzace, sport a další obsah západního a prvorepublikového tisku byly vysvětlovány jako kouřová clona, která měla čtenáře odvádět od závažných a pro buržoazii nežádoucích témat a sloužila k šíření lží o dělnické třídě, komunismu a SSSR. Takový tisk podle argumentace analyzovaného období odváděl pozornost čtenářů k povrchnímu krimi zpravodajství bez poučení pro společnost a naopak nenaplňoval svůj potenciál podněcování k revoluci a nutnosti svržení kapitalismu. Jako nežádoucí bylo označeno také štvání

⁴²³ „Zásady? Na těch nezáleželo. Majitel a vydavatel určili linii listu a profesionální novináři psali podle toho, kde ten který z nich byl právě zaměstnán. Tomu přizpůsobovali svá přesvědčení i svá pera.“ DOLEJŠÍ Vojtěch. Zlepšit úroveň novinářských kádřů. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 3-4.

⁴²⁴ Tehdy šlo o snahu vyprázdnit význam slova profesionál a nahradit jej jiným, který je ukázán v textu. V současnosti je jedním ze základních rysů srovnávání mediální systémů právě profesionalizace, kterou se rozumí autonomie (autoritou pro novináře jsou sami novináři, nepodléhají kontrole politiků nebo vlastníků), vlastní profesní normy (ty sice SČSN měl, ale byly diktovány KSČ) a orientace na veřejnou službu (tzn. také řídit se etikou veřejné služby). HALLIN, Daniel C. a MANCINI, Paolo. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 61 an.

⁴²⁵ „Mám za to, že čist buržoazní tisk je stejně užitečné jako je užitečné poslouchat vyprávění služebnictva o životě pánů.“ GORKIJ Maxim. O buržoazním tisku. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 9.

⁴²⁶ Např. „Ukázalo se dále, že mladí lidé si část představovali práci v novinách jako rušnou honbu za zajímavostmi a senzacemi (i když ne v špatném smyslu). Zde má stále ještě vliv starý kapitalistický názor na noviny a novináře. Po této stránce přinesla akce (zapojení studentů do tvorby novin, pozn. V. B.) pro mnoho mládežníků – a ti svou zkušenost přenesou i do svého okolí – skutečně >opravený názor< na poslání novin, na práci redaktorů.“ (Nesignováno). Jak vedla mládež brněnské noviny. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 1, s. 10. nebo „Nepochybným kladným výsledkem uplynulého roku je skutečnost, že se náš tisk až na nepatrné výjimky časových výstřelků zbavil buržoazního dědictví honby za novinářskou senzací. To mělo blahodárný vliv i na tvář tisku. Náš tisk se svým zevnějškem uklidnil, stal se soustavnějším a vyrovnanějším, jak si to přál pan prezident.“ NEDVĚD Antonín. Demokratická tradice, současné pokroky i slabiny našeho tisku. *Československý novinář*. 1949, 1, roč. 8-9, s. 1-3.

a osočování,⁴²⁷ které komunisté hojně a pokrytecky používali, ať už v politických procesech nebo při informování o vesnických boháčích, tzv. kulazích.⁴²⁸ Přesto to byl kapitalistický tisk, který byl ve zkoumaném vzorku nálepkován jako nesvobodný.⁴²⁹

Většina textů nezmiňovala konkrétní novináře, kteří by byli předkládáni jako negativní vzory. V malém procentu případů se poukazovalo na propojení mediálních magnátů s Adolfem Hitlerem,⁴³⁰ zřejmě ve snaze využít silných negativních emocí, které tato postava na počátku 50. let vyvolávala. Existovala však jedna výrazná výjimka, kterou představoval Ferdinand Peroutka.

Peroutka byl pro komunistický tisk symbolem úspěšného žurnalisty první republiky a výrazná osobnost, kterou potřeboval vládnoucí establishment zdiskreditovat. Proto byl opakovaně v Československém novináři zmiňován. Články jej obviňovaly z ješitnosti a nadřazenosti vůči ostatním, což se neslučovalo s komunistickou ideologií. Podle svazu byl Peroutka oním ztělesněním prodejného novináře, který nabízel své služby nejvyšší nabídce, přitom však nedosahoval žádných kvalit a jen kupil fráze ve svých bezzásadových člancích. Jeho cílem podle tvrzení svazu bylo podporovat válku a rozrývat socialistické uspořádání. *„Naši redaktoři se budou muset teprve naučit kritizovat. Ovšem musí to být kritika konstruktivní, která spolu s kladnými výsledky budování upozorňuje i na chyby proto, aby byly odstraněny, nikoli ovšem peroutkovská kritika zlovůle, snažící se rozvracet, zanášet nedůvěru a překážet našemu lidu v cestě k socialismu.“*⁴³¹

V této ukázce jsou přitom zajímavé hned dva momenty. Zaprvé je jedná o jednu z mnoha ukázek toho, kdy se ze slova Peroutka/peroutkovský stává téměř nadávka, zadruhé autorem článku byl sám Rudolf Slánský, který sám přibližně rok po jeho otištění v Československém novináři byl obžalovaný v politickém procesu. Článek jako takový však byl původně sepsán pro Lidové noviny a otištěn již 7. března 1948.

⁴²⁷ „Február 1948 se stal doležitým medznikom aj vo vývoji slovenskej tlače. Odpadlo všetko nezdravé a škodlivé. Z novin vymizly nepekne osobné osočovanie a štvanie.“ FABIAN Juraj. Profil súčasnej slovenskej tlače. Československý novinář. 1949, 1, č. 1, s. 8.

⁴²⁸ Tlak této propagandy vidíme zejména v roce 1953, kdy se přiostrčila rétorika proti nim.

⁴²⁹ Např. „Aby získali důvěru lidových mas svých zemí a lépe je mohli balamutit, šíří imperialisté lživou legendu o >svobodě< tisku a informací v kapitalistických zemích. Vůbec lež o >svobodě< buržoazního tisku patří k nejobvyklejším prostředkům imperialistické propagandy.“ VOLF Adolf. O „svobodě“ zmarshallizovaného tisku. Československý novinář. 1951, roč. 3, č. 6, s. 9.

⁴³⁰ „Kapitalistický tisk je důležitým prostředkem wallstreetských miliardářů – amerických dědiců Hitlera. (...) Samotný >král< žlutáckého tisku USA, závislý fašista a Hitlerův přítel Hearst vlastní 20 listů a 9 časopisů, které představují 20% veškerých nákladů listů USA.“ VOLF Adolf. O „svobodě“ zmarshallizovaného tisku. Československý novinář. 1951, roč. 3, č. 6, s. 8.

⁴³¹ SLÁNSKÝ, Rudolf. O poslání tisku. Československý novinář. 1951, č. 4, str. 3.

Stejně tak se objevilo poněkud násilně jméno Ferdinanda Peroutky v připomínce vraha, s kterým Peroutka pouze sdílel redakci. Nicméně se díky této zmínce bývalý šéfredaktor Přítomnosti dostal do spojitosti s pachatelem závažného trestného činu. „*V měšťáckém tisku mohli působit i lidé nejpochybnějších mravních kvalit, vyděrači a podvodníci. Redaktorem Národních listů byl přece i sňatkový podvodník Michálka, který se spolupracovníkem Ferdinanda Peroutky, Dr Klepetářem, spáchal vraždu na Štrbském Plese.*“⁴³² Vedle uváděných novinářských nekvalit byl Peroutkovi také vyčítán jeho odchod na Západ, jeho novinářské aktivity a zejména psaní proti SSSR a KSČ.⁴³³ Podobný osud posunutí významu ze jména na nadávku potkal Jiřího Stříbrného.⁴³⁴

Odsuzování poměrů celé první republiky obecně bylo velmi častým tématem předsedy svazu Vojtěcha Dolejšího, který se 20. a 30. letům věnoval také ve své literární tvorbě.⁴³⁵ Jeho články či proslovy určené novinářům jen podtrhávaly jeho vyhraněnost a byla z nich cítit msta, ublíženost či závist při vzpomínce na tuto dobu. První republika pro něj byla symbolem kapitalismu, úspěchů stranického tisku, ovšem ne toho komunistického, a senzačnosti a bulváru. Očerňoval zejména Melantrich, nejúspěšnější vydavatelství první republiky.⁴³⁶

10.2 Proměna žurnalistických vzorů po XX. sjezdu KSSS (1956-1957)⁴³⁷

V reakci na závěry XX. sjezdu KSSS se následný sjezd československých novinářů musel věnovat novým tématům. Odsouzení Stalinova kultu osobnosti znemožnilo pokračování v jeho

⁴³² (Nesignováno). Zlepšit úroveň novinářských kádřů. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 3-4.

⁴³³ „*Všichni tito zaprodanci uprchli na západ. Peroutkové, Tigridové, Sychravové, Herbenové (opět vidíme použití jména jako všeobecného a negativního označení, pozn. V. B.) a jak se všichni jmenují, slouží dnes za dolary svým americkým pánům jako úhlavní nepřátelé naší republiky a našeho národa, vyvržení naším lidem a navždy poznamenáni znamením zrady.*“ DOLEJŠÍ Vojtěch. Referát soudruha Vojtěcha Dolejšího. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 7, s. 4.

⁴³⁴ „*Není přece horší nadávky, jakou je možno vrhnout v tvář českému novináři než je stříbrňáctví, symbol prodejného, gangsterského tisku!*“ (Nesignováno). Proti pozůstatkům buržoasní senzačnosti. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, roč. 10-11, s. 14.

⁴³⁵ V oblasti médií šlo především o knihy DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. 1. vyd. Praha, 1963. 552 s. a DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Třicet let bojů za socialismus: (z historie Rudého práva)*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1951. 146 s. a DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Komunistou vždy a všude*. 1. vyd. Praha, 1973.

⁴³⁶ Melantrichu budoval obraz vykořisťovatele novinářů, zejména pokud šlo o elévy. Vyčítal mu jeho finanční zajištění, velkou čtenost, vadilo mu také, jak list psal o SSSR. Náplní Melantrichu podle Dolejšího byly jen skandály: „*Redakce melantrišského tisku se zabývaly plánovitou velkovýrobou a pikanterií, sloužících k maloměšťáckému ohlupování, sexuálního dráždění a morálního kažení jeho čtenářů, a zvláště ovšem mládeže. Z tiskových podnik Melantricha vycházelo politické demoralizování lidí, nebezpečné zejména proto, že melantrišské noviny a časopisy byly šířeny ve velikém počtu výtisků.*“ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 83.

⁴³⁷ Na rozdíl od předchozího období nebylo článků o zahraničních pozitivních a negativních vzorech tolik, aby každému byla věnována zvláštní podkapitola. Lze se domnívat, že to souvisí s tím, že se proměnila agenda svazu a tedy i Československého novináře a tato tematiky ustoupila dalšímu dění. Přesto však tato oblast nezůstala zcela

prezentaci coby vzorového novináře, jak bylo běžné v předcházejících letech. Také při smrti prezidenta Antonína Zápotockého se značně potlačilo zpracování této události ve srovnání se smrtí Gottwalda a Stalina. Postup byl v Československém novináři obdobný, zdůraznila se novinářská práce Zápotockého a vyzdvihly se jeho vlastnosti, které odpovídaly těm, kterých se svaz dožadoval od všech novinářů. Nicméně text již nevyzníval tak oslavně a především byl otištěn pouze jeden.

Sami novináři se doznávali k tomu, že svou činností se na šíření kultu výrazně podíleli. Z agendy časopisu zcela vymizely zmínky o Stalinově publicistické činnosti a přestal být připomínán v rámci výročí spojených s jeho životem. Byla to velká změna zejména v porovnání s rokem 1953. Po jeho smrti totiž časopis s nadsázkou řečeno neinformoval o ničem jiném než o něm, přinášel medailonky o jeho životě, díle, myšlenkách, a to po celý zbytek ročníku. Pokud se od XX. sjezdu KSSS až do konce sledovaného období objevilo jméno tohoto komunistického vůdce, bylo to pouze jako připomínka, že se společnost ke kultu osobnosti nesmí vrátit, případně také při svalování viny za problémy v politice i hospodářství.

V souvislosti s odsouzením kultu osobnosti nebyly kritizovány jen osobnosti jako Stalin, objevily se také nespokojené hlasy na adresu předsedy organizace Vojtěcha Dolejšího. „*Soudruha Dolejšího si vážím jako bojovníka strany, jako zkušeného a vynikajícího novináře, jako dobrého funkcionáře Svazu, který zachránil Svaz před rozpuštěním. To jsou velmi dobré vlastnosti. Často jsem však v předsednictvu měl dojem, že se čeká, co řekne soudruh Dolejší. To bralo iniciativu členům předsednictva. (...) Koncentrování povinnosti na předsedu, ať se to líbí nebo nelíbí, vychází z kultu osobnosti.*“⁴³⁸ Autor poznámky Štefan Sabo⁴³⁹ narážel nejen na kult osobnosti jako takový, ale na často zmiňovanou problematiku samostatnosti novinářů, ke které kult osobnosti a také naprosté poslouchání a čekání na instrukce v předcházejícím období, vedly. Přímočarost uveřejněné poznámky o Dolejším jasně indikuje rozvolnění poměrů v novinářské organizaci v roce 1956. Kritika kultu osobnosti tedy výrazně změnila celou prezentaci novinářských vzorů po roce 1956, jak dosvědčuje nejen utlumení významu Stalina a Lenina ze stránek časopisu, ale i velmi vzácná odvaha kritizovat předsedu novinářské organizace.

upozaděna. Stále fungovala výše uvedená dichotomie Západ vs. Východ a nacházíme projevy ideologického čtverce van Dijka.

⁴³⁸ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 139-140.

⁴³⁹ Jedná se o autora jednoho z diskusních příspěvků, nikoliv o autora celého citovaného článku, který nebyl podepsán.

Vyčnívat nesměly ani žádné jiné osobnosti novinářské obce, zejména pokud se samy údajně provinily proti novému trendu.⁴⁴⁰ Ukazuje se tak, že masovost a nenápadnost byly aktuálním tématem dané doby. Analogicky bylo kritizováno, pokud se novináři sportovních rubrik příliš věnovali jednotlivým (byť úspěšným) sportovcům, údajně na úkor mládežnického sportu jako celku.⁴⁴¹ Tím se však svaz dostával do rozporuplné situace. Nechtěl prezentovat konkrétní osobnosti a připravil se o možnost prezentovat vzory kvalitních sovětských novinářů, jak upozornil další autor v tomtéž článku: „*Bojujeme proti kultu osobnosti, ale ne proti osobnosti. Je třeba, abychom v našich řadách měli osobnosti. V minulých letech byly mezi novináři řídké velké zjevy; čtenáři se tak nemají o koho opírat.*“⁴⁴²

Naopak relativně stabilní zůstala oblast negativních vzorů. Jimi byl stále západní, kapitalistický tisk. Vymizely metafory převlékání kabátu a změn názorů novinářů při přestupech mezi redakcemi, od vykonavatelů této profese se pozornost přesunula k médiím obecně. Bylo jim přisuzováno, že dezinformují své čtenáře nepravdivými články. Navíc se objevovaly zmínky, že publikované nepravdy poškozovaly i československé čtenáře, protože naše redakce přetiskovaly zprávy ze zahraničního, západního tisku a tím sebe i své odběratele vystavovaly zahraniční propagandě.⁴⁴³

Mnohé argumenty proti kapitalistickému tisku se opakovaly už od počátku 50. let. Šlo o důraz na finanční zisk z médií, který se projevoval nejen v názorovém zaprodávání novinářů. Podstatné bylo i nastavování takové mediální agendy, která sloužila zájmům vydavatelů včetně bulvarizace médií. Kritizován byl také hon za rychlostí vydávání textů, což vedlo k nekvalitním a neověřeným až zavádějícím zprávám, aniž by to bylo problematizováno. Pokrytectví novinářské organizace se v člancích projevovalo výčitkami vůči západnímu tisku, že zatajuje některá témata svým čtenářům a naopak zneužívá své moci k tomu, aby se čtenáři manipuloval,

⁴⁴⁰ Např. „*Spisovateli K. J. Benešovi jsme dali 50 Kč. Za článek a přitom nám ještě mnozí soudruzi říkali, že pěstujeme kult osobnosti, protože jini dostávají za články nejvýše 40 Kč.*“ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 140.

⁴⁴¹ Na I. sjezdu československých novinářů bylo vytýkáno, že se sportovní rubriky příliš věnují „*gladiátorské stránce sportu*“. NA, F. ASYN, inv. J. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů. Tím bylo myšleno, že se zaměřuje na jeho komerční stránku a profesionální sportovce, naopak, jak vyplývá i článků v Československém novináři, měl přesunout svou pozornost k výchově směřující k posílení branné schopnosti mládeže.

⁴⁴² (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 138-139.

⁴⁴³ Článek *K některým problémům sportovních rubrik v denním tisku* uvádí dokonce údaj, že 90 % zpráv je převzatých. Číslo se však zřejmě týká jen sportovních rubrik. HLADKÝ Miroslav. K některým problémům sportovních rubrik v denním tisku. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 1, s. 10. Otázkou zůstává, jestli tak vysoký poměr, pokud je pravdivý, nesouvisel s tím, že pro československé novináře bylo obtížné vycestovat na zahraniční sportovní akce. Nicméně v souladu s opakovanými výtkami, že redaktori zprávy ze zahraničí nekomentují a neinterpretují, bylo zřejmě problematické zejména to, že tyto články před vydáním nijak neupravovali.

přestože jsou známy mnohé případy, kdy se to dělo v Československu (např. vykonstruované politické procesy převzaté ze SSSR včetně podrobných plánů na jejich medializaci či zfilmování tzv. číhošťského zázraku). Tisk sovětských zemí však byl vykreslován jako objektivní, který svým čtenářům nic netají.

Velkou kritiku, zejména až v závěru roku 1956, kdy již doznívala povstání v Polsku a v Maďarsku, si vysloužila zahraniční média také za zneužívání slova *nezávislost*. „*Heslo >nezávislosti< je jedno z líbivých hesel, které bylo hozeno mezi novináře z řad nepřátel. Netřeba opakovat známé věci, že >nezávislost< nikdy neexistovala a že naopak pod rouškou >nezávislosti< se vždy skrývaly reakční proudy, které byly až příliš závislé na finančním kapitálu, na kapitalistické oligarchii.*“⁴⁴⁴ Hlavní výhrada vůči tomuto slovu tedy spočívala v jeho údajném pokrytectví, protože kapitalistický tisk nemohl být nezávislý, naopak podléhal finančním zájmům svých vlastníků a byl přesným opakem sovětského tisku, který sloužil lidu. A právě v tom měla spočívat obrana a vymezování se československých novinářů. V jejich dobrovolném rozhodnutí sloužit svým čtenářům a šířit myšlenky socialismu, tedy odevzdat se vznešenému cíli. Stejně jako v případě slova „profesionál“ tak docházelo k pokřivení významu a náplně slova.

Pozitivní zmínky o západním tisku bylo možné nalézt v závěru roku 1956, kdy generální tajemník mezinárodní organizace novinářů otiskl text *Myšlenka jednoty novinářů se šíří*.⁴⁴⁵ V něm se pochvalně zmiňoval o rozšiřující se mezinárodní spolupráci novinářů, která měla pomoci odstranit politické napětí. Jako příklady této spolupráce uváděl zejména výměnné zahraniční cesty a mezinárodní setkání novinářů, kde si „*poprvé podali ruce novináři Východu a Západu*“ a projednali v přátelském duchu problémy žurnalistiky a jejich práce. Od tohoto setkání si autor sliboval mimo jiné i ukončení studené války a jejích projevů v médiích.⁴⁴⁶

Poslední, a v tomto období spíše méně výraznou oblastí, vůči které se Československý novinář v textech vymezoval, byla minulost a dřívější poměry v tisku. Naopak rok 1945 a ty následné byly oslavovány jako velké vítězství pro žurnalistiku. Mezi prvními příklady tohoto vítězství byla pravomoc svazové organizace vyloučit ze svých řad kolaboranty a zavedení povinného členství ve svazu, které se promítlo i do podoby zákona o postavení redaktorů

⁴⁴⁴ STIBOŘÍK Vladimír. Novinář? Co je to? *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 214-216.

⁴⁴⁵ KNOBLOCH, Jaroslav. *Myšlenka jednoty novinářů se šíří*. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 12, s. 341-342.

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 341.

a o Svazech novinářů⁴⁴⁷. Následně byl adorován také boj svazu s reakcí v roce 1948, při kterém byl označen za zrádce například Pavel Tigrid. U něj a dalších členů vyloučených v roce 1948 bylo Vojtěchem Dolejším zdůrazněno, že se jejich morální profil naplno projevil, když většina z nich začala pracovat „v nepřátelských službách v cizině“⁴⁴⁸.

Vedle západního tisku a odstrašujících příkladů se samozřejmě v médiích objevovaly informace i ze socialistických zemí, ale československý tisk si již dokázal utvořit vlastní informační síť a nebyl tolik závislý na překladech článků z TASSu a dalších zdrojů. „(...) již přestává pomalu platit mezi zahraničními politickými redaktory okřídlené >Dočkej času, jako četka TASSu< a že se nám stále ve větším množství objevují původní zprávy ČTK.“⁴⁴⁹ Souvisí to zřejmě i s výše zmíněnou emancipací novin a uvědoměním si, že zprávy psané v zahraničí pro čtenáře žijícího v jiném kontextu nestačí jen překládat. Navíc to značilo také větší aktivitu ze strany médií, pokud si dokáží zajistit vlastní informace, namísto dosavadní pasivity a čekání na pokyny.

Stejně jako vymizela kritika kultu Stalina a redaktorů kapitalistického tisku, která se přesunula ke kritice západního mediálního systému jako takového, ubylo v Československém novinářství adorování ruských novinářů a vzorem se stala sovětská média jako celek. V člancích byla pozitivně prezentována jejich systematickostí spočívající nejen v tom, že všechny oblasti mají vedle hlavních deníků také regionální tisk, ale také způsob, jak celá mediální agenda společně pracovala na stejném cíli. Média se přibližovala svým čtenářům prostřednictvím systému, kdy ústřední tisk nastínil hlavní kontury a linii politického dění celostátně, ovšem byly to právě regiony, které tato témata měly rozpracovávat a doplňovat je o příklady z dané oblasti.

Důvodem samozřejmě nebylo pouze posilování vztahu mezi čtenářem a novinami, ale z toho plynoucí větší agitační a propagandistický potenciál. Společně s tím tak i novinářská organizace v Československém novinářství vyzývala k rozšiřování lokálního tisku. Kritické ohlasy, že tím docházelo k duplikování témat a plýtvání stále nedostatkovým papírem, nebyly v časopise publikovány, ale rovnou se vůči nim články vymezovaly poukazováním, že se nejednalo o konkurenci, ale o doplněk a rozšíření, což spotřebu papíru ospravedlňovalo. Navíc na tomto tématu měli autoři článků možnost prezentovat sovětský tisk jako velmi samostatný,

⁴⁴⁷ Zákon č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a o Svazech novinářů.

⁴⁴⁸ DOLEJŠÍ, Vojtěch. Nad novými stanovami našeho Svazu. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 12, s. 347.

⁴⁴⁹ STRAKOVÁ, A, JANÁČEK, V. Několik poznámek k zahraničnímu zpravodajství ČTK. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, s. 75. V této ukázce vidíme, že uvedený dobový bonmot se ani v 50. letech nešířil jen ústním podáním, ale byl reflektovaný také v oficiálním časopise novinářů.

protože si mohl sám určovat, co převezme z hlavních novin a jak to zpracuje pro své lokální poměry. V této oblasti Československo mělo mít co dohánět, jelikož takto propracovanou strukturu tisku údajně nemělo.

10.3 „Normalizace“ po událostech v roce 1956 a ohlížení za minulostí (1958-1962)

Také na konci 50. let se v Československém novináři objevovaly články, které reflektovaly minulost a zejména dobu první republiky. Tomuto tématu se nejvíce věnoval předseda svazu Vojtěch Dolejší, který se s opětovným utužením politických poměrů dočkal i znovuupevnění svého postavení. Často používal srovnání s buržoazním tiskem, aby zvýraznil výhody tisku socialistického. V roce 1958, kdy došlo ke zrušení povinného členství, se ohlédl nad vývojem počtu novinářů v Československu a nad jejich obměnou. V článku *80 % novinářů přišlo do tisku po Únoru*⁴⁵⁰ uváděl, že od nástupu KSČ k moci se počet redaktorů zdvojnásobil, což samo o sobě viděl jako pozitivní jev. Pouze pětina novinářské obce však tím pádem pokračovala ve své práci po převratu. Zbytek tvořili relativně noví novináři, kteří měli maximálně desetiletou praxi, mnohem častěji však ještě kratší. Jejich zkušenosti a kvalita tedy pochopitelně nedosahovaly úrovně požadované KSČ.

Dolejší se snažil vysvětlit, jak došlo k tak velkému odchodu zkušeným redaktorů z novinářské organizace. Zdůvodňoval to jednak v malém množství úmrtími a vyloučeními v roce 1948, které prezentoval kladně. Ve větší míře ale za výrazným poklesem podle něj stály odchody redaktorů do jiných profesí, které s žurnalistikou nesouvisely. Tyto přesuny ale nijak více nerozebíral. Zcela tak opominul reflektovat možnost, že redaktoři odcházeli na protest proti novým poměrům ve sdělovacích prostředcích. Dalším důležitým zjištěním v článku Dolejšího článku je skutečnost, že i samotný svaz byl znepokojený nízkým zastoupením zkušených redaktorů.

Nebyli zmíněni žádní konkrétní lidé, jejichž odchod by znamenal pro žurnalistiku ztrátu, což patřilo k běžné praxi komunistického režimu – nezmiňovat ty, kteří se opovážili projevit nesouhlas.⁴⁵¹ Dolejší ale upozorňoval, že tím pádem jsou redakce plné novinářů, kteří ještě nemají dostatek zkušeností a pokud nějaké nabrali, byly spíše typu řemeslného, ale v oblasti

⁴⁵⁰ DOLEJŠÍ Vojtěch. 80 % novinářů přišlo do tisku po Únoru. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 1, s. 15-16.

⁴⁵¹ Stejně tak byli například zakazováni autoři, kteří nesouhlasili s režimem či odešli do exilu, filmy s exulanty pak končily tzv. v trezorech.

ideologického boje byli teprve začátečníky. „Někteří z těchto soudruhů nepoznali předúnorové boje – alespoň se jich činně neúčastnili v tisku – neučili se bojovat za politiku strany v ostrých polemických srážkách, přišli do tisku až po Únoru, po vítězství pracujících nad reakcí. Není pochyb o tom, že některé nedostatky našeho tisku spočívají i v tomto složení našich redakcí.“⁴⁵²

Narážíme tedy na další připomínku, že nejlepším novináři byli ti z doby první republiky, kdy komunistický tisk teprve získával své místo na trhu a kdy redaktori pracovali často bez nároku na odměny. Také čelili cenzuře, mnohdy si prošli ilegalitou a perzekucemi a byli tedy jakýmisi mučedníky komunistického tisku. Avšak vzhledem k tomu, že v počátcích často vstupovali do debat s novináři tisku jiných stran, získávali argumentační schopnosti. Ve prospěch komunistického tisku a zejména Rudého práva byl použit i argument, že jako jediný prošel historickou zkouškou a setrval až do tehdejší současnosti.⁴⁵³ Jednalo se však o argument velmi zavádějící s ohledem na to, že o ukončení či setrvání listu rozhodovala právě KSČ.

Nadšení z počátku 50. let, kdy byly oslavovány provedené čistky v redakcích a nastoupení nových redaktorů, kteří si s sebou nenesou nežádoucí návyky z prvorepublikových poměrů, tak opadalo. Mladí lidé a méně zkušení redaktori sice byli snadno tvarovatelní a bylo lehčí je přesvědčit o politickém směřování KSČ. Avšak takoví redaktori neměli životní zkušenosti k tomu, aby se dokázali vcítit do rozmanité skladby čtenářů, které měli pro tuto politiku získat také. Pro dvacetiletého novináře bylo jen obtížné přesvědčit sedláka, aby odevzdal majetek, který jeho rodina desítky let zvelebovala. Přitom propagace vstupu do JZD byla jedním z hlavních úkolů novinářů.⁴⁵⁴

V novinářích byl také posilován již dříve představený negativní vzor v podobě kapitalistického tisku. Zatímco v předcházejících letech se psalo hlavně o zaprodávání se novinářů, ministr vnitra Rudolf Barák představil v článku *Poslání čs. tisku a novinářů v boji z dovršení výstavby socialismu*⁴⁵⁵ jiný pohled na údajnou prohnilost západních médií. Tou byla údajná svoboda médií, kterou v kapitalistických státech nespatořoval s poukázáním na to, že je omezená finančními možnostmi potenciálních vydavatelů. Pouze ti, kteří mají dostatečné finanční prostředky, si mohli dovolit založit nové vydavatelství, což umožňovalo šířit své

⁴⁵² Tamtéž, s. 16.

⁴⁵³ KOUCKÝ Vladimír. Projev na zasedání pracovníků tisku 20. září 1958 k novým úspěchům tisku. *Československý novinář*. 1958, 1, č. 10, s. 269.

⁴⁵⁴ Viz 7.1.2.2 Budování socialistické ekonomiky.

⁴⁵⁵ BARÁK Rudolf. Poslání čs. tisku a novinářů v boji z dovršení výstavby socialismu. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 9, s. 241-243.

myšlenky pouze úzkému okruhu osob. Tím se prohlubovaly rozdíly ve společnosti a vznikala nerovnost, jelikož výrazná většina neměla možnost tlumočit své názory, jelikož žádná média neovládala. Současně Barák připomenul, že socialistický tisk tyto problémy nemá, jelikož média slouží lidu.⁴⁵⁶

Byla také vedena štvavá kampaň proti rádiu Svobodná Evropa, která byla označována za „*nástroj studené války*“⁴⁵⁷. Rádio bylo očerňováno informacemi, že jeho vysílání je lživé a má sloužit k zmatení občanů socialistických států, Československý novinář připomínal, že stanici vedl odborník na studenou válku z CIA.⁴⁵⁸ Obdobně byl odsouzen také katolický rozhlas ve Vatikánu, který původně vysílal z jeho prostor od roku 1931.⁴⁵⁹ KSC tak perzekuovala církevní řády a současně mezi novináři konstruovala negativní obraz katolické církve s poukazováním na nepřátelskou kampaň vedenou církví.⁴⁶⁰ Obdobně to fungovalo i v případě rádia Svobodná Evropa a celého kapitalistického tisku, časopis vždy stavěl socialismus do role napadané oběti.⁴⁶¹

Během znovuupevňování pozice SSSR se v Československém novináři samozřejmě objevilo také téma reflexe událostí z roku 1956. Podle argumentace Vojtěcha Dolejšího⁴⁶² bylo celé povstání v Maďarsku způsobeno revizionistickými a především cizími, vpašovanými hesly s pokřiveným významem slov *svoboda tisku*. Musel se však vyrovnat s tím, že posledních deset

⁴⁵⁶ Tamtéž s. 241.

⁴⁵⁷ Např. (Nesignováno). „Modernizace“ – nebo koryta? *Československý novinář*. 1961, roč. 13, č. 1, s. 18.

⁴⁵⁸ Zatímco kampaň proti Svobodné Evropě v Československém novináři pokračovala, činnost rozvědky v jeho redakci se v 60. letech utlumila. Bylo to zapříčiněno neschopností bezpečnostní složek získávat nové agenty, zpřísněním bezpečnostních podmínek v redakci a také neuspořádanými vztahy mezi Československem a SRN, kde redakce sídlila. TOMEK, Prokop. *Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa: "Objekt ALFA"*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, s. 77.

⁴⁵⁹ „Protože s úměrem doby rostlo i vatikánské protikomunistické tažení, nestačily pro náboženský propagační aparát již ani vatikánské prostory, a vysílání bylo přeloženo do Santa Maria di Galeria na okraji Říma.“ (Nesignováno). Požehnaný hlas z éteru. *Československý novinář*. 1961, roč. 13, č. 3, s. 85.

⁴⁶⁰ V rubrikách věnovaných zahraničí se třeba hojně objevovaly informace o tom, jaký mediální vliv katolická církev má. V roce 1962 údajně ovládala: „(...) 30 00 časopisů a 7000 rozhlasových stanic, a že je proto nutné, aby >novináři, rozhlasoví a televizní komentátoři, filmoví herci a provozovatelé, jakož i všechny ostatní osoby pracující se zpravodajskými prostředky, se nevyvíkali morálním zákonům, jimž je podřízeno všechno lidské dění...< tj. věrně sloužit příkazům Vatikánu v jeho reakčních počinech.“ (Nesignováno). Katolický tisk a jeho vliv. *Československý novinář*. 1962, roč. 14, č. 6, s. 155. Zde se také jedná o další ukázkou pokrytectví SČSN.

⁴⁶¹ „U nich (USA, pozn. V. B.) může >svobodně< vycházet a je dokonce i různými způsoby podporován tisk, který štví proti nám a jiným socialistickým zemím, který upírá národům právo na sebeurčení a hlásá další zotročování a vykořisťování národů v dosud závislých zemích. Proto ta různá opatření, jejichž cílem je umlčet demokratický (jako demokratický byl označován ten socialistický, v kapitalistických státech podle tehdejší ideologie demokracie nebyla, pozn. V. B.) tisk v kapitalistických zemích. Proto ty útoky na novináře tohoto tisku, kteří chtějí lidu říct pravdu a ukázat mu, kde je jeho místo v onom velikém dějinném zápase mezi silami míru a silami války, jehož jsme všichni nejen svědky, ale i aktivními účastníky.“ SVOBODA Bohumil E. Podněcovatelé války pošlapávají svobodu tisku. *Československý novinář*. 1961, roč. 13, č. 9, s. 229.

⁴⁶² DOLEJŠÍ Vojtěch. Cílevědomě pracovat pro dovršení výstavby socialismu. *Československý novinář*. 1959, č. 10, s. 303.

let svaz tvrdil, že domnělou svobodou tisku se na Západě myslí zaměření médií na jejich výdělečnou činnost a tisk je nástrojem k ovládnutí pracujících, jelikož taková hesla se během roku 1956 neobjevovala: „*Prozatím nám doporučovali jenom tolik, aby tisk byl >nezávislý na straně<, aby nebyl řízen stranou, ale samotnými novináři, aby podle libosti buď se stranou souhlasil, nebo její politiku kritizoval a odvolával se proti jejím usnesením k veřejnému mínění. (...) V tomto směru nám byly školou i události v Maďarsku. Přesvědčili jsme se, kam podobná hesla musí nutně dospět, když je jim ponechán volný průchod a není odhalen jejich nepřátelský obsah.*“⁴⁶³

Máme tak možnost vidět jednu z častých taktik novinářského svazu a KSČ. Byla připomenuta pravdivá hesla či témata nějaké doby, v této ukázce povstání v Maďarsku. Poté byla uměle dána do kauzální souvislosti s negativními událostmi, např. jako zde s násilím, které vedlo k jeho ukončení. Už se ale z argumentace vytratilo, že násilí nebylo způsobené revolučními skupinami, ale sovětskou armádou, která přijela povstání potlačit. Ve výsledku se tak KSČ prezentovala jako ta, co dala těmto novým myšlenkám průběh, nicméně po minulé zkušenosti je naopak bude rázně potlačovat, jelikož viděla, k jakým ztrátám dříve vedly. Svůj cenzorský zásah vůči nim tak legitimizovala odvoláním se na bezpečnost občanů.

Mezi významné události, ke kterým se časopis vracel, byl i konec II. světové války. Vojtěch Dolejší připomínal důležitou a těžkou roli komunistických novinářů, zejména v protikladu s buržoazními novináři.⁴⁶⁴ Významně se v připomínkách vymezoval zejména vůči tisku sociálních demokratů, od kterých se KSČ odštěpila, a tudíž zde byla zášť největší.

Velkou roli po II. světové válce sehrál také Václav Kopecký, který v srpnu 1961 zemřel. Po jeho skonu se objevil v Československém novináři nekrolog⁴⁶⁵, který vyzdvihoval jeho kladné stránky a zásluhy nejen během okupace, ale už z doby první republiky, když se v roce 1934 postavil spolu s dalším poslanci proti volbě T. G. Masaryka prezidentem. Velmi rozsáhle byla připomínána i činnost Kopeckého ve 20., 30. i 40. letech, méně už ta pozdější, kdy objektivně zastával nejvyšší funkce své kariéry, zejména post ministra informací v letech 1945 – 1953. Vysvětlení může spočívat ve faktu, že Kopecký byl velkým stalinistou a zůstal mu věrný i po odsouzení kultu osobnosti, což bylo proti tehdejší linii KSČ. Do své smrti nebyl jako novinářský vzor nijak vyzdvihován, po ní však byla snaha ho co nejvíce odprezentovat kladně.

⁴⁶³ DOLEJŠÍ Vojtěch. Cílevědomě pracovat pro dovršení výstavby socialismu. *Československý novinář*. 1959, č. 10, s. 303.

⁴⁶⁴ DOLEJŠÍ Vojtěch. 15 let svobodného tisku. *Československý novinář*. 1960, (4-5), 81-82.

⁴⁶⁵ DOLEJŠÍ Vojtěch. Revoluční novinář Václav Kopecký. *Československý novinář*. 1961, č. 9, s. 226-228.

Nekrolog například i popřel zvěsti, že by měl Kopecký rodinné vazby k herečce Lídě Baarové, která byla vnímaná jako nacistická kolaborantka.⁴⁶⁶ Zde autor článku Vojtěch Dolejší reagoval na článek vydaný ve *Svobodném slově* a kampaň, kterou proti Kopeckému titul v roce 1947 vedl.⁴⁶⁷

10.4 Novinářské vzory v polovině 60. let (1963-1966)

Postupující 60. léta nepřinesla žádné novinky v oblasti novinářských vzorů. Svaz nadále odsuzoval kult osobnosti, ale přinášel nové příklady, kde všude se v minulosti projevil. V předcházejících obdobích byla vždy velmi pozitivně hodnocena historie komunistických periodik, ať vycházela v jakékoliv době. V 60. letech se však i toto změnilo a objevovala se i jejich kritika. Jedna z ukázek se objevila hned v prvním čísle roku 1963: „*Patřilo by k tomu dodat, že i >komunistická práčata< z Mladé fronty mohla teprve po Únoru dělat svobodné noviny. Bylo by to nepochybně pravda, kdyby nepřišlo několik let, která shrnujeme podpojem období kultu osobnosti. Metody uplatňované v tomto období umlčovaly tvořivý elán a tvůrčí dovednost redaktorů. Ze života pokrokového deníku zůstal pahýl šedosti, otiskovaná frázovitá četka.*“⁴⁶⁸ V ukázce přitom vidíme jeden z mnoha dokladů paradoxu, že o období po roce 1948 se psalo a mluvilo jako o době svobody, svobodných novin. Taktéž je z ní patrné, že vše nežádoucí v novinách dané doby se svádělo na kult osobnosti, kterým se zpětně legitimizovaly a omlouvaly všechny nedostatky v žurnalistice.⁴⁶⁹

V Československém novináři se objevovala i další výročí, která si novinářská organizace připomínala, zejména kulatá a půlkulatá výročí let 1945 a 1948. V nich byla vždy nekriticky glorifikována role komunistických novinářů a SSSR při osvobození Československa. I v těchto článcích však docházelo k proměnám. Při 20. výročí osvobození se objevil apel, aby prezentace těchto událostí nesklouzávala k přílišnému historismu a neustálému opakování dějin

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 228.

⁴⁶⁷ V roce 1947 Svobodné slovo otisklo článek *Ministr informací svědkem na svatbě Lídy Baarové*. Herečka spojovaná s Josephem Goebbelsem si vzala Jana Kopeckého, údajného synovce Václava Kopeckého. Ministr informací ve stejném roce informaci popřel a Svobodné slovo se za článek omluvilo. PÁVOVÁ, Jana. Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. s. 81.

⁴⁶⁸ HLADKÝ Miroslav. Vraťme novinám svěžest a vynalézavost. *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 2, s. 37.

⁴⁶⁹ Neplatilo to však bezvýhradně, Jan Fojtík upozorňoval, že se jedná o velmi povrchní přístup. Nabádal, že odsuzovat zpětně celou tehdejší žurnalistiku jen kvůli tomuto jevu je velmi zjednodušující, zvláště když k tomuto odsouzení dochází po 10 a více letech, kdy už jsou známé následky, které tehdejší novináři nemohli znát. FOJTÍK Jan. Tisk se vyvíjí se společností. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 3, s. 65. Přidávali se k němu i další.

jako izolovaných událostí odříznutých od dějinného vývoje. Namísto toho se měly více objevovat aktuální důsledky, které tato pozitivní vítězství přinesla současnosti.⁴⁷⁰ Tím se nám prolíná téma reflexe historie a prezentace života v socialismu a jeho propagace. Autor výzvy se pravděpodobně snažil vyjádřit, že při rozšiřování myšlenek marxismu-leninismu se více osvědčí ukazovat lidem, co pozitivního jim tyto změny přinesly a zdůrazňovat, jak se na zvyšující se kvalitě života podílí KSČ, namísto obyčejných historických exkurzí. Dokonce se domníval, že připomínáním vztahů a důsledků těchto událostí do současnosti posílí socialistického vlastenectví.⁴⁷¹

Časopis Československý novinář se však pouštěl i do politicky odvážnějších témat, a sice do reakcí na výroky exulantů o únorovém puči. Vilém Nový, někdejší šéfredaktor Rudého práva a rehabilitovaný politik se k tomu odhodlal v roce 1965.⁴⁷² V té době již byl znovu členem KSČ a zastával post poslance Národního shromáždění a rektora Vysoké školy politické ÚV KSČ. Právě on, který zažil pád své politické kariéry po Únoru, připravil článek⁴⁷³ ohlížející se za historií státu po převratu a jednoznačně se postavil na stranu KSČ. Zmínil tvrzení exulantů, že KSČ se na převrat připravovala již od května 1945, přestože svaz spíše používal taktiku tabuizování témat, pokud to bylo možné. Pokud se tedy objevila tato tvrzení v časopise, zřejmě již byla tak rozšířená, že na ně bylo nutné reagovat a vyvrátit je.

Argumentace Nového byla založená na zdánlivě logické úvaze, že KSČ nemohla předem počítat s demisí ministrů a cílem strany bylo připravit nenásilný přechod Československa k socialismu. Současně však dodal, že strana byla připravená silou zabránit reakčním tendencím.⁴⁷⁴ Obvinění, že strana se na převrat připravovala předem, však nebylo založené pouze na dění osudných několika dní v únoru 1948, ale na základě dlouhodobého mapování postupných kroků, přičemž demise byla jejich vyvrcholením.

⁴⁷⁰ ŠEDIVÝ Ilja. Velký úkol novinářů. *Československý novinář*. 1965, roč. 17, č. 1, s. 1.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Vilém Nový byl odsouzený v 50. letech v rámci politických procesů. Již během svého věznění se stal konfidentem bezpečnostních složek a donášel na své spoluvězně. RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Vydání ve Vyšehradu druhé. Praha: Vyšehrad, 2015, s. 406. Zajímavostí je, že Nový byl otcem Kamily Moučkové, moderátorky Československé televize, vyloučené z KSČ za její postoje vůči sovětské okupaci.

⁴⁷³ NOVÝ Vilém. Na cestě za leninské pojetí tisku. *Československý novinář*. 1965, roč. 17, č. 5, s. 153-154.

⁴⁷⁴ Tamtéž, 154.

11. Požadavky na mediální obsahy

Novinářům v naplňování popsaného poslání měla napomáhat vysoká a ideálně stále rostoucí kvalita jejich článků. Jedním ze současných hlavních požadavků na žurnalistiku je její aktuálnost a pravdivost. Platilo to samozřejmě i v námi analyzovaném období, důvod však nebyl stejný jako nyní. Svaz v textech Československého novináře zdůrazňoval, že jen kvalitní články mají šanci účinně přesvědčovat čtenáře. Požadavky na mediální obsahy vycházejí z poslání novinářů (viz 9. Poslání a úkoly novinářů), do této kapitoly jsme zařadili pokyny, které již explicitněji uvádí, jakou podobu má mít forma plnění novinářských úkolů.

11.1 Nové definice nároků na kvalitu žurnalistiky v první pol. 50. let (1949-1955)

Československý novinář od počátku svého vycházení prezentoval nároky na novinářské obsahy vyžadované komunisty. Jelikož se jednalo o nové pojetí žurnalistiky, tehdejší redaktoři se ocitli pod výraznou kontrolou. KSČ si prostřednictvím novinářské organizace chtěla zajistit rychlé zavedení nových pravidel a také dohled nad jejich dodržováním.

Výrazné změny v redakcích a jejich práci nastaly už v oblasti jejich řízení. Podobně jako v zemědělství nebo v průmyslu se zásadním stalo slovo *plánování*. Namísto reakcí na aktuální dění se podle Československého novináře měly začít připravovat podrobné plány vydání. V nich se měly odrážet potřeby související s propagací vstupu do JZD, žňových kampaní, voleb, výroby a další politická poptávka.⁴⁷⁵

Při zavádění tohoto postupu se novináři dozvídali, že se jedná o nutnost ve snaze odstranit nahodilosti a chaotičnosti a převzít výslednou podobu novin do vlastních rukou namísto podřízení svých námětů pění dní.⁴⁷⁶ Jedná se tak o jeden z mnoha důkazů, že média se přizpůsobovala KSČ, která určovala jejich agendu. Politická moc v zemi nastavovala agendu pro všechny čtenáře, současně plnila i roli gatekeepera. Přestože tedy tiskový zákon, tisk i články v Československém novináři deklarovaly, že média mají za úkol sloužit lidu, ve skutečnosti sloužily KSČ k legitimizaci a udržení statu quo. Svaz plánování vyzdvihoval coby

⁴⁷⁵ V 70. letech plánování kritizovala i novinářská organizace, která jej předtím zavedla. Srov. HUDEC, Vladimír. *Základní otázky žurnalistiky*. I. vydání. Praha: Novinář, 1975. 2 svazky. Knihovnička novináře; svazek 9, 10, s. 207.

⁴⁷⁶ NEDVĚD Antonín. Důsledně pokračovat v nastoupené cestě za vytvořením tisku nového typu. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 10-11, s. 2.

prostředek lepšího rozložení práce v kolektivu a zajištění dostatečného času na zpracování významných událostí.⁴⁷⁷ Redaktoři byli povinni plány dodržovat.⁴⁷⁸

Z toho soudíme, že v prvních letech po únorovém převratu chtěli mít komunisté skrze svaz vše pod kontrolou a nedovoľovali redaktorům příliš samostatnosti. Patrně to souviselo i s novostí celého režimu a s potřebou propagovat jej, s čímž novináři neměli zkušenosti. Ostatně mnohdy neměli zkušenosti ani s žurnalistikou jako takovou, jelikož došlo k velké personální obměně v redakcích.⁴⁷⁹

Podle výtek uveřejněných v pozdějších člancích však plánování vedlo k výraznému poklesu kreativity a invence novinářů i ke ztrátě ochoty přicházet s vlastními náměty. V pozdějších letech (přibližně od roku 1952) bylo z článků cítit jisté rozmrzení novinářské organizace nad skutečností, že novináři si na dozor a vedení příliš navykli. Nenaučili se samostatnosti, a tudíž média stále vyžadovala dohled namísto etablování nových zkušených novinářů, kteří by to zvládali sami. V roce 1955 již časopis otiskl hojný počet výzev k tomu, aby novináři všechnu agitační a přesvědčovací činnost zvládali sami zvyšováním své kvalifikace a schopnosti vcítit se do svých čtenářů: „*Stále více platí, že náš novinář musí být nejen schopný >psavec<, ale že, osvícen učením marxismu a leninismu, musí být vzdělaný, musí mít velké vědomosti, musí být ideolog, politik, organizátor, agitátor a musí být i psycholog, musí rozumět duši lidu, duši dělníka, rolníka, inteligenta, (...)*“⁴⁸⁰ Toto rozmrzení se opakovalo i v dalších aspektech obrazu novinářů prezentovaném v Československém novináři.

Svaz si tedy uvědomoval, že svými zásahy, ovlivňováním redakcí a celkovou kontrolou hromadných sdělovacích prostředků si sám vytvořil generaci novinářů, kteří nepřemýšleli samostatně, nebyli aktivní, ale čekali na podněty, příkazy a návody seshora.⁴⁸¹ Ani na tiskových konferencích údajně redaktoři nepokládali doplňující otázky, nezajímali se o další podrobnosti,

⁴⁷⁷ NEDVĚD Antonín. Den československého tisku. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 7, s. 1.

⁴⁷⁸ Plánování v redakcích je běžné i v současné době. Rozdíl oproti době komunistické vlády v Československu spočívá v tom, že nyní si plány určují redakce, případně vydavatelství, zatímco tehdy plány diktovala politická moc, ať se jednalo o různé volební, sklizňové či jiné kampaně apod., jednotlivé tituly neměly svobodu určování svého tematického směřování a plány museli dodržovat.

⁴⁷⁹ Paranoidní obava z vymknutí se médií a novinářů ze stranické kontroly a z jejich vystoupení proti systému, provázela v různé intenzitě celou dobu komunistické totality u nás. KÖPPOVÁ, Barbara, JIRÁK Jan. K vývoji novinářského povolání. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2006, 51(1-4), s. 24.

⁴⁸⁰ KOPECKÝ Václav. Aby náš tisk působil na miliony svých čtenářů co nejúčinněji. *Československý novinář*. 1955, roč. 7, č. 9, s. 281.

⁴⁸¹ Toto téma se nepromítlo do dochovaných zápisů redakčních porad, ale prosakovalo do samotného časopisu, zejména v oblasti posuzování kvality novinářů.

kteří by odlišili jejich články od ostatních, pouze přetiskovali zprávy ČTK bez jakéhokoliv zásahu či rozšíření.

Ukázalo se, že provedené čistky a následné náborové novinařů z řad dělníků měly nepříznivý vliv na úroveň žurnalistiky. Rétorika se proto přibližně od roku 1953 měnila a místo počáteční povinnosti vše konzultovat se objevovaly apely na samostatnost, kreativitu, zaujímání vlastních stanovisek a obranu vlastních otiskovaných názorů (které však musely být v souladu s politikou KSČ). Patrně toto uvědomění stálo za změnou tiskového zákona, který od roku 1958 rušil podmínku povinného členství v novinářské organizaci pro vykonávání novinářské profese. Zde lze však vycítit jistou schizofrenii v postojích KSČ. Od příjemců médií očekávala, že budou zcela důvěřovat a nekriticky přijímat mediální obsahy, na druhou stranu od novinářů chtěli samostatnost a kreativitu. Současně ovšem chtěli naprosto odbourat jakýkoliv třídní rozdíl mezi pracujícím lidem a redaktory a chtěli, aby se jim co nejvíce přiblížili, ostatně redaktory v této době čteně verbovali z řad dělníků.

V časopise se objevila řada článků, která jim vytýkala doslovné přebírání zpráv z ČTK. Vedle samotného zvýšení pestrosti šlo také o udržení přízně čtenářů. Novinářská organizace se v textech doznávala z obav, že jednodušnost textů napříč různými novinami povede ke ztrátě zájmu čtenářů o noviny. Následně by došlo k menšímu dosahu myšlenek KSČ a zaměření občanů na alternativní zdroje informací, jakým byl např. zahraniční rozhlas ze Západu. Právě ilegální příjem informací byl pro propagandu KSČ velmi nebezpečný a vedle rušení jeho signálu (v případě rozhlasu) či zamezování jeho distribuce (v případě tisku) apeloval svaz na zvýšení kvality a aktuálnosti novinových článků. Obával se, že při srovnání se západními médii si lidé v Československu utvrdí názor o nekvalitě a neaktuálnosti sovětského tisku. Pokud navíc lidé uslyší argumenty a propagandu Západu, budou nedůvěřivě přijímat informace z československého tisku.⁴⁸² Je tak možné soudit, že spíše než o kvalitu jako takovou šlo KSČ o udržení informačního monopolu.

V souvislosti se zaměřením na kvalitu byl kladen vysoký důraz na pravdivost a faktičnost článků (v některých případech však nerealizovatelnou). Absurdní situace přinášely např. výčitky, že psaním článků o stavu hospodářství a armády novináři dodávali informací jiným státům. Zásadní byla pro svaz novinářů i realističnost, které měli novináři dosáhnout častými cestami na venkov a do továren a jejich následnými rozsáhlými pokrytími v médiích. Nutnost

⁴⁸² KOSTOV A. Ještě jsme se nenaučili dělat svou práci dobře. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 10-11, s. 16.

výjezdů a odsuzování povrchních článků psaných tzv. od stolu či jen krátké a povrchní reportáže svaz zdůrazňoval, jelikož z propagandistických důvodů byl nezbytný kontakt se čtenáři a jejich životem.

K tomu požadovala novinářská organizace obsahové standardy, které jsou kladeny na média i dnes, tedy bohatou slovní zásobu, vysokou úroveň jazyka (přesto však blízkou a srozumitelnou pro čtenáře), pestrost témat, žurnalistických žánrů i odborníků či politiků, kterým dají redakce prostor, a čtivost. Místo ekonomických zájmů, které určují tyto požadavky dnes (větší počet příjemců znamená vyšší zisky z inzerce), však motivem bylo opět úsilí o co největší čtenost a tedy možnost zasáhnout komunistickou propagandou co nejvíce osob. Pokud se však v člancích objevily prvky rutiny, nedostatku kreativity, zkreslení či uvedení nepravdy, bylo to označováno za pozůstatek buržoazní prvorepublikové žurnalistiky.⁴⁸³ Takový článek nebyl pro čtenáře atraktivní, čtený a tudíž neplnil svůj propagandistický účel.

Z hlediska nároků na podobu novin vyčnívaly zejména dvě pro SČSN důležitá témata, a sice vztah k masám a dopisovatelské hnutí. Jelikož se jednalo o významnou součást všech vydání Československého novináře v první polovině 50. let a obě témata byla součástí rezoluce I. sjezdu novinářů z roku 1948, budou obě rozebrána v samostatných podkapitolách.

11.1.1 Vztah k masám

„Nikde na světě není tak krásný poměr mezi čtenářem a novinami jako v Sovětském svazu, nikde na světě nejsou noviny dělány s takovou péčí, pozorností a odpovědností vůči čtenáři a celku.“⁴⁸⁴

Svaz novinářů udával, že motivem pro úzký vztah s masami bylo posláním tisku sloužit pracujícím lidem, a proto se v médiích měli objevovat zejména čtenáři a témata pro ně relevantní.⁴⁸⁵ Již po I. sjezdu novinářů přitom byla zřizována oddělení pro písemný styk se čtenáři, aby měli kam posílat své podněty a také aby byla zaručena odpověď na každý dopis.

⁴⁸³ DOLEJŠÍ Vojtěch. Referát soudruha Vojtěcha Dolejšiho. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 7, s. 4.

⁴⁸⁴ TECHNIK, Ladislav. Poznatky o sovětském tisku. *Československý novinář*. 1952, roč. 3, č. 1, s. 6.

⁴⁸⁵ Grebněv popisoval masovost a lidovost jako jednu z hlavních zvláštností komunistického tisku. Podle něj masovost zahrnovala tři složky:

„1. náš tisk je svou povahou a obsahem masový, lidový, počítá se čtenáři z nejrůznějších vrstev pracujících;

2. náš tisk i časopisy jsou tím nejpružnějším nástrojem spojení mezi stranou a lidem, jsou hlavním prostředkem řízení mas;

3. náš tisk se buduje na základě aktivní účasti dopisovatelů z řad širokých vrstev.“ GREBNĚV, Alexej Vasil'jevič. *Organizace práce v novinách: (Ze zkušenosti sov. tisku)*. 1. čes. vyd. Praha, 1977, s. 19

Předpokladem byly dostatečné personální kapacity v redakcích, které by zvládly takový závazek splnit.⁴⁸⁶ Nicméně podle článků v Československém novináři se cíl zapojit čtenáře nedařilo naplnit a buď si stěžoval svaz, že se redakce dopisům nevěnují, nebo si stěžovali novináři, že pro odpovídání na dopisy nestíhají v pracovní době svou hlavní náplň práce.

Novinářský svaz proto výrazně prezentoval vztah mezi masami a novináři a nutnost jeho zlepšení. I v tomto případě je snadné nalézt výraznou souvislost mezi rezolucí I. sjezdu československých novinářů, kde se výslovně v bodě o spojení s pracujícím lidem uvádí: „*Vážným nedostatkem tisku bylo dosud chabé spojení novinářů s pracujícím lidem. Ovoceem toho byla nedůvěra čtenáře k novinářům, zděděná z doby prodejnosti kapitalistických novinářů, skutečnost, že noviny nebyly věrným obrazem života pracujícího lidu a dostatečně nevyjadřovaly jeho potřeby a přání.*“⁴⁸⁷

Československý novinář se snažil mezi redaktory posílit dojem, že oni sami jsou součástí masy a že mezi nimi a dělníky, zemědělci ani dalšími manuálními profesemi není žádná propast či odstup. V tomto aspektu se projevilo odstraňování společenských rozdílů a tříd typické pro toto období. Již v roce 1949 vyšel článek, který přímo zmiňoval nutnost „(...) odložit každý náznak odstupu – oné inteligentské povýšenosti, která, přiznejme si, ještě do značné míry bují mezi novináři.“⁴⁸⁸ Můžeme tedy soudit, že sami novináři pocíťovali rozdíl mezi svým postavením a mezi dělníky, jelikož proti němu organizace novinářů bojovala.

Styk s masami chtěl Československý novinář prezentovat prostřednictvím osobních příkladů konkrétních pracovníků,⁴⁸⁹ což bychom v dnešních žurnalistických pojmech mohli označit za zpravodajskou hodnotu⁴⁹⁰ personifikace⁴⁹¹, žánrově by se jednalo o story. Cílem bylo představit konkrétní pracovníky různých odvětví a prezentovat je jako vzor pro ostatní

⁴⁸⁶ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Úkoly československého tisku, rok 1948.

⁴⁸⁷ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

⁴⁸⁸ (Nesignováno). Osobní styk a výchova. Zkušenosti Nové svobody z práce s dělníckými dopisovateli. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 2, s. 3.

⁴⁸⁹ Požadavek vycházel přímo z rezoluce I. sjezdu SČSN: „*Nepodařilo se nám dosud vytvořit z nich věrný obraz skutečné výstavby nového života, obraz konkrétních a každodenních úspěchů i neúspěchů v práci našich jednotlivých závodů a vesnic. Nedovedli jsme dost nemilosrdně bít konkrétního třídního nepřítele a nositele zla, odhalovat škodlivé zjevy i v řadách pracujícího lidu. Nenaučili jsme se ještě vychovávat náš lid živými příklady ze všech oblastí života.*“ NA, Fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

⁴⁹⁰ Zpravodajské hodnoty byly zkoumány již od počátku 20. století (úvahy o nich jsou však starší), poprvé je zmiňoval Walter Lippman v knize *Public Opinion* (1922), asi neznámější a první vědecký výzkum k nim přinesli Johan Galtung a Marie Rugeová v roce 1965. GALTUNG, Johan, RUGE, Mari H. *The Structure of Foreign News*. In: *Journal of Foreign News*. 1965, roč. 2, č. 1, s. 64-91. V období komunistické vlády v Československu však agendu médií ovládala KSČ, tudíž výběr informací a jejich potenciál stát se zprávou určovala politická moc, cenzura aj. Klasické, západní pojetí zpravodajských hodnot tak muselo ustoupit potřebám budování socialismu a sovětské propagandě.

⁴⁹¹ Tamtéž.

(v některých člancích Československého novináře byli označováni jako hrdinové). Přestože myšlenka časopisu směřovala k přibližování všech profesí, konkrétně byli v příkladech uváděni zejména řadoví zaměstnanci továren, JZD a horníci.

Docházelo k propagaci zaměstnanců, kteří dosáhli pracovních úspěchů, především těch, kteří překročili plány, překonali normy či zavedli nebo zlepšili stávající postupy a jejich glorifikace v médiích sloužila jako inspirace pro ostatní. Tak mohla KSČ motivovat další pracovníky k následování jejich příkladu a podporovat rozvoj československého hospodářství, které v uvedeném období nebylo tak produktivní, jak propaganda socialismu slibovala. V tom se odrážel jeden z úkolů československého tisku: „*Budeme přibližovat svými zprávami a reportážemi život lidu, život továrního a vesnického kolektivu, budeme popularizovat hrdiny socialistické práce a stavět zářivé příklady pracovní obětavosti.*“⁴⁹² Paradoxní přitom bylo, že sám svaz v první polovině 50. let představoval jako vzory jen velké novináře považované za ikony této profese. Nikdy tedy nešel příkladem tím, že by představil méně známé novináře, kterým se byť krátkodobě a výjimečně povedlo něco hodného zopakování.

Vedle samotného prostoru, který se měl pracovníkům v médiích dostat, si funkcionáři svazu představovali úzké propojení novin s masami i tak, že redakce vyšlou přímo do továren či družstev redaktora na pracovní brigádu, za což náležel novinářům týden dovolené navíc.⁴⁹³ Jedná se o další ukázkou záměrného sblížení novinářů a manuálně pracujících vrstev.

Pravděpodobně však nešlo jen o odstranění rozdílů mezi společenskými vrstvami. Hromadné sdělovací prostředky po roce 1948 musely také přesvědčovat a propagovat. Ať již komunistickou ideologii, nový způsob hospodářství, vstup do JZD a proměnu všech dalších aspektů každodenního, politického, společenského i hospodářského života. Články v Československém novináři tak stále upozorňovaly na nízkou přesvědčivost textů v denním tisku. Snaha o co nejužší styk s masami a čtenáři mohla vést i k pochopení uvažování těchto skupin čtenářů a možnosti přizpůsobit jim jazyk i argumenty článků. Současně mělo jít o obousměrný proces. Také na čtenáře články působily věrohodněji, pokud viděli, že novináři se o jejich život zajímají. Proto bylo neustále odběratelům Československého novináře zdůrazňováno, že každý čtenář tisku musí mít pocit, že noviny vycházely pro něj a zajímaly

⁴⁹² NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Úkoly československého tisku, rok 1948.

⁴⁹³ MACH, Ladislav. Zpráva hospodářské komise pro věci tisku a novinářů. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 8-9, s. 10-12.

se o něj, že tisk spojuje dělníky a rolníky s KSČ.⁴⁹⁴ Správnost udržování těsného vztahu mezi masami a tiskem opíral svaz o projev Klementa Gottwalda na I. sjezdu československých novinářů, ve kterém tehdejší prezident vyzýval k návratu k tradici dělnických a vesnických spisovatelů.⁴⁹⁵ „Sovětský tisk nemůže být bez širokého spojení s čtenáři a bez neustálého rozšiřování tohoto spojení skutečně masovým a nemůže úspěšně plnit svou úlohu kolektivního agitátora, propagandisty a organizátora.“⁴⁹⁶

Nutnost masy nejen informovat, ale také vzdělávat, přesvědčovat a *převychovávat*, nebyla přitom nijak skrývaná či implicitně obsažená v textech Československého novináře. Naopak, zcela explicitně to bylo prezentováno jako nezbytný úkol tisku a jako jeden z důležitých aspektů novinářské profese.⁴⁹⁷ Hlavními oblastmi převýchovy pak měla být mobilizace čtenářů vůči propagandě imperialismu. Svaz vlastně vyzýval k tomu, aby byl lid Československa vychován nejen k odolnosti vůči západní ideologii, ale také aby byl připravený i teoreticky vybavený pro potřeby aktivně bránit jejímu pronikání mezi obyvatele státu.⁴⁹⁸ Tím by se předcházelo nutnosti médií i politiků, aby se proti Západu sami stále vymezovali a museli vynakládat vlastní úsilí bránit jejímu šíření.

11.1.2 Dopisovatel jako prodloužená ruka novináře

„Dnes již není sporu o tom, že nelze dělat dobré noviny, přístupné lidu, vychovávající a poukazující zároveň na všechny nedostatky, brzdící ještě budování socialismu, noviny, které jsou skutečným iniciátorem, které neregistrují události, ale podněcují a vedou – bez dopisovatelů.“⁴⁹⁹

Novináři byli vyzýváni, aby navazovali a prohlubovali svou spolupráci s dopisovateli coby zástupci mas a čtenářů.⁵⁰⁰ Redakce dostaly za úkol lákat ke spolupráci zejména dělníky,

⁴⁹⁴ (Nesignováno). Síla tisku je v jeho spojení s masami. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 5, s. 19-21. nebo (Nesignováno). O niektorých nedostatkoch našej tlače. *Československý novinář*. 1952, roč. 4 (10-11), 3-4.

⁴⁹⁵ (Nesignováno). Zlepšime svoji práci v odbočce SČSN. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 6, s. 13-14.

⁴⁹⁶ (Nesignováno). Masová práce sovětských novin. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 7, s. 19-21.

⁴⁹⁷ Např. „Vždyt' tisk je mohutným nástrojem výchovy a převýchovy mas, a proto my, kteří v tisku pracujeme, máme mimořádnou odpovědnost.“ (Nesignováno). Vytvořme z tisku ještě účinnější a pádnější zbraň v boji za socialismus. *Československý novinář*. 1954, roč. 6, č. 1, s. 2-10.

⁴⁹⁸ (Nesignováno). Naléhavé úkoly komunistického tisku. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 1, s. 3.

⁴⁹⁹ PAVLÍK, Miroslav. Práce v redakci - nejlepší způsob školení dopisovatelů. *Československý novinář*. 1949, roč. 1 (8-9), 16.

⁵⁰⁰ O významu dopisovatelského hnutí svědčí i jejich celostátní konference, např. jejich vůbec první konference v roce 1949. Zúčastnilo se jí 420 dopisovatelů a vedle představitelů SČSN na ní vystoupili i ministr informací a sověty, ministr těžkého strojírenství nebo vedoucí kulturně propagačního oddělení ÚV KSČ. Zvláště zajímavá je přítomnost ministra strojírenství, zde se odráželo zaměření celého dopisovatelského hnutí na rolníky a dělníky

zaměstnance továren a zemědělce.⁵⁰¹ Přitom bylo zdůrazňováno, že by jich mělo být více, aby byla zachycena také názorová pestrost. Za touto snahou mít co nejvariabilnější pohled na témata však mohl stát také záměr redakcí mít si z čeho vybírat a použít text, který nejvíce odpovídal potřebám vycházejících z politiky KSČ.

Samotné prohlubování tohoto vztahu však nebylo prvotním úkolem jednotlivých redakcí. Podle článků uveřejněných v analyzovaných časopisech bylo ze všechno nejdříve nezbytné spolupráci nastavit a vybudovat – přestože články dříve upozorňovaly na nutnost tuto spolupráci prohloubit a poté se teprve objevují zmínky o budování.⁵⁰²

Hlavní důvody pro zapojování dopisovatelů a také pro přesvědčování řádně zaměstnaných redaktorů novin (v případě rozhlasu či televize nebyli dopisovatelé v analyzovaných textech zmiňováni) je možné rozlišit dvojí: zaprvé se jednalo o důvody ideologické, zadruhé praktické. Přičemž v článcích vidíme převahu důvodů ideologických.

Ideologická motivace členů redakce byla založená na pojetí dopisovatele coby zástupce lidu, čtenářů. Novináři měli možnosti poznat, co trápí odběratele novin. Tím byl opět zdůrazňován význam vztahu s masami. Redaktoři byli vyzýváni, aby se zaměřovali na problémy svých čtenářů (což podle vyznění textů v časopisech bylo synonymem pro problémy celé socialistické společnosti) a veřejně dávali najevo své propojení s občany a také svou úslužnost vůči nim.⁵⁰³ Automatickým následkem zájmu o strasti čtenářů a zejména podniků či družstev, kde pracovali, mělo být vyřešení a odstranění medializovaných problémů. V případě pozitivních článků se očekávalo, že příklady budou následovány i v jiných oblastech republiky. Novináři tedy zapojením dopisovatelů měli ukázat, že nově nastolený směr socialistické společnosti funguje.

Jako praktické důvody pro zapojování dopisovatelů označujeme apel na lepší rozdělení práce v redakci. V době 50. let byly přesuny redaktorů za články náročnější, redakce mnohdy nedisponovaly automobily či měly k dispozici jen jeden, současně však na novináře byla kladena podmínka, aby noviny byly tematicky i formulačně pestré, zbavené všech frází,

v továrnách. HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 96.

⁵⁰¹ Krom toho měla mít každá redakce také navázanou spolupráci s odborníky, funkcionáři, jejich úkolem však nemělo být přiblížení života běžných občanů, ale ideologické a odborné konzultace připravovaných článků.

⁵⁰² Jedná se o indicii nedostatečného množství dopisovatelů. Svaz zřejmě předpokládal, že jich bude k dispozici více, a proto redakcím určoval, jak s nimi mají pracovat. Poté se mohlo ukázat, že je potřeba vrátit se na počátek a dopisovatele si nejdříve hledat.

⁵⁰³ Ačkoliv úslužnost byla ve skutečnosti vůči SČSN a KSČ.

aktuální, přizpůsobené čtenářům a také aby co nejčastěji přinášely reportáže z běžného života místo článků „psaných od stolu“ z redakce. Na výhrady novinářů, že toto není možné zvládnout v počtech a stavech, které jsou v redakcích, jim SČNS vždy odpovídal, že problémem je právě nízké zapojení dopisovatelů do obsahu novin. Četné výhrady k neplnění výše uvedených nároků na články pak měly redaktory přimět, aby se texty od dopisovatelů zabývali.

Vedle motivování redaktorů bylo nutné přesvědčit i samotné dělníky a zemědělce, aby se stali dopisovateli.⁵⁰⁴ Novinářská organizace pořádala konference za účelem rozšířit a podpořit dopisovatelské hnutí. O první celostátní konferenci dělnických dopisovatelů informoval článek *Po konferenci k dalšímu rozmachu hnutí dělnických dopisovatelů*⁵⁰⁵, která vyvrcholila ustavením tří základních úkolů, které v této oblasti před novináři ležely. Jednalo se o vysvětlování významu dopisovatelského hnutí pro společnost i pro ně samotné jeho členům i dalším potenciálním dopisovatelům. Zadruhé o ujasnění redakcím jejich povinností vůči dělníkům a dopisovatelům a nutnost aktivně pracovat s dopisovatelským hnutím a na závěr také představit význam dělnických dopisovatelů závodům, organizacím a funkcionářům, aby dopisovatelé měli vhodné podmínky k přispívání do novin.

Přesto však svaz po celé toto období cítil potřebu vytýkat novinářům, že tak nečinili, případně ne v dostatečné míře.⁵⁰⁶ Dopisovatelé si na druhou stranu stěžovali, že s jejich texty nebylo správně nakládáno.⁵⁰⁷ Zejména upozorňovali na nedostatek zpětné vazby na své texty, jejich rozsáhlé přepracovávání redakcemi bez vysvětlení či absenci komunikace ze strany redakce. Vztah mezi dopisovatelem a redakcí byl údajně jednosměrný, kdy dopisovatel připravil text a pak musel sledovat noviny, aby zjistil, zda byl jeho příspěvek otištěný, případně v jaké podobě.

⁵⁰⁴ „Je důležité, aby do redakcí přicházeli talentovaní dělníci, a poněvadž právě oni mohou zanést do redakcí znalost skutečného života pracujících.“ (Nesignováno). Vytvořme z tisku ještě účinnější a pádnější zbraň v boji za socialismus. *Československý novinář*. 1954, roč. 6, č. 1, s. 2-10.

⁵⁰⁵ (Nesignováno). Po konferenci k dalšímu rozmachu hnutí dělnických dopisovatelů. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 4, s. 1-2. Rozsah stran ukazuje, že se jednalo o první článek daného čísla, což vypovídá o jeho důležitosti.

⁵⁰⁶ Např. SPITZ, Evžen. Zvýšit odpovědnost novinářské práce. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 6.; (Nesignováno). Zlepšíme svoji práci v odbočce SČSN. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 6, s. 13-14.; O niektorých nedostatkoch našej tlače. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 10-11, s. 3-4. aj.

⁵⁰⁷ „Mnozí dopisovatelé si totiž stěžovali, jak někdy macešsky a bez vědomí odpovědnosti jsou jejich příspěvky zpracovávány v redakcích. Tak, že po jejich uveřejnění úplně ztratí smysl i pravdivost.“ (Nesignováno). Po konferenci k dalšímu rozmachu hnutí dělnických dopisovatelů. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 4, s. str. 1.

Vedle upozornění svazu⁵⁰⁸ na tento nedostatek otiskoval Československý novinář také sebezpytující texty od členů různých redakcí, což mělo pravděpodobně za cíl povzbudit ostatní redakce pozitivním apelem místo opakujících se výčitek. Za takový vzor by se dal považovat již text vydaný v 2. čísle Československého novináře *Dopisovatelé krajského týdeníku*⁵⁰⁹. Autor se v něm doznává ke špatné práci s dopisovatelskými texty, kterou však již redakce napravila. Svým novinářským kolegům proto zdůraznil, že pokud budou dopisovatelům posílat zpětnou vazbu na texty včetně odůvodnění, proč nějaký článek nebyl vydán či byl redakčně upraven,lepší a posílí se vztah mezi daným periodikem a dopisovatelem. Tím si titul zajistí pravidelného přispěvatele, který díky připomínkám a radám zvyšuje kvalitu svých textů. Článek také zmínil, že redakce dopisovatelům posílá před některými událostmi žádosti o zpracování konkrétních témat. Přibližně po dvou letech vydávání Československého novináře se začínaly objevovat texty oceňující zlepšování vztahů k dopisovatelům.

Současně však ani dopisovatelé nebyli prezentováni jako bezchybní. Mezi nejčastější výhrady k návrhům článků od dopisovatelů patřil jejich sklon využívat tisk k osobním útokům či k zasílání textů plných politických frází a kompilací článků otištěných jinde.⁵¹⁰ Je zřejmé, že takové články nebyly žádoucí vzhledem k už tak vytyčkané nízké pestrosti novin a také se přitom vytrácel zamýšlený záměr zprostředkovat styk s autentickým prostředím pisatelů a skrze něj také se čtenáři. Důležitost dělnických dopisovatelů pro noviny přitom podtrhovaly i výzvy, aby v zájmu utvoření kolektivu stálých přispěvatelů otiskovaly i méně kvalitní texty.⁵¹¹ Dopisovatelům nebyla po celé zkoumané období přiznána žádná vysoká kvalita, které očividně nikdy nedosáhli a celý experiment s jejich zapojováním byl výhodný pouze z propagačních důvodů jako ukázka zájmu o čtenáře a jejich problémy, ale nikoliv jako cesta ke zvýšení atraktivity novin.

Největším vzorem pro spolupráci redakce s dopisovateli byl v analyzovaných textech SSSR a jeho sdělovací prostředky. Odpovídalo to dlouhodobé strategii svazu dávat jej za příklad československým redakcím. Z pohledu rétoriky novinářské organizace i to nejméně

⁵⁰⁸ Nedostatky v práci s dělnickým hnutím však měl i sám SČSN, např. v roce 1951 otisk text, který kritizoval jeho libereckou pobočku, že nemá přehled o počtu dopisovatelů v jednotlivých redakcích ani o jejich školení. (Nesignováno). Zlepšíme svoji práci v odbočce SČSN. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 10-11, s. 13-14.

⁵⁰⁹ PAVLÍK, Miroslav. Dopisovatelé krajského deníku. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 2, s. 4-5.

⁵¹⁰ (Nesignováno). Osobní styk a výchova. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 2, s. 3-4.

⁵¹¹ Nízká kvalita však neměla zůstat standardem na dlouho, ke zlepšení měly přispívat besedy s dopisovateli, pro ně pořádaná školení, a to nejen v redakcích, ale také na jejich pracovištích, což zajisté mělo také účel propagace dopisovatelského hnutí i mezi jejich spolupracovníky.

kvalitní periodikum vycházející na území SSSR předčí jakýkoliv západní tisk a měl by být inspirací pro tisk východního bloku.

Cílem zapojování dopisovatelů do tvorby novin bylo zprostředkovávat styk s masami a prohlubovat mediální pokrytí problémů obyvatelstva a jejich života. Stejně jako novináři měli za úkol také propagovat změnu k socialistickému hospodářství a vstup do JZD (viz 7.1.2.2 Budování socialistické ekonomiky), stejné nároky byly kladeny právě i na dopisovatele. Od nich si funkcionáři svazu slibovali, že jim pomohou vytvářet tlak na kulaky.⁵¹² Současně však začala organizace ustupovat od školení dopisovatelů v redakčních postupech, což mohlo souviset s nízkými výsledky těchto kurzů, ale i s plánovaným útlumem počtu závodních titulů a jejich periodicity, ke kterému došlo v roce 1955.⁵¹³

Po roce 1948 a zejména v první polovině 50. let přitom KSČ kladla velký důraz na vesnické a závodní noviny a školení jejich pracovníků.⁵¹⁴ Ovšem po roce 1955 došlo k přehodnocení tohoto směru z důvodu nedostatku dělníků, kteří by do periodik přispívali. Následkem byl pokles počtu titulů, které zvládaly dodržovat svou deklarovanou periodicitu. Noviny ztrácely na aktuálnosti a výsledkem bylo vedle snížení jejich atraktivity i pokles jejich agitačního potenciálu.⁵¹⁵ Trend omezování školení dopisovatelů by mohl tedy být začátkem této proměny v polovině 50. let, ale také za tím naopak mohl být nepřiznaný pokles zájmu o tato školení vzhledem k tomu, že dopisovatelé nejevili ani zájem o psaní článků, natož o několikadenní školení.⁵¹⁶

⁵¹² V 50. letech však nebylo zcela jasno, kdo vlastně kulakem či tzv. vesnickým boháčem byl. Ani mezi politiky nebyl shodný názor, jaká plocha půdy bude tvořit hranici pro toto označení. Vývojem si prošel i vztah ke kulakům, těsně po přijetí Zákona o JZD se počítalo s jejich zapojením do správy JZD, později ale byli očerňováni, utlačováni a označováni za nepřítel, v druhé fázi kolektivizace na ně zase cílila propaganda ve snaze je získat pro vstup do družstev. JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyšehrad, Praha 2008, s. 71 an.

⁵¹³ Viz KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 147.

⁵¹⁴ BEDNAŘÍK, Petr; CEBE, Jan. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. In *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C-literární historie*. Praha: Národní muzeum v Praze, 2008. s. 55.

⁵¹⁵ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 268.

⁵¹⁶ Např. dopisovatel Rudolf Časta v článku z roku 1951 popisuje své zkušenosti z desetidenního školení na Roztěži, na které navazovala dvojměsíční praxe v redakci a následně ještě čtyřměsíční školení na dopisovatele. ČASTA, Rudolf. Od sbiječky k redakčnímu stolu. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 6, s. 14. Takto intenzivní školení se však na stránkách Československého novináře nepopisovalo tak často a lze tedy soudit, že se jednalo spíše o výjimku a ne všichni dělničtí dopisovatelé jej podstupovali.

11.2 Nároky na novináře v reakci na odsouzení kultu osobnosti (1956-1957)

„Všichni se shodujeme na tom, jak má být náš tisk hluboce stranický, vysoce ideový a tím samozřejmě pravdivý.“⁵¹⁷

I v roce 1956 byla jedním z hlavních požadavků na žurnalistiku aktuálnost. Svaz v textech Československého novináře zdůrazňoval, že jen při pokrývání aktuálních témat a událostí mají média šanci účinně přesvědčovat své čtenáře. Jako problém pak označoval, že zpoždění mohou vést k situacím, kdy se o události čtenář dozví nejdříve z ilegálních zdrojů a bude pak pro novináře mnohem těžší takové události vysvětlit „správným“, socialistickým způsobem. Tento argument nabral na mnohem větší síle v souvislosti s povstáními v Polsku a Maďarsku. KSČ (potažmo KSSS) si nemohly dovolit, aby se revoluční myšlenky šířily i do dalších států, čímž by výrazně snížily svou schopnost je potlačit.

Nevidíme tak ani tolik motivaci vyhovět požadavkům na žurnalistické řemeslo, ale znovu se vracíme spíše k propagandistickým důvodům stojícím za tvorbou požadavků na tisk. Ty pak existovaly vedle výtek, že novináři se snažili do novin dostat velké množství zpráv, a co se nedostalo do aktuálního čísla, to se odsunulo do příštího vydání. To vedlo ke zpoždování novin namísto aby méně relevantní a zastaralé zprávy zahodili. Spolu s kritizovaným úřednickým vyzněním novin nás to vede k domněnce, že noviny dané doby nepovažovali za atraktivní ani představitelé svazu.

Novinář tedy měl reagovat na aktuální dění, ovšem byl současně nabádán, aby nedocházelo k prvorepublikové⁵¹⁸ honbě za senzacemi. Na druhou stranu jako správná cesta byl prezentován požadavek, aby otiskované vyhlášky a projevy politiků byly doplňovány poutavějšími texty, například komentáři. Existovaly i další snahy, jak se zbavit neustále vyčítané suchopárnosti novin. Novináři byli nuceni, aby pokyny sice dodržovali, ale zapojovali i svůj vlastní rozum a neaplikovali je doslovně a mnohdy až křečovitě. Zaprvé tím mělo dojít k zatraktivnění obsahu a zadruhé, což bylo také důležité, k odlišení novin mezi sebou. To přitom v dané době šlo s nadsázkou jen podle názvu na titulní straně.

S tím také souvisí další důležité téma Československého novináře v dané době: samostatnost redaktorů.⁵¹⁹ Již v předcházejícím období se objevovala kritika, že novináři

⁵¹⁷ MARČÁK Bohumil. O čem se nehovoří. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 2, s. 45.

⁵¹⁸ Opět ukázka odsouzení doby a médií první republiky.

⁵¹⁹ „Na začiatku sme si považovali o novinárovi jako o osobnosti, na čo nám dali skvelý príklad mnohí novinári našej minulosti. V tomto zmysle chceme aj skončiť. Potrebujeme osobnosti. Nie individua ani individualistov – ale

v redakcích mnohdy vyčkávali pokynů, nebyli iniciativní a někdy se i schovávali za editory a vedoucí pracovníky s tím, že pokud článek prošel editorskou a cenzorskou kontrolou, tak je v pořádku a případně že za něj nenesou odpovědnost.⁵²⁰ Byli totiž často nabádáni, a to včetně roku 1956, aby konzultovali svůj článek s kolegy v rámci rubriky, s vedoucími rubrik a také s odborníky. Jednou z příčin, jak svaz v druhé polovině 50. let přiznával, byly výrazné zásahy do původních textů redaktorů, které vedly i k tomu, že jejich autoři ztráceli vztah k vlastnímu článku. Úpravy se netýkaly jen faktičnosti, ale také volby slov, upravování argumentace atd., takže redaktoři své texty ani nepoznávali a necítili se za ně odpovědní.⁵²¹

Oživení článků a přiblížení se čtenářům mělo přinést pokračující zapojování dopisovatelů do tvorby obsahů. Požadavek pokračoval z předchozích let, kvantitativně však výrazně ze stránek Československého novináře vymizel. Obsahově se však v této oblasti rétorika svazu nijak neproměnila a Vojtěch Dolejší na II. sjezdu novinářů v roce 1957 věnoval značný prostor ve svém úvodním proslovu právě této tematice.⁵²²

Na počátku roku 1957 se navíc Československý novinář více než jindy věnoval zahraničnímu zpravodajství a informacím, které se do Československa šířily, stejně jako způsobu jejich zpracování. S výjimkou Rudého práva byly všechny redakce odkázané na agenturu ČTK. Jelikož ale informace pronikající ze zahraničí, speciálně ze Západu, byly označeny za škodlivé a za viníka revoluce v roce 1956, cítil novinářský svaz potřebu věnovat se právě tomu, jak ČTK o dění mimo republiku informuje.

Jako projev neprofesionality byly odsuzovány zprávy, které byly doslovně přijaté ze zahraničního tisku bez dodatečných úprav a komentářů.⁵²³ Zde se nejednalo o nic nového, už předtím dostávali novináři za úkol doplňovat přejaté texty ideologickým výkladem. V tomto

individuality.“ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 143.

⁵²⁰ Tématu samostatnosti se bude věnovat i kapitola 14. Emancipace novinářské profese. V tomto případě se jednalo o požadavek na samostatnost diktovaný novinářskou organizací. Cílem bylo ulehčit institucím dohlížejícím na média jejich práci vytvořením samostatnějších novinářů, které není potřeba natolik neustále kontrolovat a určovat jim témata či jejich interpretace. Naopak v pozdější kapitole půjde o samostatnost vyžadovanou samotnými novináři. Jejich motivací bylo získat větší volnost v interpretacích a ve výběru témat. Z důvodu odlišného pojetí slova *samostatnost* svazem a redaktory byla tato témata oddělena, aby tento rozdíl vynikl.

⁵²¹ Toto téma se vyskytuje např. zde: „*Je obecným jevem, že naši novináři ztratili za posledních několik let sebevědomí, sebejistotu, samostatnost a odpovědnost ke své práci. Způsobila to neúměrná schvalovací procedura rukopisů, takže autor se po různých škrtech a úpravách necítil za svou práci odpověden.*“ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 138.

⁵²² NA, fond ASYN, k. 181/1, i. j. 4. Referát soudruha V. Dolejšího na II. sjezdu čs. novinářů, rok 1957.

⁵²³ Výslovně bylo stanoveno, že by zprávy z ČTK neměly mít mobilizační charakter, přestože ostatní novináři se jej naopak měli snažit dosáhnout. MAXA Vojtěch. Ke zprávám ČTK – ale z novin. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 1, s. 4.

roce však byl patrný ještě větší důraz na dodržování tohoto požadavku zejména u zahraničních textů z kapitalistických zemí. Současně ale neměla být ČTK tou redakcí, která připojí ke zprávě nějaký komentář, protože to nebylo posláním zpravodajské agentury, ale až redakce, která zprávu uveřejní. Tím se měla i zvýšit pestrost v zahraničních rubrikách, které byly závislé na ČTK, a tudíž se články napříč novinami velmi shodovaly. V ideálním případě by se však zprávy z buržoazních médií v nabídce ČTK neměly objevovat vůbec a za jediný odůvodnitelný případ pro výjimku měla být tlumočení jejich komentáře k událostem.⁵²⁴ „*Chceme, aby v novinách bylo více zpráv a faktů – ale nikdy to nebude každý fakt, protože každá informace má svůj politický význam. Proč bychom měli přijímat buržoasní hledisko na objektivitu?*“⁵²⁵ Nelze se ubránit podezření, že důvodem byla spíše obava z agendy, kterou by zahraniční média mohla nastolit.

Hlavní výtkou proti zprávám ze zahraničních médií a agentur bylo rozdílné chápání objektivit v kapitalistickém a v socialistickém tisku. Již od počátku vydávání Československého novináře se v něm objevovaly zmínky i celé články věnované tomu, že kapitalistický tisk nemohl být ze své podstaty objektivní, jelikož sloužil ekonomickým zájmům svého vlastníka. Argument setrval i do druhé poloviny 50. let.

Pro zpravodajskou agenturu mělo být zásadní důsledné vybírání témat ke zpracování s ohledem na relevanci zahraniční zprávy pro Československé občany. Pravděpodobně chtěl svaz tímto požadavkem zabránit šíření nežádoucích myšlenek. Důležitá byla i srozumitelnost textu, aby nebylo ohroženo jednoznačné pochopení zprávy: „*Při maďarských událostech objevili soudruzi ze zahraniční redakce ČTK supy, a tak se fašistická sběř jako supy slétala na Maďarskou lidovou republiku, jindy se na ni zase vrhala. Naposledy nás supy obšťastnili soudruzi z ČTK při zprávě o evakuaci britských jednotek z Port Saidu, kde se prý letadla agresorů jako hejno supů snášela až nad ulice. Tato slova jistě nepatří do zpravodajství, nic neříkají, jsou velmi, velmi otrělá a zavánějí rodokapsem.*“⁵²⁶ Problémem nebylo odsouzení aktérů těchto zpráv jako takové, ale přílišná obraznost namísto jednoznačného pojmenování, kdo je oním agresorem, který se slétal nad Maďarskem apod. Tím pádem nemohlo ani dojít k odsouzení této konkrétní skupiny.

⁵²⁴ Např. „*Jak hodnotí Daily Telegraph, podle The Times, ...*“.

⁵²⁵ (Nesignováno). Z diskuse na konferenci o propagandě v novinách a účinnosti novin. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 1, s. 17.

⁵²⁶ MAXA Vojtěch. Ke zprávám ČTK – ale z novin. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 1, s. 5.

Velkou kritiku si také vysloužili zahraniční zpravodajové za velmi pomalé reakce na události, které tak nebyly zpracovány před uzávěrkou v tuzemsku a byly tedy otiskovány až v následujících dnech. To opět snižovalo důvěryhodnost tisku, protože lidé se mezitím o všem dozvídali odjinud.

Novináři se však vůči kritice ohledně kvality zahraničního zpravodajství bránili více než v případě jiných témat. Zejména redaktoři na Slovensku si stěžovali, že zprávy ze zahraničí dostávají i s několikedenním zpožděním a současně neměli možnost cestovat a zajistit si potřebné zdroje sami. Lepší situace na Slovensku nepanovala údajně ani v domácím zpravodajství, slovenští redaktoři v tomto roce opakovaně upozorňovali, že se necítí být rovnocenní s českými kolegy v otázce rychlosti zásobování informacemi a náměty, stejně jako měli méně možností účastnit se akcí osobně.⁵²⁷ Slovenské území se tak i v otázce žurnalistiky jevílo v otištěných člancích jako odstrčené či méněcenné.

Na druhou stranu i v této době novinářská organizace velmi často kritizovala své členy, že nevyužívali možností potkávat zahraniční hosty na tiskových konferencích a obecně i na nich měli nízkou účast. Případně na konference chodili, ale jejich redakce z nich pak nic nevydaly. Na to novináři odpovídali tím, že mnohdy jsou zváni na konference úřadů jen kvůli tomu, aby dostali vyčiněno za to, že nějaké téma nedostatečně mediálně pokrývali či jej pokrývali nedostatečným způsobem, zejména z ideologického hlediska. Proti sobě se tak stavěl důraz na pestrost novin a jejich vzájemné odlišení, aktuálnost článků a současně informační monopol řízený KSČ, který bránil novinářům navazovat vlastní kontakty se svými zdroji, obzvláště těmi zahraničními.

11.2.1 Sportovní rubriky v kontextu kritiky kultu osobnosti

„(...) naše noviny nedovedly vyprostit ze zajetí číslic výsledků a nedokázaly zobrazit živými formami elán a ruch nového života v tělocvičnách.“⁵²⁸

Sportovním novinářům bylo už od nástupu KSČ k moci vyčítáno, že se příliš věnují profesionálním a elitním sportovcům a méně pozornosti věnují mládeži a tělovýchově jako

⁵²⁷ Např. RUPPELDT Dušan. O niektorých problémoch práce zahraničnopolitického redaktora na Slovensku. *Československý novinář*. 1956, č. 2, s. 44.

⁵²⁸ HLADKÝ, Miroslav. K některým problémům sportovních rubrik v denním tisku. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 1, s. 9.

celku.⁵²⁹ Ukázka, kterou je uvozena tato podkapitola, přesně ilustruje výhrady, které měl svaz vůči sportovním novinářům.

Proti sobě se střetávaly dva výrazné pohledy. První spočíval v tradičním pojetí sportovní žurnalistiky, která byla založená právě na osobnostech a velkých sportovních událostech. Oproti tomu existovala socialistická představa, že nikdo by neměl příliš vyčnívat nad ostatní a že pro rozvoj společnosti je důležitější rozvoj branné schopnosti⁵³⁰ mládeže a také posílit ve čtenářích dojem, že média vznikají pro ně a o nich, nikoliv o pár vyvolených.⁵³¹

Právě socialistické pojetí sportovních rubrik se po kritice kultu osobnosti ještě prohlubovalo, novináři se však museli současně porovnat s úkolem ukazovat výjimečné jedince, kteří měli sloužit jako vzory hodné následování. Zřejmě tím ale byli myšleni lidé z dělnických vrstev, kteří něco ojedinělého dokázali, nikoliv nadaní sportovci, kteří úspěchů dosahovali opakovaně. Švadlena, která překoná normu ve své dílně či jinak jde vzorem svému pracovnímu kolektivu, může inspirovat ostatní čtenáře k podobným a hlavně dosažitelným výsledkům. Naopak sportovní zpravodajství nebylo čteno tím způsobem, že by mělo mobilizovat své čtenáře k napodobování a dosahování obdobných výsledků, ale spíše jako zpravodajství o výjimečně nadaných lidech s nenapodobitelnými výsledky.

Svaz opakovaně varoval před primadonstvím a jeho podporováním formou přílišné medializace sportovců.⁵³² Sportovní rubrika neměla být složená z reportáží a výsledků

⁵²⁹ Komunisté měli po převzetí moci ambivalentní vztah k medializaci sportu. Na jedné straně přetrvávala vzpomínka na manifestace Sokolů během sletu v roce 1948 a na ní založená averze proti této koncepci tělovýchovy. Zaměření na čistě sportovní disciplíny však ukázalo druhý problém: sportovci byli především individualitami, jejichž využití jako znaku schopností nové společnosti byla zprvu omezené. Elitní sportovec býval často výjimečným jedincem, mnohdy nezávislým na ideových požadavcích společnosti. Komunistický režim ale brzy přišel se spartakiádním pojetím zavrženého modelu sokolských sletů a zároveň začal využívat sportovních úspěchů jednotlivců k ukázce své nadřazenosti k i motivaci mládeže. DĚKANOVSKÝ Jan. „Éra“ Věry Čáslavské. Sport, tělo, média a meze svobody. *Dějiny a současnost*. 38, č. 10, (2016) s. 40.

⁵³⁰ „S postupující militarizací společnosti a přípravou na ozbrojený konflikt se Západem se stalo úkolem tělovýchovného hnutí především zajistit tělesnou zdatnost co největší části populace. (...) Úkoly tělovýchovného hnutí byly vpravdě bojové: zaprvé vést boj proti uzavřenosti a izolovanosti tělovýchovné organizace k širokému masovému pojetí tělesné výchovy a uskutečnit přechod tělovýchovy na pracoviště a zadruhé nesmířitelně bojovat proti všem kapitalistickým přežitkům ve sportu.“ SMETANA, Vít. Tvrdě proti primadonám: proměna československého sportu v 50. letech. *Dějiny a současnost. Kulturně-historická revue*. 28, č. 6 (2006), s. 38.

⁵³¹ Odpověď na otázku, proč mohl být sport a otázka jeho medializace důležitá pro komunisty, zřejmě nalezneme ve výzkumech jeho ideologického působení: „Mediální prezentace sportovní události je totiž v západních společnostech vhodnou příležitostí, ne-li přímo k záměrné politické propagandě, pak zcela určitě ke spontánní reprodukci určitých hodnot, představ a předsudků ohledně správného uspořádání společnosti.“ LAICHMAN Marek. Politika sportu a budování národa. In: *Revue pro média 11*. Brno: Spolek přátel pro vydávání Hosta, 2005, s. 4 – 5. Sportem vytvářená forma kolektivní sounáležitosti může sloužit jako opora systému. HARGREAVES, John. The Politics of Sport. In: ALLISON, Lincoln. *The Politics of Sport*. Wolfeboro, NH, USA: Manchester University Press. 1986. s. 250 an.

⁵³² KRŮČENSKÝ Jiří. Dobrých novinářů je pro tělovýchovu škoda? *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 4, s. 81. Problém se sportovci na začátku komunistické vlády spočíval zejména v jejich sejetí s prvorepublikovou

dosažených na velkých stadionech, ale z článků zaměřených na čtenáře, mládež, kritiku nedostatků v přístupu k nim a samozřejmě také z informování o nápravě kritizovaných jevů. Výsledky profesionálních sportovců samozřejmě na stránky sportovních rubrik také patřily, nesmělo se ale jednat jen o zprávy z utkání a o výsledkový servis, bylo nutné k nim přidat komentář. Komentář správně musel obsahovat vysvětlení, proč byl výsledek právě takový, jakým byl. Znovu se tak zopakovaly požadavky na interpretování a (ideologické) zasazování do kontextu, vyžadované i v případě mezinárodních událostí, hospodářských výsledků aj.

Z textů otištěných v Československém novináři byl cítit až jakýsi despekt vůči redaktorům sportovních rubrik. A to kvůli tomu, že údajně neprojevovali žádné novinářské kvality a jen suše informovali o výsledcích zápasů a soutěží. O atmosféře v redakcích svědčily také články, které popisovaly, jak krátce setrvali sportovní redaktori v této rubrice. Bylo nalezeno vícero zmínek o tom, že v důsledku posměchu a urážek od kolegů ti schopnější usilovali o přerazení na jiná oddělení, kde se s takovým přístupem nesečkávali.⁵³³ Nejvíce přecházeli do hospodářského, vnitropolitického, technického či zahraničního oddělení.⁵³⁴ Z toho lze soudit, že právě tyto rubriky měly lepší postavení v redakci. Přitom podle novinářské organizace by bylo lepším řešením, kdyby se redaktori tělovýchovné rubriky skutečně zabývali tělovýchovou v Československu, jejím stavem, prognózami či konstruktivní kritikou ve snaze zlepšit její stav a současně odstranit frázovitost a jednotvárnost z článků o sportu.⁵³⁵ Tedy ne pouze sportovními výsledky jako takovými.

Sportovní rubriky mohou být možná úsměvným příkladem projevu socialistické žurnalistiky, nicméně veškerá použitá argumentace zcela zapadá do tehdejších požadavků kladených i na další rubriky, tedy vyzdvihoval obyčejného člověka, čtenáře, podporovat masové a hromadné akce a utlumovat výjimečnost některých osob, aby jejich statut nemohl ohrozit vládnoucí stranu.

érou a také s jejich silnými vazbami na západní svět. SMETANA, Vít. Tvrdě proti primadonám: proměna československého sportu v 50. letech. *Dějiny a současnost. Kulturně-historická revue*. 28, č. 6 (2006), s. 36.

⁵³³ KRÍČENSKÝ Jiří. Dobrých novinářů je pro tělovýchovu škoda? *Československý novinář*. 1956. roč. 8, s. 80-82.

⁵³⁴ Tamtéž, s. 80.

⁵³⁵ (Nesignováno). Není ještě všechno v pořádku. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 2, s. 11.

11.2.2 Pozice kulturních rubrik

Vedle sportovních rubrik měly zvláštní postavení také rubriky kulturní. Ty měly za úkol nejen přinášet informace o kulturním dění v Československu,⁵³⁶ ale především určovat, co je kultura a co je hodnotné pro společnost.⁵³⁷ V článcích se často objevoval apel, aby novináři přímo sdělovali čtenářům, co si mají o uměleckém díle myslet. Prostřednictvím novinářů chtěla novinářská organizace podle pokynů KSČ určovat vkus čtenářů. Stejně jako v případě jiných rubrik však nebyl svaz spokojený s jejich úrovní. Analogicky s požadavky na sportovní rubriky vyzýval, aby se redaktoři nevěnovali pouze recenzování a informování o nových kulturních dílech, ale i o problémech kinematografie a umění obecně.

Hlavní výhrady spočívaly v nedostatku přitažlivosti článků a v malé kreativitě autorů. Opět se tak vracíme k hojnému argumentu v Československém novináři, a sice že noviny nemohou přesvědčovat své čtenáře, pokud pro ně nejsou atraktivní. „*Každý příspěvek tu má čtenáře získávat pro dobrá umělecká díla, vychovávat jeho vkus, rozšiřovat jeho rozhled. (...) Proti těmto požadavkům se však často chybuje. Jde zvláště o chyby dvojího druhu. První z nich je slohový primitivismus, suché referentství, nezajímavá prostřednost. Je příznačné, že slohový primitivismus se obvykle pojí s chudobou obsahu.*“⁵³⁸

Znovu se ukazovalo, že kvalita článků je nezbytná součást účinnějšího ideologického působení na čtenáře. Pokud na druhou stranu novináři zkoušeli být kreativní a originální, byli často kritizováni za to, že se tak stalo na úkor srozumitelnosti. Novináři se kritice nejčastěji bránili slovy, že pro větší kreativitu nemají prostor, jelikož jsou kulturní rubriky rozsahem velmi omezené. Byla to přitom jedna z mála situací, kdy se novináři a jejich organizace shodovali.

V otázce prostoru se v Československém novináři přímo nabídl srovnání plochy pro sportovní a kulturní rubriky. Zatímco redaktoři se zaměřením na sport byli sami terčem četné

⁵³⁶ Kulturní oblast zastoupená v oblasti médií kulturními rubrikami, byla pro KSČ velmi zásadní. Přesto se téma až tak výrazně neobjevovalo už od prvních let komunistické vlády. Možných vysvětlení je více. V prvním období nebyla možná kulturní tematika natolik protežovaná, protože docházelo k nastavování tolika nových principů v médiích, společnosti i v hospodářství, že na kulturní rubriky nevyšlo tolik prostoru či musely ustoupit zásadnějším tématům. Jiří Knapík však nabízí jiné použitelné vysvětlení: po roce 1948 se mohlo zdát, že oblast kultury je ideologicky ovládnutá. Až postupem let se ukázalo, že její nové ideologické principy nebyly dost konkrétně formulovány a ani mocensky uplatňovány. KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004, s. 76 an. K většímu akcentu tématu kulturních rubrik tak mohlo dojít vlivem nespokojenosti s jejich obsahem. Tím by se i vysvětlovalo, proč jsou články laděné tak negativně.

⁵³⁷ SČSN chtěl zamezit hlavně „bezzásadovému“ a nemarxistickému hodnocení děl. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Thematický plán Čs. novináře do konce roku 1957 (nedatováno).

⁵³⁸ DOLEŽEL Lubomír. Ke stylu našich kulturních rubrik. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 3, s. 124.

kritiky a byli vnímání coby pouzí zapisovatelé sportovních výsledků, kulturní redaktoři jim vyčítali prostor, který měli pro sebe sportovní redaktoři vymezený. Přitom opět s poukázáním, že přidělený prostor neodráží kvality sportovních rubrik. Závist spočívala v tvrzeních, že sportovní rubrika byla každodenní součástí novin a dostávalo se jí celé strany, kulturní rubriky neměly ani své zaručené, natož pevné místo v tisku a nevycházely denně. Za ještě větší křivdu považovali slovenští kulturní redaktoři skutečnost, že oblast sportu na Slovensku měla i svá vlastní, specializovaná periodika, která svým počtem převyšovala periodika zaměřená na kulturu.⁵³⁹

Nepřátelství vyvolávala také grafická úroveň sportovních rubrik, která údajně převyšovala ty kulturní. Redaktoři pak měli dojem, že sport je upřednostňován. Sportovním rubrikám zaměstnanci kulturních rubrik vyčítali, že mají také výsadní postavení, co se týče aktuálnosti, protože čtenář se mohl druhý den dozvědět výsledky zahraničních utkání na druhém konci světa, ale redaktoři kultury museli čekat i několik dní, než dostali prostor na recenzi filmu, který byl vysíláný na obrazovkách Československé televize. Sám svaz přitom kulturním rubrikám vyčítal nízkou aktuálnost. Nicméně zatímco u sportovních rubrik nebylo tématem jejich rozšiřování a spíše byly kritizovány pro malé ideologické působení na čtenáře, kulturním rubrikám novinářský svaz sliboval zlepšení jejich postavení a ujišťoval je o jejich významnosti právě pro jejich potenciál vychovávat čtenáře a určovat jejich vkus.

11.3 Nároky na média v letech 1958-1962

Povstání v zahraničí jen potvrdila význam médií jako agitátorů politických myšlenek. Hlavním motivem v oblasti kvality sdělovacích prostředků nadále nebyla profesionální čest ani prestiž novináře a celého média, ale jejich důvěryhodnost v očích čtenářů. Důležité bylo, že politickou motivaci ke zvyšování kvality novinářská organizace nikdy neskrývala a zcela běžně ji prezentovala novinářům.

Jeden z článků na toto téma napsal v roce 1959 i Dušan Havlíček, pozdější vedoucí úseku tisku, rozhlasu a televize na ÚV KSČ.⁵⁴⁰ Tím se stal až v červnu 1968 a ve funkci setrval

⁵³⁹ VRBACKÝ Andrej. Kultúra a život v slovenských novinách. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 12, s. 351.

⁵⁴⁰ Dušan Havlíček (10. 9. 1923 – 19. 6. 2018) byl novinář a kritik. Redaktor Rudého práva, Hudebních rozhledů a Kulturní tvorby. Působil v Ústavu dějin a teorie hromadných sdělovacích prostředků při Fakultě osvěty a novinářství. V letech 1968-1969 zastával funkci vedoucího tiskového oddělení ÚV KSČ, za to měl přislíbené místo zahraničního zpravodaje ČTK v Ženevě, kde poté zůstal v exilu. KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice*

do března 1969. Jeho působení na úřadě bylo po srpnových událostech provázané řadou útoků, protože veřejnosti popsal průběh jednání předsednictva ÚV KSČ z 20. srpna 1968. V roce 1959 však jeho argumenty byly zcela v souladu se svazem a v duchu XI. sjezdu KSČ.⁵⁴¹ V textu *Účinněji ovlivňovat myšlení lidí*⁵⁴² radil ostatním novinářům, jak dosáhnout efektivnějšího působení na čtenáře. Doporučoval vedle nepřímého působení zapojit i přímé. Novináři se měli přizpůsobit úrovni pochopitelné pro všechny skupiny čtenářů a tedy používat k ovlivňování čtenářů co nejjednodušší a nejsrozumitelnější formu, aby se část působení méně bystrým čtenářům neztrácela.

Radil také zaměřit se na využívání televize coby agitátora, jelikož vysoká kultura zastoupená divadly nebo operou byla určena jen úzké skupině příjemců. V jeho pojetí mělo být ovlivňování co nejpřístupnější co do obsahu i do formy a zaměřit se mělo na masovější kulturu.⁵⁴³ Současně masovou kulturu také obhajoval, jelikož v té době existovaly předsudky vůči televizi a další zábavě dostupné pro široké vrstvy, převládalo silné dělení na vysokou a nízkou kulturu. „*Tato oblast kultury si z minulosti přináší stále ještě hodně silné pozůstatky vlivu měšťácké společnosti – komerčnost, amorálnost, umělecké podcenění, a přitom má netušeně obrovský vliv na myšlení lidí. Zdůrazňuji to myšlení místo obvykle zdůrazňovaného estetický výchovného vlivu, protože o ně především jde.*“⁵⁴⁴

Mezi zásadními vlastnostmi psaných článků se zmiňovala především aktuálnost, poutavost, faktická správnost, ideovost a blízký vztah k pracujícím lidem.⁵⁴⁵ I relativně nová televize se tak měla učit čerpat z námětů života pracujících obecně a zejména od lidí pracujících na venkově. Kdyby o nich novináři přitom psali či mluvili povrchně, příjemci by mohli poznat, že redaktor tématu nerozumí, ztratili by v něj důvěru a pak v tisk jako takový. Články upozorňovaly především na problém chyb v textech o zemědělství a kolektivizaci, jelikož ani

1948-1953: *biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*. Praha: Nakladatelství Libri, 2002, s. 95-96.

⁵⁴¹ U mnoha autorů mohlo jít o taktiku. Napsali články vyhovující KSČ, ve kterých se zaměřili pouze na to, s čím byli schopni se ztotožnit, a tím vyvolávali důvěru u strany a současně příliš nezavdávali svému svědomí.

⁵⁴² HAVLÍČEK Dušan. Účinněji ovlivňovat myšlení lidí. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 5, s. 149-150.

⁵⁴³ Tamtéž, s. 149.

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 150.

⁵⁴⁵ Vztah k lidem se měl budovat i za pomoci besed se čtenáři. V nich však nemělo být cílem jen seznámit novináře s problémy jejich čtenářů, ale také procvičit se v argumentaci při sledování okamžité zpětné vazby. Dá se předpokládat, že tyto besedy měly sloužit také k dalšímu přesvědčování mas a nešlo jen o průzkum jejich problémů a přání, o čem by si v novinách chtěli přečíst.

po tolika letech nebyl proces stále ukončen a naopak zbývalo přesvědčit⁵⁴⁶ ty nejzatrzelejší, kteří se založení družstva či vstupu do něj bránili už dlouhá léta.

Čtenářům se novináři měli přiblížit také fyzicky, trávením času mimo redakci a během reportáží se měli snažit co nejvíce mluvit s obyčejnými lidmi, zajímat se o ně, znát jejich problémy a hlavně o nich poutavě psát.⁵⁴⁷ Také pokračovalo zdůrazňování významu zintenzivnění spolupráce s dopisovateli, která měla noviny oživit tématy jako takovými, názory a pohledy na ně i formou zpracování, která byla lidovější a méně profesionální, což bylo prezentováno jako výhoda. Dopisovatelé měli také potenciál upozornit na nedostatky na jejich pracovištích a tím pomoci v jejich nápravě formou medializace. Stejně jako v případě novinářů však bylo důležité, aby jim redakce poskytly záruky, že se takovým dopisovatelům nic nestane, po čemž volaly i články v předsjezdové diskusi.⁵⁴⁸ V neposlední řadě šlo o jistý marketing médií, která tím dávala najevo svůj zájem o názory čtenářů.

Automaticky se přitom předpokládalo, že všechny články budou ideologicky kontextualizovány a správně zasazeny. Nicméně podle výčitek bylo zřejmé, že ani více než dekádu od prvního formulování tohoto úkolu nebyl naplněn podle představ svazu. Novinářská organizace požadovala články, o kterých se bude mluvit cestou do práce, na pracovištích i večer v hospodách. Stále je však nedostávala. Výjimkou byly situace, když československý, případně sovětský tisk srovnával s tím kapitalistickým. V tom případě Československý novinář hýřil superlativy a socialistický, tedy i československý tisk byl v tomto ohledu nepřekonatelný.

Samozřejmostí bylo, že právě sovětský tisk měl být velkým vzorem kvality pro československé redaktory. Ti však sami upozorňovali, že potřebují aktuálnější inspirace než ty dosud používané, které pocházely z první poloviny padesátých let, v mnohých případech však byly ještě starší a tudíž překonané.⁵⁴⁹ Svaz se tedy zřejmě stále vracel ke stejným příkladům a sám nebyl schopný přinést novější poznatky a zkušenosti ze sovětského tisku.

⁵⁴⁶ Média měla za úkol zemědělce přesvědčovat. Tato práce se nezmiňuje o nátlacích na zemědělce, jelikož podle Československého novináře se nic takového nedělo. Nátlaky časopis sice nepopíral, ale to dáno jen tím, že je vůbec nezmiňoval a choval se, jako by neexistovaly. Zmiňovány byly jen dobrovolné vstupy do JZD, v ideálním případě za přispění mediální kampaně.

⁵⁴⁷ Objevovaly se dokonce požadavky, aby i divadelní recenze byly obohacované o názory diváků. Jedná se o jednu z ukázek toho, jak dalece až měly důraz na příjemce a snaha přiblížit se mu zajít.

⁵⁴⁸ Např. MOULIS Miloslav. Co nejlépe připravit diskusi k XII. Sjezdu KSČ. *Československý novinář*. 1962, roč. 14, č. 5, s. 108. Jak to však probíhalo ve skutečnosti, je věcí druhou a SČSN se samozřejmě staral o to, aby se o následcích pro dopisovatele či čtenáře v časopise nepsalo. Příkladem může být osud Otty Bednářové. CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Já prostě nemohu žít jinak: česká publicistka Otká Bednářová*. 1. vyd. Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2010. 157 s.

⁵⁴⁹ ZELENKA Jan. Beseda o něčem. *Československý novinář*. 1961, roč. 13, č. 2, s. 32.

11.4 Požadavky na kvalitu mezi XII. sjezdem KSČ a zlegalizováním cenzury (1963–1966)

Většina všech požadavků na novinářskou profesi platných po XII. sjezdu KSČ měla oporu v celoročním tematickém plánu Československého novináře z roku 1963. V něm byl kladený hlavní akcent na otázky účinnosti mediálních příspěvků a médií celkově, důležitost kritiky v tisku, ekonomickou výchovu mas, účast pracujících na tvorbě novin a společenskou úlohu a význam novinářské práce.⁵⁵⁰

Obecně lze říci, že v požadavcích na mediální obsahy nenastaly žádné výrazné změny, spíše jen byly opakovány. Novináři měli za úkol informovat o každodenním dění a osvětlovat je, současně také obhajovat všechny dosavadní změny v hospodářství a nedostatky v zásobování. Vojtěch Dolejší ve své řeči na IV. sjezdu novinářské organizace v roce 1963 zdůraznil, že už nestačí jen posuzovat kvantitu článků a statistické údaje o stavu výroby, ale bude nutné se zaměřit i na ukázky přínosů popisovaných jevů pro společnost.⁵⁵¹ I v tomto jeho projevu se tak odrážel XII. sjezd KSČ, mezi jehož velká témata patřila právě oblast hospodářství a jeho propagace.

Dalším úkolem v tomto období bylo bojovat proti vytváření údajně nesprávných názorů ve společnosti a vystupovat proti názorům, které nezapadaly do aktuální politické linie. Mohlo se jednat o reakci na uvolňující se poměry ve společnosti, kterým se KSČ snažila zamezit. Vícekrát se také objevoval argument nedostatku papíru jako vysvětlení pohodlnosti a malé aktivity novinářů údajně dané tím, že na uskutečnění svých nápadů neměli dostatek prostoru v novinách.

Pokračovaly i výzvy publikovat kritické články, nicméně redaktoři závodních novin si stěžovali, že sotva mohou kritizovat hospodaření a postupy ve svém podniku, pokud musí všechny kritické materiály předkládat před publikováním řediteli závodu.⁵⁵² V takovém případě byla možná jen kritika ze strany vedení, která by byla založená na stížnostech, že jim chybí materiál, technologie apod., tedy že chyba není na straně daného podniku. Interní materiál svazu

⁵⁵⁰ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Návrh plánu Čs. novináře na rok 1963.

⁵⁵¹ NA, fond ASYN, k. 187/3, i. j. 1. stenografický přepis projevů na IV. sjezdu SČSN 28. 4. 1963. Totéž zdůraznil i Čestmír Císař coby delegát ÚV KSČ v navazujícím projevu, tedy že v dalších letech bude nutné zaměřit se nejen na kvantitu informací o hospodářství, ale i na jejich prezentaci. „*Napříště půjde o kvalitativně vyšší stupeň vývoje, o komplexní přestavbu ekonomiky, politiky i kultury, o převratné změny ve způsobu života lidí.*“ Tamtéž.

⁵⁵² Např. (Nesignováno). Pod propagačním referentem... *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 3, s. 72.

o účinnosti tisku z roku 1963 přiznával, že nejen v Československu, ale i v SSSR docházelo v případě kritiky podniků a úřadů k jejich netečnosti a ignoraci všech signálů a podnětů jejich vedením.⁵⁵³ V naprostém protikladu s tímto však promluvil na plénu ÚV SČSN Jiří Pelikán. Tehdejší ředitel Československé televize naopak tvrdil, že se jím vedená instituce dostatečně zabývala kritikou vedoucích pracovníků a funkcionářů, ale chybí kritika samotných pracovníků, kteří si neplnili povinnosti, zanedbávali je a mnohdy se i dopouštěli krádeží, celkově tedy mařili úsilí svých nadřízených.⁵⁵⁴ Svou vlastní kvalitou se zabýval i časopis Československý novinář a požadoval, aby se všechna diskusní témata i kritika v něm otištěná uzavírala s oznámením dosaženého názoru, aby nevznikal dojem zbytečnosti diskusí.⁵⁵⁵

V rámci prezentace požadavků na kvalitu došlo v tomto období poprvé k ocenění zástupce televizní žurnalistiky, přesněji řečeno zástupkyně, tedy dokonce ženy. Jednalo se o známou hlasatelku Televizních novin Kamilu Moučkovou a o její vystupování, které v divákovi vyvolávalo důvěru a dokázalo ho zaujmout: „*A ještě slovo o hlasatelích, kteří hrají v televizním zpravodajství významnou roli. Vždyť čtou zprávy, které mají diváky nejen informovat, ale i přesvědčit. Rovnocenně u nich záleží na zjevu i na projevu. Podle mého soudu tuto harmonii obsahují vystoupení hlasatelky Kamily Moučkové. Její zjev je na obrazovce příjemný pro vkusné, nepřehledné oblékání a účes (a to jsou drobnosti, které nejsou běžné a které nelze přehlížet) a pro neafektovaný, přitom zaujatý projev. Je prostě na obrazovce přirozená; má tedy vlastnost, která je divákovi nejvíce sympatická, protože odpovídá atmosféře obyčejného rodinného prostředí.*“⁵⁵⁶ Na druhou stranu je nutné připomenout paradox, že ani o Kamile Moučkové se v časopise později nedočteme více, a to ani v článcích v roce 1968, kdy patřila mezi nejvýraznější osobnosti spojené s médií a vpádem vojsk zemí Varšavské smlouvy.

⁵⁵³ NA, fond ASYN, k. 187/1, i. j. 1. O zvýšení účinnosti sovětského tisku (Jen pro vnitřní potřebu), rok 1963.

⁵⁵⁴ (Nesignováno). Jak na to? Z diskuse na rozšířeném plénu ÚV našeho svazu. Československý novinář. 1964, roč. 16, č. 2, s. 39.

⁵⁵⁵ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Materiál pro 18. schůzi předsednictva ÚV SČSN dne 16. 2. 1965 (Hodnocení časopisu Čs. novinář za rok 1964). O nutnosti dotahovat kritiku do konce a také ji používat k překonání nedostatků, nikoliv jen k upozorňování na chyby, se jednalo i na zasedání ÚV KSČ 19. prosince 1963: „*Zároveň však ústřední výbor požaduje, aby redakce kritické materiály řádně prověřovaly a s nejvyšší odpovědností přistupovaly k diskusím, které nemohou být samoučelné, ale mají pomáhat při řešení našich hlavních nedostatků. Nelze souhlasit s publikováním příspěvků, v nichž se za kritikou skrývají jiné zájmy než upřímná snaha po nápravě chyb, v nichž jde o kverulantství, lehkovážně zesměšňování nebo dokonce útoky na základní principy naší socialistické společnosti a strany.*“ Usnesení ÚV KSČ k aktuálním otázkám ideologické práce strany z 19. prosince 1963, cit. podle: HOŘENÍ, Zdeněk, ed. *KSČ o tisku, rozhlasu a televizi (1945-1975)*. Praha: Vydavatelství Novinář, 1976, s. 143 – 144.

⁵⁵⁶ LEDERER Jiří. Kudy Televizní noviny? Československý novinář. 1963, roč. 15, č. 4, s. 110.

11.5 Reklama jako „nový“ prvek socialistického hospodářství (1967)

Již od počátků novin se v nich objevovala reklama a inzerce. V Československém novináři se však téma (nikoliv reklama samotná, která se v něm objevovala od začátku, zejména na nové knihy o žurnalistice) více začalo probíhat až po XII. sjezdu, konkrétně již od roku 1963.⁵⁵⁷

Právě ve sjezdové diskusi v roce 1963 se vyskytly první úvahy o reklamě. Na jednu stranu se objevily stížnosti, že novináři psali o nových výrobcích, které nějaký závod připravuje na trh (nejednalo se tedy o klasickou reklamu, ale spíše o zpravodajský článek o novince), pak ale redaktori nekontrolovali, zda se údajně přelomový výrobek, vynález či technologie skutečně dostal do prodeje a případně proč ne, když byl prezentován tak kladně.⁵⁵⁸ Tyto výhrady silně připomínaly výčitky, že novináři se nestarali o to, jestli jejich kritika padla na úrodnou půdu a vedla k nápravě.

Jednalo se však o první vlašťovku k tématu reklamy a více se mu časopis věnoval až v roce 1967. Články vyznívaly tak, že je nutné nejprve obhajovat smysl reklamy a jejího umístování do médií. Časopis *Novinář* musel vysvětlit, proč z tisku nejdříve zmizela, aby se do něj v 60. letech zase vracela. Vymizení zdůvodňovala šetřením místa v novinách kvůli nedostatku papíru, ale také direktivním plánováním a obdobím nedostatků některých druhů zboží, což učinilo reklamu zbytečnou. Důvodem však údajně byl i odpor novinářů vůči tomuto projevu kapitalistického hospodářství.⁵⁵⁹ Vzhledem k tomu, jak časopis prezentoval kapitalismus, je však na místě se domnívat, že se jednalo o nepravdu a snahu jim tuto myšlenku podsunout.

Doba se však změnila a reklama se opět stala žádoucí. Aby se časopis vyhnul konfrontaci za změnu vlastního názoru, prezentoval jako špatné dřívější chápání reklamy samotné. Sám budoval obraz reklamy jako jisté formy podvodu na zákaznících, najednou se však objevila

⁵⁵⁷ Pro totalitářské režimy bylo obvyklé, že ekonomika byla podřízená dominantní ideologii, nicméně nepotřebovaly používat ekonomickou kontrolu nad médii jako prvek kontroly, jelikož měly účinnější opatření ke zkrocení tisku. VEČEŘA, Pavel. *Úvod do dějin tištěných médií*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 177. Omezování inzerce a její postupné vymizení si žádal I. sjezd ČSČSN už v roce 1948, nebylo však specifikováno, proč k tomu mělo dojít. NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Úkoly československého tisku, rok 1948.

⁵⁵⁸ Např. (Nesignováno). Abychom ještě lépe splnili naše poslání. *Československý novinář*. 1963, roč. 15, č. 4, s. 103.

⁵⁵⁹ DVORÁČEK Zdeněk. Novinářská etika a reklama. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 5, s. 146. Tuto myšlenku článek rozvíjel dalším očerňováním československých podnikatelů, zejména Tomáše Bati: „Byly firmy a podniky, o nichž novinář nesměl napsat kritické slovo, protože by jeho list okamžitě ztratil inzerci. Proslulý v tomto směru byli Baťa, Nehera, Rolný, Petschkův koncern a další. (...) Z inzerce žily a byly jí poplatné i listy Melantricha, Stříbrného a všech ostatních politických stran, vyjma KSČ.“ Spojil tak výhrady proti první republice a podnikatelům do jednoho článku.

zcela rozdílná argumentace: „Je převážně prováděna [reklama, pozn. V. B.] na podkladě důkladného průzkumu a studia trhu, její obsah a formu určují často psychologové, sociologové, statistici, výtvarníci a speciální textaři. Ve Velké Británii pracuje v propagaci 3000 vysokoškolsky vzdělaných psychologů. U nás je jeden promováný psycholog z oblasti propagace, ale ve svém oboru nepracuje. Situace reklamy v direktivním plánování výroby a trhu též způsobila, že nemáme vysokoškolské, ba ani středoškolské učiliště propagace.“⁵⁶⁰

Závěr citované ukázky zřejmě ukazuje, co bylo důvodem této změny. Svaz začal více tematizovat odborníky z oblasti propagace a potřebu jejich zvyšování.

⁵⁶⁰ DVORÁČEK Zdeněk. Novinářská etika a reklama. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 5, s. 147.

12. Vzdělávání a výchova novinářů

Všechny změny, které v Československu přinesl nástup KSČ k moci, se odrazilo i v koncepci žurnalistického vzdělávání. Zcela nový systém řízení médií a nastavení nových úkolů tisku si vyžádaly změnu podoby institucionálního školení novinářů, vychovávání novinářů v redakcích a také přepracování osnov a náplní krátkodobých kurzů pro novináře.⁵⁶¹

12.1 Období budování nových žurnalistických základů a jejich odraz ve vzdělávání (1949–1955)

Plán na podobu výchovy novinářů nastavil již I. sjezd československých novinářů v roce 1948. V jeho závěrečné rezoluci se přiznává, že v redakcích pracovalo mnoho novinářů, kteří sice byli schopní ovládat své řemeslo po technické stránce, ale nebyli připraveni na nové úkoly tisku v otázce budování socialismu.⁵⁶²

Svaz deklaroval už na počátku vydávání Československého novináře záměr přijmout do redakcí nové zaměstnance nepoznamenané předchozími mediálními zkušenostmi. Tyto novináře by si redakce samy vychovaly podle aktuálních politických potřeb.⁵⁶³

Novinářská organizace si představovala, že do redakcí nastoupí mladí lidé po dokončení středoškolského vzdělání, které bude možné tvarovat podle potřeb a kteří se v redakcích naučí řemeslnou část novinářského povolání. Tímto tvarováním se myslela zejména politická příprava začínajících novinářů. V případě Klementa Gottwalda a Julia Fučíka bylo dokonce

⁵⁶¹ Podoba institucionálního vzdělávání novinářů se během 20. století vyvíjela v závislosti na politické situaci. První pokus o jejich edukaci proběhl již v akademickém roce poznamenaném začátkem I. světové války, když České učení pro politické vědy zařadilo do svých přednášek samostatné doplňkové kurzy o žurnalistice. V Československu se první pokusy objevily již v roce 1920, kdy se začaly připravovat čtyřsemestrální kurzy, které však nikdy nebyly otevřeny. První otevřený studijní program začal ročníkem 1925/1926 na Masarykově univerzitě, v 30. letech byla založena Svobodná škola politických nauk. Další vývoj novinářského vzdělávání přerušila II. světová válka, po jejím skončení již byla edukace novinářů jako i celé školství v rukou KČ. KÖPPLOVÁ Barbara, JIRÁK Jan. Kontury vývoje vzdělávání českých novinářů. In: *Dějiny a současnost*. 1996, roč. 18, č. 5, s. 10-14. První vysokoškolské vzdělávání novinářů na slovenském území vzniklo až po únoru 1948, konkrétně roku 1952 v Bratislavě na Komenského univerzitě. O jeho počátky se zasloužil již Zváz slovenských novinářů. HLAVČÁKOVÁ Světlana. 60. výročí štúdia žurnalistiky na Slovensku. In: HORVÁTH Miloš (ed.). *60. rokov vysokoškolského štúdia žurnalistiky na Slovensku*. Bratislava: STIMUL. 2013, s. 9.

⁵⁶² NA, F. ASYN, inv. J. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů.

⁵⁶³ S tím však nesouhlasí Stanislav Budín, podle kterého k výchově mladých novinářů nedocházelo: „Místo výchovy nových novinářských osobností z mladých kádří, lidí, kteří by si svým talentem získali důvěru čtenářů, jako ji měli redaktori předválečného komunistického tisku, z nichž každý byl právě novinářskou osobností a dovedl si za podmínek nesrovnatelně těžších získat lásku a důvěru desetitisíců čtenářů, kteří v novinách vyhledávali právě jejich články, lišící se osobitým stylem, pohledem na skutečnost a životními zkušenostmi – místo toho všeho se v redakcích pěstovala všeobecná >obezlička<, jak říkají Rusové systému univerzální anonymity, uniformity a neodpovědnosti.“ BUDÍN, Stanislav. *Sedmá velmoc*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 147.

vyzdvihováno, že nejdříve byli aktivními členy strany a až po získání agitačních schopností se stali novináři.⁵⁶⁴

Záhy se však začaly objevovat články, které ukazovaly, že plán svazu nevycházal: „*Velká většina z dvou tisíc novinářů, kteří dnes pracují v československém tisku, přišla do novin teprve před krátkou dobou. Z novinářů, kteří působili v tisku před válkou, zůstal v tisku jen poměrně malý počet. Mělo by být samozřejmé, že ti, kteří nově přišli a přicházejí do našeho tisku, jsou naplněni bojovným zápalem pro věc socialismu a nesmiřitelným hněvem proti nepřátelům. Přesto vidíme, že část nových adeptů novinářství chápe novinářskou práci nesprávným způsobem.*“⁵⁶⁵

Objevily se dva problémy. V první řadě stále přetrvávalo pojetí žurnalistiky, které fungovalo před válkou. Zadruhé, a to pravděpodobně mělo mnohem větší váhu, nebylo příliš novinářů s dobrým kádrovým profilem, dostatečným politickým přehledem a ochotných psát pro tehdejší tisk. Novým redaktorům chyběly znalosti marxismu-leninismu, takže nebyli schopni naplnit požadavek jej do článků zapojovat. Nevyznali se v politických souvislostech, neuměli argumentovat. Neměli kvůli svému věku ani dostatečné životní zkušenosti, aby mohli účinně přesvědčovat čtenáře či politicky interpretovat své články. „*V československém tisku pracuje značný počet novinářů technicky zkušených, avšak velmi nedostatečně připravených na velké úkoly, které připadnou novinám v období budování socialismu.*“⁵⁶⁶ Naopak u nich převažovaly spíše osobní ambice a touha vidět v novinách co nejvíce článků s vlastním jménem.

Prvotní selekce ohledně připravenosti redaktorů přitom měla proběhnout již při přijímacím pohovoru. Uchazeč měl prokázat dostatečnou motivaci nejen pro vykonávání novinářské profese, ale také pro pojetí tohoto povolání jako poslání. Adepti, kteří motivaci neprojevili, měli být rovnou odmítnuti.⁵⁶⁷ „*Člověk, který by v tisku hledal prostě jen >místo<*,

⁵⁶⁴ DOLEJŠÍ Vojtěch. Zlepšit úroveň novinářských kádru. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 3. Na druhou stranu zpětně je tato doba charakterizována důrazným oddělením politické a novinářské kariéry: „*Počet novinářů, pro které se žurnalistická profese stala >výtahem< na čelná místa stranické nebo státní monoklatury, byl v celém období 1948-1989 pozoruhodně malý, ostatně stejně jako počet politiků, kteří měli potřebu obracet se prostřednictvím médií na veřejnost.*“ KÖPPLOVÁ, Barbara, JIRÁK Jan. K vývoji novinářského povolání. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2006, 51(1-4), s. 24.

⁵⁶⁵ DOLEJŠÍ Vojtěch. Zlepšit úroveň novinářských kádru. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 4, s. 3.

⁵⁶⁶ Zpráva ideově výchovné pozice. *Československý novinář*. 1949, 1, č. 8-9, s. 7.

⁵⁶⁷ „*Mělo by být samozřejmé, že ti, kteří nově přišli do tisku, jsou naplněni bojovným zápalem pro věc socialismu a nesmiřitelným hněvem proti jeho nepřátelům. Přesto vidíme, že část nových adeptů novinářství chápe novinářskou práci nesprávným způsobem. Svědčí o tom i některé nabídky nových uchazečů, které přicházejí do redakce. >Rozhodl jsem se o svém budoucím povolání. Stanu se redaktorem< napsal redakci Práce ve své nabídce 18letý student. Oč své rozhodnutí opírá? O pevný světový názor, o věrnost ideám socialismu, o rozhodnutí, že bude*

nemůže v redakcích pracovat. Velmi brzy se ukáže, že nemá v tisku co dělat, protože nepřišel bojovat, učit a vychovávat lid, nemůže v něm být jiskra zápalu, je v redakci cizím živlem.“⁵⁶⁸

Na počátku zkoumaného období byl přitom kladen velký důraz právě na politickou připravenost uchazeče, v polovině 50. let se však stále více objevovaly zmínky o tom, že je třeba se soustředit také na dostatečný novinářský talent zájemce a jeho vyjadřovací schopnosti.

Po přijetí do redakce se nováček ještě nestával novinářem, ale pouze čekatelem, přičemž tato zkušební doba trvala dva roky. Během ní se měl naučit dostatek řemeslných i ideologických dovedností, aby mohl být přijat do novinářské organizace a tedy i za řádného člena redakce. Doplnování vzdělání však bylo vyžadováno i u starších a zkušenějších redaktorů. Svaz zdůrazňoval novinářům, že poskytované možnosti doplnění a rozšíření kvalifikace jsou mimořádné a nesrovnatelné s těmi v předchozích letech.⁵⁶⁹

Vzdělávání se tedy odehrávalo na dvojí úrovni. Jednu část absolvovali zejména noví redaktoři a jednalo se přímo o praktickou přípravu v redakci, přičemž o nováčky se měli starat zkušenější kolegové. Prostřednictvím připomínek, rad, zpětné vazby a pozorování se měli naučit, jak probíhá praktická stránka výroby novin. Součástí každodenní rutiny měla být také četba sovětských novin, které byly vzorem, co se týče obsahu i formy. Pomocníkem měly být také články otiskované v Československém novináři, které přinášely informace o fungování jiných redakcí či příklady řešení problémů.

Vedle toho si měli novináři doplňovat vzdělání na kurzech pořádaných svazem (velmi často byly zmiňovány zejména kurzy na zámku Roztěž), na vysokých a ve večerních školách. Již na I. sjezdu novinářské organizace v roce 1948 bylo dohodnuto, že během jednoho roku svaz umožní každému novináři ideové a odborné školení a zřídí také novinářský klub k prohlubování vědomostí novinářů.⁵⁷⁰ Svaz novinářů i zápisy z redakčních porad Československého novináře však dlouhodobě kritizovaly nízký poměr vysokoškolsky vzdělaných novinářů a také malý zájem o studium při zaměstnání. Přitom deklarované

bojovat za socialismus, učit a vychovávat lid? Ukázalo se, že tento uchazeč nemá žádný světový názor. Z marxistické literatury nic nečetl. Domnívá se, že může být novinářem, protože do tisku napsal několik zpráv o výsledcích sportovních zápasů, a to že je postačující kvalifikace.“ Tamtéž, s. 3-4. Uvedený případ Dolejšího natolik zaujal, že se k němu ještě po letech vrátil ve své řeči na úvodním projevu II. sjezdu novinářů v roce 1957. NA, fond ASYN, k. 181/1, i. j. 4. Referát soudruha V. Dolejšího na II. sjezdu čs. novinářů, rok 1957.

⁵⁶⁸ DOLEJŠÍ Vojtěch. Referát soudruha Vojtěcha Dolejšího. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 7, s. 3.

⁵⁶⁹ „Za vlády buržoazie nebylo prostě myslitelné, že by někdo poskytl redaktorovi při plnění platu a při velmi dobrém ubytování i stravování možnost naprosto a nerušeně se věnovat studiu, seznámit se s problémy doby a získat vědomosti, které musí novinář mít, aby mohl dobře plnit své úkoly. Teprve dnes se mění ve skutečnost, o čem se dříve novinářům jen snilo.“ (Nesignováno). Druhý běh internátní školy na Roztěži. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 3, s. 21.

⁵⁷⁰ NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Úkoly československého tisku, rok 1948.

podmínky k rozšiřování vzdělání se zdály být ideální. Například během školení na Roztěži nejen že redaktori pobírali plný plat, ale navíc měli hrazený celý pobyt včetně stravy a byli chráněni před pracovními úkoly ze svých redakcí, aby se mohli plně soustředit na náplně kurzů.⁵⁷¹ Obsah samotných kurzů byl různorodý, opět se ale ukazuje, že nebyl příliš zaměřený na žurnalistiku, tvorbu novin, práci s informacemi či další pracovní rutiny, ale spíše na ideologickou vybavenost redaktorů. Kurzy se zaměřovaly na dějiny československého a mezinárodního dělnického hnutí, historický a dialektický materialismus, ekonomii kapitalismu, sociologii, zemědělství, vlastenectví aj.⁵⁷²

V Československém novináři se také objevovaly četné statistiky o počtech aktuálně studujících redaktorů. Pravidelně byly otiskovány články studentů, kteří si pochvalovali kvalitu přednášek, přístup pedagogů, přínos jednotlivých kurzů a také zdárné skloubení práce, rodinného života a dálkového studia. Tyto texty měly za úkol povzbudit další zájemce k zahájení studia. Opačnou taktikou byly výčitky, že uvedené výzvy redaktori ignorovali. Běžně se tak prolínaly pochvaly vysokého procenta studujících redaktorů a výčitky, že jich není dostatek.

Objektivní překážkou pro doplnění vysokoškolského vzdělání redaktorů však podle Československého novináře byla mnohdy absence maturity.⁵⁷³ V publikovaných přehledech v roce 1954 mělo necelých 7 procent redaktorů uvedeno vysokoškolské vzdělání oproti 29 procentům novinářům bez maturitní zkoušky.⁵⁷⁴ Velký tlak na vysokoškolské vzdělání novinářů se projevil také v pokynech, aby při vysokém počtu uchazečů o studium dostávali redaktori přednost, uplatnění těchto pokynů v praxi dokládá článek *Dálkové studium na vysokých školách*.⁵⁷⁵

Zápis ze schůze ideové komise⁵⁷⁶ v roce 1954 upozornil, že bude nutné soustředit se na ideologickou přípravu novinářů a jejich vzdělání v oblasti kultury a zemědělství. V ideálním případě měl mít novinář vysokoškolské vzdělání buď přímo v oblasti žurnalistiky, případně

⁵⁷¹ Druhý běh internátní školy na Roztěži. *Československý novinář*. 1951. č. 1, s. 26.

⁵⁷² (Nesignováno). Zkušenosti z novinářského školení na Roztěži. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, s. 4.

⁵⁷³ Tato překážka však byla údajně řešitelná i bez nutnosti si středoškolské vzdělání doplnit. „*Posluchači, kteří nemají dokončené vzdělání třetího stupně, resp. dělnickou přípravku, mohou být přijati jen výjimečně na zvláštní doporučení Svazu čs. novinářů, při čemž se přihlíží k jejich dosavadní novinářské a veřejné činnosti i k jejich věku.*“ (Nesignováno). Před dalším ročníkem dálkového studia novinářství. *Československý novinář*. 1954, roč. 6, s. 63.

⁵⁷⁴ (Nesignováno). K problémům novinářského vzdělání. *Československý novinář*. 1954, roč. 6, s. 246-248. Výsledek je do značné míry ovlivněný rozhodnutím KSČ nahradit zkušené redaktory dělníky.

⁵⁷⁵ (Nesignováno). Dálkové studium na vysokých školách. *Československý novinář*. 1953, roč. 5, s. 198-199.

⁵⁷⁶ NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zápis ze schůze ideové komise, která se konala v pátek dne 19. června 1954 v 10 hodin v zasedací síni sekretariátu Svazu čs. novinářů.

v oboru, kterému se v redakci věnuje: „*Propaguje-li novinář na stránkách novin nutnost všeobecného vzdělání a kultury, musí on sám býti všestranně vzdělaným člověkem, jenž dobře zná práci, která je mu svěřena.*“⁵⁷⁷ Analogicky pokud novinář zpracovával téma zemědělství, měl mít vystudovanou zemědělskou školu. Toto vzdělání by odstranilo neznalost a kritizované špatné užívání zemědělských pojmů a pojmenovávání procesů.⁵⁷⁸ Lze usuzovat, že novináři, kteří o zemědělství psali špatně, působili nejen nedůvěryhodně vůči čtenářům obecně, zejména je nebrali vážně samotní zemědělci. Tím, se snižovala schopnost jejich článků přesvědčovat je o výhodách JZD. Důvod, proč v prvních letech komunistické vlády v Československu byl kladený důraz také na vysokoškolské vzdělání v konkrétním tématu, lze nalézt v pozdním etablování vysokoškolského studia žurnalistiky. Teprve v roce 1952 vznikla první československá katedra žurnalistiky s názvem Katedra novinářstva a knihovnictva v Bratislavě, kterou následovala o rok později katedra novinářství na Karlově univerzitě v Praze.⁵⁷⁹ Do té doby se novináři museli vzdělávat v rámci jiných pracovišť.

V apelech na doplnění vzdělání se přitom často objevovalo, že všichni sovětsí novináři už vysokou školu absolvovanou měli, případně na ní studovali.⁵⁸⁰ Vzdělávání prezentoval svaz jako další z rozdílů mezi socialistickým a kapitalistickým novinářem. Podle svazové argumentace se novináři na Západě věnují pouze bulváru a senzacím, což nevyžaduje žádnou kvalifikaci. Naopak novináři komunističtí pokrývají zásadní témata, která si vyžadují jejich hluboké znalosti na úrovni odborné i všeobecné.⁵⁸¹ Buržoazním novinářům bylo navíc vytýkáno, že píší podle zadání svého zaměstnavatele, tudíž bylo lepší, pokud vzdělání spíše neměli, aby se jimi dalo lépe manipulovat. Přitom KSCM měla ve své režii také vzdělávací systém a tvorbu osnov, které přizpůsobovala svým potřebám, narážíme tak na další z paradoxů komunistické argumentace.

Svaz v prezentaci tématu vzdělání zcela opomíjel, že důvodem k tlaku na co nejvyšší počet vzdělaných redaktorů byla nutnost indoktrinovat jim marxismus-leninismus a tím pádem je politicky ovlivnit. Tomu odpovídala také témata, s nimiž se účastníci kurzů setkávali. SČSN byl také přesvědčený, že vyšší vzdělání odstraní věcné chyby z tisku, a tedy zvýší jeho

⁵⁷⁷ (Nesignováno). Význam všeobecného vzdělání pro novináře. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 12, s. 11.

⁵⁷⁸ Tamtéž.

⁵⁷⁹ KONČELÍK, Jakub. Vysokoškolské vzdělávání novinářů v České republice. In Horváth, Miloš (ed.): *60. rokov vysokoškolského štúdia žurnalistiky na Slovensku*. Bratislava: STIMUL, 2013. S. 98-113.

⁵⁸⁰ Např. „*Připomněli jsme si však znovu, že většina novinářů Sovětského svazu vystudovala vysokou školu, většina jich stále studuje a prohlubuje své vzdělání.*“ KALINOVÁ Jarmila. První zkušenosti školáků. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 12, s. 11.

⁵⁸¹ (Nesignováno). Význam všeobecného vzdělání pro novináře. *Československý novinář*. 1952, roč. 4, č. 12, s. 11.

důvěryhodnost. Problémem však bylo, že na počátku 50. let se studium novinářství teprve ustavovalo, tudíž nebylo příliš koncepční a jeho náplň se značně vyvíjela a proměňovala i během studia.

12.2 Význam vzdělávání novinářů po XX. sjezdu KSSS (1956–1957)

Výchova a vzdělávání novinářů vlivem událostí v roce 1956 neztrácely pro svaz na významnosti, SČSN naopak zdůrazňoval, že právě v takových situacích je potřebné mít řádně vyškolené redaktory. Jen novináři detailně poučení v oblasti marxismu-leninismu novinářské organizace byli připraveni čelit nežádoucímu nátlaku. Respektive podle tehdejší rétoriky, odvrátit se od směru daného Stalinem a kultem osobnosti, a navrátit se okamžitě k původním myšlenkám Lenina.⁵⁸² Pokud se tedy v roce 1956 psalo o vzdělávání novinářů, zdůrazňovaly se zejména ideologické potřeby.

Hlavní závěr XI. sjezdu KSČ pro novináře spočíval především v ještě větším důrazu na ideologickou podstatu vzdělání. Již se tolik nezmiňovalo, jaký obor mají redaktoři studovat, vždy se ale v člancích o vzdělávání objevoval apel na jejich důkladné studium marxismu-leninismu. To je mělo připravit na lepší propagaci hospodářství, politiky i socialistického zřízení jako takového. Zejména by je ale posílilo proti odpůrcům komunismu, kteří se stále odvolávali na předchozí časy. Přestože ubylo metafor boje, práce novináře stále zůstávala především prezentovaná coby práce politická. K péči o politické a ideologické vzdělávání byl vedle školských institucí zavázán i novinářský svaz, který k tomu účelu pořádal besedy, přednášky a školení.

„Čo možno a treba vyčítat novinárom, je nevyhovujúca ideovo-politická výzbroj pre veľké operácie a bitky na poli novinárskej činnosti. Mnohí novinári práve z nízkej ideologickej a politickej prípravy upadali do omylov, do falošnej lajality, oficiálneho nadšenia a súčasne do dogmatického, bigotného chápania všetkého, čo sa v našej spoločnosti odohrávalo, s častým ospravedlňovaním nedostatkov vyššími záujmami a cieľmi.“⁵⁸³ Z ukázky je možné vyčíst ještě

⁵⁸² Ideologická příprava poskytovala novinářům možnost vhodně politicky interpretovat všechny události, včetně těch revolučních. Přístup československých médií ocenil Vojtěch Dolejší ve svém vystoupení na II. sjezdu SČSN: „Je třeba říci, že za Maďarských událostí, které byly velikou zkouškou vyspělosti a politické zralosti našeho lidu, se tisk i rozhlas vcelku osvědčily. Od samého počátku správně ukazovaly, oč v Maďarsku ve skutečnosti jde, že nejde o žádnou revoluci, jak to tvrdili nepřátelé z ciziny i někteří pomatenci, ale kontrarevoluční útok proti Maďarské lidové republice.“ NA, fond ASYN, k. 181/1, i. j. 4. Referát soudruha V. Dolejšího na II. sjezdu čs. novinářů, rok 1957.

⁵⁸³ RUDOHRADSKÝ Štefan. V novinárovom svedomí sa musia ozývať záujmy ľudu. *Československu novinář*. 1956. 8, č. 6, s. 211.

další aspekt ideologické připravenosti, a sice že novináři byli také imunní proti propagandě kapitalistických zemí a revolučním myšlenkám, které zavládly v roce 1956.

Důraz nadále spočíval jak na institucionalizovaném vzdělávání v rámci středních a ideálně vysokých škol, tak na skupinových vzdělávacích kurzech a debatách v rámci redakcí. Svaz se za tímto účelem zavázal k vybavení všech redakcí knihovnami s alespoň základními příručkami marxismu-leninismu.

S celkovou úrovní vzdělání redaktorů ale novinářská organizace stále nebyla spokojená, přestože v předchozím období vyzývala redaktory k jeho doplňování a tyto články působily dojmem, že studuje snad každý člen redakce. V druhé polovině 50. let však tyto výzvy pokračovaly spolu se statistikami, které odhalovaly nízký počet redaktorů zapsaných ke studiu.⁵⁸⁴ Neuspokojivé bylo také nízké procento novinářů, kteří byli schopní studium skloubit s prací a rodinným životem. Navíc je nutné zohlednit, že se v této době teprve objevovali první absolventi vysokoškolských oborů, kteří se ke studiu rozhodli právě na základě výzev svazu.⁵⁸⁵ Ve statistikách tedy docházelo jen k velmi pomalému navyšování počtu vysokoškolsky vzdělaných žurnalistů. Objevily se však články, které novinářské organizaci vyčítaly, že nedokázala pro studium zajistit vhodné podmínky, například že nevyjednala volno pro redaktory studující při práci a že chyběla celková koncepce studia. Ta byla upravována a měněna za pochodu, což novináře odrazovalo.

12.3 Dopady „malé normalizace“ po událostech v roce 1956 na vzdělávání novinářů (1958–1962)

Pro období vymezené roky 1958 a 1962 nadále platilo, že vzdělávání novinářů bylo zásadním tématem SČSN a tedy i Československého novináře. Vedle školení přímo v redakcích, se jednalo samozřejmě o institucionalizovanou školní docházku všech stupňů studia s výjimkou toho základního, které nijak specializované nebylo.

⁵⁸⁴ „Ve všech možných resolucích a projevech se zdůrazňuje, že novinář, který přijede ze Sovětského svazu, vždycky vypočítává, kolik je v redakcích novinářů s vysokoškolským vzděláním.“ TUČKOVÁ Anna. Má Svaz zájem na studiu novinářů? *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 12, s. 349.

⁵⁸⁵ Svaz jakoby zde zapomínal, že po čistkách přijaly redakce nové redaktory, často po střední škole. Studium vysoké školy objektivně trvalo několik let, reálně mohlo k prvnímu vyššímu nárůstu vysokoškolsky vzdělaných redaktorů dojít až v 2. polovině 50. let.

Pro rok 1961 si svaz předsevzal za svůj úkol „*výchovu nových kádrů*“⁵⁸⁶ a tedy práci převážně s mladými lidmi. Cílem novinářské organizace bylo studium zpřístupnit co nejširšímu množství uchazečů. Potvrdil se tím poznatek, že po roce 1958 bylo potřeba zvýšit počet novinářů. Svůj závazek novinářská organizace naplňovala mimo jiné svým aktivním zapojením do organizace denního i dálkového studia na vysoké škole v Praze a v Bratislavě. Paralelně s tím probíhala nástavbová a dálková studia pro starší redaktory.

Svaz měl vlastní vize ohledně prvních studentů vysokoškolského studia novinářiny, podle analyzovaných článků se mu však nedařilo ji naplnit. Automaticky předpokládal, že nejdříve zasednou do lavic redaktoři hlavních periodik a zejména velkých deníků. Ale až v roce 1962 tvořili polovinu uchazečů o studium zaměstnanci ústředních deníků, zatímco předtím se jednalo spíše o redaktory malých novin a časopisů.⁵⁸⁷ Údajně mezi zájemci o obor žurnalistika rostl také počet uchazečů, kteří byli v maturitním ročníku středoškolského studia, a tedy se pro novinářinu rozhodovali jako pro své první povolání. Problémem však zůstávalo, že stavy studujících novinářů neodpovídaly potřebám redakcí. Objevovaly se tedy návrhy, aby redakce lépe plánovaly svůj rozvoj a také personální fluktuaci, čímž by pomohly školám upravit počty přijímaných osob.

Jako důležitý pomocník při vzdělávání novinářů byly prezentovány také celoredakční porady. Odpovědnost za výchovu v redakci měl mít v duchu III. sjezdu novinářů šéfredaktor. Vedle samotného plánování vydání měly obsahovat i edukační panely určené k další indoktrinaci novinářů marxismem-leninismem. Nicméně jako nemálo důležitá byla připomínaná i odborná a tvůrčí úroveň redaktorů, která by měla být prohlubována společně s tou ideologickou.⁵⁸⁸ Cílem přitom mělo být vyzbrojit novináře argumenty pro podporu statu quo ve společnosti a také proti všem „reakčním“ podnětům. Porady měly za úkol připravit redaktory na plnění všech závazných úkolů v tomto období. Tyto úkoly byly mnohokrát opakovány, a přestože v období do konce roku 1962 nebyly nijak redefinovány, každý z autorů vyzdvihoval trochu jiné jejich části. Shodovali se však, že základem je zvyšování ideologické úrovně všech jejich členů včetně prohlubování jejich politického vzdělávání, rozvíjení úzkého vztahu s pracujícími a podpora socialismu.

⁵⁸⁶ (Nesignováno). Do novinářské III. pětiletky. *Československý novinář*. 1961, roč. 13, č. 1, s. 1.

⁵⁸⁷ FOLTÝN Jirí. Otevřít cestu ke vzdělání novinářům i talentům. *Československý novinář*. 1962, roč. 14, č. 7, s. 163.

⁵⁸⁸ PILAŘ Jan. Jak dále ve výchově novinářů. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 8, s. 229.

Smyslem všeho vzdělávání v marxismu-leninismu bylo dosáhnout větší samostatnosti redaktorů, aby nebylo nutné na ně neustále dohlížet v oblasti ideologické. Po tom svaz volal už v letech 1949-1955. Tehdy šlo zejména o ulehčení situace vedoucích redaktorů, kteří se dostali do situace, kdy museli schvalovat, potvrzovat a navrhnout každý článek.

12.4 Vzdělávání novinářů v 60. letech

První polovina 50. let byla ve znamení obecných výzev k doplnění vysokoškolského vzdělání z oboru žurnalistiky či v závislosti na tématu pokrývaného daným novinářem. V jejich druhé polovině časopis tematizoval význam vzdělávání v oblasti marxismu-leninismu, které by spadalo spíše do oblasti sociologie, filozofie a politiky. V 60. došlo k další změně. Tu představoval apel na pedagogický obsah studia ve smyslu učit novináře vychovávat československý národ. Výchova byla zásadním slovem už v tiskovém zákoně z roku 1950, kde bylo definováno poslání tisku.⁵⁸⁹ Také se hojně objevovala v argumentaci svazu v první polovině 50. let, kdy byl novinář pověřený vychovat své čtenáře k socialismu. Nicméně nikdy dříve nebylo spojováno novinářské vzdělávání a jeho pedagogické zaměření. S touto myšlenkou přišel Jiří Marek, děkan fakulty novinářství a osvěty v rozhovoru⁵⁹⁰ pro Československého novináře. Zdůraznil, že novináři stejně jako učitelé, vychovávají masy a používají k tomu dosti podobné metody. Tedy psychologii, pedagogiku, ale i marxismus-leninismus.⁵⁹¹

Objevovaly se také úvahy o větší specializaci studia. Fakulta osvěty a novinářství v Praze prosazovala specializaci na tisk, rozhlas a televizi.⁵⁹² Katedra novinářství v Bratislavě zase

⁵⁸⁹ Zákon č. 184/1950 Sb. o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, § 1:

„(1) Posláním tisku je napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu.“

⁵⁹⁰ (Nesignováno). Slovo o novinářské fakultě. *Československý novinář*. 1965, roč. 17, č. 7-8, s. 234.

⁵⁹¹ Tamtéž.

⁵⁹² Zejména televize postrádala teoretické zázemí pro vzdělávání svých pracovníků. Až po deseti letech vysílání Československé televize začal být vydáván čtvrtletník *Televizní tvorba*. Přinášel autorské statě, sociologické studie, technické návody, ale především také diskusi k roli televize ve společnosti. KOFRÁNKOVÁ Václava. *Televizní tvorba – začátky oborového periodika (materiálová sonda)*. In: BEDNARÍK, Petr, Jan ČULÍK, Jaroslav DÓCZY, et al. *Autor - vize - meze - televize*. Praha: Česká televize, 2015, s. 82. Poptávku po informacích o fungování televize měla naplnit také kniha *Za televizní obrazovkou* z roku 1963. BAUMAN, Milan, MICHALEC, Zdeněk a KEJHA, Ladislav. *Za televizní obrazovkou: určeno televizním divákům*. Praha: SNTL, 1963. 199 s. Již její podtitul však uváděl, že je určená spíše televizním divákům, které seznamuje se základními technickými aspekty vysílání, a příliš tak nepomůže novinářům toužícím vzdělat se v oblasti televizní tvorby.

navrhovala specializace podle témat, tedy podle rozdělení rubrik na ekonomiku, kulturu, domácí a zahraniční politiku.⁵⁹³

Důležitou otázkou také bylo, komu bude umožněno žurnalistiku na vysokých školách studovat. U uchazečů mělo dojít k posuzování jejich tvůrčího talentu a také celkové osobnosti, čímž byly myšleny kvality novináře coby politického pracovníka, schopnost řídit a organizovat a ovládat žurnalistickou profesi. Větší důraz měl být kladený také na celkovou informovanost a znalosti.⁵⁹⁴ Vrátily se i požadavky na znalost alespoň dvou světových jazyků.⁵⁹⁵ Novináři však údajně neměli správný vztah ke vzdělání a namísto rozšiřování svých vědomostí jej využívali k tomu, aby se mohli vykázat nějakým titulem.⁵⁹⁶ Svou roli zde mohlo sehrát také zařazení do výhodnější platové třídy po absolvování vysoké školy.

Tyto třídy však zřejmě nebyly zcela závazné, jelikož v roce 1966 svaz uváděl, že v třídě odpovídající vysokoškolskému vzdělání je 2270 redaktorů, což při přepočtu na celkový udávaný počet novinářů představovalo 83 procent. Potom by byly poněkud zarážejícími neustálé výzvy, že novináři si musí doplnit své vzdělání, které je obecně nízké. Jenže sám svaz přiznával, že jen 33 procent redaktorů opravdu mělo vysokoškolský titul a zbytek byl do této třídy zařazen za zásluhy a dlouholetou praxi nebo bez odůvodnění (jednalo se o 28 procent redaktorů z této třídy, kteří titul neměli a ani do ní nebyli povýšeni za zásluhy).⁵⁹⁷ Touto praktikou se tedy SČSN sám připravoval o jednu z potenciálních motivací redaktorů ke studiu.

Situace ve vzdělávání byla natolik zásadní a závažná, že před V. sjezdem novinářů byla výchovná komise svazu pověřená přípravou koncepce pro výchovu a dozdělení redaktorů.⁵⁹⁸ Téma vzdělávání však výrazně zesláblo v závěru námi zkoumaného období, kdy docházelo k obrodě žurnalistické profese a ovládnutí obsahu Novináře články spojenými s pražským jarem. Buď dostaly v časopise prostor závažnější otázky, nebo se v oblasti vzdělávání vyčkávalo na vývoj politické i mediální situace a propagace i podoba vzdělávání redaktorů tak byly odloženy.

⁵⁹³ MAREDA Ladislav. Jakou koncepci novinářského studia. *Novinář*. 1966, č. 6, s. 179.

⁵⁹⁴ HLADKÝ Miroslav, ŠTORKÁN Karel. K problémům vysokoškolského studia žurnalistiky. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 3, s. 70. Podle autorů tak nestačilo jen třídní uvědomění a orientace v politických problémech jako dříve.

⁵⁹⁵ Novináři však podle tvrzení v člancích mnohdy neuměli ani jeden světový jazyk, a to dokonce ani ruštinu na komunikační úrovni.

⁵⁹⁶ BURIÁNEK Bohuslav. Novináři a nový vysokoškolský zákon. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 5, s. 140.

⁵⁹⁷ RAIS Štefan. Niektoré skúsenosti zo súčasného stavu úpravy platových pomerov redaktorov-novinárov. *Novinář*. 1966, roč. 18, č. 6, s. 183-185.

⁵⁹⁸ ZIERIS Karel F. Zamyšlení před V. sjezdem SČSN. *Novinář*. 1966, č. 9, s. 253.

13. Televize a rozhlas v prvních dvou dekadách komunistické vlády

Počátek rozhlasového a televizního vysílání patří k velkým milníkům v oblasti přenosu informací. KSČ se snažila využít jejich potenciálu, nahlížela na ně jako na další agitační platformu. Tím se tato elektronická média nelišila od tisku a mnohé úkoly byly skutečně pro všechny hromadné sdělovací prostředky společné. Novinářská organizace dlouhá léta ani nerozlišovala mezi tiskem na jedné straně a televizí a/nebo rozhlasem na straně druhé. Až samotní novináři svými opakovanými výzvami v Československém novináři dosáhli oddělení těchto oblastí. Je však nutné zdůraznit, že se jednalo o velmi zdoluhavý proces a nebyl před rokem 1968 z pohledu redaktorů uspokojivě dokončen.

13.1 50. léta jako éra „utajeného“ rozšiřování televizního vysílání

Začátek televizního vysílání v květnu 1953 je jedním z neznámějších mediálních dat. Přesto téměř celá 50. léta výrazně absentovalo mediální pokrytí tohoto mediálního přelomu a informace o postupném rozšiřování televizního vysílání. Ve všech výše citovaných ukázkách z 50. let se stále hovořilo o tisku. To není dáno výběrem ukázek jako takových, ale absencí článků o televizi či alespoň rozhlasu, který v 50. letech oslavil již 30 let svého vysílání. Jisté politické opomenutí televizního vysílání dokládají i autoři věnující se jeho historii. „Větší pozornost začala KSČ věnovat televizi až v roce 1957, kdy se její sledování začalo stávat masivní záležitostí.“⁵⁹⁹ Důvodem by mohly být poněkud překotné začátky televizního vysílání. Martin Štoll popisuje první dny i roky jako éru, kdy televize hledala svůj obsah i své místo ve státní struktuře.⁶⁰⁰ Ostatně i zákon o Československé televizi byl vydán až v lednu 1964, tedy celých 11 let po zahájení jejího vysílání.⁶⁰¹

O něco lepší postavení měl rozhlas, který se v člancích objevoval alespoň ve zmínkách, příspěvků věnovaných čistě jemu však bylo minimum. Tematizoval se především v souvislosti s vlivem na prohlubování zájmu o politické dění, v žádném textu nebyla oslavována zvyšující se poslechovost rádia jako takového. Článek *Papír nad zlato*⁶⁰² vysvětloval (ne)zájem o rozhlas poukázáním, že lidé více věřili tomu, co si přečtou (co vidí), než tomu, co slyší. Preference

⁵⁹⁹ RŮŽIČKA Daniel. Československá televize a totalitní moc v období 1953 – 1989. In: BEDNAŘÍK, Petr, Jan ČULÍK, Jaroslav DOČZY, et al. *Autor - vize - meze - televize*. Praha: Česká televize, 2015, s. 65.

⁶⁰⁰ ŠTOLL, Martin. *1.5.1953 - zahájení televizního vysílání: zrození televizního národa*. Praha: Havran, 2011, 208 s. Podle Štolla probíhala i samotný výstavba studia a vysílací techniky překotně a na poslední chvíli, vysílaný signál navíc dokázal zachytit jen zlomek československých domácností.

⁶⁰¹ Zákon č. 18/1964 Sb. o Československé televizi.

⁶⁰² PETERA Rostislav. *Papír nad zlato. Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 3.

tištěného média je tedy v 50. letech zcela jednoznačná i ze strany přispěvatelů Československého novináře. Zatímco v případě tisku byly pokryty všechny přípravy a snahy o restrukturalizaci tisku, u elektronických médií nebyly zmiňovány žádné pokroky ve vývoji ani výrobě. I samotní rozhlasoví redaktori se cítili být touto praxí dotčeni. Shrnuje to Jan Procházka v článku *Rozhlasoví zpravodajci do diskuse*.⁶⁰³ V něm potvrzuje pozorování, že v rétorice svazu i Československého novináře se objevuje pouze slovo tisk a úkoly tisku, chybí však zmínka o rozhlasu a televizi: „*Při některých oficiálních projevech Svazu se občas sice objeví ...>tisku, rozhlasu a zprav. filmu<, ale častěji ne.*“⁶⁰⁴ Vedle vlivu na sebehodnocení rozhlasových redaktorů však upozornil i na ryze praktické souvislosti. Novinářská organizace po roce 1948 usilovně pracovala na tom, aby vzdělávala novináře, budovala pro ně systém školství a připravovala jim učebnice a manuály. Tyto příručky a instituce ale reflektovaly také pouze tisk a studijní materiály pro rozhlas absentovaly. Obecné pokyny rozhlasoví redaktori získávali z nich, jak je nejlépe využít v rámci rozhlasu, se již nedozvívali. Stejně Procházka upozorňoval na problémy technického zaostávání v mezinárodním srovnání.

Přestože byl zkoumaný časopis časopisem ideovým, mohl svaz více využít jeho zaměření a rozšířit i svou argumentaci o rozhlas a televizi a také informovat o tom, jak pracovat s těmito specifickými mediálními typy.

13.2 Rozhlas a televize na přelomu 50. a 60. let

Až na pomezí 50. a 60. let se televize a rozhlas dočkaly výraznější pozornosti svazu. Československý novinář na počátku roku 1957 uváděl, že v zemi je 3 155 000 koncesionářů rozhlasu a 180 000 televizních přijímačů s poukázáním, že ještě zdaleka nebyla zcela pokryta veškerá poptávka.⁶⁰⁵ Samotný začátek zájmu o televizní vysílání opět odrážel linii KSČ, která na svém XI. sjezdu v roce 1958 deklarovala povinnost televize pracovat vyhraněně v komunistickém duchu.⁶⁰⁶ Současně se v roce 1958 uskutečnila tzv. třídně-politická prověrka,

⁶⁰³ PROCHÁZKA Jan. *Rozhlasoví zpravodajci do diskuse*. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 10, s. 220.

⁶⁰⁴ Tamtéž.

⁶⁰⁵ TILL Vladimír. *Celostátní rozhlasová konference 1958*. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 2, s. 51.

⁶⁰⁶ „*V zápase s ještě pronikající ideologií kapitalismu, s vlivy ideologického působení zbytků buržoazie a s maloburžoazními tendencemi podařilo se straně učinit ideje socialismu majetkem velké většiny pracujících, prohloubit v našem lidu city proletářského internacionalismu a socialistického vlastenectví. Využili jsme našich velmi příznivých podmínek pro přiblížení kultury lidu. Možnosti širokého přístupu pracujících k vzdělání a kultuře je nutno rozšiřovat i nadále. Současně dbát, aby vzrůstala úroveň práce všech kulturních, uměleckých a výchovných institucí, aby se zvyšovala stranickost a ideovost našeho umění, tisku, filmu, rozhlasu a televize, aby pracovaly vyhraněně v komunistickém duchu.*“ Usnesení XI. sjezdu KSČ. *Rudé právo*. 1958, roč. 38, č. 172, s. 2.

kteřá u pracovníků upřednostňovala třídní původ nad odborností a zkušeností. Televize tím ve výsledku ztratila mnoho pracovníků, kteří ji budovali od začátku, a také mnoho tvůrců.⁶⁰⁷

Důležitou otázkou pro rok 1958 však bylo, co by mělo být obsahem vysílání. K zodpovězení byla ve stejné roce uspořádána i celostátní konference. Na jednu stranu chtěl divák zábavný program bez frází a šedi, jinak hrozilo, že by přijímač vypnul, případně, což bylo prezentováno jako horší varianta, zkusí přeladit na vysílání jiného státu a mohl by být vystavený „nepřátelské“ propagandě. Na straně druhé však byl požadavek, aby televize a rozhlas byly ideové. Hledala se tedy cesta, jak nejen v tisku, ale i v elektronických médiích prezentovat ideologickou výchovu atraktivní formou. Přičemž budovatelské filmy podle ohlasů čtenářů požadavek nenaplnovaly, spíše naopak.⁶⁰⁸

Někteří autoři přímo upozorňovali, že od filmu a televize diváci ani neočekávají stejnou náplň jako u tisku, ale chtějí hlavně zábavu a umění.⁶⁰⁹ Jiní zase zdůrazňovali, že televizní obsahy ani nemají žádnou ustavenou podobu, takže jsou těžko uchopitelné i pro televizní kritiky.⁶¹⁰ Zatímco diváci přistupovali k televizi a filmu téměř totožně, někteří kritici navrhovali, aby se televize oddělila od filmového a divadelního umění, které by se nadále recenzovalo a hodnotilo. Jenže to se zase neslučovalo s požadavky svazu, aby televizní díla byla také recenzována a zasazována do současného kontextu. První pokusy hodnotit televizní tvorbu nastaly již v 50. letech, nicméně projevila se v něm izolovanost československé kulturní scény od světových trendů, takže v nich novináři nedosahovali úrovně například britských nebo amerických kritik.⁶¹¹

Jen postupně a velmi pomalu se do článků v Československém novinářství dostávala triáda tisk-rozhlas-televize. Před rokem 1958 se v člancích zmiňoval, s výjimkou článků o rozhlasu, pouze tisk, používaný jako zastřešující výraz pro všechny hromadné sdělovací prostředky. Analogicky všichni příjemci byli čtenáři. Od roku 1959 se rétorika měnila a televize s rozhlasem byly doplňovány za slovo tisk. O změnách ve vnímání pozice rozhlasu svědčí i označování doby mezi roky 1959 a 1968 za „*renesanci rozhlasu*“. Tehdy docházelo ke

⁶⁰⁷ RŮŽIČKA Daniel. Československá televize a totalitní moc v období 1953 – 1989. In: BEDNAŘÍK, Petr, Jan ČULÍK, Jaroslav DÓCZY, et al. *Autor - vize - meze - televize*. Praha: Česká televize, 2015, s. 65 an. Z televize museli zejména ti, kteří odmítli vstoupit do KSČ. CYSAROVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let*. Praha: Česká televize, 1993, s. 12.

⁶⁰⁸ TILL Vladimír. Celostátní rozhlasová konference 1958. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 2, s. 51.

⁶⁰⁹ BLECK Richard. O úlohách filmovej publicistiky. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 5, s. 185.

⁶¹⁰ ŠTEFAN E. B. O televízii, jej kritike a našich novinároch. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 7, s. 259.

⁶¹¹ KRUMML Milan. Počátky televizní kritiky v Československu. In: BEDNAŘÍK, Petr, Jan ČULÍK, Jaroslav DÓCZY, et al. *Autor - vize - meze - televize*. Praha: Česká televize, 2015, s. 73.

zcivilnění projevu a zatraktivnění formy i obsahu vysílání, což přivedlo rozhlasu více posluchačů.⁶¹² Započaly také úvahy o využití specifik televize k propagačním účelům, mimo jiné formou televizních besed, které by mohly přesvědčit další zemědělce ke vstupu do JZD.⁶¹³ I jednotliví redaktoři se zastávali svých médií a zdůrazňovali jejich přínosy.⁶¹⁴ Také II. celoslovenská konference novinářů konaná v Bratislavě 4. září 1959 již byla pod heslem „*Tlač, rozhlas a televízia za dovršenie socialismu*“. Téměř totožné motto měl i III. sjezd Svazu československých novinářů v září 1959 – „*Tisk, rozhlas a televize v boji za dovršení výstavby socialismu*“.⁶¹⁵ Nic to však neměnilo na skutečnosti, že tyto články se stále prolínaly s těmi, které zmiňovaly pouze tisk, přestože byly zaměřené na výchovu novinářů, budování socialismu a další témata společná pro všechny typy médií.

Na sklonku roku 1959 a později se již více objevovaly články, které zmiňovaly význam rozhlasu a především televize v oblasti zlepšování a propagace nových postupů v zemědělství a také v možnosti kritiky. „*Tak třeba v průmyslu: hlavní směr ekonomické výchovy agituje za novou techniku, za vyšší produktivitu, za dokonalejší organizaci práce a řízení. Vedle odborného charakteru, který nutně musí ekonomická propaganda mít, zasahuje ke společenským otázkám, sleduje poměr člověka k práci. Záměry jsou v souladu s cílem pětiletky; techniku zvládnout a rozvíjet, podporovat socialistickou soutěž, hnutí brigád, socialistické práce, soutěž k XII. sjezdu KSC.*“⁶¹⁶ Příjezd televizních kamer měl podle tvrzení v článcích mnohem větší účinek na diváka než článek v novinách. Televize také byla prezentována jako nástroj pro zlepšení kulturní úrovně na vesnicích, protože divadla a kina byla spíše doménou měst a jejich obyvatel. Dalším úkolem televize bylo bojovat proti netečnosti, kterou si lidé vybudovali vůči agitaci v tisku.

V roce 1960 se Československý rozhlas dočkal směrnice, která navazovala na XI. sjezd KSC v roce 1958 a zavazovala rozhlas zaměřit se na budování vyspělé socialistické společnosti, výchovu pracujících a získání ekonomické převahy nad kapitalismem. Svě pevné místo měla mít v programu také propagace marxismu-leninismu a připomínání podřízenosti vůči SSSR.⁶¹⁷

⁶¹² JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 289 an.

⁶¹³ (Nesignováno). Jak psát o zemědělství? Z besedy redakce ČS. novináře se zemědělskými pracovníky. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 4, s. 109-111.

⁶¹⁴ Např. MIEČAN Ján. Rozhlas jako organizátor. *Československý novinář*. 1959, roč. 11, č. 9, s. 266 zmiňoval roli rozhlasu v organizaci družstevní výstavby bytů, kdy pořádal besedy s možností telefonického zapojení posluchačů.

⁶¹⁵ (Nesignováno). III. sjezd Svazu československých novinářů. *Československý novinář*. 1959, roč. 10, č. 9, s. 289.

⁶¹⁶ (Nesignováno). Semrádová Míla. Lidé kolem mikrofonu. *Československý novinář*. 1962, roč. 14, č. 4, s. 75.

⁶¹⁷ (Nesignováno). Významná směrnice pro práci Čs. rozhlasu. *Československý novinář*. 1960, roč. 11, č. 8, s. 174.

Stejně tak v roce 1960 vydal ÚV KSČ usnesení *O stavu a nových úkolech Československé televize*, ve kterém upozornil, že vysílání ještě nespĺňuje úkoly budování vyspělé socialistické společnosti a jen málo odpovídá na problémy společnosti. Programům usnesení vytýkalo nízkou ideovou úroveň.⁶¹⁸

Rozhlas a televize se tím de facto vracely do první poloviny 50. let, protože jejich náplní se mělo stát informování o pětiletkách, o nových výrobních a zemědělských postupech a obecně propagace socialistického života a hospodářství včetně kampaně za překonávání plánů (viz 9.1.2 Novinář jako budovatel socialismu). Respektive nešlo ani tak o návrat k těmto úkolům, ale návrat tématu, kdy se povinnost informovat o socialistickém hospodářství připomínala po dvouleté pauze věnované mezinárodnímu politickému dění. Máme tedy další důkaz, že organizace novinářů se po roce 1956 snažila navázat na předchozí poslání žurnalistiky a dočasné rozvolnění poměrů bylo rázně ukončeno. Společně s postupnou emancipací televizní žurnalistiky přibývalo hlasů, které požadovaly specializaci na jednotlivé typy médií už během studia.

13.3 Problémy televizní žurnalistiky v 60. letech

Televizní žurnalistika byla v závěru 60. let již stálým tématem časopisu *Novinář*. Nicméně články, které se jí zabývaly, nepřinášely mnoho pozitivních zpráv, zaměřovaly se spíše na výčet nedostatků a problémů.

Televize ani 15 let po zahájení svého pravidelného vysílání údajně neměla dostatečné technické vybavení, které by drželo krok se světem. Ještě více si však novináři stěžovali na nedostatečné personální zajištění. „*Většina našich dnešních televizních novinářů pochází z jiných žurnalistických útvarů – z denního tisku, z rozhlasu, anebo z filmu. Výchova většiny z nás k opravdovým televizním pracovníkům se uskutečňuje v denní televizní praxi, v denním shonu, který nenechává mnoho času na hlubší uvažování a přemýšlení. (...) A nemohu se ubránit dojmu, že i naše vysoká škola vychází při přípravě prvních specificky pro televizi školených žurnalistů spíše z empiricky získávaných zkušeností našich domácích televizních pracovišť než z opticky vnímaných zkušeností světových špiček.*“⁶¹⁹ Z ukázky vyplývá, že stále chybělo institucionální vzdělávání televizních redaktorů, byť se o něm již dříve mluvilo. Redaktoři tak plně nevyužívali možností televize jako média a jen uplatňovali postupy, které se

⁶¹⁸ CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let*. Praha: Česká televize, 1993, s. 18.

⁶¹⁹ ROHAN Bedřich. Některé problémy televizní žurnalistiky. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 6, s. 182.

naučili v jiných typech médií, případně od kolegů. Chyběl jim ale dlouhodobý pohled, znalosti televizních postupů v zahraničí a schopnost plně využít technologického potenciálu televize i rozhlasu.

13.4 Rozkvět televizní žurnalistiky v 60. letech a její tabu

Televizní vysílání si tedy v 60. letech vydobylo své místo na stránkách Československého novináře, v rezolucích KSČ i v kulturních rubrikách. Na stránkách časopisu se však objevovala především její kritika a výtky vůči nízké ideové úrovni. Největší úspěchy televize se v Československém novináři ani Novináři nezmiňovaly.

V 60. letech vysílala Československá televize některé velmi kvalitní publicistické pořady, které však neměly podporu funkcionářů strany. Velkého diváckého úspěchu se dočkaly již *Haló noviny* krátce vysílané v roce 1962. Tehdy se projevovalo přesně to, co svaz celou dobu požadoval – upozornit na problém a jeho medializací jej pomoci vyřešit. Tvůrci pořadu se však podle Jarmily Cysařové vymkli kontrole KSČ.⁶²⁰ V reakci na první výrazně kritičtější příspěvek byl odvolán ze své funkce vedoucí Hlavní redakce publicistiky a dokumentaristiky Karel A. Krejčí. Podobný osud provázel i další pokusy o pokračování těchto programů, například *Negordický uzel*.

Problém byl vždy stejný, pořad našel zálibu u diváků, ale znelíbil se politické moci. „*Ohlasy diváků si vynutily pokračování pořadu. Ozvali se pochopitelně i postižení a – jak to bylo pro tu dobu symptomatické – nikoliv v diskusi s tvůrci, ale dopisem na ústřední výbor KSČ. Neboť podobně jako u Haló novin byla kritika v té době zaměňována s útokem včetně oblíbeného argumentu, že pranýřování chyb vyvolává u lidí obecnou a škodlivou nedůvěru a může působit nežádoucí masovou psychózu – neboť chyba škodí méně, pokud je pod pokličkou, pokud se o ní veřejně nehovoří.*“⁶²¹

Pozornost budily také diskusní pořady typu *Mohu do toho mluvit?*, které byly divácky atraktivní. Moderátor byl poprvé v dějinách Československé televize skutečnou kotvou celého

⁶²⁰ „*Ale tak jako mnohokrát i poté, a nejen v televizi, stalo se usnesení mrtvou literou ve chvíli, kdy se iniciativa publicistů vymkla přísně střeženému taktu strany.*“ CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let*. Praha: Česká televize, 1993, s. 22.

⁶²¹ Tamtéž, s. 37.

pořadu, když řídil a usměrňoval diskusi, tolik rozdílnou od poklidných a nezajímavých televizních besed, které postrádaly prvky živosti či překvapení.⁶²²

Jedním z nejznámějších a nejzmiňovanějších zásahů do televizní publicistiky byl případ pořadu *Zvědavá kamera*. Vysílala jej Československá televize od roku 1958. V roce 1962 do pořadu přišel z rozhlasu Vladimír Branislav coby nový vedoucí redaktor a přivedl si s sebou nové kolegy, mezi nimi i Otta Bednářovou. S jejich pomocí přeměnil tento dosud mládežnický pořad v reportážní pořad pro mladé. *Zvědavá kamera* se zaměřovala na ukazování reality bez příkras, ale i bez zbytečného pesimismu. Nejzásadnější reportáže přinesl rok 1964. První z nich ukázala, jak mohla být televize zneužita k dezinformační kampani. To si však tvůrci uvědomili až po letech, po uveřejnění dalších důkazů.

Druhou byla slavná reportáž *Volba povolání* od Otty Bednářové. Příspěvek o vlivu třídního původu na možnost studovat vyvolal velký ohlas, ale měl také neblahé následky pro její účastníky včetně hlavních postav příběhu, studentky vyloučené ze studia a jejího otce. Recenzi na reportáž stihly vydat jen dva deníky, v ostatních titulech byla stažena z tisku.⁶²³ Přitom v roce 1964 musel být i televizní obsah předem schválen cenzurou a reportáž byla původně shledána jako nezávadná. Přesto vyvolala okamžité pozdvižení. K vysvětlení byl povolán i ředitel televize Jiří Pelikán, v případě redaktorky Bednářové požadovali straničtí funkcionáři její okamžité propuštění.⁶²⁴ Podobných případů během 60. let bylo více, KSČ regulovala všechny televizní obsahy, které nešířily požadované dogmatické teze. Redaktorce Bednářové například v roce 1967 stáhli z vysílání již zařazený pořad *Výchova je, když...*⁶²⁵

Novinářský svaz celou dobu volal po tvůrcích, kteří ale již v Československé televizi byli. Ti se však odvážili kritizovat poměry ve státě, a to je učinilo neviditelnými pro novinářskou organizaci. Svaz dál pokračoval v hledání osobností, které by plnily roli hlásných trub KSČ,

⁶²² Literatura pro novináře však prezentovala i moderátory v době tuhého komunismu jako profesionály, kteří jsou obezřetní a asertivní vůči svým hostům. Např. kniha Karla Štorkána o umění rozhovoru detailně popisuje, jak se měl novinář na rozhovor připravit i jakých verbálních a neverbálních projevů hosta si měl všimnout, aby dosáhl svého cíle a odhalil respondentovu přetvářku či přílišnou ochotu rozhovor poskytnout. ŠTORKÁN, Karel a BAUMAN, Milan. *Umění interviewu*. Praha: Novinář, 1973. 232 s.

⁶²³ Cenzura také zastavila pokus Karla Hvíždaly zpracovat námět reportáže do Mladého světa. HVÍŽDALA, Karel. *Mardata: vzpoury v žurnalistice : dějiny rozhovoru a další texty o médiích 2006-2011*. Praha: Portál, 2011, s. 141.

⁶²⁴ V tomto případě se Pelikán vzeprél nařízení a Bednářovou jen stáhnul na rok z obrazovky.

⁶²⁵ CYSÁŘOVÁ, Jarmila. *Já prostě nemohu žít jinak: česká publicistka Otta Bednářová*. 1. vyd. Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2010, s. 25 an. Seznam všech reportáží Bednářové v rozhlasu a televizi se zřejmě nikdy nepodaří zrekonstruovat. V některých případech je problém na straně nedůslednosti záznamů, některé reportáže byly staženy z vysílání a zmizely i z archivů. Ucelenější seznam jejich odvysílaných i jen natočených příspěvků nabízí kniha Jak jsme hledali obrazy. BEDNÁŘOVÁ, Otta. *Jak jsme hledali obrazy: prózy a jiné texty z let 1968-1988*. Praha: Triáda, 2017, s. 163-165.

a současně tabuizoval výjimečné osobnosti televizní publicistiky, aby z nich neučinila vzory pro ostatní.

14. Emancipace novinářské profese

Témata dosud prezentovaná v této práci odrážela postoje novinářské organizace, potažmo KSČ. Jednalo se o případy, kdy bylo novinářům seshora diktováno, jak má vypadat jejich profese a co má obnášet. V menší míře, ale přesto, se v časopisu objevily představy samotných novinářů. Redaktoři dávali najevo, že nejsou ochotní přijímat jen pokyny svazu. V momentech, kdy cítili polevování komunistické kontroly, využívali příležitosti vznášet vlastní požadavky a prezentovat svou vlastní představu o úkolech novinářů v Československu.

14.1 Upřený prostor pro samostatnost v první polovině 50. let (1949–1955)

Předchozí odstavec zmiňoval odezvu novinářů na probíhající změny v žurnalistice, jejich hodnocení a podněty na jejich změnu. Navzdory tomu je nezbytné poznamenat, že v počátečním období naší analýzy k ničemu z toho nedocházelo. Svaz v prvních letech vlády KSČ nepřipouštěl diskusi, která by vedla k emancipaci novinářské profese, naopak striktně diktoval a nařizoval. Jeho činnosti spočívala v kontrole a výchově redaktorů pro potřeby sovětského typu žurnalistiky. Zdali se v této době novináři odvažovali vznášet nějakou kritiku či zahajovat diskusi o nově nastavovaných poměrech, se z analyzovaného časopisu zjistit nedá. Můžeme pouze říci, že nic takového se neobjevilo v otištěném obsahu. Žádné pokusy v této oblasti nebyly nalezeny ani v archivních materiálech svazu, ať již se týkaly samotného časopisu či jeho korespondence.

V počátečních šesti letech tedy byli novináři prezentováni jako spíše nesamostatní a o jejich emancipaci se nedá hovořit. Žurnalisté se ocitli ve vleku nařízení svazu, čerstvých vzpomínek na čistky v redakcích a pod tíhou přejímání sovětských vzorů.

14.2 Proměna žurnalistiky v reakci na kritiku kultu osobnosti a kritika SČSN (1956-1957)

Po Chruščovově vystoupení na XX. sjezdu KSSS se v Československém novinářství poprvé etablovala témata novinářské emancipace a novinářského svědomí. V člancích vydaných bezprostředně po tomto projevu se objevil náznak uvolňování, odsuzoval se byrokratismus, nesamostatnost a posluhování. Naopak se zvedaly hlasy žádající větší volnost redaktorů a menší dohled nad redakcemi, přestože nebyly nalezeny žádné explicitní požadavky na zrušení cenzury. Sám předseda svazu Vojtěch Dolejší na II. sjezdu novinářů v roce 1957 prohlásil, že

předchozí pojetí tisku (které on sám také dříve propagoval) bylo mylné a zkreslovalo představy Lenina. Podle Dolejšího Lenin požadoval, aby se tisk stal kolektivním organizátorem. Měl však, jak Dolejší zdůraznil, na mysli organizování mas, nikoliv, jak v Československu nastalo, organizátora aparátu a funkcionářů.⁶²⁶

Články vydané po II. sjezdu novinářů v roce 1957 v dnešním čtenáři vyvolávají pocit, že nastávala slabší verze pozdějšího pražského jara. Ke změnám ve smýšlení či veřejnému projevování liberálnějších myšlenek však došlo zřejmě ještě před sjezdem novinářů. Někteří řečníci sjezdu již upozorňovali na fakt, že část novinářů až příliš využila atmosféry, která po Chruščovově projevu nastala.⁶²⁷ „*Vzbouřilo se novinářské svědomí a projevila se velká ochota kritizovat směleji než dříve. To zdravé však s sebou přineslo i to, že se u novinářů projevují sklony k liberalismu. Právě v nynějším ovzduší si musíme uvědomit, že náš tisk musí být vysoce stranický a lidový.*“⁶²⁸ Stejný autor⁶²⁹ rozvedl svou myšlenku v samostatném článku, který vyšel v totožném čísle jako záznam projevů ze sjezdu: „*Liberalismom sa nadmuli mnohé novinárske hrude, až rebrá zaprašťali. Niektorý v dôsledku toho vpašovali do kritiky i myšlienky z pozície svojho neujasněného svetonáhľadu. Celý rad nesprávnych názorov pomátožil hlavy niektorých novinárov. Stalo sa, že jeden z novinárov označil plnenie stranických úloh za kariérismus.*“⁶³⁰ O nebezpečnosti myšlenek liberalismu svědčilo i to, že se vůči nim Vojtěch Dolejší na II. sjezdu ohradil.⁶³¹

⁶²⁶ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 137.

⁶²⁷ Stanislav Maleček v 90. letech vzpomínal, že se asi od roku 1954 objevovaly mezi novináři první opravdové pokusy o kritiku nebo diskusi. Novináři se osmělovali natolik, až na II. sjezdu byli káráni za projevování „*nesprávnych ideologických jevů*“. „*Přeloženo do srozumitelné řeči: někteří novináři se pokoušejí svým psaním přiblížit realitě života a samostatně myslet.*“ MALEČEK, Stanislav, ed. *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. 1. vyd. Praha: Klub novinářů Pražského jara '68, 1993, s. 44.

⁶²⁸ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 140.

⁶²⁹ Jednalo se v obou případech o Štefana Rudohradského. První ukázka pocházela z článku o předsjezdové diskusi, která byla zastřešená jedním uvozujícím titulkem a úvodem, poté se jednalo o obdobu rozsáhlé ankety, kde každý respondent uvedl svůj názor k aktuální problematice. Všechny příspěvky v této „anketě“ byly uveřejněny v češtině. Došlo tedy pravděpodobně k přeložení slov Rudohradského, který své ostatní články v časopise psal ve své rodné slovenštině.

⁶³⁰ RUDOHRADSKÝ Štefan. V novinárovom svedomí sa musia ozývať záujmy ľudu. *Československu novinář*. 1956. roč. 8, č. 6, s. 213.

⁶³¹ „*Mezi částí novinářů se projevil i určitý tendence k liberalismu. Působil zde mimo jiné i vliv nesprávnych zjevů v polském tisku, s nímž naši novináři měli úzký styk; mnohem větší, než s tiskem jiných lidově demokratických států. Do kategorie těchto liberalistických tendencí patří i volání po tak zvané >svobodě tisku<, jež se objevilo i v našem svazovém časopisu ve formě přenášení zkušeností z polského tisku a z práce polských novinářů.*“ NA, fond ASYN, k. 181/1, i. j. 4. Referát soudruha V. Dolejšího na II. sjezdu čs. novinářů, rok 1957.

Je pravděpodobné, že autor článku narážel na změnu ve smýšlení části společnosti, která v Polsku a Maďarsko odstartovala povstání. Ono uvolnění spočívalo zejména ve větší odvaze a větší explicitnosti při kritizování státního aparátu a úřadů. I v předchozím období sice svaz apeloval na novináře, aby kritiku používali, zejména ve smyslu odhalení nepravostí a také zajištění jejich nápravy s odvoláním na zvyšování důvěryhodnosti tisku v očích čtenářů, redaktoři se ale kritizovat neodvažovali.⁶³²

V roce 1956 však kritika nabrala intenzitu, která byla v předcházejícím období žádána. Stejně jako bylo novým politickým trendem odsoudit stalinský systém a svést na něj i neúspěchy hospodářské, tak se novináři v Československu s pádem kultu osobnosti odvažovali odhalovat nepravosti úředníků a politických představitelů.⁶³³ V dubnovém čísle Ladislav Mach⁶³⁴ ostře vystoupil proti utajování informací před novináři a potlačování kritiky a vyzýval redaktory, aby se ostře vymezili vůči těm, kteří jim kritiku znemožňují. Květnové číslo citovalo Vojtěcha Dolejšího⁶³⁵, že je potřeba chránit novináře před útoky⁶³⁶ za pravdivou kritiku, přičemž prohlásil, že tato ochrana je jedním z poslání svazu. Štefan Rudohradský však dodal, že by novináři při kritice měli mít stále na paměti, že slouží socialismu a že rozhodující silou ve státě je KSČ a vláda.⁶³⁷

Emancipace novinářů se projevila také odmítáním politického řízení novin. Novináři upozorňovali, že v socialismu jsou hromadné sdělovací prostředky určené hlavně čtenářům a těm by také měly sloužit, přitom si redaktoři sami uvědomovali, že v posledních letech plnili přání KSČ a stranického aparátu. *„Říkáme, že noviny nemají být jen nástrojem působení shora dolů, ale i opačně. To souvisí s tím, že naši soudruzi i ve volených orgánech i v aparátech organizačních vidí často novináře jen jako skutečňovatele direktiv a nevidí, že v novinách je zkušený aktiv, kterého je třeba využít při přípravě námětu, základních směrnic a direktiv, které*

⁶³² Např.: „Problém kritiky v novinách je pro novináře především otázkou důvěry čtenáře k novinám. V této otázce se odráží i poměr odpovědných činitelů k tisku. Čtenář žádá rozhodný postup, odstranění nedostatků, věří ve spravedlivost a chce věřit, že noviny něco dokážou.“ MACH Ladislav. Naše problémy v předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 8, s. 105.

⁶³³ Jak se však v analyzovaném období projevilo několikrát, splnění těchto požadavků nebylo oceněno, ale naopak funkcionáři SČSN mírněno. Svaz si totiž uvědomil, že se tak potenciálně vystavuje kritice i on sám, stejně jako mohou být kritizováni i političtí představitelé Československa.

⁶³⁴ MACH Ladislav. Naše problémy v předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 106.

⁶³⁵ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 137.

⁶³⁶ Např.: „Téměř vždy se setkáváme s tím, že se ministerští úředníci postaví proti novinám, proti redakcím, jen aby nemuseli přiznat své nedostatky, aby jejich autorita neutrpěla. A často si to odnesl i redaktor, i když měl plnou pravdu.“ MACH Ladislav. Případ jedné kritiky. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 5, s. 155.

⁶³⁷ (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 140.

mají organizaci řídit. Je třeba zrevidovat zásadu, kterou jsme léta přijímali, i když s pochybami, že list, který je orgánem rozsáhlé organizace, nesmí tuto organizaci kritizovat.“⁶³⁸ Problémem přitom nebyly jen zásahy jako takové, ale mnohdy i jejich vymáhání osobami, které neměly žádné zkušenosti s médii, neznaly způsob jejich fungování a jejich příkazy vyvolávaly mezi novináři rozpaky nejen z hlediska politického, ale také praktického.

Začala diskuse o tom, kdo vlastně řídí noviny a kdo by je řídit měl. Žurnalisté byli v Československém novináři prezentováni jako odborníci, pravidelně se v časopise objevovaly články o doplňování jejich vzdělání a měli zodpovědnost vůči svým čtenářům. Současně však v praxi museli naslouchat příkazům od stranických orgánů, což novináři zpětně sami kritizovali, jelikož nebylo možné plnit současně jak veřejný úkol sloužit čtenářům a lidu, tak i neprezentovaný úkol sloužit politice KSČ. Do redakcí přicházely materiály, u nichž byl připsán příkaz, aby byly uveřejněny bez jakýchkoliv úprav a zásahů. O těchto materiálech navíc novináři tvrdili, že nejsou přílišné kvality obsahové ani stylistické.⁶³⁹ Pro první polovinu 50. let bylo podle analyzovaných článků běžné, že byly vystavené takovému tlaku státních institucí, že se obsah novin měnil v polouřední věštníky.

Byly publikovány články, které výrazně vystupovaly proti posluhování politickým cílům a jejich tvůrcům. Přestože se v první polovině 50. let neobjevovaly v Československém novináři žádné náznaky zákazů konkrétních témat, po XX. sjezdu KSSS se mluvilo o konci přivíráni očí nad problémy v politice i ekonomice. K této praxi v dřívějších letech údajně novináře vedl strach z nepříjemností, které by jim medializace problému přinesla. Zpětně se také omlouvali záměrem neupozorňovat nepřátelské síly na problémy uvnitř státu s tím, že řídit se pokyny cenzora bylo pro redaktory pohodlnější.

Zatímco v první polovině 50. let byl svaz v souladu s politikou KSČ a pomáhal ji prosazovat, v roce 1956 se proti ní postavil a byl na straně redaktorů. Novinářská organizace žádala větší samostatnost, menší dohled nad médii a chtěla také, aby byla média řízena odborníky z oboru a ne stranickými funkcionáři. Této vlny se chytili i vrcholní představitelé novinářské organizace, kteří ve svých člancích, byť umírněně, žádali revizi poměrů v tisku. Jednalo se o vzácné období, kdy se svaz postavil na stranu novinářů proti KSČ.

Po kritice kultu osobnosti se novináři tedy osmělovali žádat větší samostatnost a častěji dávali najevo názory, které do té doby skrývali z obav z následků. Vedle kritiky obecných

⁶³⁸ Tamtéž, s. 139.

⁶³⁹ Např. PROCHÁZKA Jan. Rozhlasová zpravodajci do diskuse. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, s. 221.

poměrů v žurnalistice však začali požadovat redefinici poslání a úkolů také své ideové organizace.

Na počátku roku 1956 se nacházely v Československém novináři četné zmínky o tom, že novinářská organizace je slabá, případně že je nutné posílit její postavení, aby mohla přinášet řešení v oblastech, které novináře velmi zajímaly. Malá autorita oborové organizace se přitom odrážela také v postavení novinářské profese a jejich příslušníků jako takových. Příklady, které k této záležitosti redaktoři uváděli, sice mohou vyznít malicherně, ovšem odrážely dlouhodobou kumulaci problémů, které v současnosti žurnalisté řešit nemusí a pokládají je za samozřejmé. V dané době si novináři mnohdy nemohli dovolit koupit lístky na různé akce (sportovní redaktoři například na mezinárodní sportovní utkání, takže o nich informovali na základě poslechu přenosu z rozhlasových přijímačů), reportéři z ekonomických a politických rubrik si stěžovali, že nemají takové možnosti cestování, ať již po tuzemsku či do zahraničí, přestože se jim stále kladlo povinnost přinášet zajímavé články z rozličných oblastí, místo aby obsah novin vznikal za stolem v pražské redakci. V případě setkávání se zahraničními delegacemi byli údajně odstrkovaní mezi šoféry hostů nebo se nedočkali vyhrazeného prostoru pro novináře.⁶⁴⁰

Redaktoři chápali tyto krivdy jako následek slabé pozice svazu, který jim nepomáhal vyjednat lepší podmínky k práci a lepší materiální zabezpečení. Mnohdy novináři vyzývali svou organizaci, aby se o ně postarala. Svaz nebrali jako oběť politické kontroly, vadila jim jeho pasivita, která v tuto slabou pozici vyústila. Redaktoři si uvědomovali, že často nebyli vpuštěni do přítomnosti delegací či jim nebylo umožněno zúčastnit se osobně nějaké události, protože byl dán příliš velký prostor politikům a funkcionářům KSČ, aniž by se jich jejich vlastní organizace zastala.⁶⁴¹

⁶⁴⁰ Např.: „*Také slovenský výbor Svazu by se měl podívat podrobněji na to, jak pracovníci slovenského výboru Národní fronty >umísťují< bratislavské novináře, kteří mají referovat o průvodě na 1. máje či na 9. května. Pustí je totiž nanejvýše na chodník vedle velké tribuny. Na chodníku s nimi pak ovšem může posunovat volně kdejaký pořadatel, takže výkon novinářského povolání je při takové příležitosti spojen s urputným bojem o malý kousek země, ze kterého by bylo možno vidět alespoň boční stranu širokého průvodu. Proč o tom všem hovořím? Proto, že tento stav je notoricky známý, ale dosud do toho nikdo z odpovědných soudruhů pořádně neuhodil, ať se to týká členů předsednictva SČSN, ministrů kultury, vnitra či politických funkcionářů, odpovídajících za tisk.*“ HOŘENÍ Zdeněk. Ještě k pohotovosti a jiným problémům zpravodajské práce. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 4, s. 115.

⁶⁴¹ Četné příklady zazněly v článku *Novinář? Co je to?.* Např. „*Byli v Ostravě indičtí novináři. Byli hosty Národní fronty – to je v pořádku. Kdo je však doprovázel a kdo je informoval? O návštěvě se ostravští novináři ani nedozvěděli – doprovod obstarali pracovníci aparátu složek Národní fronty. (...) Přijela do Ostravy brazilská parlamentní delegace. Zpravodajka ČTK žádala předsedu KNV Černíka, aby jí umožnil doprovázet delegaci. Předseda to zprvu vůbec odmítal, že nemá svolení ministerstva a stálo mnoho energie přesvědčit ho, že tisk musí o návštěvě přinést zprávu a tu nenapíše nikdo z regimentu zástupců různých organizací, kteří delegaci doprovázeli,*

Kritika byla svazem odmítána mnohdy s tím, že je pouze ideovou a nikoliv odborovou organizací, tudíž takovou agendu ani řešit nemůže. I toto tvrzení bylo napadeno na sjezdu v Roztěži a SČSN byl obviněn, že se schovává a rezignuje na všechno, oč novináři žádají.⁶⁴² Jednalo se zejména o materiální zabezpečení novinářů, otázku jejich dovolených, ale také pracovních podmínek a dalšího vzdělávání. Dokonce byly zachyceny zprávy, kde byl svaz označen pouze jako formální uskupení: „(...) je pravda, že Svaz novinářů téměř vůbec neovlivňuje své členy, že dostatečně neorganizuje jejich výchovu a vzdělávání, (...) že novináři zvláště mimo Prahu svou organizovanost téměř nepocítují.“⁶⁴³ S emancipací naznačenou v předchozí podkapitole se volalo po větší emancipaci i celé profese a novinářské organizace.

14.3 Opětovné utužení poměrů v novinářské organizaci (1958-1966)

Po potlačení povstání v Polsku a v Maďarsku se novinářská organizace navrátila k dřívější praxi a žádnou kritiku politických poměrů nepodněcovala. Od té své se však ani nedistancovala, spíše se k ní vůbec nevracela a tato dvojí změna stanovisek zůstala nereflektována.

V návaznosti na výše uvedené muselo dojít i k novému vymezení postavení novinářů, kteří podle svazu měli až příliš velkou moc. Jejich nová pozice měla být předmětem vyjednávání, které se odehrávalo formou předsjezdové diskuse. Hledal se kompromis mezi dvěma extrémy. Na jedné straně byla rezignace na novinářskou odpovědnost z přesvědčení, že vedoucí pracovníci redakcí články přepíší do podoby, která vyhovuje jim a politikům. Na straně druhé stála představa novinářů coby nadřazené skupiny osob, která si sama vzala právo kritizovat vládu a politický systém. Zatímco první extrém byl novinářům první roky vlády KSČ vyčítán, a mnozí si jej ponechali, druhý extrém se výrazněji objevil právě po XX. sjezdu KSSS a vyvolal nebezpečnou reakci.

obědvali s ní apod. (...) Při takových návštěvách se zpravidla ukáže, jaký je poměr veřejných pracovníků aparátu veřejných složek, k tisku a novinářům, jak si novinářské práce cení a koho za novináře považují. Nestalo se jednou, že novináři z Ostravy, pokud směli zahraniční delegace doprovázet, prokázali přitom platné služby i jako tlumočníci. K společnému obědu, kde spolu s hosty seděl bezpočet >zástupců zástupců<, novináři přizváni ovšem nebyli. Aby se však neřeklo, bylo jim těžko přijatelným způsobem nabídnuto, aby poobědvali v jiné místnosti s šoféry >zástupců<.“ STIBOŘÍK Vladimír. Novinář? Co je to? Československý novinář. 1956, roč. 8, č. 6, s. 214-215.

⁶⁴² (Nesignováno). Ústřední výbor SČSN jednal o předsjezdové diskusi. Československý novinář. 1956, roč. 8, č. 6, s. 139.

⁶⁴³ STIBOŘÍK Vladimír. Novinář? Co je to? Československý novinář. 1956, roč. 8, č. 6, s. 216.

Podle svazu nesmělo nastat, aby novináři byli ve společnosti vnímáni jako vyšší třída a získali až přílišné sebevědomí, ale současně už nemělo docházet k tomu, aby byli odstrkováni a upozadováni úřady a institucemi při akcích, o kterých měli svým čtenářům referovat.⁶⁴⁴ Zejména u nižších samosprávných jednotek a mimo politické centrum totiž často jejich představitelé ve snaze zalíbit se svým nadřízeným a znemožnit práci novinářům naopak působili novinářům problémy a zaměřovali na sebe větší pozornost, než bylo žádoucí.

V diskusi o postavení novináře byly také četné připomínky vývoje pojetí této profese. Odlišnou pozici novinářů proti západnímu světu popisoval i sám Vojtěch Dolejší, který ve svém článku *Pravda a legendy o novinářských výhodách*⁶⁴⁵ uváděl, že první komunističtí novináři z doby první republiky nejprve byli agitátory, propagandisté a funkcionáři strany. Tuto skutečnost neviděl jako problém, ale naopak tyto novináře vyzdvihoval, stejně jako jejich oběť, když za své názory byli trestáni vězněním a někteří i ztrátou života.⁶⁴⁶ Ostatně napříč celým obdobím vycházení Československého novináře se mnohokrát uvádělo, že novinář je vlastně politický pracovník. Šéfredaktor Literárních novin Jan Pilař viděl chybu v dlouhodobém preferování novináře coby úředníka v redakci – musel chodit na schůze, otiskovat úřední oznámení, propagovat politické cíle KSČ a na objednávku zpracovávat témata, která od funkcionářů dostal zadána. Jako logický následek viděl, že redakcím chyběly výrazné osobnosti a na stránkách novin nebyly vidět žádné ukázky kreativní práce.⁶⁴⁷

14.4 Novináři po vzniku Ústřední publikační správy (1967)

Přelom 50. a 60. let i celá jejich první polovina se nesla ve znamení dalšího upevňování moci KSČ. Velkým přelomem ve vývoji novinářské profese bylo ustavení Ústřední publikační správy v roce 1966. Vznik instituce ÚPS byl v Československu něčím zcela novým. Samozřejmě již předtím existovala cenzura, ovšem tentokrát se poprvé přiznávala zákonem. Je

⁶⁴⁴ „(...) mají-li noviny nabýt publicistickou tvář, mají-li polemizovat, je nutno mít k novináři důvěru a ne ho sešněrovat všemi možnými předpisy a omezeními. K nedůvěře v novináře přispívá i to, že mnozí i odpovědní lidé přejali představu novinářů ze západního světa, kde se novinář líčí jako pochybné individuum.“ (Nesignováno). Z diskuse na konferenci o propagandě v novinách a účinnosti novin. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 1, s. 18.

⁶⁴⁵ DOLEJŠÍ Vojtěch. *Pravda a legendy o novinářských výhodách*. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 2, s. 47 – 52.

⁶⁴⁶ „Je pravda, objevili se i v komunistických redakcích jednotlivci, kteří se považovali především za příslušníky novinářského stavu a za komunisty v druhé řadě, ale ti po kratším nebo i delším pobytu v komunistickém tisku hledali útočiště v listech Melantricha nebo redakcích soc. dem. Časopisů (Borin, Kalandra, K. Vaněk, Miloš Vaněk, Votava aj.).“ Tamtéž.

⁶⁴⁷ PILAŘ Jan. *Víc než zaměstnání... Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 5, s. 134.

samozřejmě, že se nejedná o oblíbené slovo novinářů a tudíž se k tématu okamžitě spustila diskuse. Té se v časopise ujali Štefan Rais a Luboš Ševčák,⁶⁴⁸ oba častí přispěvatelé do *Novináře*. Především Rais se hojně věnoval tématu práva coby právník, novinář a zejména bývalý ministr spravedlnosti.

Oba v časopise zdůraznili, že pro socialistické státy je cenzura pouze nutným zlem a neměla by mít dlouhé trvání. V případě, že musela být zavedena, by to měla v budoucnu být cenzura následná, která poskytuje novinářům svobodu uveřejnit jakékoliv informace a články. Samozřejmě by pak museli být připravení nést následky, pokud by překročili zákonem stanovené meze.⁶⁴⁹ To se týkalo zejména šéfredaktorů, kteří měli za vydání ze zákona zodpovědnost.

Celý tiskový zákon ale prezentovali velmi kladně. Novinářům připomínali, že došlo k posílení pravomocí šéfredaktorů a také byla podle nich zvolena vhodnější forma cenzury než v kapitalistických státech. Tam se média vystavovala případným konfiskacím a pokutám, které by podle autorů však poškodily zejména československé čtenáře, protože redakcím by ubyly prostředky na tvorbu kvalitních zpráv.⁶⁵⁰ Umně tak zastánci cenzury spojili propagování nového tiskového zákona, poukázání na buržoazní poměry a udávanou starost o občany. I v reálu však zavedení transparentních cenzurních pravidel mělo pozitivní přínos pro média. Cenzoři se obávali prověřování svých rozhodnutí, což jen v letech 1965 – 1967 vedlo k poklesu cenzurních zásahů o více než 55 procent.⁶⁵¹

14.5 Otázka novinářské etiky jako téma novinářů i *Novináře* (1967)

Probíhající uvolňování poměrů ve společnosti příznačné pro skoro celá 60. léta se odrazilo i v zařazení nového tématu do novinářského časopisu. Od prvního čísla roku 1967 se v *Novináři* objevovala předsjezdová diskuse na téma novinářské etiky a jejího kodexu.⁶⁵² Úkolem kodexu bylo definovat morální, politickou, profesionální a etickou odpovědnost redaktorů. Zatímco tiskový zákon z roku 1966 udával právní rámec činnosti redaktorů, kodex měl být zaměřený

⁶⁴⁸ RAIS Štefan, ŠEVČÁK Luboš. O společenskej kontrole pôsobenia hromadných informačných prostriedkov. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 9, s. 269.

⁶⁴⁹ Tamtéž, s. 269-270.

⁶⁵⁰ Tamtéž, s. 270.

⁶⁵¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 178.

⁶⁵² První číslo předložilo čtyři hlavní témata podzimního sjezdu. Byly to: zhodnotit práci svazových orgánů za uplynulé čtyři roky, schválit plán na další roky, schválit návrh nových stanov SČSN a projednat kodex novinářské etiky. (Nesignováno). Kodex novinářské etiky. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 1.

právě na morálku a etiku jednotlivce.⁶⁵³ Na tomto místě je vhodné také připomenout, že se jednalo o první etický kodex žurnalistů od roku 1948.

Hlavními body představenými v lednovém čísle (celkem jich bylo třináct) byly: svoboda novinářské práce, pravdivost, kritika, čestnost a ochrana zdroje. To jsou prvky běžné ve všech novinářských kodexech demokratických zřízení, přesto se od nich tyto lišily. Svoboda práce byla podle těchto bodů omezena zájmy socialistického státu s odvoláním na ústavu, která garantovala svobodu projevu. Svaz varoval před povolením přístupu k informacím jen pro vybrané skupiny médií nebo pro konkrétní redaktory a snažil se zajistit, aby nedocházelo k informační monopolizaci.⁶⁵⁴

Přesto nemůžeme říci, že by tyto proklamace zcela odrážely realitu. V oblasti kritiky mělo pokračovat upozorňování na negativní jevy, zejména s ohledem na zlepšení výsledků československého hospodářství. Novinář mohl být označen za čestného, pokud se nenechal ovlivnit zájmy podniků, jednotlivců či skupin, pakliže současně nešlo o zájem celé společnosti. Vzhledem k tomuto dovětku je možné najít ospravedlnění pro politické zásahy, jelikož byly v časopise prezentované jako sloužící veřejnému zájmu.⁶⁵⁵ Závěrečný bod také zdůrazňoval politiku KSČ, jelikož explicitně uváděl, že „(...) kvalita a úroveň socialistického tisku i všech ostatních hromadných informačních prostředků v současné době i v nejbližší budoucnosti je neodlučitelně závislá nejen na politicko-spoločenském uvědomění každého novináře, nejen na jeho profesionálních schopnostech a novinářské dovednosti, ale také na tom, jak opravdově a důsledně si uvědomuje svoji etickou odpovědnost za každé napsané slovo.“⁶⁵⁶ Etika a ideovost novinářů přitom byly v dané době pro novinářskou organizaci neodlučitelné.

Celkově v kodexu nebylo obsaženo nic, co by svaz redaktorům dlouhodobě nezdůrazňoval již předtím. Velký důraz v něm byl kladen na zvýšení důvěryhodnosti médií, což byl spíše pomocný efekt k hlavnímu cíli, kterým byl větší propagační účinek na příjemce.

Proti obsahu kodexu se v časopise neobjevily žádné námitky. Nicméně například Jiří Kánský, filozof se zaměřením na etiku, se v letním dvojčísle ptal, zda je vůbec nutné takový kodex sepisovat. Ač se tímto oborem zabýval na akademické půdě, neviděl potřebu rozvoje

⁶⁵³ (Nesignováno). Kodex novinářské etiky. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 1.

⁶⁵⁴ (Nesignováno). Kodex novinářské etiky. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 2.

⁶⁵⁵ Kritika byla i tématem V. sjezdu SČSN: „*Kritika v socialistické společnosti není pouze formálním demokratickým právem, ale i pozitivní silou jejího vývoje, kterou nelze ničím nahradit a bez níž není pohybu vpřed.*“ NA, fond ASYN, k. 191/2, i. j. 1. Rezoluce o společenském postavení kritiky a kritické publicistiky, rok 1967.

⁶⁵⁶ (Nesignováno). Kodex novinářské etiky. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 3.

etiky žurnalistiky jako teoretické disciplíny. Naopak se zastával názor žádný kodex nevytvářet. Mladí novináři se měli řídit zkušenostmi těch starších a tím se přiučit i etickým zásadám. Ani on nic nenamítal proti obsahu kodexu, jen nepovažoval za nutné, aby byl sepsán. Bral to jako jistou urážku, náznak, že si novináři sami neumí v rozhodujících okamžicích poradit a morálně se rozhodnout bez kodexu. Ze svého filozofického pohledu také upozorňoval, že všechny kodexy jsou nedostatečné, protože jsou formulované tak stručně, že se na jejich podobě shodnou všichni. Nicméně nejsou dost podrobné, aby přinesly jednoznačný výklad ve sporných situacích, a také neumí řešit problémy, pokud se novinář musel rozhodnout mezi dvěma morálními hodnotami.⁶⁵⁷

14.6 Volní novináři (1967)

Dalším z náznaků blížícího se pražského jara, které považujeme za vrchol projevu emancipace novinářů ve zkoumaném období, byla diskuse k postavení tzv. volných redaktorů. Téměř dvacet let svaz tyto novináře bez stálého pracovního vztahu ke konkrétní redakci netematizoval, maximálně se objevili ve statistikách o novinářském stavu. To se však změnilo v roce 1967. Co více, časopis, který svazu přímo podléhal, byl velmi kritický vůči podmínkám, ve kterých tito redaktori pracují, a způsobu, jak se k nim svaz stavěl.

První článek⁶⁵⁸ na toto téma si stěžoval na postavení volných novinářů, kteří sice mohli být členy novinářské organizace, ta se ale nestarala o jejich zabezpečení a sociální pojištění. Přestože plnili všechny povinnosti novinářů a platili členské poplatky novinářské organizaci, necítili z ní, že by se zajímala o jejich problémy. Mezi novináři zaměstnanými v redakcích pak vůči nim panovala apatie až opovržení.⁶⁵⁹ Přitom sám svaz od novinářů požadoval upozorňování na problémy a hledání jejich řešení, jakmile ale byly problémy shledány v jeho vlastní činnosti, postavil se k nim zády.

Redaktori, kteří se rozhodli dodávat své články vícero novinám, zdůrazňovali především z toho plynoucí výhody. Mělo jít o pestrost témat, nové pohledy, jiné kontakty a zdroje informací. Nezapírali ani přínosy, které práce na volné noze přináší jim, zejména si

⁶⁵⁷ KÁNSKÝ Jiří. Etika a novinář. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 7-8, s. 207-208.

⁶⁵⁸ KETTNER Petr. O postavení volných novinářů. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 5, s. 144.

⁶⁵⁹ Tamtéž, s. 145.

pochvalovali, že nemusí řešit administrativu a byrokracii v redakcích, díky čemuž měli více prostoru a energie na kreativní práci.⁶⁶⁰

Proti těmto argumentům se adresně vyjádřila Zdena Bendlová.⁶⁶¹ V její rétorice se odrážel spíše zpátečnický postoj zapadající více do 50. let.⁶⁶² Postavila se především proti výhradám, že v redakcích museli novináři vykonávat mnoho práce, která nesouvisí s tvorbou mediálních obsahů. Připouštěla, že k tomu u některých titulů může docházet, požadovala ale uvedení jejich názvů, aby mohla být zjednána náprava. Současně však napadla i novináře na volné noze, kteří neměli předem jisté, že jejich článek se bude vybrané redakci líbit a tedy že bude otištěn a proplacen: „*Není takové psaní do větru, když nevím, zda a kdy můj článek, reportáž a podobně spatří světlo světa a zda je vůbec spatří, daleko surovějším plýtváním drahocenným časem tvůrčích pracovníků než už zmíněné vysedávání na redakčních poradách, při službách a podobně?*“⁶⁶³

Je zřejmé, že novináři neměli na tuto problematiku jednotný názor a existovali její zastánci i odpůrci. Je nutné dodat, že medializace tohoto problému v žádném případě neukončila apely na to, aby se novináři zaměřovali na důslednou práci s listy od dopisovatelů, byť četnost tohoto tématu byla násobně menší než v první polovině 50. let.

⁶⁶⁰ Např. ROHAN Bedřich: Potřebujeme vůbec novináře na volné noze? *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 7-8, s. 218.

⁶⁶¹ BENDLOVÁ Zdena. Pár slov z druhého břehu. *Novinář*. 1967, 19, č. 10, s. 309-311.

⁶⁶² K domněnce, že Zdena Bendlová byla konzervativní komunistkou, vede i záznam jejího vnitropolitického komentáře pro Televizní noviny v roce 1968. Ze záznamu není sice patrné, kdy přesně byl natočen, nicméně podle indicií, kterými bylo referováno o Gustávu Husákovi jako o místopředsedovi vlády a současně připravovaném celostátní konferenci JZD v Nitře, vznikl nejdříve v dubnu 1968, patrně na konci června či na začátku července, tedy již v době probíhajícího pražského jara. *Tváří v tvář: Problémy kolem nás - Ing. Bendlová* [online]. [cit. 2020-07-22]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1064343261-tvari-v-tvar/26853119003-problemy-kolem-nas-ing-bendlova>.

⁶⁶³ BENDLOVÁ Zdena. Pár slov z druhého břehu. *Novinář*. 1967, 19, č. 10, s. 310.

15. Rok pražského jara a návrat sovětské zimy (1968)

Šedesátá léta se nesla ve znamení revolty, zejména u mladých lidí a umělců. Na sklonku roku 1967 bylo ve společnosti citelné pnutí a volání po větší svobodě. IV. sjezd československých spisovatelů v červnu 1967 předznamenal pražské jaro, zazněly na něm kritické projevy odhalující rozchod spisovatelů s politikou KSČ. Na to ÚV KSČ reagovalo represí, vylučováním spisovatelů ze strany i zásahem proti Literárním novinám, které přešly pod ministerstvo informací a osvěty.⁶⁶⁴ To však jen vzbudilo další negativní reakce ve společnosti.

Odlišnou roli než spisovatelé sehráli v závěru roku 1967 novináři. Jejich organizace se projevovala mnohem rigidněji a dlouho nereagovala na změny ve společnosti. Na svém V. sjezdu v říjnu 1967 se svaz postavil za KSČ, první bod rezoluce sjezdu zněl jednoznačně: „*Svaz československých novinářů jako dobrovolná ideově tvůrčí a zájmová společenská organizace bude i nadále celou svou činností přispívat k tomu, aby československý tisk byl účinným pomocníkem Komunistické strany Československa v jejím revolučním poslání.*“⁶⁶⁵ Přímo na sjezdu byla také přítomná delegace ÚV KSČ, ministr kultury a informací Karel Hoffmann, vedoucí ideologického oddělení ÚV KSČ František Havlíček, vedoucí ideologického oddělení ÚV KSS Milan Pecho a další politické osobnosti.⁶⁶⁶ Zpráva ze sjezdu zmiňovala tyto hosty v prvním odstavci, což je samo o sobě příznakové, dále pokračovala výčtem vystoupení těchto hostů. Až druhý den se dostali ke slovu samotní delegáti sjezdu, přičemž ne všichni měli příležitost promluvit před celým sálem a jejich vystoupení byla odkázána k projednání předsednictvem ÚV SČSN.⁶⁶⁷ I z toho jasně číší politické, nikoliv novinářské zaměření sjezdu.⁶⁶⁸

Nicméně na počátku roku 1968 ke změnám došlo. Prezident Antonín Novotný byl donucen vzdát se funkce prvního tajemníka ÚV KSČ, byl nahrazen Alexanderem Dubčekem a v březnu

⁶⁶⁴ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 179.

⁶⁶⁵ (Nesignováno). Usnesení V. sjezdu Svazu československých novinářů. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 11, s. 363.

⁶⁶⁶ (Nesignováno). V. sjezd Svazu československých novinářů. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 11, s. 341.

⁶⁶⁷ Tamtéž, s. 341-342.

⁶⁶⁸ Zde připomínáme, že V. sjezd byl ve znamení rozporu mezi novináři. Ve SČSN byli i novináři požadující uvolnění poměrů v médiích, nepodařilo se jim ale na sjezdu prosadit tyto požadavky do jeho rezoluce. Zmínka o novinářích, kteří neměli možnost promluvit před všemi delegáty, tak zřejmě skrývala právě to, že ne všichni měli možnost přednést své postoje. Viz NA, fond ASYN, k. 191/2, i. j. 1. Dopis delegátů V. sjezdu SČSN Ústřednímu výboru KSČ, říjen 1967 a NA, fond ASYN, k. 191/2, i. j. 1. Usnesení V. sjezdu Svazu československých novinářů, rok 1967.

abdikoval i z pozice hlavy státu. Tím se započal, dnes už víme, že neúspěšný, pokus o návrat k demokratickým principům.

15.1 Demokratizační proces v Československu

Lednové číslo Novináře se ještě neslo ve znamení doznívajícího roku 1967 a tedy i V. sjezdu novinářské organizace a loajality vůči KSČ. Časopis deklaroval za svůj největší cíl dodržet a naplnit rezoluce posledního sjezdu.⁶⁶⁹

15.1.1 Ohlédnutí za V. sjezdem

Jak stojí v úvodu této kapitoly, do přelomového roku 1968 vstupoval svaz se závazkem naplnit rezoluce V. sjezdu. Nicméně demokratizační proces postupoval velmi rychle. Bylo nutné, aby se s ním vypořádala i novinářská organizace a tlumočila novinářům, svým čtenářům, postoje k aktuálnímu vývoji. Udělala to již v únorovém čísle, kde předvedla argumentační mistrnost: „*Vycházejte z nového pojetí forem stranické práce zabýval se ÚV SČSN úkoly, které vyplývají z jednání V. sjezdu Svazu čs. novinářů. Jako ideová, tvůrčí a zájmová společenská organizace Svaz čs. novinářů celou svou vahou přispívá k tomu, aby čs. tisk, rozhlas a televize byly účinnými pomocníky KSČ v jejím revolučním poslání. V tom spatřuje SČSN základní smysl, jak uplatňovat v naší společnosti funkci a poslání novinářů, a z toho hlediska také usiluje o nezbytné ideové, materiální a jiné společenské podmínky jejich působení. (...) V souvislosti s projednáváním všech těchto otázek a v souladu s tezemi o postavení a úloze strany v současné etapě vývoje naší socialistické společnosti, vystoupila na prvním zasedání ÚV SČSN jako časově zvláště naléhavá potřeba včasné a všestranně informovat veřejnost a řešit i nedostatky ve využívání tisku, rozhlasu a televize pro žádoucí pohotovou informovanost našich občanů.*“⁶⁷⁰

⁶⁶⁹ „Především je třeba zavést pevný řád do činnosti všech volených orgánů a aparátu Svazu tak, aby to odpovídalo výsledkům sjezdu a napomáhalo zajišťovat jejich realizaci. Nebude to jistě snadné, protože laťka, kterou jsme na V. sjezdu postavili, je hodně vysoko. Úkoly, které před námi jsou, však splnit chceme a musíme. Jenom tak můžeme přispět, aby naše žurnalistika udělala další pokrok, aby opravdu více znamenala při řešení všech veřejných věcí.“ HRADECKÝ Adolf. První kroky. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 1, s. 1-2. František Helešic však připomíná, že článek se sice postavil za výsledky V. sjezdu, do čela komisi, které měly dohlížet na dodržování rezolucí tohoto sjezdu, však byli jmenováni novináři, kteří později sehráli významnou roli během Pražského jara. HELEŠIC František. Vývoj novinářské organizace po lednu 1968. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAŘOVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu.* Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013, s. 24.

⁶⁷⁰ (Nesignováno). Dopis prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ A. Dubčekovi. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 3, s. 36.

Svaz tedy nijak neodvolával výsledky posledního sjezdu a nerušil svou úslužnost vůči KSČ. Naopak využil toho, že samotný první tajemník ÚV KSČ stál v čele těchto změn. To umožnilo novinářské organizaci dál následovat linii KSČ, jak se k tomu na V. sjezdu zavázala, a současně i kopírovat nálady a změny ve společnosti.

Novinářům však takový kompromis nestačil a začali požadovat nový sjezd. Například členové svazu zaměstnaní v Československém rozhlasu vyzvali novinářskou organizaci ke svolání nového, mimořádného sjezdu. Mezi jeho hlavními body mělo být především posouzení, nakolik závěry V. sjezdu novinářů odpovídaly potřebám politického vývoje po lednovém plénu ÚV KSČ.⁶⁷¹ Požadavky na změny zaznívaly také z krajských organizací a klubů svazu, z pražských redakcí a z dalších míst. 8. března se k demokratizačnímu procesu přihlásil i ÚV Svazu slovenských novinářů.⁶⁷² ÚV Svazu českých a Svazu slovenských novinářů jednaly od 19. do 20. března v Brně a navrhly, aby byly odvolány názory vyslovené na V. sjezdu novinářů na adresu Literárních novin a aby se začal připravovat mimořádný sjezd.⁶⁷³ Redaktoři pražských deníků se sešli v dubnu s tajemníkem ÚV KSČ Čestmírem Císařem, který je ubezpečil, že není připravováno žádné obnovení direktivního řízení tisku.⁶⁷⁴ Sepsali také dopis pro ÚV KSČ, ve kterém požadovali zrušení předběžné cenzury a prohlášení ÚV KSČ, že je pro svobodu tisku. Odvážili se i žádat demisi vlády nebo kritizovat záhadné zmizení předsedy senátu Nejvyššího soudu Josefa Břešťanského, který se podílel na rehabilitačních procesech (později byl nalezen oběšený).⁶⁷⁵ Takové otevřené a odvážné kritice přitom čelili komunisté poprvé od převzetí moci v roce 1948 a šlo o něco dosud nevídaného. Nutnost svolání mimořádného sjezdu se v časopise jevila jako nevyhnutelná.

Změny nastaly také uvnitř novinářské organizace. Za své odsouzení výsledků sjezdu československých spisovatelů a toleranci zásahů proti Literárním novinám byl kritizován ústřední tajemník SČSN Adolf Hradecký. Na březnovém jednání ústředního výboru novinářské organizace byl donucen rezignovat na svůj post, byť zůstal členem předsednictva novinářské organizace. Do čela svazu novinářů se dostal šéfredaktor Rovnosti Bohumil Marčák.⁶⁷⁶

⁶⁷¹ (Nesignováno). Ruch v novinářské organizaci. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 3, s. 71-72. Požadovali také přezkoumání tiskového zákona nebo lepší dostupnost informací. Tamtéž.

⁶⁷² (Nesignováno). Uznesenie ÚV SSN. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 4, s. 110.

⁶⁷³ (Nesignováno). Před svoláním mimořádného sjezdu Svazu čs. novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 4, s. 111.

⁶⁷⁴ (Nesignováno). Aktiv pražských novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 4, s. 112-114.

⁶⁷⁵ Tamtéž, s. 113.

⁶⁷⁶ CHLUPOVÁ, Radka a KUBÍČEK, Jaromír. *Zvláštní vydání: žurnalistika v srpnu 1968 v moravských krajích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2018, s. 29.

15.1.2 Svoboda slova coby základní cíl

Jak ukazuje předchozí podkapitola, svoboda slova se stala jedním ze základních požadavků pražského jara. Vyslovil se pro ni i Gustav Bareš⁶⁷⁷, bývalý vedoucí Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ. Možná, že vycítil možnost své politické rehabilitace⁶⁷⁸ v rámci probíhajících změn a sepsal pro Novináře článek o svobodě slova v pojetí Leninových tezí, které podle něj byly komunisty později dezinterpretovány.⁶⁷⁹ V každém případě jeho publikační činnost v roce 1968 dokládala, že prošel zpětnou reflexí své činnosti i poúnorových událostí, a dával najevo svou podporu demokratizačnímu procesu v Československu.⁶⁸⁰ Podle Bareše by měla média v socialistické společnosti fungovat jako demokratická instituce v tom smyslu, že by měla nejen prosazovat politiku, ale také upozorňovat na její nedostatky, kritizovat problémy strany a tlumočit veřejné mínění.⁶⁸¹ Podle Bareše se ale tyto myšlenky mezi komunisty vytratily a ze strany novinářů docházelo k přílišnému a doslovnému plnění příkazů.

Přibývalo hlasů požadujících následnou cenzuru po vzoru kapitalistických států, ale také kritiky, že cenzura nemizí z novinářského prostředí dostatečně rychle. V dubnu přijalo předsednictvo ÚV KSČ usnesení, ve kterém se se znepokojením konstatovalo, že nedošlo k rozpuštění ÚPS a také že stále nebyla připravená novelizace tiskového zákona.⁶⁸² Jeden z článků dokonce obvinil komunisty, že zahájili vyčkávací taktiku, jelikož nejenže ÚPS stále fungovala, ale nastupovali do ní noví pracovníci a dostávali přidělená povolovací čísla.⁶⁸³

⁶⁷⁷ Gustav Bareš (22. 10. 1910 - 13. 9. 1979), vlastním jménem Gustav Breitenfeld, byl novinář, komunistický politik a ideolog. Od roku 1929 přispíval do Rudého práva, o rok později vstoupil do KSČ. Přispíval do řady titulů, byl šéfredaktorem Rudého večerníku, Haló novin. Dobu II. světové války strávil v SSSR. Vedoucím Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ se stal v roce 1949. Mezi lety 1948 a 1954 byl poslancem Národního shromáždění. Roku 1951 se stal tajemníkem ÚV KSČ a členem jeho organizačního sekretariátu. O rok později byl ale odvolán ze všech politických funkcí. Poté působil v redakci Rudého práva, kde ale nemohl podepisovat své články. Od roku 1963 vyučoval na Fakultě osvěty a novinářství Karlovy univerzity, v letech 1966 až 1970 zastával funkci děkana. V roce 1970 však byl vyloučen z KSČ a bylo mu odňato právo přednášet. KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*. Praha: Nakladatelství Libri, 2002, s. 46-47.

⁶⁷⁸ Bareš byl odvolán z funkce po zatčení Slánského. V prosince 1951 na zasedání ÚV KSČ vystoupil se sebekritikou chápanou jako přiznání politické porážky. Ustoupil také ze svých sporů s Václavem Kopeckým ohledně pojetí kulturní politiky tím, že mu dal ve všem za pravdu. Přesto doufal, že by mohl zůstat ve službách strany. Po sérii stížností a udání byl na konci ledna 1952 ze své funkce odvolán. O svůj návrat do veřejného života se pokusil již v roce 1956, nikoliv však do oblasti kulturní politiky, pouze k vědecké práci. KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov: Nakladatelství Šárka, 2000.

⁶⁷⁹ BAREŠ Gustav. Pohled zpět a kupředu. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 3, s. 69-71.

⁶⁸⁰ Srovnej KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov: Nakladatelství Šárka, 2000, s. 190 an.

⁶⁸¹ BAREŠ Gustav. Pohled zpět a kupředu. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 3, s. 70. Připomínáme, že obvinění z dezinterpretace Leninových myšlenek se objevuje již podruhé, poprvé to bylo po roce 1956. Ukazuje to na neotřesitelnost Leninova postavení, na rozdíl od Stalina nebyl odsouzen pro své postoje.

⁶⁸² (Nesignováno). Mimořádný sjezd SČSN ve dnech 21. až 23. června. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 152.

⁶⁸³ (Nesignováno). Cenzura byla a bude? *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 158-160. Autor pokračuje: „V podobných myšlenkách mne utvrdily hlasy v časopisu UK č. 14 ze 14. dubna t. r., které vycházejí z předpokladu nutné existence

Stejně se novináři vymezovali vůči zpoždování vydávání článků způsobeném pokračujícím trendem konzultací, navíc byly texty mnohdy otištěny s redakční doložkou, se kterou autor nesouhlasil.⁶⁸⁴

Současně se objevovaly nové návrhy na způsoby kontroly médií. Vedle zmíněné následné cenzury, která by zvýšila pravomoci, ale i odpovědnost šéfredaktorů, šlo o vytvoření prvního voleného kolektivního orgánu, který by dohlížel na činnost Československého rozhlasu.⁶⁸⁵ Jednalo se o návrh obdoby současné Rady Českého rozhlasu volené Poslaneckou sněmovnou.

Důležitým nástrojem regulace médií ale bylo ještě i v roce 1968 přidělování papíru pro tištěná média. I proti tomu začali novináři vystupovat. Jelikož papíru byl objektivně nedostatek (byl exportní položkou), hledali kompromisní cesty, jak naložit s tím množstvím, které bylo k dispozici. Jednou z variant bylo zcela uvolnit trh s papírem a nechat vydavatele, tiskárny a výrobce papíru, ať se dohodnou sami. Další návrh nebyl na tehdejší dobu natolik extrémní, doporučoval, aby přiděly zůstaly zachované pro jednotlivá vydavatelství a ta měla sama rozhodnout, jak je rozdělí na jednotlivé tituly.⁶⁸⁶

Rostla i odvaha novinářů, kteří si sami pochvalovali, jak se napříč jednotlivými tituly zvyšovala jejich pestrost, tematicky se mezi sebou lišily, vycházely v nich rozdílné komentáře plné nadhledu a atraktivní slovní zásoby. Kritika nejvyšších představitelů země již nebyla tabu, ale realita. Nastalo tedy přesně to, co celé roky svaz požadoval, ale nikdy za panování cenzurních a dalších kontrolních opatření nedostal.

Novináři sice bojovali proti omezování svobody projevu, nicméně ze své argumentace nevypouštěli boj mezi východním a západním blokem. Naopak si někteří stěžovali, že absurdní opatření na ochranu informací týkajících se obrany vedla k zákazům publikovat články o československé technice, zejména té armádní, zatímco si čtenáři bez problémů mohli prohlédnout a i obdivovat vojenskou techniku USA či dalších zemí. Podle československých novinářů to vedlo k oslabování prestiže a vlastenectví u československých občanů.⁶⁸⁷

té či oné formy cenzury. Pracovník ÚPS z Opavy Milan Moravec v UK m. j. napsal: >Velmi pochybuji, že by se kterýkoliv stát vzdal kontroly, na kterou má jisté právo a i povinnost<.“ Tamtéž, s. 158.

⁶⁸⁴ MAREK Jan. Závislost – na kom? *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 6, s. 221-222.

⁶⁸⁵ MARKO Miloš. Celospolečenské, demokratické, symetrické mas médií. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 155-156.

⁶⁸⁶ ROHÁČ Boleslav. Jak dál v rozvoji tisku. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 153-155.

⁶⁸⁷ (Nesignováno). Cenzura byla a bude? *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 159.

15.1.3 Novináři a Svaz československých novinářů během pražského jara

Po dvanácti letech se na stránky ideového časopisu novinářů naplno vrátilo téma svědomí (předtím to bylo v době kritiky kultu osobnosti) a morálního profilu novináře.⁶⁸⁸ „*A tak tedy jako novináři pohleďme zpět do uplynulých nesnadných let a zeptejme se sami sebe: Lhali jsme kdy? Věděli jsme o tom, že překrucujeme pravdu tenkrát, když toho bylo takzvané třeba? Je to příliš krutá otázka. Ať si na každý odpoví podle svého, stačí prolistovat několik ročníků starých novin. Abychom byli spravedliví – je otázka o etické povaze novinářské činnosti uplynulého období položena správně? Myslím, že by spíš měla znít: projevila se v uplynulém období větší nebo menší část žurnalistů jako skutečné osobnosti?*“⁶⁸⁹

Autor těchto slov se snažil poukázat na nedůvěru, kterou budily názorové změny novin. Na příkladu politických procesů popisoval, jak nejdříve byli jejich aktéři odsouzeni, aby stejní novináři o pár let později obhajovali jejich rehabilitaci. Snažil se tím upozornit, že něco obdobného se odehrávalo i na jaře roku 1968 a varoval před ztrátou důvěryhodnosti. Zastával se novinářů, kteří někdy museli udělat ústupek ze svých přesvědčení, aby mohli setrvat v redakcích. Přesto si však sám kladl zásadní otázku, zda jsou tito novináři, včetně něj, morálně oprávněni zůstat novináři.⁶⁹⁰

Nebyl sám, kdo upozorňoval na pokrytectví sebekritiky, ke které se někteří redaktori uchýlili. Velmi se na toto téma rozohnil Josef Fleissig při vzpomínce, jak se ho svaz nezastal v době, kdy byl nucen napsat kritický článek o Literárních novinách: „*Mohl jsem sklapnout kufry, vylít na Literárky kbelík redakční špíny, zastat se mravně bezúhonných chlebovárců a udělat kejvalskou kariéru. Dneska bych jednoduše do rehabilitace svého svědomí investoval trochu sebekritiky a známku na dopis s nějakou rezolucí. Chápejte mne správně. Já nechci rehabilitaci. Nedovedu si představit větší morální facku, než dát se rehabilitovat lidmi na radnici, kteří za trest, že jsem kritizoval bláto na pražských stavbách (v Práci), zamítli mou cestu ... do SSSR!*“⁶⁹¹ Ironie zakomponovaná do této ukázky jasně deklaruje názor jejího autora na sebezpyt některých svých kolegů, na druhou stranu se v něm mohla odrážet také nahromaděná frustrace z doby, kdy nesl následky za své rozhodnutí požadovaný článek o Literárních novinách nenapsat.

⁶⁸⁸ Např. článek *Novinářství jako věc charakteru* však uváděl, že k tomu došlo poprvé po dvaceti letech. Pravděpodobně šlo jen o nadsázku či o neznalost autora. VYHLÍDAL Zdeněk. *Novinářství jako věc charakteru. Novinář*. 1968, roč. 2, č. 5, s. 165-166.

⁶⁸⁹ VYHLÍDAL Zdeněk. *Novinářství jako věc charakteru. Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 165.

⁶⁹⁰ Tamtéž, s. 165.

⁶⁹¹ FLEISSIG Josef. K čemu mně byl svaz novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 177-178.

Nastala také doba rehabilitací redaktorů, kteří měli v předchozích letech zcela zakázanou novinářskou činnost. Už v březnovém čísle časopis uváděl, že vyzývá všechny novináře, kteří měli pocit, že na nich byla spáchána křivda, aby se přihlásili na předsednictvo organizace, které si dalo jako závazek co nejrychlejší nápravu.⁶⁹² Hned následující měsíc informoval *Novinář*, že 120 žádostí bylo okamžitě vyřešeno,⁶⁹³ přičemž na plenárním zasedání novinářské organizace na Roztěži 17. dubna uvedl tajemník svazu František Kaucký celkem 129 doručených žádostí k tomuto dni.⁶⁹⁴ Je tedy zjevné, že mnoho novinářů využilo této možnosti, stejně jako to, že svaz se snažil tyto případy opravdu velmi rychle řešit. Otázkou je, jestli je vyřizoval automaticky a všem vyhovoval, nebo se jednalo o dosti křiklavé a známé případy, u kterých se všeobecně vědělo, zač byl daný novinář potrestán, a nebylo potřeba dlouhého prošetřování. Rehabilitace byly natolik aktuálním a velkým tématem, že k nim sepsal novinářský svaz informace a rozdal je delegátům mimořádného sjezdu. Popsal výběr rehabilitačních komisí, jejich úkoly a pravomoci, zabýval se zejména morálními nároky a také hmotným odškodněním v případě novinářů postižených nouzí v důsledku svého nesprávného vyloučení ze svazu.⁶⁹⁵

Vedle toho se *Novinář* zabýval také postavením a vnímáním novinářského povolání veřejností. Použil k tomu údaje z rok starého (tedy realizovaného na jaře 1967) výzkumu srovnávajícího 30 různých profesí. „*Na otázku, jak které povolání je prospěšné pro společnost, figurovalo novinářské povolání na 19. místě (za agronome, spisovatelem a účetním – před hercem, krejčím a prodavačem). (...) V následující, třetí otázce se měl respondent vyjádřit, která tři povolání si cení nejvýš. (...) vychází novinář na 20. místě. V jeho sousedství se objevují: před ním soudce, důstojník, hutník – a za ním příslušník VB, čistič kanalizace, zámečnick.*“⁶⁹⁶ Je škoda, že časopis raději neprovedl výzkum, který by se zaměřil na vnímání tohoto povolání v době pražského jara. Celkově vidíme, že novinářská profese se neumísťovala nijak vysoko a vždy se nacházela až ve spodní polovině žebříčku. Renomé ztracené v předchozích letech si novináři a jejich organizace získali na chvíli zpět během pražského jara, a to právě díky své kritice tiskového zákona z roku 1966.⁶⁹⁷ Na druhou stranu nutno podotknout, že ani v současnosti se novinářské povolání přílišné prestiži netěší. CVVM v Česku každé tři roky

⁶⁹² (Nesignováno). Ruch v novinářské organizaci. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 3, s. 72.

⁶⁹³ (Nesignováno). Aktiv pražských novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 4, s. 114.

⁶⁹⁴ (Nesignováno). Mimořádný sjezd SČSN ve dnech 21. až 23. června. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 151.

⁶⁹⁵ NA, fond ASYN, k. 196/1, i. j. 1. Materiál k rehabilitačním komisím, rok 1968.

⁶⁹⁶ (Nesignováno). Společenská prestiž novinářského povolání. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 6, s. 205.

⁶⁹⁷ HOPPE, Jiří. Pražské jaro v médiích: výběr z dobové publicistiky. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, s. 14.

zjišťuje prestiž 26 profesí a novinář se v nich umisťuje ještě hůře než v roce 1967. Za rok 2019 to byla 22. pozice mezi prodavačem a sekretářkou.⁶⁹⁸

15.1.4 Televizní a rozhlasové vysílání

Do roku 1968 vstupovalo rozhlasové a televizní vysílání se stejnými výtkami, jakých se jim dostávalo i dříve. Smířlivější tón, ovšem stále poplatný komunistickému režimu, vůči nim projevil Dušan Havlíček, stále ještě v době, než získal post na ÚV KSČ. Ve svém článku *Svět za půl hodiny*⁶⁹⁹ sice uznával, že televizi se nedostávalo uspokojivé množství obrazových materiálů, na kterých byla ze své podstaty závislá, nicméně současně upozorňoval, že mnoho zahraničních šotů pocházelo taktéž od zahraničních, zejména západních agentur. „(...) a ty (agentury, pozn. V. B.) se dívají na události a jejich výběr svými očima. Je mezi nimi – jako u nás – samozřejmě i mnoho sterilních oficialit, jichž TN nemohou použít, anebo jen zřídka. Horší je, že z ohnisek událostí přicházejí často snímky jednostranné; viděli jsme například, že v době konfliktu na Středním východě obsahovaly zásilky víc obrazových zpráv z izraelské strany bojiště.“⁷⁰⁰ Autor zde narážel na trvalé rozdělení světa na Východ a Západ a na odlišné ideologie, které v nich vládly. Komunisté si běžně stěžovali na jednostrannost, nicméně sami chtěli prosadit jednostranný pohled, ovšem svůj. Vadilo jim, že byli ve zpravodajství odkázáni na západní zahraniční agentury, protože už z hlediska samotné volby zpracovaného tématu i formy jeho zpracování jim mnohdy nevyhovovalo. Havlíček proto navrhoval televiznímu zpravodajství, aby se v takovém případě vzdalo obrazové složky zprávy a veškeré informace redaktoři předali formou čtené zprávy. Tím sice nahrával kritice, že televize, ač je na vizuální složku zaměřená, nepřináší mnoho obrazového materiálu, ovšem dokázal najít kompromis mezi požadavky na aktuálnost, výstižnost informací a přesto jejich ideologickou správnost.⁷⁰¹

Nejedná se přitom o první článek Havlíčka, ve kterém se projevuje na jedné straně nutná loajalita vůči KSČ, na druhou stranu připuštění, že média měla objektivní překážky v plnění svých povinností a vždy se jim snažil poskytnout nějakou radu, jak situaci co nejlépe zvládnout.

⁶⁹⁸ Prestiž povolání – červen 2019. CVVM [online]. [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4986/f9/eu190724.pdf

⁶⁹⁹ HAVLÍČEK Dušan. Svět za půl hodiny. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 1, s. 5-6.

⁷⁰⁰ Tamtéž, s. 5.

⁷⁰¹ U zahraničních záběrů bylo problematické třeba rámování agresorů a napadených v ozbrojených konfliktech. Zpravodajství z vietnamské války v ideálním případě mělo zobrazovat americkou násilnost v kontrastu s hrdinstvím a odhodláním Vietnamců. Pokud by však záběry byly poskládány jinak, mohly by u diváků vyvolat zcela opačné významy.

Lišil se tedy od svých kolegů tím, že nechrlil jen síru na média a novináře a pouze je nekritizoval.

Havlíček se v článku také stavěl proti nezajímavosti besed a komentářů: „*Na řadě besed a komentářů můžeme pozorovat nevynalézavost a ustálenou konvenci: kamery >zafixují< mluvčího do dvou jednotvárných záběrů a dost. Filmové snímky z domova vynikají chudým rejstříkem výrazových prostředků – statické rozhovory v prostředí hučícího pracoviště, stále tytéž záběry >traktorů zleva, traktorů zprava<, snímky neutrálních předsednických stolů, řečnických pultů atd.*“⁷⁰² Nebyl přitom zdaleka sám, komu připadal formát Československé televize zcela neatraktivní. Neustále se tedy v Novinári hledaly cesty, jak zvýšit zajímavost televizního zpravodajství, které na základě čtení časopisu trpělo až přebesedovaností, navíc podané nudným způsobem. Havlíček nabádal k větší diskusi, častější konfrontaci názorů, pestřejší skladbě témat i žánrů.⁷⁰³

I v této oblasti ale nastaly změny, a to s postupujícím rozvolňováním. V červnovém čísle časopisu se již lze dočíst o větším zájmu diváků o televizi. Odrážel se v něm nejen větší zájem o nové informace v relativně překotně se měnící době, ale také se vzestupem kvality televize coby odrazu demokratizačního procesu. „*Publicisti sa méně začali spoliehať na dodávku informácií, ale pustili sa – tak jako je to koniec koncov zvykom v každým dobrých novinách – hľadať fakty sami, povedzme iniciatívne, lebo sa v nich ozvala tužba po sebarealizácii jako publicistu s vlastním rozumom a svědomím. Preto sa objavilo všeličo hľadajúce, snoriace, také nakukujúce do priestorov, ktoré boli ešte před niekoľkými týždňami prísne strážené, aby nebodaj podaktorý novinár tam nenakukol.*“⁷⁰⁴ Ukázalo se, že jakmile novináři dostali volnou ruku ve výběru hostů i témat ke zpracování, televize začala být popisována přesně těmi slovy, po kterých svaz toužil celou dobu a které si přála slyšet na adresu televize i KSČ. Nicméně nešlo to v době, kdy byly tyto instituce direktivně řízeny a kdy nad redaktory visela hrozba postihů, zásahy cenzury apod.

Televizní redaktoři začínali zvedat své hlasy a bojovat za možnost produkovat lepší tvorbu, bez politické kontroly. Mezi prvními to byl Arnošt Frydrych, hlavní redaktor pořadu

⁷⁰² HAVLÍČEK Dušan. Svět za půl hodiny. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 1, s. 6.

⁷⁰³ Tamtéž, s. 6.

⁷⁰⁴ KOŠCO Ján. Prišiel jej čas. *Novinář*. 1967, roč. 20, č. 6, s. 206.

Věc veřejná.⁷⁰⁵ Ve svém textu otištěném již v březnovém čísle *Novináře*,⁷⁰⁶ upozorňoval, jak jej a jeho kolegy cenzura a dohled brzdily. Sám si to na vlastní kůži zažil, jelikož pořad byl v roce 1966 zastaven a právě v březnu 1968 se na obrazovky vrátil.⁷⁰⁷ Frydrych ve své argumentaci zdůrazňoval, že televize stejně jako další typy médií potřebuje tvůrčí osobnosti, které by uměly problémy najít, vysvětlit a shrnout, a že v tom je dohled cenzury velmi svazoval. Stěžoval si na to, že novináři neměli možnost vybírat si zdroje informací nebo si je ověřovat, ale dostávali informace zprostředkovaně. Navíc zmiňoval, že cenzura vytvářela na novináře takový nátlak, že docházelo rovnou k autocenzuře a ústupkům, aby mohl být pořad vůbec odvysílán a jeho autor mohl setrvat v televizi.⁷⁰⁸

15.2 Mimořádný sjezd Svazu československých novinářů

*„O významu tlače, ktorá najrychlejšie sprostredkováva spätnú väzbu v záujme socialistickej demokracie, to je názory, hlasy občanov našej krajiny, niet pochyb. Táto sila je veľká, je obrovská.“*⁷⁰⁹

Od začátku roku 1968 vše směřovalo ke svolání mimořádného sjezdu novinářů. Tím se poněkud mírní tvrzení v knize *Dějiny médií: od počátku do současnosti: „Oficiální postoje novinářské obce vyjádřené v materiálech novinářské organizace SČSN se ale dlouho k reformnímu úsilí nehlásily. Teprve ve dnech 21. - 23. červa se konal v Praze mimořádný sjezd Svazu čs. novinářů, který se postavil za společenské změny období Pražského jara.“*⁷¹⁰ Přesnější vyjádření poskytl text Jakuba Končelíka: *„Zásadní úlohu při tlaku na KSČ hrál ovšem stále svaz novinářů a především jeho 1. dubna založená pražská organizace.“*⁷¹¹

⁷⁰⁵ V Československé televizi působil v letech 1965 – 1970 a patřil k jejím předním publicistům. HOŘEC, Jaromír a Miroslav SÍGL, ed. *Generace 45*. Ilustroval Jaroslav FIŠER, ilustroval Otakar ŠTEMBERA. Praha: Rio-press, 1997, s. 76.

⁷⁰⁶ FRYDRYCH Arnošt. Slovo k televizní publicistice. *Novinář*. 1967, roč. 20, č. 3, s. 75-76.

⁷⁰⁷ CYSAŘOVÁ Jarmila. *Česká televizní publicistika. Svědectví šedesátých let*. Praha 1993. Pořad byl v roce 1968 obnoven.

⁷⁰⁸ „Nasazené brzdy a vytyčené bariéry mohly tu a tam některému publicistovi zabránit, aby odvysílal ten či onen pořad, jejich počet není ovšem nijak katastrofální. Jenže nikdo nespočítá, kolik programů kvůli této praxi vůbec nevzniklo, kolik dobrých myšlenek zapadlo, kolik podnětných lidí televizním publicistům se ztratilo.“ FRYDRYCH Arnošt. Slovo k televizní publicistice. *Novinář*. 1967, roč. 20, č. 3, s. 76.

⁷⁰⁹ Alexander Dubček. Citát otištěný na titulní straně *Novináře*. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8.

⁷¹⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 309.

⁷¹¹ KONČELÍK, Jakub. Média pražského jara; Zrod reformu a demokratizace novinářské práce. In: *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*. Roč. 53 (2008), č. 1-4, s. 68.

ÚV SČSN rozhodl o svolání mimořádného sjezdu na svém zasedání 17. dubna 1968.⁷¹² První schůze skupiny pověřené přípravou sjezdu se uskutečnila 3. května za účasti zástupců krajských organizací. Předsedou sjezdové komise byl Zdeněk Fořt, tajemníkem Stanislav Maleček.⁷¹³ Za hlavní úkoly sjezdu byly předběžně určeny: zvolit nové vedení, připravit symetrický model v organizaci novinářů a stanovit si nejdůležitější cíle do programu na následující období.⁷¹⁴ Poprvé jeho přesné datum novinářská organizace oficiálně oznámila v květnovém čísle *Novináře*.⁷¹⁵ Sjezd byl naplánovaný na 21. až 23. červen. Základními body sjezdu podle článku měla být stanoviska k V. sjezdu, charakter a poslání svazu a přestavba novinářské organizace.⁷¹⁶ Šéfredaktorům všech deníků, televize a rozhlasu odeslal přípravný výbor 14. června dopis, ve kterém je žádal o zajištění publicity pro sjezd.⁷¹⁷

Časopis symbolicky umístil na titulní stranu čísla, které o mimořádném sjezdu referovalo, fotografii Alexandra Dubčeka u řečnického pultu. I samotný svaz novinářů jako by zapomněl na posledních dvacet let a připravoval se na sjezd se silnými proklamacemi: „*Chceme se stát samostatnou svéprávnou společenskou organizací, jejíž politikum – společným pro komunisty, jinostraníky i nestraníky – je právě to, na čem mají zájem všichni novináři: svoboda slova a obrazu novinářské tvorby. To není jen věcí nás, poměrně úzké skupiny profesionálů, ale i široké veřejnosti, dělníků, rolníků, inteligence. Naše svoboda je svobodou pro ně. Odtud i náš požadavek na členství v Národní frontě.*“⁷¹⁸

Sjezdu bylo věnováno celé prázdninové dvojčíslo časopisu *Novinář*. Otiskly se zprávy z jednotlivých dní, přetiskovaly se celé projevy či jejich výtahy, nejzajímavější pasáže diskusních příspěvků. Šlo o projevy nejvyšších představitelů země i svazu, ministrů, zprávy jednotlivých komisí i rezoluce sjezdu, ovšem detailně rozdělené tak, aby každý bod programu

⁷¹² NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. Zpráva o přípravách mimořádného sjezdu SČSN. Přípravám mimořádného sjezdu se však novinářská organizace věnovala již od 29. března 1968, tehdy ale ještě nebylo pevně stanovené datum. NA, Fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. Zpráva o činnosti SČSN v době od V. sjezdu SČSN do mimořádného sjezdu SČSN.

⁷¹³ NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. Harmonogram schůzí a plán práce hlavní sjezdové komise, rok 1968. Výzvy, aby byl mimořádný sjezd svolán, dostával SČSN také zvenčí, což dokládá např. dopis Iva Štuky ze 17. března 1968: „*Po lednu našťestí většina novinářů dokázala, že není jako vedení jejich svazu spjata s byrokraticko mocenským >byvším< systémem a jeho lidmi; většina novinářů dokázala, že to s demokracií a socialismem myslí opravdově. (...) a tady nepomůže vyškrtávání nejtrapnějších pasáží ze sjezdových dokumentů, tady pomůže jen: 1/ svolání mimořádného sjezdu nebo konference 2/odvolání dosavadního vedení svazu a především A Hradeckého, který žádným krasobruslařením nevymaže svou iniciativu zasloužilého >Novotnovce<.*“ NA, fond ASYN, k. 192/3, i. j. 2. dopis Ivo Štuka ze 17. 3. 1968.

⁷¹⁴ NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. Ustavující schůze Hlavní sjezdové komise, rok 1968.

⁷¹⁵ Pro kontext jen připomínáme, že to bylo měsíc po publikaci výzvy *Dva tisíce slov*.

⁷¹⁶ (Nesignováno). Mimořádný sjezd SČSN ve dnech 21. až 23. června. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 5, s. 151.

⁷¹⁷ NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. šéfredaktorům deníků, Čs, rozhlasu a Čs. televize, 14. 6. 1968.

⁷¹⁸ KAŠPAR Vlado. Několik slov k mimořádnému sjezdu. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 6, s. 197-198.

a každá komise měla svou vlastní. Šlo o desítky stran plných optimismu a závazků, které přibližovaly československá média liberálním zemím.

V tomto čísle se obsah nejvíce shodoval s materiály archivního fondu Syndikátu novinářů ČR a jeho materiálům k novinářským sjezdům. Logicky to bylo způsobeno tím, že Novinář otiskoval doslovné rezoluce a transkribované proslovy. Velmi pravděpodobně by v tomto tématu časopis pokračoval i v dalším čísle, protože běžně po sjezdech otiskoval i diskusní články, které vzešly až po přečtení výsledků sjezdu či se do prvního posjezdového vydání nevešly. Jen stěží by zářijové číslo bylo jiné právě v tento rok. Nicméně novináři nefungovali ve vakuu, komunistická moc a její konzervativní přívrženci nevzdali svou snahu uklidnit situaci a demokratizační proces zastavit. Tím, že se ty dvě nejvýznamnější události pro novináře odehrály během letních měsíců, kdy měl časopis pravidelnou přestávku ve vycházení, bylo pražské jaro v Novináři zastaveno stejně prudce jako v realitě.

15.2.1 Hlavní témata mimořádného sjezdu

Hlavním tématem, jak předem časopis Novinář i jiné kanály avizovaly, bylo odmítnutí výsledků V. sjezdu v předchozím roce, především kritiky Literárních novin a deklarace úslužnosti vůči KSČ. Dále zaujetí stanoviska k charakteru a postavení novináře, zabezpečení nových stanov a přestavba organizace na federativní uspořádání.⁷¹⁹ Na sjezdu bylo zdůrazněno, že se jedná o setkání novinářů svolané zezdola, z vnitřní potřeby organizace a jejích členů, aby mohli probrat politický vývoj, jeho dopady na žurnalistiku a současně mu přizpůsobili stanovy svazu, které se od ledna jevily jako zastaralé. Sjezd byl tímto způsobem prezentován vůbec poprvé ve zkoumaném období, předchozí svolávala organizace seshora se slovy, že musí začlenit výsledky sjezdů KSČ apod., tedy z potřeby reagovat na příkazy politiků.

Novináři využili příležitosti mimořádného sjezdu také k debatě o postavení novinářů. Ve svém návrhu rezoluce požadovali ochranu před některými nařízeními svého zaměstnavatele,

⁷¹⁹ (Nesignováno). Mimořádný sjezd Svazu čs. novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20., č. 7-8, s. 229. Myšlenka na federalizaci se objevovala už během příprav mimořádného sjezdu, uvádí ji např. záznam květnové schůze tajemníků klubů a sekcí. NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. Záznam ze schůze předsedů a tajemníků klubů a sekcí SČSN v Praze, dne 2. května 1968 v 15:30 hodin. Federalizace Svazu se stala také součástí stanov schválených na mimořádném sjezdu. NA, fond ASYN, k. 196/1, i. j. 1. Návrh nových stanov Ústředí novinářů ČSSR, Svazu českých novinářů a Svazu slovenských novinářů, rok 1968.

pokud by se příkaz přičil jeho svědomí. Tomu mělo napomoci ustavení obou národních svazů coby odborových organizací. Získaly by tím pravomoci rozhodovat o profesních otázkách.⁷²⁰

Sjezd zahájil Bohumil Marčák, který v daný čas řídil předsednictvo svazu.⁷²¹ Jeho projev byl zaměřený na reflexi a shrnutí prvního pololetí roku 1968, ale odvolával se na ještě vzdálenější minulost, když prohlašoval, že ještě daleko před V. sjezdem se československá žurnalistika řídila kuriózními dokumenty. Vadilo mu zejména, že V. sjezd učinil z novinářů „*univerzálního interpreta na pokyn*“.⁷²² Současně ale varoval, že společnost je stále plná osob odmítajících myšlenku svobody projevu. Nicméně nabádal přítomné, aby proti nim nevystupovali extrémními způsoby, ale s konkrétními důkazy a argumenty, které je přesvědčí o opaku.⁷²³ V diskusi se objevovala i jiná ohlédnutí za minulostí, například nad vyloučením Jiřího Lederera, který se v roce 1953 dostal do sporu s Václavem Kořínkem. Řečník Dolejšek tehdy volal po tom, aby Kořínek reflektoval svou minulost a v případě dřívějších pochybení stáhnul svou kandidaturu do předsednictva svazu.⁷²⁴ I taková ostrá vystoupení a jejich dochování svědčily přitom o velkých změnách v novinářské organizaci a o stále větší odvaze mezi redaktory.

Mezi důležité body patřil i požadavek, aby se svaz stal součástí Národní fronty a mohl skrz ni prosazovat své zájmy. František Kaucký vyzdvihl význam přívlastků *demokratický* a *svobodný* v kontextu mimořádného sjezdu, v duchu těchto hesel chtěl odstartovat federalizaci novinářské organizace.⁷²⁵ Velkým tématem byla samozřejmě také případná novela tiskového zákona z roku 1966, která by v případě přijetí přinesla zrušení cenzury a umožnila by zakládat nové tituly prostřednictvím režimu ohlašování a nikoliv schvalování.⁷²⁶

Na sjezdu druhý den promluvil také první tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček, který se nezdržel na všechna jednání a diskuse, ale přednesl alespoň svou řeč. Právě jeho přítomnost

⁷²⁰ NA, fond ASYN, k. 196/1, i. j. 1. Návrh resoluce o syndikalizaci organizace čs. novinářů, rok 1968.

⁷²¹ Svůj projev zahájil slovy adresovanými prezidentu Ludvíku Svobodovi: „*Vážený pane prezidente, poprvé po dlouhých letech nepocítují českoslovenští novináři, shromáždění na svém mimořádném sjezdu, odeslání zdravic hlavě státu jako nařízenou povinnost, nýbrž jako spontánní výraz upřímné úcty k Vám a Vaší osobě i k úřadu, který zastupujete. Jste pro nás ztělesněním boje za existenci této republiky a její hodnoty. Ve Vás a ve způsobu, jakým jste se ujal prezidentské funkce, vidíme obnovu demokratických tradic v naší socialistické republice.*“ (Nesignováno). Prvý den mimořádného sjezdu. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 230. Citoval tak z návrhu dopisu, který poté odeslali delegáti mimořádného sjezdu hlavě státu. NA, fond ASYN, k. 196/1, i. j. 1. Návrh zdravice prezidentu Čsl. republiky, rok 1968.

⁷²² (Nesignováno). Prvý den mimořádného sjezdu. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 230.

⁷²³ Tamtéž, s. 231.

⁷²⁴ NA, fond ASYN, k. 196/2, i. j. 1. stenografický zápis z jednání mimořádného sjezdu, rok 1968.

⁷²⁵ (Nesignováno). Třetí den sjezdového jednání. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 235.

⁷²⁶ NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. Záznam ze schůze předsedů a tajemníků klubů a sekcí SČSN v Praze, dne 2. května 1968 v 15:30 hodin.

byla pro novináře zásadní a jeho neúčast na celém programu byla novináři nesena nelibě. „Od sjezdu se očekávalo, že se vysloví k otázce svobody projevu a shrne dosavadní téměř půlroční zkušenosti bez cenzury, že zaujme stanovisko k návrhu novely tiskového zákona, která měla odstranění cenzury konečně uzákonit, že rozhodne o federalizaci Svazu novinářů a že vyjádří názor novinářů na poslání masových sdělovacích prostředků do budoucna, v demokraticky spravované společnosti. Poplašné kuloárové pověsti [o příjezdu vojsk Varšavské smlouvy na tzv. cvičení Šumava, pozn. V.B.] zatlačily první den jednání vlastní sjezdová témata do pozadí. (...) Jak to, šířily se vzrušené hlasy, že týž den přijímá [Dubček] Jakubovského, ale na novinářský sjezd, o jehož klíčové politické důležitosti nemohlo být pochyb, nepřijde!“⁷²⁷ Novináři však v té době nevěděli, že Dubček se v té době potýkal se zdravotními problémy a jen díky péči lékařů byl schopen vykonávat svou agendu.⁷²⁸ Sám Dubček ve svých pamětech sice nic takového nezmiňuje,⁷²⁹ mohlo to však být i tím, že konkrétně tento týden svého života v něm příliš nerefletoval.

15.2.2 Další hosté sjezdu

Sjezdu se, jak již bylo zmíněno výše, zúčastnilo také mnoho politických představitelů, aby dali najevo svou podporu programu obrozující se organizace. Mezi těmi nejvýznamnějšími byli místopředseda vlády Gustáv Husák, ministr kultury a informací Miroslav Galuška, ministr spravedlnosti Bohuslav Kučera, tajemník ÚV KSČ Čestmír Císař a vedoucí tajemník KSČ v Praze Bohumil Šimon. Sjezdu se zúčastnil i předseda Svazu československých spisovatelů Eduard Goldstücker.

Miroslav Galuška si na sjezd připravil řeč, ve které poděkoval novinářům za pomoc při přípravě novely tiskového zákona. Zavázal se také k rychlé práci na zcela novém tiskovém zákonu, který měl přihlížet k výsledkům mimořádného sjezdu. Zavázal se vytvořit při tomto úsilí fungující partnerství mezi svým resortem, ministerstvem spravedlnosti a novináři. Kritizoval také nedostatek informací⁷³⁰, s kterým se museli vyrovnávat v předchozích letech

⁷²⁷ HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku: můj rok 1968 s Alexandrem Dubčekem*. Druhé doplněné vydání. V Olomouci: Burian a Tichák, 2018, s. 54-55.

⁷²⁸ Když se ukázalo, jak destruktivní je pro sjezd Dubčekova nepřítomnost a že se blíží roztržka mezi novináři a politiky, na přímělu Černíka se dostavil alespoň druhý den. HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku: můj rok 1968 s Alexandrem Dubčekem*. Druhé doplněné vydání. V Olomouci: Burian a Tichák, 2018, s. 55.

⁷²⁹ DUBČEK, Alexander, HOCHMAN, Jiří, ed. *Naděje umírá poslední: vlastní životopis Alexandra Dubčeka*. Přeložil Eva ŠIMEČKOVÁ. Praha: Svoboda-Libertas, 1993, 293 s. ISBN 802050351X.

⁷³⁰ V předchozích letech bylo smutnou skutečností, že českoslovenští novináři se dozvídali informace opožděně a ještě nebyly úplné, občané se o změnách mnohdy dozvídali přes šeptandu. Nebylo tak výjimečné, že zahraniční média měla přesnější zprávy a komentáře z Československa, než občané daného státu. KONČELÍK, Jakub: *Média*

novináři, ale i celá společnost.⁷³¹ V jeho projevu zaznělo zcela jednoznačné prohlášení: „V této chvíli nemám nejmenší obavy, že by byly nějaké silné tendence omezovat svobodu tisku a usilovat o návrat k cenzurní praxi.“⁷³² V tomto duchu se vyjádřil i ministr spravedlnosti Kučera: „Zrušení cenzury jakéhokoliv dosahu, k němuž má přistoupit v příštím týdnu Národní shromáždění na podkladě novely zákona, je dosud pouze jednou, i když nejdůležitější z životních podmínek socialistického tisku.“⁷³³ Tyto projevy nesly příslib, který trochu ve svém vystoupení mírnil předseda Svazu československých spisovatelů, respektive zdůrazňoval, že nejdůležitější je všechny tyto proklamace zahrnout do právního systému země a tedy legitimizovat jak nároky na svobodu slova, tak i stanovit tresty pro ty, kteří by ji chtěli porušit.⁷³⁴

Zvláštní byla přítomnost Gustáva Husáka na sjezdu. Husák 15. června zaslal novinářské organizaci omluvu, že se nemůže sjezdu zúčastnit.⁷³⁵ Podle seznamu hostů⁷³⁶ se sjezdu nezúčastnil, nicméně články ze sjezdu i historická literatura jeho účast potvrzují, zřejmě tedy nebyly prezenční listiny důsledné. Zajímavější však je otázka, co přimělo Husáka změnit názor a na sjezdu být. V omluvence uváděl jiné pracovní povinnosti, které se za těch pár dní, které ji dělily od sjezdu, skutečně mohly změnit. Bohužel se v archivu nedochovala žádná informace o změně názoru Husáka. Je těžké soudit, zda změnil své stanovisko v době, kdy KSSS již připravovala zásah proti pražskému jaru. Mohlo se také stát, že bez ohledu na instrukce Moskvy v době sjezdu již zastával jiný názor na jeho důležitost a svou účast na něm vyhodnotil jako nezbytnou. To by vysvětlovala i zmínka o Husákově účasti na sjezdu ve vzpomínkách Dušana Havlíčka, který popisuje události a připomíná, že se konal jen den po zahájení údajného cvičení jednotek Varšavského paktu na našem území: „Většina delegátů předpokládala, že sjezd bude příležitostí k otevřenému dialogu mezi novináři a politiky, a nedovedla si vysvětlit, proč oficiální delegaci KSČ tvoří Husák, Galuška, Kučera, Císař a Šimon, ale není v ní Černík a zejména Dubček.“⁷³⁷

pražského jara; Zrod reformy a demokratizace novinářské práce. In: *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*. Roč. 53 (2008), č. 1-4, s. 66.

⁷³¹ Miroslav Galuška, ministr kultury a informací. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 255-256.

⁷³² Tamtéž, s. 256.

⁷³³ (Nesignováno). Ministr spravedlnosti dr. B. Kučera. *Novinář*. 1968, roč. 2, č. 7-8, s. 252.

⁷³⁴ (Nesignováno). Eduard Goldstücker, předseda Svazu čs. novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 254.

⁷³⁵ NA, fond ASYN, k. 192/3, i. j. 2. Ručně podepsaná omluvenka Gustáva Husáka z účasti na Mimořádném sjezdu v červnu 1968.

⁷³⁶ NA, fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. Listina přítomných č. 4, rok 1968.

⁷³⁷ HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku: můj rok 1968 s Alexandrem Dubčekem*. Druhé doplněné vydání. V Olomouci: Burian a Tichák, 2018, s. 54 – 55.

15.2.3 Rezoluce sjezdu

V prázdninovém dvojčísle časopis *Novinář* přinesl především rezoluce sjezdu, kterých bylo více než v případě minulých sjezdů, a také byly obsáhlejší. Co však bohužel nestihl z důvodů, které budou rozebrány níže, bylo detailně referovat o jednotlivých vystoupeních na sjezdu ani uveřejnit diskusi, která k rezolucím vznikla. Články s rezolucemi představovaly navíc opravdu jen přetištění plného znění těchto rezolucí, v časopise nebyly kontextualizovány, vysvětlovány ani obhajovány, což bylo velkým zdrojem interpretací této analýzy v předchozích případech. Na druhou stranu to demonstruje prudké ukončení všech demokratizačních procesů souhrnně označovaných jako pražské jaro.

Nejzásadnějšími byly rezoluce politická a rezoluce k tiskovému zákonodárství. Politické závěry sjezdu zavazovaly novinářský svaz k usilování o své začlenění do Národní fronty a současně k podpoře všech demokratických organizací, které se do ní chtěly dostat také. Zásadní byl i důraz na využívání svobody projevu k prosazování demokratických občanských práv celé společnosti. V tomto bodě šlo svazu především o odstranění propasti mezi dělníky a inteligencí, kterou se snažili vybudovat konzervativní představitelé ve straně i v novinářské organizaci.⁷³⁸

Došlo také k formulování předpokladů novinářské práce. Nejrůznější předpoklady byly za posledních 20 let přitom formulovány již několikrát, vždy se ale jednalo spíše o požadavky, co se od novinářů očekává a jaké by měli mít vlastnosti či schopnosti. Nebylo však zdaleka běžné, aby si novináři mohli dovolit sami něco žádat pro svou práci. V důsledku mimořádného sjezdu však formulovali pro svou práci jako nezbytné: ústavní a zákonné zajištění svobody slova, tisku a obrazu včetně svobody projevu a kritiky. Taktéž zajištění práva na informace a vydání zákonů, které by upravily postavení a povinnosti informačních agentur. Jako poslední bod požadovali demokratizaci celého tisku včetně toho regionálního.⁷³⁹

Závěry sjezdu týkající se tiskového zákonodárství se očekávatelně týkaly především cenzury.⁷⁴⁰ Rezoluce označila cenzuru za nepřijatelnou, požadovala také zrušení úředního povolování vzniku novin, zabezpečení zákonné ochrany profesionálních novinářů a úpravu jejich pracovních poměrů a v neposlední řadě zabezpečení širšího práva na zdroje informací.⁷⁴¹

⁷³⁸ (Nesignováno). Politická rezoluce mimořádného sjezdu SČSN. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 259 – 261.

⁷³⁹ Tamtéž.

⁷⁴⁰ Připomínáme, že sjezd se konal pár dní před hlasováním o zákoně č. 84/1968 Sb., který explicitně zakázal cenzuru.

⁷⁴¹ (Nesignováno). Rezoluce mimořádného sjezdu čs. novinářů k tiskovému zákonodárství. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 261 – 262.

Naopak požadovala svobodu slova pro všechny občany a předem odmítala možnost vágního vymezování okruhu utajovaných informací, které jediné měly zachovanou svou ochranu i po zrušení cenzury.⁷⁴² Svaz tím patrně chtěl zabránit vzniku nové cenzury tím, že mnoho informací bude označených za důvěrné a tedy i tajné. To by bylo dalším signálem emancipace novinářské profese během pražského jara. Novináři se také odvážili veřejně kritizovat poslance za to, jak se chovali k redaktorům, a to prostřednictvím usnesení vydaného krátce po mimořádném sjezdu: „*Poslanec generál-major Kodaj vo svojom vystúpení hrubo napadol banskobystričskú redaktorku Čs. rozhlasu v Bratislavě Otu Plávkovú pro jej publicistickú činnosť. Namiesto argumentov sa uchýlil k zdiskreditovanému kadrovaniu, osočovaniu a zastrášovaniu.*“⁷⁴³

K tehdy připravované novele tiskového zákona chtěla rezoluce také připojit ústavní zajištění zákazu cenzury,⁷⁴⁴ což jak víme, již nestihlo být realizováno. Ruku v ruce s tím mělo dojít k právnímu vymezení odpovědnosti novinářů, kteří zrušením cenzury nabývali větších práv. Z toho důvodu požadoval svaz vydání redaktorského zákona určeného k ochraně profesionálně-společenského postavení redaktorů a současně ošetřil jejich pracovní-právní poměry.⁷⁴⁵

Výraznou formu sebekritiky projevil novinářský svaz v případě zcela samostatné rezoluce ke svému V. sjezdu a postoji ke Svazu československých novinářů. V ní se doznal ke své záporné roli a podpoře nedemokratického kurzu v politice v době, kdy v Československu již začínal boj o obnovu demokracie. „*Zůstane černým místem v historii našeho svazu, že na jeho V. sjezdu byl prakticky sankcionován*⁷⁴⁶ *hrubý postih kolegů Literárních novin a ze Svazu československých spisovatelů.*“⁷⁴⁷ Původní návrhy rezoluce, které dostali delegáti mimořádného sjezdu předem k prostudování a schválení na samotném setkání, byly mnohem kritičtější vůči tlaku KSČ na novináře a obecně se více zabývaly politickými vlivy, de facto snímaly vinu z novinářské organizace.⁷⁴⁸ Vzhledem k tomu, že výsledná rezoluce měla jiné

⁷⁴² NA, fond ASYN, k. 196/2, i. j. 1. Rezoluce mimořádného sjezdu čs. novinářů k tiskovému zákonodárství, rok 1968.

⁷⁴³ NA, fond ASYN, k. 196/2, i. j. 1. Vyhlášení Ústrednia novinárov ČSSR 27. 6. 1968.

⁷⁴⁴ SČSN však připouštěl omezení svobody slova v případě válečného období nebo mimořádného stavu.

⁷⁴⁵ (Nesignováno). Rezoluce mimořádného sjezdu čs. novinářů k tiskovému zákonodárství. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7–8, s. 261 – 262.

⁷⁴⁶ Zde slovo užito ve významu „potvrzen, schválen“.

⁷⁴⁷ (Nesignováno). Rezoluce k V. sjezdu Svazu československých novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8, s. 261. Taktéž NA, fond ASYN, k. 196/2, i. j. 1. Rezoluce k V. sjezdu Svazu československých novinářů, rok 1968.

⁷⁴⁸ „*Musíme však konstatovat, že se konal [V. sjezd] v podmínkách nedemokratické politické praxe, pod bezprostředním tlakem usnesení ÚV KSČ o spisovatelích a jejich týdeníku a za soustavného zasahování stranického aparátu.*“ NA, fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. Návrh rezoluce o V. sjezdu Svazu čs. novinářů I, rok 1968.

znění, byla očividně tato znění vůči KSČ zmírněna, bohužel archivní materiály nepopisují, jak a proč k tomu došlo.⁷⁴⁹

15.3 Novináři ve stínu sovětské okupace

Slibný vývoj v Československu se neodehrával v mezinárodním vakuu. Novináři i společnost si uvědomovali, že konzervativní komunisté a SSSR nebyli zdaleka poražení, natož smíření se ztrátou svého vlivu na dění v zemi. Naopak, bouřlivý vývoj prázdninových měsíců a zejména sovětská okupace v noci z 20. na 21. srpna udělala tlustou čáru za všemi demokratizačními procesy.

Zatímco média ještě několik dní vzdorovala, v analyzovaném Novináři pražské jaro skončilo. Je přitom symbolické, že se tak stalo přesně 20. srpna.

Redakční sdělení ze zářijového čísla (viz Přílohy) sice bylo krátké svým rozsahem, povědělo však mnohé.⁷⁵⁰ Z něj se čtenáři dozvěděli, že předchází dvojčíslu časopisu informující o mimořádném sjezdu novinářů a jeho rezolucích, bylo distribuováno čtenářům právě 20. srpna, tedy poslední den před vpádem vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Číslo připravované od 21. srpna již vznikalo v duchu změn, které prosazoval SSSR s cílem obnovit kontrolu nad médii. Uzávěrka časopisu sloužila jako ostrý předěl mezi posledním číslem vydaným v době minimální cenzury, a prvním číslem po jejím znovuzavedení. To umožnila měsíční periodicitu časopisu, navíc v létě umocněná dlouholetým zvykem vydávat na prázdninové měsíce dvojčíslu. Zřejmě tím byla ztracena možnost analyzovat detailněji vývoj novinářů v tomto období, jejich argumenty, možná i odboj vůči okupantům, který byl zejména do konce srpna mimořádný.

Na druhou stranu se tím umocňuje proměna ve společnosti, politice – což se projevilo i při zářijovém hlasování poslanců o znovuzavedení cenzury, i v novinářské obci. Zářijové vydání časopisu ještě obsahovalo několik textů, o nichž redakce přiznávala, že byly sepsány před 20. srpnem, později téma zmizelo zcela. Obraz konstruovaný Novinářem neobsahoval žádné tanky v Praze, nikdy se neodehrál boj o rozhlas. Všechny činy novinářů stavějících se na odpor okupaci byly zamlčeny. Obsazená televize ani rozhlas nevysílaly z náhradních pracovišť.

⁷⁴⁹ Celkem se dochovaly tři různé návrhy rezoluce k V. sjezdu, žádný z nich se neshodoval s výsledným zněním, srov. Přílohy.

⁷⁵⁰ (Nesignováno). Sdělení čtenářům. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 9, s. 297.

Zbytek roku 1968 se zkrátka odehrával zcela bez zmínek o pražském jaru.⁷⁵¹ Snad novináři ani politici nevěděli, jak se k tématu postavit. Směrnice o zřízení ÚTI výslovně zakazovala užívání slov odkazujících k okupaci a můžeme potvrdit, že v obsazích Novináře to bylo dodrženo.

Stejně jako se cenzura vrátila do československého práva, našla si svou cestu i na stránky Novináře. Úvodní bitvu s cenzurou svedl Jaroslav Diblík hned ve vzpomínaném zářijovém čísle. Tvrdil, že ohledně červnového zrušení cenzury jsou „nejasnosti“.⁷⁵² Výmluvy na nejasnosti, zmatky, nutnost dovysvětlení apod. přitom byly v předchozích letech běžnými taktikami, jak zamaskovat, že se mění interpretace nějaké novinářské role. Autor si v textu hrál se slovy, snažil se čtenáře navést na novou cestu uvažování o cenzuře. Tu vlastně popíral tvrzením, že kdyby zde byla skutečně existovala cenzura označovaná jako předběžná, znamenalo by to logicky i zavedení cenzury označované jako následné, kterou však Československo v té době nemělo. Zřízení ÚTI prezentoval jako nástroj ke zlepšení vztahů mezi vládou a novináři, což také odpovídalo politické rétorice na přelomu srpna a září. Diblík také vytvářel zcela podivný obraz cenzurní instituce tím, že vlastně zopakoval všechna prohlášení, kterými se ještě v roce 1967 novináři domáhali zrušení předběžné cenzury, zavedení následné kontroly médií a tím i zvyšování odpovědnosti redaktorů a šéfredaktorů. *“Vcelku je to velmi >pohodlné< zařízení pro všechny zúčastněné partnery – až na toho cenzora nebo cenzurní instituci. Politická nutnost, s níž všichni nebo většina souhlasí, se přenese na jednoho >beránka, který snímá hříchy světa<. Redaktor si nemusí dělat starosti s autocenzurou, prokurátor nemusí koncipovat žaloby a soudce soudit, vydavatel i šéfredaktor, jsou zbavováni odpovědnosti. A všichni svorně mohou nadávat na cenzora, i když (tentokrát) pracuje podle zákonného postavení a řídí se pokyny vlády, již všichni kontrolovaní slíbili podporu.”*⁷⁵³

Je vlastně až svým způsobem obdivuhodné, jak dokonale je vystavená tato obhajoba cenzury. Autor novinářům předkládal, že to těžké břímě dodržování všech opatření je vůbec nemusí nijak zatěžovat, protože to cenzor si bude muset dát tu práci, aby odstranil z článků vše, co by mohlo být označeno za nezákonné. Naopak redaktor si mohl oddechnout, protože mu nebudou hrozit žádné soudy ani postihy. Ušetří se také kapacita soudů, které se vůbec nebudou muset konat, z šéfredaktorů bude odebrán velký kus zodpovědnosti. Pro všechny bude práce

⁷⁵¹ K podobnému závěru dospěli také Jakub Končelík a Tomáš Trampota při analýze Rudého práva v 60. letech. Jejich analýza ukázala, že po okupaci se v důsledku personálních změn a návratu k dřívějším praktikám v redakcích a po chvíli hledání zástupných témat deník rychle sklouznul k předreformnímu stavu. KONČELÍK Jakub, TRAMPOTA Tomáš a kol. *Rudé právo v kontextu reformy konce 60. let: metodické poznámky ke kvantitativní analýze*. Praha: FSV UK – IKSŽ, 2005, s. 23.

⁷⁵² DIBLÍK Jaroslav. Problémy s cenzurou. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 9, s. 314 – 315.

⁷⁵³ DIBLÍK Jaroslav. Problémy s cenzurou. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 9, s. 314 – 315.

mnohem jednodušší, až na nebohého cenzora, který všechnu tuto práci musí vykonat za redakci a ještě se na něj snáší nespravedlivý hněv redaktorů. A to vše se děje na základě práva, nikoliv intuitivně, jak tomu bylo dříve. A toto právo zajistila vláda, která je zvolená všemi československými občany, a proto logicky také odráží jejich mínění.

Cenzorů se Diblík zastával i dále, když prohlašoval, že jsou vlastně ochránci státních zájmů a měla by jim proto patřit naopak vážnost. Dehonestaci, jíž byly zaměstnanci ÚTI vystaveni, vysvětloval pouze zastaralostí myšlenek občanů a novinářů, kteří se ještě neoprostili od dávno zavržených praktik rakouského mocnářství nebo bílých míst v prvorepublikových novinách.⁷⁵⁴

Srovnání s prvorepublikovými poměry ukázalo, že pražské jaro bylo pro KSČ skutečně nešťastně načasováno z hlediska oslav výročí. Československo zaznamenalo mnoho významných a mimořádných událostí právě v tzv. osmičkových letech, a demokratizační proces vyvrcholil nešťastně právě v době 50. výročí vzniku Československa a 20. výročí tzv. Vítězného února. Obvykle při takových událostech svaz stejně jako všechn tisk v zemi připravoval řadu speciálů a připomínek těchto slavných let, většinou s důrazem na dopady těchto událostí právě na oblast, na kterou se periodikum zaměřovalo. Novinářům se připomínal zejména únorový puč coby začátek nové žurnalistiky a zaměření novin skutečně na lid, nikoliv na zájmy podnikatelů. Do toho bylo vloženo několik více či méně explicitních urážek na adresu první republiky a její útlak komunistického tisku. V roce 1968 však těchto „výročních“ článků bylo méně, možná novinářská organizace naznala, že není vhodné se tak krátce po začátku okupace věnovat vzniku samostatného státu.

Zatímco dávnější historie nebyla pro uchopení takovým problémem, reflektovat poslední měsíce bylo nesnadné.⁷⁵⁵ Jak je zmíněno výše, nesměla být v médiích zmiňována okupace. Nepsalo se ani o symbolech odporu proti okupaci, například o Kamile Moučkové. Pro

⁷⁵⁴ Tamtéž. Odkazování na bílá místa „masarykovského tisku“ se poté objevovalo i v dalších článcích, někdy i s již známou ukázkou opovržení tehdejší tiskem: „(...) nikdo z poctivých českých a slovenských vlastenců dnes netouží po návratu do situace prvního dvacetiletí našeho státu. Věrným obrazem této tehdejší situace je ostatně i celý tehdejší československý tisk, v němž vedle cenzurou vybilovaných stránek komunistického tisku, vedle bulvárního, zdánlivě apolitického tisku najdeme i střibrňácké, gajdovské, vlajkařské a hlínskovo jasné fašistické a fašisizující tiskoviny, a samozřejmě i podvrtný tisk Henleinovy strany, této Hitlerovy agentury mezi československými Němci, která připravovala rozbití Československé republiky a její nacistickou okupaci.“ (Nesignováno). Ohlédnutí za půlstoletím. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 10, s. 333 – 337.

⁷⁵⁵ Zatímco reflexe minulých událostí byla pro novináře náročná a řešili ji úplným opomíjením tématu, komunisté se k demokratizačnímu procesu vraceli: „Budeme si ještě dlouho lámat hlavu, jak se mohlo stát, že bylo tak snadné obrátit tyto tak významné ideologické a mocenské prostředky proti komunistické straně a učinit z nich nástroj nacionalismu, antikomunismu a antisocialismu, a jaká to bylo kádrová politika, jež připustila, aby se hromadně sdělovací prostředky dostaly do rukou lidí, kteří v kritické situaci zklamali a iniciativně organizovali útoky proti poctivým komunistům, rozvraceli naši republiku, organizovali protisovětské štvánice a mají na svědomí skutečné pomýlení mnoha lidí.“ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Komunistou vždy a všude*. 1. vyd. Praha, 1973, s. 19.

novináře bylo těžké reflektovat srpnové události, takže to nedělali vůbec, případně jen velmi nenápadně. Jeden z článků je označil opisem jako „*události, které jsou dobře známy*“⁷⁵⁶, ve zprávě o sympoziu v Lublani se objevila formulace „*komplikovaná a tragická situace v Praze*“.⁷⁵⁷ Právě v této zprávě se také nacházely odkazy na mezinárodní novinářskou solidaritu, kterou českoslovenští novináři pocítili. Symposium se konalo na začátku září, tedy ve velmi složitých dnech domácí žurnalistiky, těsně po ukončení odporu československých redakcí a po návratu politické kontroly médií. Situace v Československu byla díky zahraničním médiím dobře známá všem účastníkům jednání a jeho zástupcům se údajně dostalo velkého množství podpurných a až bratrských gest.⁷⁵⁸ Autor dokonce uváděl, že když šel na pódium československý zástupce, vždy zazníval v sále šum, dlouhotrvající potlesk, někteří účastníci údajně nedokázali potlačit slzy.⁷⁵⁹

Jedno se ale z Novináře do konce roku 1968 vytratit nestihlo, a to byla ohlédnutí za pražským jarem. Již s vědomím porážky, přesto novináři vzpomínali na některé úspěchy této doby a kladli do diskuse otázky, zda by se přeci jen nemohli vrátit zpět. Svaz na říjnovém jednání předsednictva formuloval požadavek, aby novináři dostávali více informací o všech aktuálních otázkách a aby kontakty mezi vedením organizace a vládou byly četnější.⁷⁶⁰

Na stranu již ukončeného demokratizačního procesu se v Novináři postavil v rozhovoru Jaroslav Havelka, v té době předseda Vládního výboru pro tisk a informace. Zdůrazňoval roli médií při tlumočení potřeb občanů a současně při utváření jejich veřejného mínění, a také význam jejich konstruktivní kritiky politiky. Přihlásil se k polednové politice, ovšem uvedl, že úkolem médií a jeho úřadu je „*rozptýlit a překonat všechny nezdravé nálady a skepse*“.⁷⁶¹ Pražské jaro a kladné hodnocení jeho úspěchů, byť dočasných a v prosinci už opět neplatných, přineslo i ohlédnutí za rokem 1968.⁷⁶² Naopak i osobnost jako Alexander Dubček význam prvního pololetí trochu devalvovala ve své řeči na jednání ÚV KSČ o tisku, rozhlasu a televizi

⁷⁵⁶ (Nesignováno). Ohlédnutí za půlstoletím. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 10, s. 337.

⁷⁵⁷ VEREŠ Juraj. Niet slobody informácií bez slobody informátorov. *Novinář*. 1968, roč. 20., č. 11, s. 386 – 387.

⁷⁵⁸ Velký podíl na rozsáhlé medializaci pražského jara v zahraničí měli exulanti, kteří opustili Československo. Jen v první fázi po srpnové okupaci odešlo kolem sta tisíc lidí, mezi nimiž byly i ve světě známé osobnosti, na které média zaměřila svou pozornost. ORSÁG, Petr. Média československého exilu v čase „obnovení pořádku“. K některým aspektům vývoje exilových periodik po srpnu 1968. In FORET, Martin; LAPČÍK, Marek; ORSÁG, Petr. *Média dnes : Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 313.

⁷⁵⁹ Tamtéž.

⁷⁶⁰ (Nesignováno). Zpráva o zasedání předsednictva. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 11, s. 366.

⁷⁶¹ MECER Jaroslav. O vzájemné spolupráci vládních orgánů a novinářů. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 12, s. 397-398.

⁷⁶² (Nesignováno). Historický rok 1968. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 12, s. 416 – 418.

v polovině listopadu. Prohlásil, že polednový vývoj přinesl i nežádoucí protispolečenské a protisocialistické tendence, které šířil tisk tím, že je publikoval.⁷⁶³ Zopakoval sice svůj pozitivní postoj k médiím a vyzdvihl jejich význam pro společnost, současně však označil jarní zrušení cenzury za nedotažené, protože nastalo období absolutní svobody médií bez legálních prostředků zasáhnout v případě, že této svobody média zneužila.⁷⁶⁴ Jestli Dubček význam pražského jara mírnil, Vasil Biľak ho na jednání hodnotil zcela explicitně a obvinil média, že svou činností v první polovině roku manipulovala a zastrašovala, Miloš Jakeš zdůraznil, že komunističtí novináři přece mají mít i v redakcích povinnost naslouchat pokynům KSČ, Gustáv Husák prohlásil, že média selhala při ochraně zájmů strany.⁷⁶⁵ Ve znamení těchto hodnocení pražského jara redaktori i média vstoupili do roku 1969, doby normalizace a dalších dvaceti let komunistické vlády nad všemi oblastmi života.⁷⁶⁶

⁷⁶³ Odsouzení polednového vývoje se objevilo také v prohlášení novinářů, např. v květnu 1969: „*Do ledna 1968 se novinářská fronta jako celek postavila za iniciativu ústředního výboru strany. Toužili jsme po takových změnách, které by přinesly obrodu v práci strany a ve veřejných politických institucích Národní fronty, hlubokou demokratizaci našeho života a upevnění přirozené autority strany a myšlenky socialismu. (...) A už v žádném případě jsme nemohli souhlasit s tím, kdy se >boj za polednovou politiku< změnil v diskreditaci a kompromitaci celé strany, když se její minulost a její internacionální tradice měly obětovat, aby nabyla >právo< zastupovat lid v >pluralistickém systému<. Slovo do vlastních řad.*“ Z prohlášení novinářů ze dne 13. května 1969 cit. podle *Fakta o roce 1968*. Praha: Rudé právo, 1978.

⁷⁶⁴ (Nesignováno). Ústřední výbor KSČ o tisku, rozhlasu a televizi. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 12, s. 420- 422.

⁷⁶⁵ Tamtéž.

⁷⁶⁶ Zde se rozchází mediální prezentace a historická skutečnost. V Novináři bylo ukončení pražského jara mnohem ráznější než ve skutečnosti. Novináři postupně znovu ztráceli výdobytky krátkého rozvolnění v roce 1968 prostřednictvím znovuzavedení cenzury, zakazování některých titulů či personálních čistek.

16. Shrnutí

Českoslovenští novináři a jejich vlastní organizace sloužili jako jeden z pomyslných lakmusových papírků ve společnosti nejen v analyzovaném období, ale minimálně po celé 20. století. V rámci zkoumaného období to byl právě Svaz československých novinářů, kdo řídil nejen novinářskou profesi, ale také ji po nástupu KSČ k moci redefinoval, vytvářel její obraz samotným novinářům a především jim interpretoval nařízení politických funkcionářů. V rámci předkládané práce byl analyzován časopis *Československý novinář*, později *Novinář*, který po celé zkoumané období vycházel jako ideový časopis právě Svazu československých novinářů. Skrze něj se k redaktorům dostávaly nové úkoly a závazky pro novinářskou obec i zpětná vazba na jejich práci.

Analýza časopisu byla provedená historicko-srovnávací metodou zaměřenou zejména na identifikaci a interpretaci klíčových témat spojených s novinářskou profesí a s jejími hlavními aspekty. Výsledkem zkoumání bylo rozdělení zkoumaného období let 1948 – 1968 na šest dílčích úseků, které vystihovaly proměny v prezentaci novinářské profese. Tato nově vzniklá periodizace následně posloužila k uspořádání výsledků celé analýzy do konzistentních časových úseků reflektujících proměny novinářské profese a jejích úkolů.

Nejpřelomovějším bylo první období, vymezené začátkem komunistické vlády v Československu a XX. sjezdem KSSS v roce 1956. Celé období mezi těmito událostmi bylo nejvíce a nejexplicitněji poznamenáno nutností přijmout podobu žurnalistiky podle modelu SSSR. Hlavní směřování novinářské profese na další roky určila rezoluce I. sjezdu SČSN konaného v říjnu 1948. Definovala úkoly v oblasti propagace, práce s masami i prezentace (ne)žádoucích novinářů či jejich vlastností. Svaz předkládal novinářům novou podobu žurnalistiky a nového politického a ekonomického směru, socialismu. Novináři dostávali úkoly a pokyny zaměřené na propagaci a vysvětlování socialismu. Navíc byli kritizováni, že o výhodách socialismu nepřesvědčili všechny občany Československa a nekontrolovali dodržování jeho zásad. Redaktoři sice nesměli zpochybňovat výroky politických funkcionářů, činit zásahy do jejich prohlášení zasílaných do redakcí a museli je doslovně otiskovat, přesto to měla být jejich chyba, pokud propagace nebyla účinná. Tím se politici zcela zbavovali zodpovědnosti za všechny problémy socialismu.

První příležitost vymanit se z komunistické kontroly se novinářům naskytl až v letech 1956-1957, kdy v reakci na XX. sjezd KSSS zavál čerstvý vítr i v novinářské diskusi

a objevila se témata jako samostatnost, emancipace, zrušení cenzury a větší liberalizace médií. Bohužel však pokus o obrodu započatý kritikou kultu osobnosti nebyl úspěšný a komunistům se podařilo znovu upevnit svou vládu ve společnosti a nad novináři, i získat monopol nad interpretacemi politické situace v roce 1956. Slova jako liberalismus byla označena za nepřátelská hesla importovaná zvenčí a také za viníky povstání v Polsku a v Maďarsku i příčinou volání po větší svobodě. Úkolem novinářů se stalo zabránit šíření revolučních myšlenek.

Poté, co komunisté potlačili povstání v Maďarsku a v Polsku, znovu upevnili svou moc nad tzv. východním blokem. V československém novinářské prostředí nastalo období připomínající pozdější normalizaci, která byla ve zkoumaném časopise patrná od roku 1958 do roku 1962. Novinářská organizace v Československu se zřekla předchozích debat o větší samostatnosti novinářů a omezení politické kontroly nad médii. Články Československého novináře navázaly na témata z první poloviny 50. let, tedy nutnost podpory socialistického hospodaření a soutěžení, propagaci JZD, ideologické působení na čtenáře, vzdělávání redaktorů apod. Jedinou výraznou změnou zaznamenanou v tomto období bylo zrušení povinného členství novinářů v SČSN oznámené v závěru roku 1958. Organizace ji prezentovala jako posílení svých pravomocí. Posílení svaz viděl v možnosti svobodně si vybírat, koho přijme do svých řad a tedy i v celkovém zvýšení novinářských kvalit svých členů.

Další přelom v prezentaci novinářského povolání představoval XII. sjezd KSČ v závěru roku 1962. Novinářský svaz stejně jako v případě předchozích stranických sjezdů přijal za své všechny požadavky, které pro média z rezoluce tohoto sjezdu vyplynuly. Pozornost novinářů se měla stočit k propagaci socialistické ekonomiky, což pak zůstalo platné po celý zbytek 60. let. Hlavní výtky vůči dosavadní propagandě spočívala v její nárazovosti. Média měla zapojovat co největší část veřejnosti do tvorby svých obsahů a bojovat proti byrokracii a dogmatismu. Tato etapa skončila přijetím tiskového zákona v roce 1966, který začlenil cenzuru do československého práva a zřídil Ústřední publikační správu.

Přechod mezi zřízením oficiální cenzurní instituce a pražským jarem přinesl na stránky časopisu Novinář nová témata. V souladu s dříve nastoleným úkolem novinářů zaměřit se na ekonomiku se vůbec poprvé od začátku komunistické vlády vrátilo téma reklamy, jejího účelu a podoby do novinářské diskuze. Poprvé byli medializováni také tzv. volní novináři, tedy profesionální redaktori, ovšem bez pevného pracovního vztahu ke konkrétní redakci. Přestože

běžně existovali i před rokem 1967, dosud se o nich články v časopisech ani rezoluce sjezdů nezmiňovaly.

Posledním obdobím v rámci vnitřní periodizace sledovaného dvacetiletí byl rok pražského jara. Jako jediné z výše představených se dokáže svou přelomovostí rovnat počátku naší analýzy a zavádění principů socialistické žurnalistiky do Československa. Byť se zpožděním za společenským a kulturním děním v zemi, zvedaly se postupně v novinářské organizaci hlasy odvažující se požadovat větší svobodu pro novináře a redefinici jejich úkolů ve společnosti. Celé první pololetí roku 1968 bylo poznamenáno přípravou na mimořádný sjezd SČSN naplánovaný na závěr června. Novináři poprvé nebyli terčem kritiky, ale sami kritizovali – cenzuru a nesvobodu, řízení médií politiky, na jejich bedra se nesnášely další úkoly a požadavky, ale sami kladli své vlastní nároky. Zejména usilovali o odvolání rezoluce V. sjezdu novinářů schvalující tvrdý postup vůči Literárním novinám v předchozím roce, o zrušení cenzury a o rehabilitaci novinářů vyloučených z profese na základě svých názorů. Stali se další hybnou silou v zemi, partnery politiků při vzájemných jednáních. Demokratizační proces se odrážel na stránkách časopisu i v archivních materiálech novinářské organizace a docházelo k dříve nemyslitelné kritice cenzury a naopak k rehabilitaci vyloučených novinářů. SČSN se ve shodě s politickými představiteli podílel na přípravě nové mediální legislativy a zrušení cenzury. Invaze vojsk Varšavské smlouvy však rázně ukončila celý demokratizační proces a všechna s ním spojená témata zmizela z veřejného prostoru i z oborového časopisu.

V rámci vymezené periodizace SČSN definoval představy o novinářské profesi v době socialismu. Ty jsme rozdělili na základě tematické příbuznosti do sedmi oblastí – postavení novinářské organizace, poslání novinářů, novinářské vzory, požadavky na mediální obsahy, vzdělávání a výchovu novinářů, specifika televize a rozhlasu a emancipace novinářů, která vyvrcholila pražským jarem.

Jelikož se celá práce týká interpretací novinářské profese Svazem československých novinářů, nejprve jsme se zaměřili na postavení novinářské organizace a jeho proměnu ve zkoumaném období. Časopis ani rezoluce novinářských sjezdů se zpočátku samotné novinářské organizaci příliš nevěnovaly. Mohlo to být dáno upřednostněním jiných témat nebo naopak opomenutím nutnosti organizaci jako takovou prezentovat. Po převzetí moci komunisty došlo k velkým čistkám v redakcích a účelově do nich byli nabíráni mladí lidé bez zkušeností novinářských, politických či životních. Z politických důvodů byly náborové prováděny především mezi dělníky, aby vznikl dojem vytváření novin příslušníky manuálně pracujících

vrstev, měl být odstraněn punc elitářství z novinářské profese a naopak byl budován obraz skutečně lidového tisku. Cílem bylo vybudovat si základnu loajálních novinářů, které si redakce samy vychovávají podle potřeb a úkolů socialistické žurnalistiky. Svaz v této době sice nebyl nijak medializován, kvůli povinnému členství v něm a také jeho podílu na výchově novinářů je však možné, že se s ním redaktoři setkávali natolik intenzivně mimo stránky Československého novináře, že to ani nebylo nutné.

V roce 1956 započaly první rozvolňující procesy ve společnosti a novináři se poprvé od roku 1948 začali veřejně dožadovat větší svobody a zrušení politického dohledu nad médií. Došlo také k otřesu postavení novinářské organizace a jejího předsedy Vojtěcha Dolejšího, který byl kritizovaný za svou autokratickou roli ve svazu. Po potlačení povstání v Maďarsku a v Polsku však komunisté rychle opět ovládli i média a podobná kritika vymizela z diskusí. Novinářská organizace se zaměřila na potlačení demokratizačních proudů ve svých řadách a odsoudila liberalizační tendence ve společnosti, k čemuž zavázala také všechny své členy.

V roce 1958 vyvrcholily debaty o postavení novinářské organizace zrušením povinného členství jako podmínky pro vykonávání novinářské profese. Svaz do té doby platnou podmínku zakotvenou v zákoně začal odsuzovat. Přestože ji dříve využíval pro kontrolu nad novináři a jejich publikacemi, najednou začal tvrdit, že jej zákon nutil přijímat do svých řad každého člena redakce a svaz ztratil možnost posuzovat uchazeče podle jejich kvality. Další dění po zrušení povinného členství naznačilo, jak je novinářská organizace vnímána svými členy. Nedošlo sice k masivnímu opouštění svazu, novináři však podle samotného Československého novináře začali svaz chápat jako formální uskupení bez praktického přínosu do jejich života. Stěžovali si zejména na neschopnost svazu hájit je, vyjednávat jim lepší pracovní či sociální podmínky nebo jim umožnit pracovní cesty. Výsledkem byl malý zájem členů o činnost svazu a také pokles pravidelného a včasného placení členských příspěvků.

V oblasti poslání a úkolů novinářů ve společnosti se svaz soustředil především na prezentaci socialistického zřízení a ekonomiky. V jejich propagaci měly novinářům pomoci nové úkoly a pokyny ze SSSR, které novinářský svaz přenášel do československých podmínek již od svého I. sjezdu v roce 1948. Novinářům byla prezentována jejich přímá odpovědnost za úspěch při nastolování nového systému a byli kritizováni za veškeré neúspěchy, které v procesu nastaly. Jejich posláním bylo vyvolávat souhlas s politikou KSČ a probíhajícími změnami. Hlavním měřítkem kvality se stalo ideologické působení na čtenáře. Nejčastějšími tématy se staly zejména v první polovině 50. let propagace vstupu do JZD, podřízení Československa

SSSR v zájmu boje za zachování míru a celkově ideologická výchova čtenářů. Při přesvědčování o výhodách JZD neměly stačit jen otištěné články, ale redaktoři měli za úkol také jezdit na vesnice, vést osobně kampaň mezi zemědělci a asistovat při podepisování smluv. Ideologie musela být přítomná v článcích o ekonomice, kultuře, ale například i o sportu. Pokud novinář napsal objektivní fakta bez vlastního komentáře, byl považován za nekvalitního.

Svaz novináře neustále vyzýval ke kritice a odhalování skutečností, které poškozovaly úspěch socialistického hospodářství, a naopak k propagaci zlepšení a nových výrobních či zemědělských postupů. Novináři se však báli kritiku uveřejňovat, jelikož do čela podniků byli dosazováni lidé se silným politickým zázemím a redaktoři se obávali jejich msty. Výsledkem snahy splnit všechny požadavky na ideologické působení novin a autocenzury byla ztráta atraktivit článků, což bylo svazem kritizováno, jelikož KSČ vyžadovala, aby lidé noviny četli a skrze ně byli převychováni. SČSN vždy spojoval požadavek na kvalitu novin s potřebou zaujmout co nejvíce čtenářů a moci je ovlivňovat, cílem nebyla kvalita jako taková.

Všechna nařízení a úkoly si vybíraly daň i v oblasti samostatnosti redaktorů. KSČ a svazu se zpočátku líbilo, že v redakcích pracují mladí a tvární lidé, kteří je poslouchají a z důvodu nedostatku zkušeností slepě přijímají jejich pokyny. Přemíra plánování a dozoru však vedla k tomu, že z nich nikdy nevyrostli samostatní socialističtí novináři. Přibližně v polovině 50. let již časopis tematizuje, že redaktoři jen plní pokyny a čekají na zadání, chybí jim však vlastní iniciativa a invence nebo kreativita. Noviny začaly vypadat všechny stejně a svaz jako by se začínal cítit vyčerpaný neustálou nutností dohledu a úkolování.

Po potlačení maďarského a polského povstání dostali novináři znovu úkol propagovat a socialismus, současně zabránit šíření liberalizačních myšlenek. Znovu se obnovila prezentace SSSR jako garanta míru a byl kladen důraz na mezinárodní spolupráci, ovšem jen mezi vybranými zeměmi. Přibližně od konce 50. let se novináři měli přestat soustředit na představování socialismu a jeho charakteristik, ale na jeho obhajování coby jediné vhodné cesty, a také na dospívající generaci čtenářů, která po válce postupně dozrávala v dospělé občany a voliče. Ti již brali socialismus jako jediné poznané zřízení, současně však u nich nefungovalo zastrašování vzpomínkami na válečná utrpení. Svaz tak musel hledat jiné formy agitace.

V naplňování všech ideologických úkolů měl novinářům napomoci nově budovaný systém vzdělávání v redakcích, na kurzech pořádaných svazem i na prvních katedrách žurnalistiky v Československu. Po celou dobu svaz kladl důraz na vysokoškolské vzdělávání

novinářů, měnila se jen představa o podobě tohoto vzdělání. V počátečním období bylo žádoucí, aby novináři měli vystudovanou přímo žurnalistiku, případně obor, kterému se jako novináři věnují. Tím by zvýšili kvalitu a věrohodnost svých článků, jelikož by v dané oblasti byli odborníky. Do redakcí však svaz přijímal mladé lidi, zejména krátce po dokončení střední školy, pro které bylo skloubení studia a zaměstnání náročné, byť se jim redakce údajně snažily vyjít vstříc. Navíc u těchto mladých redaktorů často chyběly studijní předpoklady a do redakcí nastupovali bez větších ambicí či ideologického přesvědčení, proto ani nebyli motivováni studium zahájit, případně jej pak úspěšně ukončit a mnohdy se spokojili jen s řemeslnou přípravou v rámci redakce.

Cílem vysokoškolského vzdělávání měla být nejprve příprava na ideologické přesvědčování svých čtenářů, po roce 1956 se přidala i nutnost zvýšení vlastní odolnosti redaktorů vůči západní ideologii. Postupně proto začal klesat důraz na studium určitého oboru a apel přešel na vzdělávání v marxismu-leninismu. Komunisté vycházeli z teze, že díky důslednějšímu vzdělání v této oblasti se novináři nebudou dopouštět tolika ideologických chyb, kvůli kterým musely být jejich texty důsledně a opakovaně kontrolovány. V 60. letech se důraz vzdělávání přesunul na i pedagogické předměty v rámci novinářského studia, protože novinář měl plnit roli učitele či vychovatele mas, což se ovšem podle SČSN nedařilo. Proti tomu šly výzvy od redaktorů k větší specializaci žurnalistického studia, které jim přišlo příliš všeobecné. Stěžovali si zejména na úplnou absenci kurzů zaměřených na specifika televizní a rozhlasové tvorby a ztrátu kontaktu se světovými trendy v těchto oblastech.

Jelikož však navzdory všem výzvám novináři nejevili zájem o vysokoškolské vzdělávání, připravoval jim svaz různé formy motivace. Vedle pracovních úlev bylo dokonce možné započít studium bez předchozí maturitní zkoušky, na úroveň vzdělání byly navázány také platové třídy novinářů. Ani tato motivace však nefungovala, což si svaz zapřičinil i sám, jelikož tyto třídy nebyly striktně dodržovány a novináři mohli získávat vyšší plat i navzdory nižšímu vzdělání.

Při vzdělávání novináři často naráželi na vzory, které jim svaz představoval. Jelikož měla socialistická žurnalistika v Československu pouze krátkou historii, neměli komunisté z čeho vybírat. Největšími ikonami hodnými následování se stali novináři komunistického tisku stíhaní za nacistické nadvlády, zejména Julius Fučík. Nedostatek osobností se snažil svaz vyrovnávat předkládáním politických představitelů coby novinářských vzorů. Do doby kritiky kultu osobnosti jimi byli zejména Klement Gottwald, Vladimír Iljič Lenin a Josif Vissarionovič

Stalin. Po XX. sjezdu KSSS zmizeli z této prezentace Gottwald a samozřejmě Stalin. Lenin zůstal, byť v menší míře než na počátku. Začalo se více prezentovat Rudé právo a nespravedlnosti, kterým podle Dolejšího a zbytku svazu muselo čelit v prvních dvou dekádách svého vycházení. Za vzory sloužil i veškerý sovětský tisk a jeho novináři. Naopak negativními vzory byli vždy kapitalističtí novináři, kteří „*za peníze prodávali své schopnosti a měnili své názory podle potřeb zaměstnavatele*“. Z Československa bylo očerňováno zejména vydavatelství Melantrich coby typický příklad úspěšného a protežovaného tisku, kterému se dařilo právě na úkor Rudého práva, velkým nepřítelem komunistického tisku měl být také Ferdinand Peroutka, z jehož jména se stala de facto nadávka. Obecně byla odsuzována bulvární honba za senzacemi.

V řadách nových redaktorů se však po celé dvacetiletí nepodařilo vypěstovat novinářský vzor, onoho ukázkového socialistického novináře, který by stále žil. Až do roku 1968 byli pozitivně prezentováni pouze redaktori předválečné éry. Přestože se zejména v televizní publicistice 60. let objevilo několik dodnes připomínaných osobností, pro KSČ nikdo z nich nebyl vhodný jako vzor hodný napodobování. Naopak, tvůrčí činy jako přinášení nových témat, neotřelé zpracování a získávání zdrojů mimo obvyklé okruhy, za které si těchto redaktorů dnes ceníme, byly spíš komunistům přítěží a často jejich autory trestali.

Novinářské vzory byly vybírány tak, aby se na jejich tvorbě daly prezentovat tehdy aktuální nároky na novinářské obsahy. Ve snaze odstranit nahodilost a zefektivnit celou výrobu Československý novinář zdůrazňoval na počátku 50. let zejména plánování a tedy i schopnost odolat aktuálním tématům v zájmu propagace dlouhodobých cílů KSČ. Výsledkem byl pokles kreativity a nesamostatnost redaktorů. Na jednu stranu svaz požadoval, aby redaktori vše konzultovali a žádali o schválení, současně jim ale vyčítal, že nejsou dostatečně invenční a originální, čímž články pozbývaly na atraktivitě. V tomto trendu se bezesporu odrazily také provedené čistky, které byly v kontextu historického vývoje médií svazem prezentovány kladně.

Pestrost novin chtěla novinářská organizace zvýšit také využíváním podnětů a textů od čtenářů, s nimiž byli novináři podle rezoluce svého I. sjezdu zavázáni udržovat pevný vztah. Ještě větší důraz byl v počátečním období kladený na práci s dopisovateli a jejich postupné školení. V případě vztahu k masám hrál velkou roli také motiv ukázat čtenářům, že noviny se o ně zajímají a na rozdíl od kapitalistického tisku vycházejí právě pro ně. Tento plán však nikdy

nebyl uspokojivě naplněn, protože realita narážela na naivní představu, že z dělníků, horníků a zemědělců se stanou kvalitní a pravidelní přispěvatelé do novin.

Složité postavení kvůli své tvorbě měli hlavně redaktoři sportovních rubrik. Od svých kolegů často sklízeli pohrdání za to, že jejich texty jsou příliš faktické a neobsahují žádný ideologický apel. Jejich situace se ještě ztížila po XX. sjezdu KSSS, když jim bylo vyčítáno, že ze sportovců dělají celebrity a budují jejich kult. Naopak dostali příkaz více se zaměřit na tělovýchovu obecně, mládež a brannou povinnost.

Lepšího postavení se nedočkali ani redaktoři rozhlasu a nově vznikající televize. V prvních letech komunistické vlády se v materiálech svazu objevoval jen tisk a teprve na konci 50. let se do článků v Československém novináři začala dostávat i další média. Jejich upozadování se prolínalo celým novinářským světem, jak lze vyčíst i z požadavků na specializaci vzdělávání právě na potřeby rozhlasu a televize. Důvodem mohlo být malé rozšíření vysílání na československém území, ale i nedostatek zkušeností s jeho využitím coby agitačního nástroje. Zpočátku nebylo ani jasné, jaký obsah by měla televize přenášet, redaktoři kulturních rubrik vedli diskuse o tom, zda recenzovat či zmiňovat televizní program, či zůstat u divadel, kin a hudby. Pokud televize přinášela politické diskusní pořady, působily nezajímavě, jelikož se jejich moderátor neodvažoval konfrontovat své hosty či vstupovat do jejich monologů. Když se situace změnila a v 60. letech nastal velký rozkvět televizní publicistiky i diskusí, což sám svaz požadoval, paradoxně byli autoři těchto pořadů a reportáží stíháni a mnohdy vyhazováni ze zaměstnání, jako se to stalo například Otě Bednářové. Tím svaz zahodil možnost získat nové vzory pro novináře, protože samostatní a kreativní tvůrci stáli spíše proti režimu než na jeho straně.

Navzdory přísné kontrole a potlačování výrazných novinářských osobností nastalo v prvních dvou dekadách komunistické vlády několik období, kdy se novináři dokázali alespoň na chvíli vzepřít a pokusit se převzít od politiků více moci nad médii. První příležitost jim poskytl rok 1956, kdy v souladu se společenským děním požadovali redaktoři, aby řízením novin byli pověřeni odborníci a nikoliv politici, kteří mediálnímu provozu vůbec nerozumí. Kritizovali byrokratizaci svého řemesla a nutnost posluhovat KSČ. I sám svaz se přidal na stranu novinářů a kritizoval, že redaktoři nejsou dostatečně chráněni před mstou funkcionářů, které kritizovali v souladu s požadavkem na média, aby odhalovala nehospodárnosti v socialistickém zřízení. Po potlačení revolučních tendencí z roku 1956 však byla emancipace novinářů na mnoho let umrtvena a redaktoři opět museli být poslušní pokynů KSČ.

Za další a vrcholný pokus o emancipaci novinářů lze jednoznačně označit pražské jaro. Novinářská organizace dlouho přehlížela společenský vývoj. Ještě na podzim roku 1967 se postavila za KSČ v kritice svazu spisovatelů a zásahu proti Literárním listům a deklarovala svou oddanost komunistům. Až od února 1968 spatřujeme proměnu rétoriky novinářské organizace, která sice stále trvala na své podpoře KSČ, současně se ale hájila, že demokratizační proces je řízený KSČ a jejím novým vedením, tím pádem nemusela ustupovat ze svých dřívějších postojů. Na jaře již bylo jasné, že změny ve společnosti i v mediální sféře si žádají nový sjezd organizace. Velkou roli v jeho prosazování sehráli zejména pražští novináři a jejich organizace. Vůbec poprvé tak byl svoláván sjezd zespolu, na přání novinářů a podle jejich agendy. Nutno podotknout, že ústřední vedení svazu jim v tom nijak nebránilo a po dlouhých dvaceti letech naslouchalo potřebám svých členů. Ti žádali především revizi závěrů svého V. sjezdu a oficiálního zrušení cenzury. Velkou váhu kladli také na ochranu před zaměstnavateli, pokud by je nutili napsat něco, co se přičilo jejich přesvědčení. Redaktoři se domáhali práva otevírat i politikům nepříjemné kauzy a objektivně kritizovat funkcionáře.

Dlouho požadovaná kvalita a pestrost se konečně objevovala v tisku i ve vysílání, veřejnost si mohla přecíst rozmanité komentáře a různé úhly pohledu. Novináři reflektovali posledních dvacet let a kroky, které vykonávali z různých motivů na škále mezi existenčními a prospěchářskými. Dříve perzekuovaní novináři byli ve velkém rehabilitováni. Letní dvojčíslo Novináře přineslo přepisy projevů a rezolucí mimořádného sjezdu a redaktoři věřili, že se jedná pouze o začátek éry svobody médií. Rezoluce sjezdu udávaly směr k nápravě všech předchozích křivd, svaz se otevřeně doznal ke své negativní roli při odsouzení Literárních novin na přání KSČ. Diskutoval o nové podobě tiskového zákona a o pojetí žurnalistiky, která se velmi blížila liberálním tradicím uplatňovaným na západě.

Rázný konec všem osvobozujícím tendencím učinila sovětská okupace. SČSN znovu změnil rétoriku a ze stránek časopisu z čísla na číslo zmizely všechny demokratizační myšlenky a cíle. Tematizován nebyl jak samotný vpád vojsk do Československa, tak ani opětovné přebírání dozoru nad médií ze strany politiků. Znovuzavedení cenzury bylo prezentováno jako výhoda pro novináře, kteří již nemusí sami zvažovat vhodnost svých textů, protože odpovědnost přebíral cenzor. Znovu se tak vracíme k modelu 50. let, kdy novináři nesmí přemýšlet a jen plní příkazy. Na strany Novináře se již dostaly jen velmi implicitní narážky na mezinárodní podporu, kterou československým kolegům poskytl západní mediální svět, několikátýdenní vzdor redakcí nebyl připomínán. Časopis naopak v závěru roku publikoval anketu mezi vrcholnými politiky, v níž se všichni, včetně Dubčeka, vyjádřili proti pražskému jaru.

Tabulka shrnující základní rysy jednotlivých období

	I. sjezd SČSN 1948 - 1955	XX. sjezd KSSS 1956 - 1957	potlačení revolucí Pol. a Maď. 1958 - 1962	XII. sjezd KSČ 1963 - 1966	Legalizace cenzury 1967	Začátek pražského jara 1968
Novinářská organizace	Povinné členství v SČSN; SČSN nepokrývá	SČSN slabý; Diskuse nad povinným členstvím	Zrušeno povinné členství, SČSN údajně výběrová organizace	Nízký zájem o členství v SČSN, příp. neplacení členských poplatků	SČSN vnímaný novináři jako slabý, SČSN pro novináře zbytečná	SČSN součástí demokrat. procesu, příprava zákona o zrušení cenzury
Poslání novinářů	Propagace socialismu, JZD, míru, samostatnost	Potlačování myšlenek, které vyústily v povstání Pol. a Maď.	Opětovné upevnování komunistické ideologie, propagace výhod socialismu	Propagace socialismu a soc. hospodářství, přesvědčování mladých	Propagace socialismu a soc. hospodářství, přesvědčování mladých	Detabuizace řady témat, novinářská obec coby partner politiků, objektivní informování
Novinářské vzory	Stalin, Lenin, Gottwald, Fučík	Odsouzení kultu osobnosti – politici již nejsou vzory	Komunist.. novináři I. republiky, chybí aktuální výrazné osobnosti	Komunist.. novináři I. republiky, chybí aktuální výrazné osobnosti	Komunist.. novináři I. republiky, chybí aktuální výrazné osobnosti	Nelze přejímat staré vzory, ještě není jasné, co by měly splňovat vzory nové
Vzdělávání novinářů	Důraz na VŠ vzdělání v žurnalistice nebo v oboru, o kterém píše	Důraz na vzdělání v marx.-len., novináři mají potlačovat revoluční myšlenky	Důraz na pedagogickou složku studia, novinář vychovatel čtenářů	Postupná spec. studia podle témat či na tisk-televizi-rozhlás	Postupná spec. studia podle témat či na tisk-televizi-rozhlás	nepokrýváno
Požadavky na mediální obsahy	Zpočátku řízení médií, později apel na samostatnost	Konzultace a schvalování	Agitace, ideovost novin	Osvětlovat a obhajovat kroky KSČ a soc. hosp.	Obhajovat soc. a soc. hosp.	Svoboda slova, volnost ve výběru inf. zdrojů, tematická pestrost
Televize rozhlas	nepokrýváno	nepokrýváno	Emancipace rozhlasu a TV	Požadavky na kvalitní techniku a spec. vzdělání	Rozmach TV publicistiky, oblíbené a zakazované pořady	Zvýšení atraktivity pořadů, konfrontace s hosty
Emancipace novinářů	Emancipace nepřipustná	Odvaha kritizovat státní aparát, vedení SČSN i postavení novinářů	Potlačení emancipace a revolučních snah	Prezentace cenzury jako posílení pravomocí novinářů na úkor stát. aparátu	Diskuse o novinářské etice, kodexu; volní novináři	Pražské jaro v novinářské obci jako vrchol emancipace

17. Závěr

Předkládaná práce si kladla za cíl zmapovat představu o novinářské profesi, kterou ve svazových časopisech Československý novinář a Novinář vytvářela novinářská organizace, zjistit, jakými tématy se novináři zabývali v souvislosti se svým povoláním, jak je prezentovali a jak je měli za úkol interpretovat československým občanům. K naplnění tohoto cíle mělo napomoci stanovení pěti výzkumných otázek.

Jako hlavní témata jsme na základě analýzy identifikovali prezentaci samotné novinářské profese, poslání novinářů v socialistické společnosti, představování novinářských vzorů, požadavky na mediální obsahy, vzdělávání novinářů, specifika televizní a rozhlasové mediální produkce a emancipace novinářské profese, která se projevila i v rámci pražského jara.

Během sledovaného období došlo k několika změnám v pojetí těchto hlavních témat v reakci na politické a společenské dění. Proměnil se například názor na povinné členství ve SČSN, několikrát byla změněna náplň novinářského vzdělávání, jen pozvolna se měnilo uvědomění si televize a rozhlasu coby samostatných a specifických forem mediálních obsahů. Několikrát se objevilo a opět bylo potlačeno téma novinářské samostatnosti a svědomí. Sledování uvedených změn v důrazu na některá témata i jejich prezentaci ve svazovém periodiku dalo za vznik naší vlastní periodizaci vývoje pojetí novinářské profese, která rozdělila sledované dvacetiletí na šest dílčích úseků. Jako milníky, které toto období vymezovali, jsme identifikovali povstání v Polsku a v Maďarsku v roce 1956, reakce na znovuupevnění pozice SSSR po jejich potlačení, XII. sjezd KSČ v roce 1962, zavedení cenzury v roce 1966 a začátek demokratizačního procesu známý jako pražské jaro. Z výčtu předělových událostí přitom vyplývá, že existuje přímé spojení mezi politickým a společenským děním a proměnou vnímání i definice novinářské profese. Vzhledem k zodpovězení všech vytyčených výzkumných otázek a na základě provedené analýzy hodnotíme, že došlo k naplnění cíle práce a tedy k popsání představ o novinářské profesi, které šířila jediná tehdejší profesní organizace, tedy Svaz československých novinářů.

Pražským jarem a začínající normalizací skončilo prvních dvacet vlády KSČ nad Československem i nad médii. Byly to dvě dekády, během kterých se razantně proměnila společnost a v souladu s tím i novináři. Kam tedy dospěly první roky budování socialistického novinářství?

Průběžně se proměňovala agenda i priority novinářské organizace. Stálicemi byly propagace socialismu a života v něm, vzdělávání novinářů nebo otázky kvality mediálních obsahů. V reakci na společenský vývoj se objevovala i témata nová, jako novinářské svědomí, emancipace, inzerce nebo volní novináři. Během této doby se dvakrát pokusili novináři osvobodit se z politických otěží, nejdříve nesměle v roce 1956 a pak výrazněji o 12 let později. Vždy jen na několik měsíců a jen v případě, že cítili dostatečně silnou společenskou a domácí politickou podporu. Ani jeden z těchto pokusů však nebyl úspěšný. Ve zbytku času přehlížel novinářský svaz společenský vývoj a potlačoval jeho projevy na stranách Československého novináře a Novináře a na rozdíl od svazu spisovatelů byl pravým služebníkem politiků.

V materiálech sjezdů se proto zcela běžně objevovaly odkazy na povinnosti novinářů určené politickou mocí. Agitace, převýchova mas a propagace byly prezentované jako zcela neutrální a bezpříznaková slova. Celých dvacet let se vyznačovalo neustálým hledáním nových forem agitace a přesvědčování. To ukazovalo, že žádná z těch dosavadních nefungovala. Po celou dobu také docházelo k legitimizaci přimknutí Československa k SSSR prezentovanému jako záštitě míru.

Celkově provedená analýza novináře představila v dvojím světle. Na jednu stranu byli v pozici velmi důležitých pracovníků v oblasti propagace a agitace. Novinářská organizace zdůrazňovala jejich výjimečnost danou vznešeným úkolem propagovat socialismus a prezentovala je jako politické pracovníky. Na druhou stranu je neustále kritizovala a především doslova úkolovala. S nadsázkou v každém článku se objevila formulace „*úkolem novin je*“, „*novináři mají za úkol*“, což z nich činilo naopak de facto sluhy. Ani Svaz československých novinářů nebyl politiky považován za rovnocenného partnera. Funkcionáři svazu byli natolik oddaní novému režimu a SSSR, že v prvních letech ani nepsali do svého časopisu vlastní úvodníky a pouze přetiskovali ruské texty, čímž si nechávali i nastavovat agendu.

Svaz v čistkách a kvůli zavádění socialistických pravidel žurnalistiky ztratil mnoho zkušených novinářů té doby a zkoušel je nahradit novými a nezkušenými. Často se jednalo o mladé lidi na počátku svého profesního života, od kterých si novinářský svaz sliboval, že je

lépe zmanipuluje pro potřeby propagace marxismu-leninismu než zkušené a politicky vyspělé redaktory s vlastními názory a vzpomínkami na první republiku. Záměr se však vůbec nezdařil, nezkušení novináři sice v rámci svých vyjadřovacích schopností plnili pokyny seshora, nikdy se ale nepřetvořili v samostatné novináře a tahouny agitační činnosti. Nebylo to důsledkem politického přesvědčení těchto redaktorů, které by jim bránilo plnit zadané úkoly, ale jejich nekompetentnosti. Nedostatek vzdělání i talentu nových novinářů způsobil, že systém brzy narazil na své limity, když chtěl nahradit vzdělané elity dělníky z továren a mladými lidmi bez elementárních životních zkušeností a vzdělání. Svaz i KSČ se přitom v polovině 50. let již chtěly zbavit povinnosti vodit novináře za ručičku a projevovaly zklamání nad tím, jak nesamostatní novináři stále byli. Na druhou stranu si někteří redaktori uvědomovali svou úslužnou roli a svázanost vůči novinářské organizaci a snažili se z ní vymanit, nejvýrazněji během pražského jara.

Kurz započatý po výměně prvního tajemníka ÚV KSČ se však znovu prudce změnil po obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy. Přestože se redakcím dařilo nějakou dobu vzdorovat a zachovaly si nezávislost svého vydávání, po několika týdnech již bylo jasné, že obrodný proces skončil. Ještě před začátkem podzimu se vrátila cenzura a personální výměny zajistily návaznost na praxi běžnou před rokem 1968. Co více, nastal proces tzv. normalizace a dalšího znovuupevňování vlády konzervativního křídla KSČ v zemi. Pražské jaro i okupace se vytratily ze stran novinářského časopisu a svaz jakoby přehlížel tanky před Československým rozhlasem i prudké změny v mediálním provozu. Stejně jako v roce 1956 si zvolil jako svou taktiku raději mlčení.

Úspěšné však očividně nebylo ani politické řízení médií. Nikdy se nepodařilo dosáhnout kvality a účinnosti přesvědčování a převýchovy mas, jakou svaz požadoval. Nebyl schopný vytvořit fungující model vzdělávání novinářů, a tak neustále měnil jeho koncepci. Ovlivnitelní novináři nebyli schopní stát se skutečnými vzory pro své kolegy i následovníky, kvalitní novináře se naopak novinářská organizace snažila potlačovat, protože otvírali pro komunisty nežádoucí témata. Zřejmě nebylo možné najít člověka, který by v sobě spojoval schopnost argumentovat, přesvědčovat, plnit všechna nařízení a přitom být pro komunisty důvěryhodnou osobností. Následkem toho byl svaz celých dvacet let odkázán na adorování Julia Fučíka a nevyprodukoval jediný nový vzor socialistického novináře. Novináři sice odebírali časopisy vydávané novinářskou organizací, nikdy se ale nesmířili s jeho čistě ideovým zaměřením. Naopak podle příspěvků otištěných v časopise toužili po skutečně stavovském periodiku

přinášejícím novinky z jejich profese namísto prezentovaných návodů na ideologické přesvědčování příjemců.

Dobrý nebyl ani vztah novinářů ke své organizaci. Dokud bylo členství v ní povinné pro práci v redakcích, neměli na výběr. Po zrušení této povinnosti se sice zvýšil počet novinářů v zemi, ti si ale současně odhlašovali předplatné svazového časopisu a ztratili zájem o účast v ní, případně ji brali spíše formálně. Mnozí neplatili členské příspěvky a nezajímali se o její aktivity. Svůj pokles zájmu o Československý svaz novinářů redaktoři vysvětlovali malou aktivitou SČSN v jejich prospěch, redaktoři necítili, že by jej potřebovali, spíše je jen svazoval. Požadovali od něj zvýšení své prestiže, lepší pracovní i platové podmínky, větší možnosti cestování a ochranu před subjekty, které novináři kritizovali. Namísto toho dostávali jen pokyny, úkoly a kritiku za to, že je řádně neplnili. A vzájemný vztah se za celých dvacet let proměnil jen jednou, právě v době pražského jara. Těchto pár měsíců představovalo jediný čas, kdy se svaz i novináři cítili být v souladu a skutečně usilovali o stejné cíle. Novinářská obec však tehdy dospěla na hranici svých možností v rámci daného systému, kterou ve fyzické rovině představovaly sovětské tanky v ulicích měst a v symbolické návrat cenzury. Následkem okupace se vše vrátilo do starých kolejí nátlaku na dalších dvacet let.

18. Prameny

Československý novinář: časopis Svazu čs. novinářů. Praha: Svaz čs. novinářů, 1949-1965.

Novinář: měsíčník pro teorii a praxi. Praha: Svaz čs. novinářů, 1966-1989.

Národní archiv v Praze, fond ASYN.

Vyhláška o hospodaření papírem č. 696/1948.

Zákon č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a o Svazech novinářů.

Zákon č. 123/1948 o znárodnění polygrafických podniků.

Zákon č. 127/1968 Sb. o některých opatřeních v oblasti tisku a ostatních informačních prostředků.

Zákon č. 18/1964 Sb. o Československé televizi.

Zákon č. 184/1950 Sb. o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů.

Zákon č. 44/1958 Sb., kterým se mění zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů.

Zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů.

Zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích.

Zákon č. 84/1968 Sb. o periodickém tisku a o ostatních sdělovacích prostředcích.

Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů č. 231/2001 Sb.

19. Literatura

BÁRTA Milan. Cenzura československého filmu a televize v letech 1953-1968. In: *Securitas Imperii* č. 10, Sborník k problematice vztahů československého komunistického režimu k "vnitřnímu nepříteli". Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Praha 2003, s. 5-58.

BÁRTA, Milan et al. *Oběti okupace: Československo 21.8.-31.12.1968*. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 191 s. ISBN 978-80-87211-01-4

BARTALOSOVÁ, V. Ideální podoba novinářského povolání v 50. letech 20. století podle časopisu *Československý novinář*. In Horáková, J. Mediální (r)evoluce: *Média a kultura v digitální době*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s. 6-24. ISBN 978-80-244-5497-9.

BARTALOSOVÁ, Věra. *Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století*. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság.

BARTALOSOVÁ, Věra. *Mediální reprezentace zemědělské kolektivizace a srovnání s požadavky KSČ na její podobu*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság.

BARTOŠOVÁ MONIKA. Morální panika konstruovaná státem: Proces s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským ve veřejném mediálním diskurzu doby. In: *Mediální studia*. Praha: Českomoravský novinář. 2016, č. 2, s. 191-216.

BAUMAN, Milan, MICHALEC, Zdeněk a KEJHA, Ladislav. *Za televizní obrazovkou: určeno televizním divákům*. Praha: SNTL, 1963. 199 s.

BECKER, Leeb a MCCOMBS, Maxwell. *The role of the press in the determining voter reactions to presidential primaries*. Human Communication Research, 1978, č. 4. s. 301-307.

BEDNAŘÍK Petr. Zachycení nástupu A. Dubčeka a L. Svobody do funkcí v tehdejšímu tisku. In: *Pražské jaro 1968: literatura - film - média: materiály z mezinárodní konference pořádané Literární akademií za spolupráce s Městskou knihovnou Praha 20.-22. května 2008*. Praha: Literární akademie, 2009, s. 263 - 276.

BEDNAŘÍK, Petr a Jan CEBE. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 53-56. ISSN 0036-5351.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BEDNAŘÍK, Petr. Český tisk v letech 1945-1948. In: KONČELÍK, Jakub, Barbara KÖPPLOVÁ, Irena PRÁZOVÁ a Jiří VYKOUKAL. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii: Média, Teritoriální studia*. Praha: Matfyzpress, 2004, s. 132-144. ISBN 80-86732-35-5.

BEDNAŘÍK, Petr; CEBE, Jan. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. In *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C-literární historie*. Praha: Národní muzeum v Praze, 2008.

BEDNÁŘOVÁ, Otta. *Jak jsme hledali obrazy: prózy a jiné texty z let 1968-1988*. Praha: Triáda, 2017, 184 s. Delfin, 183. svazek. ISBN 978-80-7474-207-1.

BERÁNKOVÁ, Milena. Karel Havlíček Borovský. Praha: Horizont, 1973. 104 s.

BERGER, Peter L. a LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BÍLÝ Matěj. Je načase opustit alianci s Moskvou? Organizace Varšavské smlouvy v kontextu krize východního bloku v roce 1956. *Paměť a dějiny*. 2016, č. 1, s. 25-39.

BLODIGOVÁ, Alexandra. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, 12. listopad - 15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002, 99 s. ISBN (Brož.).

BLODIGOVÁ, Alexandra. Osud Spolku českých žurnalistů a jeho nástupců. *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv, 2001, s. 132 – 138.

BUDÍN, Stanislav a Adolf HOFFMEISTER. *USA: portrét národa*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1948, 378 s. Přátelé demokratické Ameriky, sv. 1. ISBN (Váz.).

- BUDÍN, Stanislav. *Sedmá velmoc*. Praha: Československý spisovatel, 1966, 195 s.
- BURELL, Gibson a Gareth MORGAN. *Sociological paradigms and organizational analysis*. 14. vyd. Burlington: Ashgale Publishing Company, 2005.
- BUREŠOVÁ, Jana. Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 109-118. ISBN 978-80-7363-226-7.
- CEBE Jan. Cesta novinářské organizace k „Pražskému jaru“. In: *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Vyd. 1. Eds. KÖPPLOVÁ Barbara, WOLÁK Radim. Praha: Radioservis, a. s., 2008, s. 30 – 39.
- CEBE Jan. Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů. In: *Mediální studia*. Praha: Českomoravský novinář. 2012, č. 1, s. 17 – 44.
- CEBE Jan. Rudá Marie aneb se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak. In: JIRÁK Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara a WOLÁK, Radim (eds). *Česká novinářka: k postavení a obrazu novinářek v českých médiích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 166 s. ISBN 978-80-262-0056-7.
- CEBE, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 267 s. ISBN 978-80-246-2863-9.
- CUHRA, Jaroslav. "Kádrovník nikdy nemůže být se svou prací hotov": kádrování a komunistické vládnutí. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2009, 31(11), s. 30-33. ISSN 0418-5129.
- CYSAŘOVÁ Jarmila. Odveta za Sjezd spisovatelů, ale i Strahov 1967. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAŘOVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu*. Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013. s. 15-17. ISBN 978-80-260-5272-2.
- CYSAŘOVÁ Jarmila. Rok 1968 na obrazovkách ČT. In: *Pražské jaro 1968: literatura - film - média: materiály z mezinárodní konference pořádané Literární akademii za*

spolupráce s Městskou knihovnou Praha 20.-22. května 2008. Praha: Literární akademie, 2009, s. 295 - 316.

CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let. Praha: Česká televize, 1993, 145 s. ISBN 8085005034.*

CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Muž, který tu chybí: (český novinář Jiří Lederer 1922-1983). 1. vyd. Praha: Radioservis, 2006. 159 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-86212-50-5.*

CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Já prostě nemohu žít jinak: česká publicistka Otká Bednářová. 1. vyd. Praha: Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2010. 157 s. ISBN 978-80-86212-93-7.*

DĚKANOVSKÝ Jan. „Éra“ Věry Čáslavské. Sport, tělo, média a meze svobody. *Dějiny a současnost. 38, č. 10, (2016) s. 40-43.*

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Komunistou vždy a všude. 1. vyd. Praha, 1973.*

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, 552 s.*

DUBČEK, Alexander, HOCHMAN, Jiří, ed. *Naděje umírá poslední: vlastní životopis Alexandra Dubčeka. Přeložil Eva ŠIMEČKOVÁ. Praha: Svoboda-Libertas, 1993, 293 s. ISBN 802050351X.*

DUTA Dan Mircea. Pozemek za hlasy. Poválečná pozemková reforma, volby, kolektivizace a následný rozvoj zemědělství v Československu a v Rumunsku. *Paměť a dějiny. 2012, č. 1, s. 3 – 10.*

Fakta o roce 1968. Praha: Rudé právo, 1978.

FORMÁNKOVÁ Pavlína. „Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!“ *Paměť a dějiny. 2007, č. 1, s. 20-41.*

FORMÁNKOVÁ Pavlína. Propaganda pro nejmenší. Dětská literatura ve službách komunistických idejí. *Dějiny a současnost. 29, č. 1, (2007), s. 17-21.*

GALTUNG, Johan, RUGE, Mari H. *The Structure of Foreign News. In: Journal of Foreign News. 1965, roč. 2, č. 1. s. 64–91.*

GREBNĚV, Alexej Vasil'jevič. *Organizace práce v novinách: (Ze zkušenosti sov. tisku)*. 1. čes. vyd. Praha, 1977.

GROMAN Martin. Obraz USA po druhé světové válce v komunistické propagandě na příkladu publicistiky Stanislava Budína. In: KONČELÍK, Jakub, Barbara KÖPPLOVÁ, Irena PRÁZOVÁ a Jiří VYKOUKAL. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii: Média, Teritoriální studia*. Praha: Matfyzpress, 2004, s. 145-156. ISBN 80-86732-35-5.

GROMAN, Martin. Řízení československých médií v 50. letech 20. století. In: *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 57-63. ISSN 0036-5351.

GUBA, E. G., LINCOLN, Y. S. *Competing Paradigms in Qualitative Research*. In: DENZIN, N., LINCOLN, Y. S., eds. *The Sage Handbook of Qualitative Research*. London: SAGE Publications, 2005.

HALL, Stuart, Criecher, C., Jeferson, T. et. al. *Policing the Crisis*. New York: Macmillan. 1978. ISBN 0333220617.

HALLIN, Daniel C. a MANCINI, Paolo. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7367-377-2.

HARGREAVES John. *The Politics of Sport*. In: ALLISON, Lincoln. *The Politics of sport*. Manchester University Press. 1986, s. 242-261. ISBN 0719018714.

HARTLEY, John. *Popular Reality: Journalism, Modernity, Popular Culture*. London: Arnold, 1996, 268 s.

HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku: můj rok 1968 s Alexandrem Dubčekem*. Druhé doplněné vydání. V Olomouci: Burian a Tichák, 2018, 231 s. Knihovna Listů. Záznamy, 15. ISBN 978-80-87274-42-2.

HELEŠIC František. Vývoj novinářské organizace po lednu 1968. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAŘOVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu*. Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013. s. 24 – 30.

HLAVČÁKOVÁ Světlana. 60. výročí štúdia žurnalistiky na Slovensku. In: HORVÁTH Miloš (ed.). *60. rokov vysokoškolského štúdia žurnalistiky na Slovensku*. Bratislava: STIMUL. 2013, s. 9-61.

HOPPE Jiří. HSTD aneb jak se cedily informace. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAŘOVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu*. Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013. s. 22 – 24.

HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období Pražského jara*. Praha: Prostor, 2009, 390 s. ISBN 9788072602162.

HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích: výběr z dobové publicistiky*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, 441 s. ISBN 8072391623.

HOŘEC, Jaromír a Miroslav SÍGL, ed. *Generace 45*. Ilustroval Jaroslav FIŠER, ilustroval Otakar ŠTEMBERA. Praha: Rio-press, 1997, 271 s. ISBN 8085611422.

HOŘENÍ, Zdeněk, ed. *KSČ o tisku, rozhlasu a televizi (1945-1975)*. Praha: Vydavatelství Novinář, 1976, 261 s. Prameny a dokumenty. ISBN (Váz.).

HROCH, Miroslav a kol. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 304 s.

HUDEC, Vladimír, ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha: Novinář, 1987, 190 s.

HUDEC, Vladimír. *30 let socialistické žurnalistiky: k vývoji žurnalistiky od osvobození země Sovětskou armádou*. Praha: Novinář, 1975, 68 s.

HUDEC, Vladimír. *Úvod do teorie žurnalistiky*. 2. dopl. a upr. vyd. Praha: Novinář, 1989, 265 s. ISBN 8070770481.

HUDEC, Vladimír. *Základní otázky žurnalistiky*. I. vydání. Praha: Novinář, 1975. 2 svazky. Knihovnička novináře; svazek 9, 10.

HVÍŽĎALA, Karel. *Mardata: vzpoury v žurnalistice : dějiny rozhovoru a další texty o médiích 2006-2011*. Praha: Portál, 2011, 263 s. ISBN 978-80-7367-851-7.

CHLUPOVÁ, Radka a KUBÍČEK, Jaromír. *Zvláštní vydání: žurnalistika v srpnu 1968 v moravských krajích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2018. 677 stran. ISBN 978-80-7051-236-4.

CHURANĚ, Milan. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. I, A-M. Praha: Nakladatelství Libri, 1998, 467 s. ISBN 80-85983-44-3.

JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. Teoretická knihovna; sv. 11. ISBN 80-7294-129-1.

JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-902-7.

JECHOVÁ Květa. K historii Koordinačního výboru tvůrčích svazů 1968 – 1969. In: PREČAN, Vilém a Jindřich PECKA, ed. *Proměny Pražského jara 1968-1969: sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti*. Brno: Doplněk, 1993, s. 91-122. ISBN 8085765020.

JEŠUTOVÁ Eva. Proměna rozhlasového programu. In: BERÁNEK, Jindřich, ed., CYSAŘOVÁ, Jarmila, ed. a SÍGL, Miroslav, ed. *Souboj slova a obrazu s mocnými: novináři a média v Pražském jaru '68: kolektivní monografie o novinách, rozhlasu a televizi, ale především o těch, kdo je vytvářeli v předjaří a jaru 1968, kdy jsme se mohli stejně jako lidé kolem nás opět nadechnout, a kdo zůstali ideálům té doby věrni nejen v srpnu, ale také po srpnu*. Praha: Klub novinářů Pražského jara 1968, 2013. s. 47 – 49.

JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných uměleckých osobností rozhlasu: čeští tvůrci slovesných pořadů. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2008, 198 s. ISBN 9788025417034.

JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, 667 s. ISBN 8086762009.

KALOUS Jan. Komunisté před soudem. K některým aspektům politických procesů v Československu na počátku 50. let. *Paměť a dějiny*. 2012, č. 4, s. 3 – 8.

KAPLAN, Karel. *Kořeny československé reformy 1968*. Brno: Doplněk, 2000, 323 s. Knihy dokumenty. ISBN 80-7239-061-9.

KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, 447 s., [12] l. obr. příl. ISBN 8020401458.

KNAPÍK, Jiří a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv. Šťastné zítřky; sv. 5. ISBN 978-80-200-2019-2.

KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů...* Praha: Nakladatelství Libri, 2002, 278 s. ISBN 80-7277-093-4.

KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov: Nakladatelství Šárka, 2000, 205 s. ISBN 8090175562.

KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-028-1.

KOFRÁNKOVÁ Václava. *Televizní tvorba – začátky oborového periodika (materiálová sonda)*. In: BEDNAŘÍK, Petr, Jan ČULÍK, Jaroslav DÓCZY, et al. *Autor - vize - meze - televize*. Praha: Česká televize, 2015, s. 82 – 93..

KONČELÍK Jakub, TRAMPOTA Tomáš a kol. *Rudé právo v kontextu reformy konce 60. let: metodické poznámky ke kvantitativní analýze*. Praha: FSV UK – IKSŽ, 2005, 28 s.

KONČELÍK Jakub. *Mediální politika a srpen 1968; Zřízení Úřadu pro tisk a informace jako služba moskevskému protokolu*. In: MÁGAL Slavomír, MISTRÍK Miloš (eds.) *Masmediálna komunikácia a realita II*. Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Trnava 2009, s. 209 – 210.

KONČELÍK Jakub. *Přelomová témata českého tisku jara 1968*. In: LONDÁKOVÁ Elena. *Novináři na Slovensku*. HÚ SAV a SSN, Bratislava 2008, s. 109 – 130.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

KONČELÍK, Jakub. Média pražského jara; Zrod reforem a demokratizace novinářské práce. In: *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*. Roč. 53 (2008), č. 1-4, s. 65-70.

KONČELÍK, Jakub. Vysokoškolské vzdělávání novinářů v České republice. In Horváth, Miloš (ed.): *60. rokov vysokoškolského štúdia žurnalistiky na Slovensku*. Bratislava: STIMUL, 2013. S. 98-113.

KÖPPLOVÁ Barbara, JIRÁK Jan. Kontury vývoje vzdělávání českých novinářů. In: *Dějiny a současnost*. 1996, roč. 18, č. 5, s. 10-14.

KÖPPLOVÁ, Barbara a Jan, JIRÁK. Počátky spolkového života českých novinářů. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2008, 53(1-4), 27-33. ISSN 0036-5351.

KÖPPLOVÁ, Barbara, JIRÁK Jan. K vývoji novinářského povolání. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2006, 51(1-4), s. 19-27. ISSN 0036-5351.

KOUKALOVÁ Šárka. Podnik IPRA. Případ 1. údajného rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. *Paměť a dějiny*. 2019, č. 4, s. 16-18.

KOUROVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.: (historická studie a edice dokumentů)*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 607 s. Edice dokumentů. ISBN 978-80-87211-03-8.

KRUML Milan. Počátky televizní kritiky v Československu. In: BEDNAŘÍK, Petr, Jan ČULÍK, Jaroslav DÓCZY, et al. *Autor - vize - meze - televize*. Praha: Česká televize, 2015, s. 73 – 81.

KŘIVÁNKOVÁ, Alena, VATRÁL, Jozef. Dějiny československé žurnalistiky, IV. díl: Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944–1987. Brno, Novinář 1989.

LAICHMAN Marek. Politika sportu a budování národa. In: *Revue pro média*. Brno: Spolek přátel pro vydávání Hosta, 2005, č. 11, s. 4 – 5.

LOKAJ, Zdeněk. John E. Richardson: *(Mis)Representing Islam. The Racism and Rhetoric of British Broadsheet Newspapers*. Sociologický časopis. 2006, roč. 2, č. 42, s. 454–456.

MALEC Karel. Archiv Syndikátu novinářů. In: *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv, 2001, s. 114 – 131.

MALEČEK, Stanislav, ed. *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. 1. vyd. Praha: Klub novinářů Pražského jara '68, 1993, 127 s.

MCCOMBS, M., REYNOLDS, A. News Influence on Our Pictures of the World. In: BRYANT, W. J., ZILLMANN, D. *Media Effects. Advances in Theory and Research*. 2nd ed. Mahwah (NJ): Lawrence Erlbaum Associates. 2002. s.1–19.

MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 251 s. ISBN 978-80-7367-591-2.

NAVRÁTIL, Jaromír a Jitka VONDROVÁ. *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967-1970*. Sv. 3, Zář 1968-květen 1970. Brno: Doplněk, 1997, 393 s. ISBN 8085765934.

ORSÁG, Petr. Média československého exilu v čase „obnovení pořádku“. K některým aspektům vývoje exilových periodik po srpnu 1968. In FORET, Martin; LAPČÍK, Marek; ORSÁG, Petr. *Média dnes : Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 313-326.

ORSÁG, Petr. Mediální text jako historický pramen: možnosti a limity interpretace. In: BOČÁK Michal, RUSNÁK, J. (eds.): *Média a text II*. Prešov: Prešovská univerzita. 2008, s. 135 – 144. ISBN 978-80-8068-730-4.

ORSÁG, Petr. *Mezi realitou, propagandou a mýty: československá exilová média v západní Evropě v letech 1968-1989*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. 362 stran. ISBN 978-80-7422-427-0.

PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 191 s. Tváře moci. ISBN 978-80-87211-09-0.

PERNES, Jiří. Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 77-87. ISBN 978-80-7363-226-7.

- PERNES, Jiří. Rok 1953 v Československu. *Paměť a dějiny*. 2013, č. 3, str. 15-31.
- REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, 327 s. ISBN 80-7178-926-7.
- RITCHIE, Jane, LEWIS, Jane, MCNAUGHTON NICHOLLS Carol, ORMSTON Rachel. *Qualitative research practise*. Sage 2013.
- RŮŽIČKA Daniel. Československá televize a totalitní moc v období 1953 – 1989. In: BEDNAŘÍK, Petr, Jan ČULÍK, Jaroslav DÓCZY, et al. *Autor - vize - meze - televize*. Praha: Česká televize, 2015, s. 63 – 72.
- RYCHLÍK, Jan. Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992. Vydání ve Vyšehradu druhé. Praha: Vyšehrad, 2015. 677 stran. ISBN 978-80-7429-631-4.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. Mediální konstrukce reality - reprezentace druhých. In FORET, Martin; LAPČÍK, Marek; ORSÁG, Petr. *Média dnes : Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 431. ISBN 978-80-244-2023-3.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014, 539 s., [4] s. obr. příl. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.
- SCHULDSON, Michael. *The Sociology of News*. W. W. Norton Company, 2003, 136 s.
- SMETANA, Vít. Tvrdě proti primadonám: proměna československého sportu v 50. letech. *Dějiny a současnost. Kulturně-historická revue*. 28, č. 6 (2006), s. 36-39.
- STÖBER, Rudolf. Journalism paradigm before 1945. In: HOYER Svenni, PÖTTKER Horst: *Diffusion of the News Paradigma 1850 – 2000*. Goteborg: Nordicom 2005, s. 152.
- ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, 131 s. ISBN 8085959941.
- ŠTOLL, Martin. *1.5.1953 - zahájení televizního vysílání: zrození televizního národa*. Praha: Havran, 2011, 208 s. Dny, které tvořily české dějiny, sv. 21. ISBN 978-80-87341-06-3.
- ŠTORKÁN, Karel a BAUMAN, Milan. *Umění interviewu*. Praha: Novinář, 1973. 232 s.

TAYLOR, Peter C., MEDINA Norman D. *Educational Research Paradigms: From Positivism to multiparadigmatic*. The Journal of Meaning-Centered Education, 2013. č. 1.

TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, 183 s. ISBN 8085270382.

TOMÁŠEK, Dušan. *Pozor, cenzurováno!, aneb, Ze života soudružky cenzury*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1994, 157 s. ISBN 8085821168.

TOMEK Prokop. Destalinizace v letácích Svobodné Evropy. *Paměť a dějiny*. 2016, č. 1, s. 54 – 59.

TOMEK, Prokop. Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa: "Objekt ALFA". Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, 399 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 14. ISBN 80-86621-27-8.

VAN DIJK, Teun. *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE. 1998. 365 s. ISBN 0 7619 5654 9.

VAN DIJK, Teun. New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach. In: Cottle, Simon (Ed). *Ethnic Minorities and the Media*. Buckingham – Philadelphia: Open university Press, 2000, s. 33 – 49.

VEČEŘA Pavel. „Hleďme si podle nových hodnot zařizovat život.“ (Žurnalistická sebereflexe vlastní profese na stránkách vybraného protektorátního tisku). In: KOUBA, Miroslav - ŘÍHA, Ivo (eds.): *Kontexty propagandy v interdisciplinární perspektivě*. Pardubice: Vydavatelství Univerzity Pardubice, 2012, s. 242 – 250.

VEČEŘA, Pavel. *Úvod do dějin tištěných médií*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2015. 270 stran, [8] nečíslovaných stran obrazových příloh. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-4178-9.

VEČEŘA, Pavel. *Žurnalisté mezi zradou a kolaborací: moravská novinářská kolaborace před Národním soudem*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 229 s. Media. ISBN 978-80-210-7506-1.

VEJVARA, Josef. *Historie Spolku českých žurnalistů v Praze 1877-1927*. Praha, 1927.

VESELÝ, Zdeněk, ed. *Světová politika 20. století v dokumentech: (1945-1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001. 481 s. ISBN 80-245-0145-7.

VOLEK, Jaromír a JIRÁK, Jan. Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů. *Mediální studia*. 2006, č. 1, s. 21-38. ISSN 1801-9978.

VOLEK, Jaromír. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze. In: *Sociální studia*. 2000, č. 5, s. 97-113.

ZIERIS, Karel František. *Nové základy českého periodického tisku*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1947. 40 s.

20. Seznam zkratk

ČTK – Československá tisková kancelář

KSČ – Komunistická strana Československa

KSSS – Komunistická strana Sovětského vztahu

SČSN – Svaz československých novinářů

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚV KSS – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu

ÚV SČSN – Ústřední výbor Svazu československých novinářů

ÚTI - Úřad pro tisk a informace

21. Seznam příloh

1. NA, Fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. *Resoluce I. sjezdu novinářů*, rok 1948.
2. NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. *Úkoly československého tisku*, rok 1948.
3. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. 1. Plán časopisu *Československý novinář*, rok 1948.
4. GUBIN, K. Nejdemokratičtější tisk na světě. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 1, s. 1-2.
5. Titulní strana *Československého novináře*. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 14 – 15.
6. Titulní strana *Československého novináře*. *Československý novinář*. 1950, roč. 2, č. 7.
7. LAŠTŮVKA, Josef: O patronátu novinářů nad JZD. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 1, s. 14.
8. DOLEJŠÍ Vojtěch. Náš příklad a vzor. *Československý novinář*. 1951, roč. 3, č. 5, s. 1.
9. NA. Fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Zápis ze schůze redakční rady „Československého novináře“ konané v sobotu 16. června 1951 v 8 hod. v Klubu*.
10. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Konkrétní tematický plán na první tři čísla v ročníku 1953 (nedatováno).
11. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Plán Čs. novináře na první pololetí 1958 (nedatováno)*.
12. Směrnice pro přijímání kandidátů a členů Svazu čs. novinářů. *Československý novinář*. 1958, roč. 10, č. 2, s. 59.
13. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. *Výrobní lhůtník časopisu pro rok 1963 (nedatováno)*.
14. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. *Návrh plánu Čs. novináře na rok 1963*.
15. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. *Dopis soudruhu Tanzerovi z 23. července 1963*.
16. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. *Objednávka ústřední administrace PNS návrh pl.*
17. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. *Korespondenční lístek zaslaný 15. 10. 1963 anonymně SČSN*.
18. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 1. *Do soutěže o nový název Čs. novináře, 25. 10. 1963*.
19. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Návrhy redakce Kultúrny život na nový název časopisu novinářů, 15. 10. 1963*.
20. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Neoznačený soupis návrhů do soutěže o nový název svazového časopisu, pravděpodobně vytvořený samotným SČSN a obsahující všechny návrhy*.

21. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Informácia o sväzovom časopisu Čs. novinár.*
22. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Návrh na nový svazový časopis*, pravděpodobně listopad 1964.
23. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Návrh na sestavení redakční rady*, rok 1964.
24. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. *Materiál pro 18. schůzi předsednictva ÚV SČSN dne 16. 2. 1965.*
25. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 1. *Povolení ke zřízení vydavatelského časopiseckého podniku*, 30. prosince 1966.
26. (Nesignováno). *Předsjezdový návrh kodexu novinářské etiky*. *Novinář*. 1967, roč. 19, č. 1, s. 1-3.
27. NA, fond ASYN, k. 187/3, i. j. 1. *Sjezdový Všudybyl*, rok 1963.
28. NA, fond ASYN, k. 191/2, i. j. 1. *Dopis delegátů V. sjezdu SČSN Ústřednímu výboru KSČ*, říjen 1967.
29. NA, fond ASYN, k. 190/1, i. j. 1. *Rozhodnutí ministerstva vnitra z 15. 11. 1967.*
30. NA, fond ASYN, k. 192/3, i. j. 2. *dopis Ivo Štuky ze 17. 3. 1968.*
31. NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. *šéfredaktorům deníků, Čs, rozhlasu a Čs. televize*, 14. 6. 1968.
32. NA, fond ASYN, k. 192/3, i. j. 2. *Ručně podepsaná omluvenka Gustáva Husáka z účasti na Mimořádném sjezdu v červnu 1968.*
33. NA, fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. *Hosté mimořádného sjezdu v červnu 1968.*
34. NA, fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. *Návrh resoluce o V. sjezdu Svazu čs. novinářů I*, 1968.
35. NA, fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. *Návrh resoluce o V. sjezdu Svazu čs. novinářů II*, 1968.
36. NA, fond ASYN, k. 195/1, i. j. 1. *Návrh resoluce o V. sjezdu Svazu čs. novinářů III*, 1968.
37. NA, fond ASYN, k. 196/2, i. j. 1. *Rezoluce k V. sjezdu Svazu československých novinářů*, 1968.
38. NA, fond ASYN, k. 196/1, i. j. 1. *Návrh resoluce o syndikalizaci organizace čs. novinářů*, 1968.
39. Na, fond ASYN, k. 196/1, i. j. 1. *Materiál k rehabilitačním komisím*, 1968.
40. (Nesignováno). *Titulní strana časopisu Novinář*. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 7-8.

41. (Nesignováno). Sdělení čtenářům. *Novinář*. 1968, roč. 20, č. 9, s. 297.

22. Přílohy

1. NA, fond ASYN, k. 179/1, i. j. 1. Resoluce I. sjezdu novinářů, rok 1948.

Resoluce I. sjezdu novinářů.

První sjezd československých novinářů se schází v období velké sociální přeměny našeho národního a státního života. Po vítězném únoru nastupuje náš pracující lid v čele s dělnickou třídou ke svému největšímu dějinnému úkolu - k socialistické přestavbě naší země.

Z tohoto nového období vyplývají i nové úkoly i pro nás, československé novináře. Dnes máme již všechny podmínky k tomu, abychom z našich novin, rozhlasu i filmu udělali mocný výchovný, organizační a bojový nástroj k prosazování vůle lidu, k uskutečnění socialismu. Zejména znárodněním tiskařských podniků bylo ^{skrupule} definitivně zúčtováno s ponižujícím pro novináře stavem, že většina tisku za vlády buržoasie byla poslušná sluhou kapitalistické třídy.

Přistupující k plnění nových úkolů, uvědomujeme si, že naše noviny nejsou ještě ani zdaleka tím, čím by měly. v tomto historickém období být. Nepodařilo se nám dosud vytvořit z nich věrný obraz skutečné výstavby nového života, obraz konkrétních a každodenních úspěchů i neúspěchů v práci našich jednotlivých závodů a vesnic. Nedověděli jsme dost nemilosrdně bít konkrétního třídního nepřítele a nositele zla, odhalovat škodlivé zjevy i v řadách pracujícího lidu. Nenaučili jsme se ještě vychovávat náš lid živými příklady ze všech oblastí života. Nevěnovali jsme potřebnou pozornost tomu, jak náš pracující lid ve své každodenní práci staví něco úplně nového.

Přiznávající si sebekriticky tyto vážné nedostatky, uvědomujeme si současně, že musíme vytrvale a nemilosrdně odstraňovat ze stránek našich novin všechny pozůstatky úpadkového a protilidového buržoasního novinářství, které otravovalo a zamořovalo náš národní život již před dosažením národní svobody v r. 1918 a ještě nebezpečněji v době první republiky, druhé republiky a okupace. Tento boj je o to naléhavější, že i po květnu 1945 byl tisk buržoasní reakce proniknut duchem protilidového, zrádného tisku předmnichovského a protektorátního a že jeho rozkladný vliv pronikal leckdy i do tisku pracujícího lidu.

Při ~~šestém novém myslu~~ našeho ~~časného~~ novinářského poslání hledáme posilu jak v nejlepší tradici českého a slovenského novinářství, tak v nejlepších vzorech novinářství zahraničí. Chceme proto navazovat na vlastní národně výchovnou a národně organizační tradici tisku buditeckého, jak ji příkladně ztělesňuje Karel Havlíček Borovský a na ~~trádně~~ ^{trádně} bojovnou, organizační a výchovatelenskou tradici uvědomělého tisku dělnického, symbolisovanou tak výrazně velkými postavami novinářů - bojovníků, Janem Švermou a Juliem Fučíkem. Navazující na tyto nejlepší novinářské tradice národní, budeme se však neméně horlivě učit u novinářů země vítězného socialismu, u novinářů sovětských.

Uvědomujeme si, že v období přechodu z kapitalismu do socialismu se nemění jenom naše hospodářství, ale že se mění a musí změnit i člověk. Pomáhat této jeho proměně, spolupracovat každodenně a plánovitě na převýšování našeho lidu k socialismu, to bude velkým úkolem našeho tisku. Abychom však mohli tento úkol splnit, musíme se stále od dělnické třídy a všeho pracujícího lidu učit, musíme se bez váhání rozloučit s mnohými zbytky minulosti a s napodobením západoevropského kapitalistického tisku. Zároveň budou musít být naše noviny mnohem víc než dosud učitelem a vůdcem lidu na jeho cestě k socialismu. Budou se musít zbavit rysu sensačnosti, neseriosnosti, nesevětujícího a nepoučujícího spravodajství.

Učíme se od pracujícího lidu, který na místě sobecké, kapitalistické konkurence rozvíjí pracovním soutěžením plodnou socialistickou spolupráci, vymýtilme z našeho tisku chorobu staré konkurence novinářské, která vedla často k neseriosnímu zpravodajství a honbě za sensačností a nahradíme ji úzkou spoluprací mezi jednotlivými redakcemi, podle zásady, že každá příkladná akce má získat co největší publicitu.

Uvědomujeme si dále, že při budování socialismu připadá tisku odpovědný úkol spoluorganizátora socialistického budování. Propagace budovatelské iniciativy, nových pracovních method, nových organizačních forem socialistického soutěžení, vynalézavosti a veliké obětavosti našeho lidu, to je i veliký organizační úkol našeho tisku. Tyto úkoly můžeme splnit jen v každodenním úzkém osobním styku novináře s pracujícím člověkem.

Cesta k socialismu je a bude cestou stejně tvrdého a vytrvalého boje proti zbytkům kapitalistické ideologie v myšlení lidí. Tento boj se bude zostřovat a dělnická třída bratrsky spojena s veškerým pracujícím lidem měst i venkova bude musit bojovat nejen proti domácí, ale i proti zahraniční reakci, neboť obě jsou spolu nerozlučně spojeny. Pro tento boj se musíme my, českoslovenští novináři vyzbrojit hlubokou znalostí zákonů společenského vývoje a poznáním dějin třídních bojů, zejména dějin vítězného sovětského lidu, abychom ukovali z našich novin nejúčinnější zbraň pracujícího lidu proti jeho třídnímu nepříteli.

Chápajíc mimořádný vychovatelský význam tisku, postaráme se, abychom ve své práci nezanedbali žádné složky pracujícího lidu. Při velkých společných zájmech a úkolech všech pracujících mají jednotlivé složky pracujícího lidu své zvláštní zájmy a úkoly. Proto je nutné vytýčit nově úkoly jednotlivých novin tak, aby důsledně sloužily těm složkám pracujících, pro něž jsou určeny.

Budeme úsilovně bojovat proti všem zbytkům buržoasního nacionálního šovinismu, budeme vytrvale upevňovat a prohlubovat bratrství pracujícího lidu českého a pracujícím lidem Slovenska.

Sloužíc svému lidu a národu, budeme neúnavně střežit a prohlubovat věrnost našeho lidu k velkému našemu osvoboditeli a spojenci Sovětskému svazu, k lidově demokratickým spojencům a ke všem mírumilovným lidem a opravdovým demokratům na celém světě. Budeme náš lid utvrzovat v lásce a věrnosti k míru, budeme odhalovat zločinnost válečných štváčů, budovat a posilovat vědomí mezinárodní solidarity a bojovníky za svobodu a pokrok všech národů světa.

Abychom splnili všechny tyto úkoly, které nám ukládá současná doba, dokončíme očistu a budeme střežit mravní čistotu svých řad. Budeme bdít nad tím, abychom byli nejen vědomostmi, ale i charakterovými vlastnostmi hodni čestného poslání, které dnes tisku připadá. Budeme věrně sloužit svému bratrskému lidu československému na jeho cestě do šťastné socialistické budoucnosti.

Úkoly československého tisku.

Navazující na referáty a diskuse I. sjezdu československých novinářů v Praze ve dnech 23. a 24. října 1948 vytyčujeme tyto úkoly československého novináře a československého tisku.

1. Výchova novinářů

V československém tisku pracuje značný počet novinářů technicky zkušených, avšak velmi nedostatečně připravených na velké úkoly, které případnou novinám v období budování socialismu. K odstranění těchto základních nedostatků se usnášíme, že

- a/ Svaz během jednoho roku umožní každému československému novináři ideové i odborné školení;
- b/ Svaz československých novinářů zřídí - prozatím v Praze - novinářský klub, který bude kromě jiného pomáhat při dalším prohlubování vědomostí novinářů, při kritice a sebekritice novinářské práce.
- c/ Věstník čs. novinářů bude přeměněn na list organizačně ideový a připraví se vydávání theoretického novinářského čtvrtletníku.
- d/ Svaz bude organizovat pracovní zájezdy československých novinářů do ciziny a uskutečnit plánovitou výměnu novinářů se spřátelnými lidově demokratickými státy.
(Doporučení k novinářským cestám do ciziny nechť vydává ministerstvo informací pouze na doporučení Svazu čs. novinářů.)

2. Spojení s pracujícím lidem.

Vážným nedostatkem tisku bylo dosud chabé spojení novinářů s pracujícím lidem. Ovocem toho byla nedůvěra čtenářů k novinářům, zděděná z doby prodejnosti kapitalistických novinářů, skutečnost, že noviny nebyly věrným obrazem života pracujícího lidu a dostatečně nevyjadřovaly jeho potřeby a přání.

Aby se tisk stal skutečně tiskem své pracující čtenářské obce, musí novinář celou svou práci opírat o lid, o styk s jeho organizacemi a institucemi. Systém a styl redakční práce musí být založen na tom, aby novinář mohl zachytit problémy, které se objevují v masách lidu a aby tisk dovedl signalizovat a rozvíjet vše nové, co vyrůstá dole. Tomuto spojení chceme napomáhat tím, že budou v součinnosti s ROH a JSČZ organizovány přednáškové a diskusní zájezdy jednotlivců a skupin do podniků a na venkov, zejména také za tím účelem, aby novináři vyslechli krátkou svých čtenářů.

3. Novinářovy odpovědnosti. = =

- a/ Svaz bude dbát o zvýšení vědomí odpovědnosti všech svých členů při jejich novinářské práci. Budeme dbát, aby každá zpráva byla pravdivá a naprosto ověřená se všech hledisek, zejména s hlediska veřejného zájmu.
- b/ Aby naše noviny odpovídaly potřebám pracujícího lidu, zřídí redakce oddělení pro pravidelný písemný styk s čtenáři. Toto oddělení kromě zůžitkování dopisů pro noviny, bude pečlivě zkoumat dopisy všech čtenářů a zabývat se jejich podněty a kritikami.
- c/ K tomu, aby redakce mohly těmto úkolům dostát, musí být vybaveny dostatečným počtem redaktorů a spolupracovníků z řad pracujících.

4. Kritika. = =

V období budování socialismu je odpovědná a tvůrčí kritika jedním z hlavních úkolů novináře. O oprávněnosti kritiky rozhoduje jedině veřejný zájem, čehož si musí být novinář stále vědom.

5. Úkoly tisku v zahraniční politice. = =

- a/ Budeme přibližovat našemu lidu život, práci a budování národů Svazu sovětských socialistických republik a lidových demokracií. Budeme soustavně seznamovat československý pracující lid s úspěchy Sovětského svazu v socialistickém budování, aby se na tomto příkladě učil.
- b/ Budeme posilovat náš lid v socialistickém a mírumilovném budování tím, že ho budeme důsledně seznamovat s bojem pracujícího lidu a pokrokových sil na celém světě proti imperialistickým válečným štvárcům, za národní a státní nezávislost a za odstranění kapitalistického vykořisťování.
- c/ Budeme našemu lidu odhalovat záměry imperialismu a ukazovat jak ohrožuje demokracii, svobodu a nezávislost národů. Naproti tomu znovu a znovu budeme učit náš lid chápat světodějnou úlohu Sovětského svazu v boji za mír, světové odzbrojení, proti hrozbám atomové pomsty, za svobodu poroběných a ohrožených národů a odstranění vykořisťování člověka člověkem. Abychom tyto úkoly mohli splnit, osvojíme si důkladnou znalost zákonů společenského vývoje.

6. Tvář tisku. = =

Československý tisk se ze značné části dosud navymánil z buržoazního pojetí novin a novinářské práce. Nový obsah novin si žádá i nové formy!

- a/ základním úkolem našich novin v době přechodu od kapitalismu k socialismu je vychovávat lidi a spoluorganizovat budovatelské úsilí.

Abychom mohli plnit tento úkol, je třeba naše noviny změnit z pouhých orgánů zpravodajských v orgány výchovné a organizačně budovatelské. To znamená, že vymýtíme každou škodlivou sensačnost, že budeme vybírat ze zpráv pro náš budovatelský život nejdůležitější a že je nebudeme pouze reprodukovat, nýbrž upravovat tak, aby byly školou našeho lidu na cestě k socialismu.

- b/ Budeme přibližovat svým zprávami a reportážemi život lidu, život továrního a vesnického kolektiva, budeme popularisovat hrdiny socialistické práce a stavět záživé příklady pracovní obětavosti.
- c/ Zajména reportáž změňuje tak, aby se stala stejně účinným výchovným prostředkem jako úvahová část novin. Vzorem nám budou reportáže Julia Fučíka.
- d/ Povedeme boj za čistotu novinářského jazyka a proti frážovitosti, která se nebezpečně rozbíjí v našem veřejném i novinářském životě.
- e/ Odstraníme bezduché sensační titulky a zmatek v grafické úpravě.

7. Kulturní rubriky.

Kulturní rubriky novin neplní stále ještě uspokojivě své úkoly, protože příliš málo přibližují k potřebám lidu, a jsou stále ještě útočištěm formalistických tendencí v našem umění. Proněmáme je v organizátora a iniciátora nového kulturního života lidu.

Vynasmažíme se, aby se staly tribunou a iniciátorem realistického umění. Budou sloužit nejen umělecké tvorbě profesionální, nýbrž i uměleckým projevům lidovým.

Je třeba, aby kulturní redaktoři byli současně kulturními pracovníky, aby i oni měli co nejúžší spojení s lidem.

Takovýmto kulturním rubrikám vyhradíme v tisku více místa než dosud.

8. Sportovní rubriky.

Sportovní rubriky se podstatně vůbec nezměnily a věnují ještě stále největší pozornost gladiátorské stránce sportu. Sport u nás přestal být obchodní záležitostí a má velké poslání při výchově mládeže k brannosti a pro zdraví národa.

Tomuto novému poslání přizpůsobíme bezpodmínečně také sportovní rubriky novin, které se stanou spoluorganizátorem lidové tělovýchovy, brannosti národa a jeho zdraví. Navrhujeme, aby sportovní rubriky byly omezeny tak, aby v úterý činily 20 % rozsahu tisku a v ostatní dny 12,5 %

9. Inšerco.

Abychom mohli splnit nové poslání tisku, doporučujeme, aby byla inscerce co do rozsahu i co do výběru omezena a aby se postupně přikročilo k jejímu odstranění.

10. Československá tisková kancelář.

Je třeba, aby ČTK přestala být ^{byla reorganizována v opravovnu zpravodajství} zpravodajským úřadem, a stala se novinářským podnikem, která by tisku pomáhala rychlým a přesným dodáváním zpráv, vybíraných podle potřeb našeho budovatelského úsilí, našich spojeneckých svazků a boje za mír.

11. Specializace tisku.

Každé noviny musí důsledně sloužit těm složkám pracujících, pro něž jsou určeny. Protože toto své poslání dosud neplní, zdůrazňujeme znovu poslání jednotlivých novin takto:

Budé právo je mluvčím vedoucí strany v národě. Tutéž funkci má na Slovensku Pravda, Svobodné Slovo, Lidová demokracie a Ľud jsou orgány příslušných politických stran Národní fronty.

Práce (na Slovensku Práca) je orgánem ROH. Z toho vyplývá, že bude tribunou a organizátorem socialistického budování v průmyslovém a distribučním sektoru národního hospodářství, že se bude věnovat otázkám sociálně politickým a otázkám družstevnictví, jako jedné z cest k socialismu.

Zemědělské noviny jsou orgánem JSČZ. Z toho vyplývá, že budou především spolupracovat výstavbu československého zemědělství na nových základech a budou učit rolníky novým způsobům práce. Budou pomáhat sektoru potravinářskému a zemědělskému družstevnictví.

Lidové noviny jsou orgánem kulturních pracovníků. Jejich úkolem je vést pracující inteligenci na cestu k socialismu a být mluvčím i organizátorem nové socialistické kultury. Je třeba, aby mluvčím socialistické kultury byl celý časopis.

Mladá fronta je orgánem SČM. Bude tribunou a organizátorem socialistického budování, pokud se týče mládeže, bude orgánem ideové výchovy mládeže, povede mládež k tomu, aby si uvědomovala odpovědnost k celku, bude se starat o otázky tělovýchovy a branné výchovy mládeže.

Obrana lidu (na Slovensku Obrana ľudu) je denníkem čs. armády. Z toho vyplývá zvláště úkol výchovy příslušníků lidové armády.

Národní svobodník je orgánem Svezu bojovníků za svobodu.

Obrázkové týdeníky: je třeba, aby si jejich redaktoři uvědomili, že v podstatě v nich nastala dosud proměna. Musí se orientovat na tu část čtenářstva, pro niž jsou určeny a nesmí se zpronevěřovat svému původnímu poslání (Květen-ROH, Beseda-vesnice, Vlasta-ženy a pod.) Slovem i obrazem musí tlumočit svému čtenářstvu přeměnu, již prochází naše země na cestě k socialismu.

Specialisované týdeníky (kulturní, tělovýchovné atd.) musí se skutečně specialisovat na úkoly, k nimž jsou svou podstatou určeny.

Krajinový tisk musí být organizátorem tvůrčího budovatelského úsilí a tlumočnickem zvláštních problémů svého kraje.

12. Rozpracování úkolů jednotlivými redakcemi.

Redakce se zavazují, že všechny tyto úkoly začnou neprodleně uskutečňovat. Do 1. prosince rozpracují podrobné úkoly své redakce jako kolektivní návrh a předloží je Svazu československých novinářů.

Slovenské redakce je zašlou do 1. prosince Národnímu svazu slovenských novinářů, který je postoupí Svazu.

Mimopražské listy pošlou své rozpracované úkoly odbočkám do 1. prosince, které k nim připojí své poznámky a připomínky a zašlou je Svazu do 15. prosince t.r.

13. Společenské postavení novináře.

Novinář má odpovědné a významné postavení v naší společnosti. Bude proto příkladem svým spoluobčanům, bude vždy a ve všem dbát své novinářské cti a nedá se ovlivnit žádnými výhodami. Je proto třeba, aby byly upraveny jeho hmotné poměry v rámci jeho odborové organizace.

14. Závěr.

Tyto vytýčené úkoly, které jsou součástí resoluce I. sjezdu československých novinářů v Praze, jsou podkladem pro každého českého a slovenského novináře, pro každý český a slovenský novinářský kolektiv. Jsme si vědomi

toho, že pouze ten, komu je jasný dnešní vývoj, kdo se za něj bezvýhradně postaví, kdo bude pečlivě plnit všechny veliké úkoly, k nimž se zavázal, má právo být mluvčím lidové demokracie a může vést lid na cestu k socialismu v tisku a rozhlase. Jenom tak může československý tisk zaujmout postavení, které odpovídá jeho významu v našem veřejném životě.

1. Plán časopisu

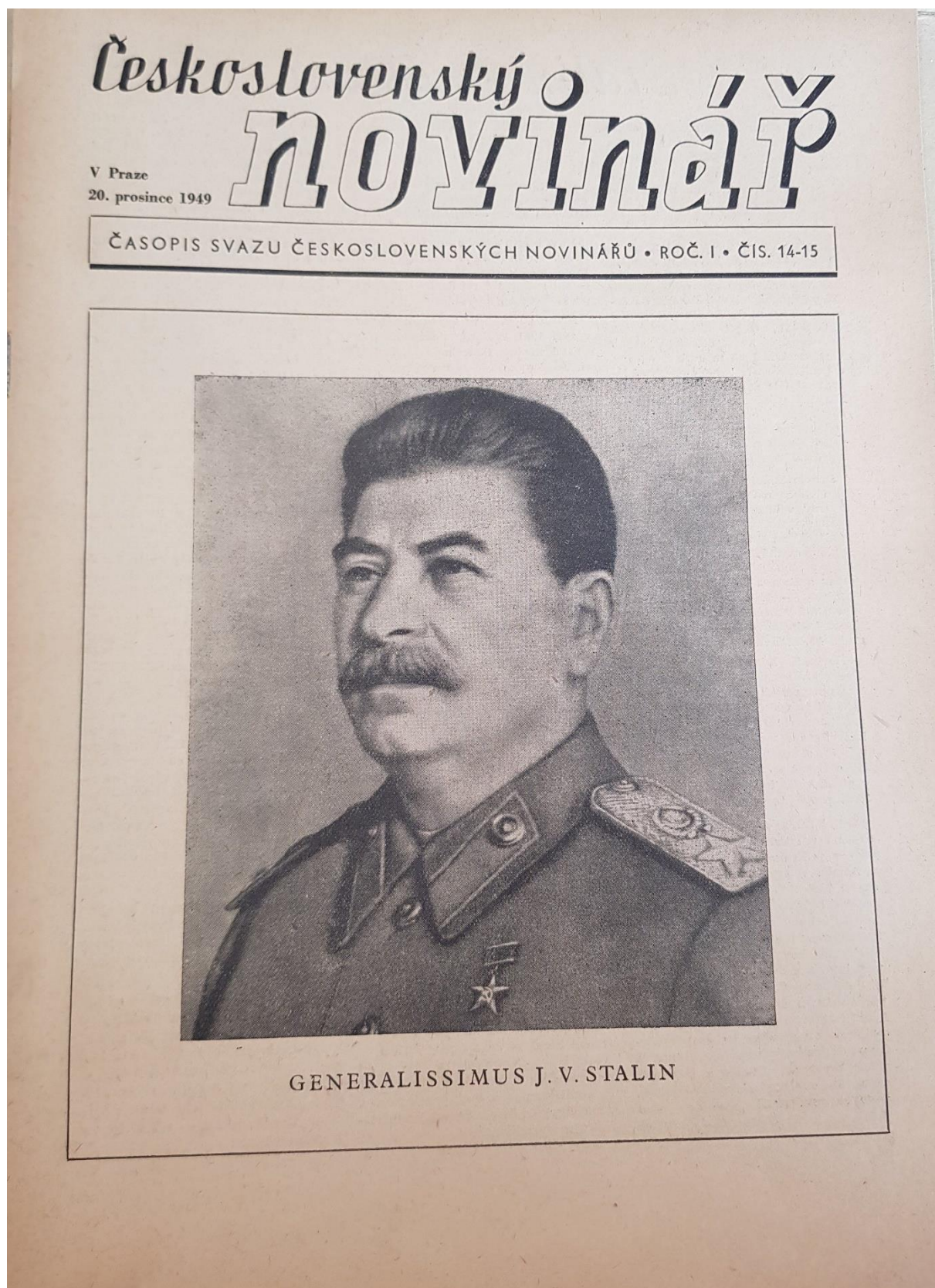
„Československý novinář“

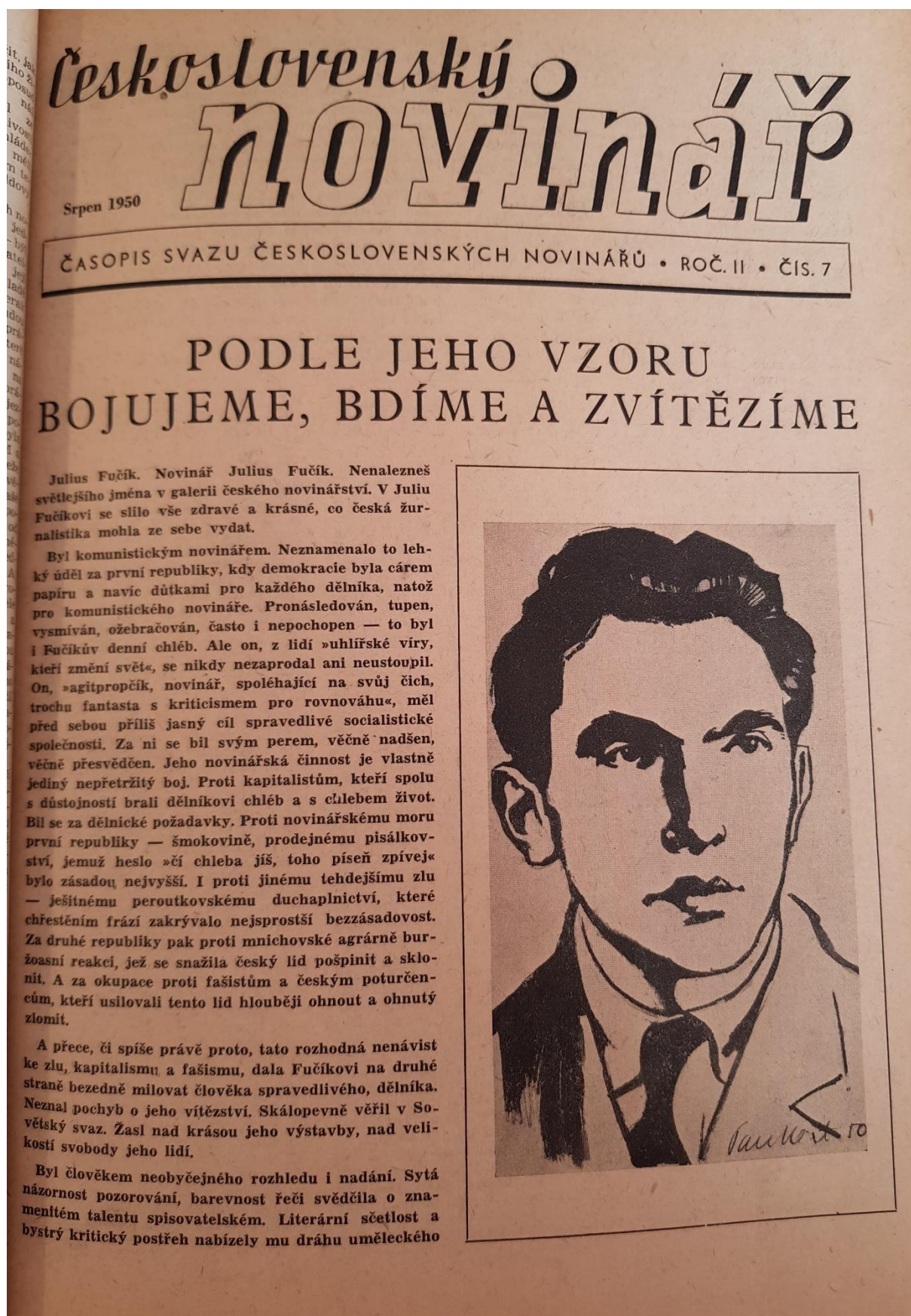
- Hlavní úkoly:
- 1/ Pomáhat při zavádění sovětských pracovních metod a v redakcích a to hlavně po linii kolektivní práce v novinách. Zpracování jednotlivých materiálů / různost forem, používání dokumentace, obrazového materiálu a p./
 - 2/ Přinášet příklady a zkušenosti při propagaci socialistického soutěžení, při předchodu vesnice k socialismu a uplatňování ekonomických zákonů.
 - 3/ Ukazovat na zkušenosti a metodiku při propagování marx-leninismu v našem tisku.
 - 4/ Ukazovat, jak využívat dokumentačního materiálu v boji za mír a při vysvětlování mezinárodních událostí.
 - 5/ Věnovat péči naší mateřštině a to ve smyslu výchovném i kritickém.
 - 6/ Zabývat se problémy závodních časopisů a vesnických novin, jejich prací ve vztahu k ústřednímu, krajskému a odbornému tisku.
 - 7/ Věnovat péči mladým novinářům a jejich problémům.
 - 8/ Přinášet pravidelnou bibliografii knih a časopisů a to tak, aby sloužila novinářům k orientaci v jejich práci.
 - 9/ Seznamovat s historií našeho tisku, tisku sovětského a zemí lidových demokracií.

4. GUBIN, K. Nejedemokratičtější tisk na světě. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 1, s. 1-2.

5. Titulní strana Československého novináře. *Československý novinář*. 1949, roč. 1, č. 14 – 15.

O PATRONÁTU NOVINÁŘŮ NAD JZD

Bude to pomalu již rok, co čeští novináři působící v Bratislavě převzali patronát nad JZD v Zítavcích v okrese Vrábce. Na společné schůzce, kde bylo jednáno o patronátu a jak bude prakticky vykonáván, bylo mnoho návrhů, nápadů, byly dokonce rozděleny úlohy na jednotlivé soudruhy a zdálo se, že patronát bude opravdu vzorný. Stará zkušenost však učí, že je lepší mít menší plány a více vykonat, než rozběhnout se za velkými věcmi a zůstat stát na poloviční cestě.

Tak tomu bylo i s patronátem českých novinářů nad JZD v Zítavcích. Pro zajímavost je nutno zmínit celoroční činnost. Novináři navštívili několikrát družstevníky v Zítavcích během roku. Při svých návštěvách pohovořili vždy s družstevníky o jejich úspěších a nedostatecích, a pokud mohli, poradili, jak tu neb onu věc zařídit. V Bratislavě u pověřence provedli několik intervencí, takže ušetřili družstevníkům cesty do hlavního města Slovenska. V Zítavcích nebylo knihovny, proto novináři se zavázali zřídit v patronátním JZD knihovnu. Doposud věnovali družstevníkům přes 200 knih politických, odborných i beletristických. Když byla dovezena do Zítavce první zásilka knih, tu shromáždění družstevníci si podávali knihu z ruky do ruky. O knihu je ve vesnici velký zájem a hodně se čte.

Novináři požádali bratislavské národní divadlo, aby poslalo svou úderku do Zítavce. Šest členů bratislavského národního divadla přijelo do vesnice, kde byli velmi srdečně uvítáni. Místnost nemohla pojmout všechny návštěvníky. Úspěch byl veliký. Po předvedeném pásmu, jehož jednotlivá čísla musela být opakována, byla beseda s umělci. Měla krásný průběh a Zítavičtí ještě dlouho budou vzpomínat na tento zájezd!

Za dobu, co novináři mají patronát nad JZD, se mnoho v obci změnilo. Dnes tam není již ani jednoho rolníka, který by nebyl v JZD a nepodepsal provozní řád čtvrtého typu. Zítavičtí mají dobytek umístěn ve

družstevních stájích, pracují společně podle schválených norem, řádně plní své dodávkové povinnosti a jsou vzorem pro ostatní JZD. Toto ovšem není jen zásluhou novinářů, ačkoliv i oni mají na tomto úspěchu určitý podíl. V obci byly proneseny dvě přednášky, kterých se zúčastnili obyvatelé celé obce. Přednášející byli novináři.

A nyní několik slov o tom, jaký zisk mají novináři z patronátu. Je nutno zdůraznit, že velký. V první řadě poznali problematiku budování JZD z praxe a byli svědky vývoje družstva, jeho přecházení na vyšší typy, byli pomocníky při přesvědčování těch, kteří doposud nevěřili, a měli příležitost hovořit nejen s družstevníky, ale i s jejich ženami, mládeží, poznali celou vesnici, její denní život, všechny ty drobné starosti a problémy, s kterými se družstevníci museli denně vyrovnávat, denně řešit a na nichž mnohdy mnoho záleželo. Byli svědky i duchovního růstu, jak se pomalu, ale jistě láme v lidech jejich stará láska k tomu malému kousičku políčka a jak stále více a více sílí ona kolektivní síla, která i na slovenských vesnicích dovede tvořit zázraky. Vidějí i politický růst slovenské vesnice, která pomalu, ale jistě chápe důležitost dělnické třídy jako vládnoucí složky ve státě a vidí v ní svého mocného spojence při budování nového lepšího života na vesnicích. Dnes není socialismus v Zítavcích něčím neznámým, dnes je socialismus u obyvatel této obce nadějí a vírou v lepší budoucnost. Novináři poznali z rozhovorů s prostými venkovskými lidmi, jaká je v nich velká životní moudrost, jak se dovedou prostě, a přece krásně dívat na své úkoly a jak je vážně plní. Mnoho se od nich za ten rok naučilo a za mnohé jsou jim vděční.

A ještě jednu poznámku. Byl to předseda sboru pověřenců Karel Bacílek, který vřele uvítal myšlenku patronátu českých novinářů nad slovenským JZD. Bude se tím utužovat bratrská vzájemnost mezi oběma národy, řekl. A za ten rok jsme nezjistili ani jeden případ, že by

slovenští venkovští lidé měli nějakou zaujatost vůči českému národu, českému pracujícímu lidu. Ani nám, ani slovenským družstevníkům nikdy nenapadlo, že by mezi námi byly nějaké přehrady. Znovu se tak jasně dokázalo, že buržoasní nacionalismus se nezakořenil mezi lidem. Byl to poměr bratrský, rovného s rovným, kteří si vždy rozuměli. Doneste i české knihy, říkali družstevníci, rádi si je přečteme.

A nyní do vlastních řad. Nestačí jen patronáty přebírat, dělat plány. Především je nutno všechny povinnosti řádně plnit. Nemohu říci, že by všichni soudruzi splnili své povinnosti, které na sebe vzali. To je jedna slabina našeho patronátu. Není dost dobře možno, aby celá práce zůstala na bedrech dvou nebo tří soudruhů. Patronát se osvědčil, bylo vykonáno kus dobré práce, která je nejlepší odměnou těm, kteří své úlohy poctivě splnili a dokázali, že svou práci na Slovensku mohou rozšířit i mimo své redakční povinnosti.

JOSEF LAŠTŮVKA

Organizační zprávy

Upozorňujeme členy Svazu čs. novinářů, že všechny otázky, vyplývající z pracovního poměru, pojištění, podpory a pod., nemůže vyřizovat Svaz čs. novinářů, protože tyto otázky náležejí do činnosti Svazu zaměstnanců v průmyslu tiskárenském a knihářském, Praha II, Ve smečkách 29. Vyřizováním novinářských záležitostí v tomto Svazu byl pověřen tajemník ROH soudruh Zikán, tel. 301-60, pracovní doba od 7.30 hod.—16.30 hod., v sobotu do 12.30 hod.

★

Klub československých novinářů, Praha XII, Stalinova 3, I. patro, je otevřen denně mimo neděli od 15. hod. do 1 hod. Do klubu mají přístup všichni členové (i čekatelé) Svazu a jimi přivedení hosté.

Štefánikova 8a,
Bratislava, byl otevřen klub slovenských novinářů. Provozní doba je od 17 hod. do 2 hodin.

Náš příklad a vzor

VOJTĚCH DOLEJŠÍ

Na měsíc září připadají dvě významná výročí v historii našeho tisku. Dne 8. září 1943 přefala katovská sekera německých nacistů nit života Julia Fučíka, redaktora Rudého práva a Tvorby, vášnivého bojovníka za štěstí lidstva, za jeho svobodu, za socialistickou budoucnost. A na den 21. září připadá třicáté prvé výročí založení Rudého práva, ústředního orgánu komunistické strany, která pod Gottwaldovým vedením dovedla náš lid k vítězství nad buržoasií a vede jej dále ke splnění těch vznešených ideálů, za které Julius Fučík bojoval a za něž položil svůj nadějný život.

Život revolučního novináře Julia Fučíka byl nerozlučně spojen s revolučním tiskem. Julius Fučík byl redaktorem Rudého práva nejenom tehdy, když mohl, třebaže v obtížných podmínkách buržoasní „demokracie“, pracovat za normálním redakčním stolem, ale také za nejtěžších dob okupace, kdy řídil a vydával Rudé právo ilegálně. Jméno Julia Fučíka je s Rudým právem nerozlučně spjato. Proto právem vzpomínáme při této příležitosti obou těchto výročí.

Julius Fučík byl člověk z lidu. Proto mu nebylo vzdáleno nic z toho, čím náš lid žil. Člověk byl jeho láskou. Právě proto, že tak hluboce miloval svůj lid a národ, musil tím více nenávidět všechny jeho nepřátele. Bylo by cizí jeho povaze, kdyby ve velkém boji o lepší budoucnost lidstva, o štěstí člověka stál stranou jako pouhý pozorovatel nebo registrátor. Julius Fučík byl bojovníkem a vrhl se do boje s celou vášnivostí své povahy, protože věděl, že bojuje za spravedlivou věc, že nesmiřitelný zápas proti kapitalismu je nejušlechtlejším a nejspravedlivějším bojem v historii lidstva.

Proto se Julius Fučík stal komunistou.

Věděl, jak úporně je třeba bojovat proti škodlivým vlivům nepřátelské ideologie, jak je třeba lid přesvědčovat, uvědomovat, ukazovat mu cestu k osvobození.

Jak mohl nejlépe plnit tento úkol? Pomocí mluveného slova na schůzích mohl se obracet najednou ke stovkám účastníků. Pomocí psaného slova v tisku mohl mluvit denně k desetitisícům odběratelů a čtenářů novin.

Julius Fučík, který znal velkou sílu psaného slova, stal se novinářem.

Často se nás mladí novináři, uchvácení přesvědčivostí Fučíkových článků, ptají, jak je to možné, že Fučík mohl takto psát, že jeho články měly tak velkou působivost?

Fučík samozřejmě mnoho znal, mnoho věděl. Ale takových lidí, kteří mnoho znali, bylo víc. Fučík měl také mimořádné nadání, jaké nemá hned tak každý, ale i lidé s novinářským nadáním bylo víc, a přece dnes o nich nikdo nic neví, kdežto jméno Julia Fučíka zná celý svět. Přesvědčivost slovům Julia Fučíka, bojový zápal jeho prací mohla dát jedině Fučíkova bezmírná oddanost věci socialismu, jeho láska k lidu a socialismu, poznání, že bojuje za spravedlivou věc.

Neboť Julius Fučík byl bojovník.

Neměl nic společného s profesionálními žurnalisty, až na to, že jeho přesvědčivé články byly tištěny na podobných tiskařských strojích, jako živé zprávy měšťáckých novinářů. Ačkoliv ani to nebylo vždycky. Když buržoasní a sociálfasistická vláda znemožnila legální vycházení Fučíkových článků v Rudém právu, pak Fučík hledal jinou cestu, již by pravdu, kterou hlásal, rozšířil mezi lid.

Nedávno vzpomněla Gusta Fučíková na schůzi redakce Rudého práva, jak s Fučíkem vyráběl za velké mostecké stávky ilegální časopis pro stávkující horníky. Julius Fučík v tomto časopisu ukazoval horníkům cestu k vítězství. Gusta Fučíková tiskla časopis na cyklostylu a hotové výtisky vynášela z obce obležené četníky, aby se dostaly do rukou horníků v celém revíru. V jednom případě málem by bylo došlo k prozrazení, když se přerhl provázek, jímž měla letáky přivázány kolem své postavy a ty se zpod jejího pláště vysypaly na nádražním nástupišti. Na štěstí četníci hlídkovali před nádražím a nevěšili si, jak Gusta Fučíková všechny letáky opět sebrala, zabalila a odnesla na místo určení.

Pro Julia Fučíka bylo samozřejmé, že nemohl nikdy

zůstat stranou tam, kde šlo o životní zájmy širokých vrstev našeho lidu a národa. Být všude tam, kde jsou masy, které je třeba vést, vychovávat je, ukazovat jim cestu, vést je do boje. Ve svých poznámkách, psaných ve dnech mobilisace a kapitulace v září 1938, zaznamenal si Fučík též jednu událost u kasáren Jiřího z Poděbrad. Tam zástup asi desíti až patnácti tisíc lidí, jejichž bojovné nálady chtěla využít zfašisovaná agrární reakce, chtěl vniknout do kasáren. „S roztaženými rukama stojím před vraty kasáren,“ píše Fučík. „Voiám, fvu. Zdá se, že je to nemožné ovládnout. Teprve, když jsem upozornil, že jsme všichni vojáky svobody, ať v uniformách nebo v civilu, začínají mne poslouchat jako důstojníka. Dosahujeme nakonec toho, že nákladní a osobní auto vjíždí do kasáren a ačkoliv jsou vrata dokořán otevřená, neprefekročila práh kasáren ani noha. Zevnitř zdraví připravená hotovost zdviženou pěstí.“

To byl Julius Fučík. Revoluční bojovník. Člověk, který zasvětil svůj život věci socialismu. Člověk milující svůj lid. Nejjodanější přítel Sovětského svazu, země, kde zítra již znamená večera, která nám ukázala cestu.

Jak by proto mohl zůstat stranou, když šlo o tak rozhodující boj o osud lidstva, jako byl boj proti zviřecimu nacismu? Pro něj bylo samozřejmé, že tím více musí bojovat dál, když zrádná buržoasie uvítala nacistického Führera na Pražském hradě.

To byl jeho poslední boj, ve kterém padl.

Julia Fučíka nelze si představit bez spojení s místem, odkud jako revoluční novinář vyšel, bez Rudého práva, ve kterém Julius Fučík několik let pracoval. V Rudém právu, pod vedením Klementa Gottvalda, vyrůstala generace novinářů — bojovníků, důsledných revolucionářů, kteří svůj celý život věnovali boji za vítězství spravedlivé věci dělnické třídy. Tam s Juliem Fučíkem pracovali soudruzi Jan Sverma, který Rudé právo řídil, Eduard Urx, Kurt Konrád, František Křížek, Jan Krejčí, Václav Křen, Václav Sinkule, Stanislav Brunclík, Vratislav Santroch. Ti všichni dnes nejsou mezi námi, ale jejich příklad zůstal živoucí pro všechny československé novináře.

Neboť i dnes je novinář bojovníkem. I dnes musí přesvědčovat a vychovávat masy. Dělnická třída není ovšem již třídou vykorisťovanou a utlačovanou; ona v našem státě vládne a bojuje proti silám starého světa, za šťastný osud lidstva, ovšem jinými prostředky. Je to především boj na frontě výstavby socialismu. Tyto změněné podmínky však nic nemění na základním pojetí novinářské práce a úkolu tisku. Proto naší nejlepšími novináři Julius Fučík, Jan Sverma a ostatní padlí redaktori Rudého práva jsou zářným příkladem pro všechny československé novináře.

Tisk je zbraň a novinář je bojovníkem. Jde do tisku bojovat, jak šel bojovat Julius Fučík. Jde do tisku, aby učil lidi, přesvědčoval je, vychovával je v uvědomělé budovatele socialismu. Avšak ještě ne všichni, kteří se hlásí do tisku, vidí takto poslání novináře. Nedávno hlásil se k redakční práci maturant, který se přiznal, že jeho smýšlení je reakční. V diskusí o tom, jak si vlastně práci v tisku představuje, projevil ochotu, že bude psát, co je potřeba, bez ohledu na své smýšlení. Co by mu asi Fučík řekl? Je jasné, že lidé, kteří jsou ochotni psát něco, s čím sami nesouhlasí, nemohou mít místa v našem tisku. Necheeme, aby někdo jinak psal, než smýšlí. Naším příkladem je Julius Fučík, který šel do novin, aby pomoci tisku bojoval za pravdu, o kterém byl přesvědčen, aby v tisku bojoval za ideály, kterým věřil. Příkladem jsou nám novináři z Rudého práva, kteří všemi prostředky bojovali za vítězství socialismu, za lepší život pracujících.

Naším vzorem je Rudé právo, které již jedenáct let bojuje proti buržoasí, za její porážku, za vítězství socialismu.

Růdíce se zářným vzorem Julia Fučíka a jeho soudruhů z redakce Rudého práva, musíme stále zlepšovat svoji práci, abychom z našeho tisku učinili stále lepší, stále účinnější zbraň pracujících při budování socialismu, stále přesvědčivější prostředek při výchově našeho lidu v uvědomělé bojovnický za mir a budovatele socialismu.

9. NA. Fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Zápis ze schůze redakční rady „Československého novináře“ konané v sobotu 16. června 1951 v 8 hod. v Klubu.

Z á p i s

ze schůze redakční rady „Československého novináře“, konané v sobotu 16. června 1951 v 8 hod. v Klubu

Přítomni: s. Dolejší, s. Švec, s. Hronek, s. Krejčí

Omluveni: s. Hes, s. Spitz, s. Fries

Schůzi zahájil a řídil s. Švec. Oznámil, že 1. číslo „Čs. novináře“, je celé připravené až na článek s. Dolejšího, ale že není tiskárna.

s. H r o n e k byl pověřen, aby tuto věc projednal s ředitelem Horákem. Expedici bude provádět „Propag“.

Dále bylo jednáno o rozepsaných článcích, které členové redakční rady obdrželi:

s. Zajac - schváleno

s. Hronek - schváleno

s. Pavlíček - schváleno až na 2 připomínky s. Hronka a s tím, že se k článku připiše výzva k diskusi.

s. Kárný - schváleno /zjistit souhlas u s. Kárného/

s. Odcházel - seškrtnat na polovinu a udělat z toho rozšířenou poznámku.

s. Novotný - nedávat do 1. čísla, přepracovat i s článkem s. Vorla

s. Dolejší připomíná, že pro 1. číslo je ještě třeba dát článek o výroční členské schůzi NSSN. Bude požádán s. Zajac, aby pověřil některého soudruha napsáním zhodnocení schůze /3 - 4 stránky/.

s. Krejčí opatří v ČTK podrobnou zprávu o besedě v Klubu se s. Koževnikovem.

Korektury článků budou dostávat: s. Dolejší, Švec a Kárný.

Příprava 2. čísla Čs. novináře :

dr. Marko : Vliv buržoasního nacionalismu na slovenský tisk

s. Spitz : Příspěvek k diskusi na kritiku novinářů s. Zápotockého

s. Dolejší : Problém a výchova kádrů

s. Pavlíček : Rozbor lidového hlasování

Zhodnocení individuálního studia v redakci „Práce - s. Šubrt

Ze sovětského materiálu - o dopis. a masovém hnutí

Vesnické noviny - zkušenosti s patronáty - v ZN zajistí s. Švec

Sekretariát zjistí ve Svazu výtvarníků cenu návrhu na obálku časopisu, provedeného soudr. Mrkvičkou, kterému bude poslán dopis a návrh zaplacen.

Sovětské materiály byly rozděleny do 4 skupin :

zemědělství - s.Švec projedná se s.Vavrušek
kritika v novinách - s.Švec projedná se s.Kárným
kultura - s.Švec projedná se s.Šternem
průmysl - s někým z Tvorby

Honoráře za články v „Československém novináři“, budou se určovat v redakční radě vždy po vyjití čísla.

Do 1.čísla je třeba ještě zařadit zprávu o rekreaci na Roztěži.

Zapsala: Štěpánková

10. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Konkrétní tematický plán na první tři čísla v ročníku 1953 (nedatováno).

Konkrétní tematický plán na první tři čísla v ročníku 1953:

1. č í s l o :

- Kořvarová: Úloha novin, jako kolektivní organisátor při socialistickém soutěžení / konkrétní sovětské zkušenosti/ .
- Langr: Význam kroužku politické ekonomie a jeho konkrétní práce v pomáhání ekonomickým redaktorům
- Vacík: O zkušenostech z propagace marx-leninismu v tisku / příklady výběru a zpracování materiálu a jeho ohlas u čtenářů/.
- Lukáš: Zásady kritiky v tisku/podle našich zkušeností a sovětských materiálů k rozvinutí kritiky v tisku/ .
- Den ~~redarského~~ tisku - přinést dokumentační materiál o historii a současném stavu maď. tisku
- Šveď: Jak píšeme o událostech na západě.
- Drozd: Jak pracovali naši novináři ve Vídni / fejeton/
- prof. Vahala: Jak překládat z ruštiny / konkrétní jazykové příklady o prohřešcích proti jazyku/
- Zavedení rubriky dotazů v mateřštině / češtině a slovenštině/.
- Kabourek: Zlepšit patronátní práci členů Svazu ve vesničských novinách.
- Spieß: Zkušenosti redakce závodního časopisu.

Rubrika „konsultace,, Klimeš: „, Co je to črta,,.
Rubrika „, diskuse,, o nedostatecích kolektivní práce
v redakcích - uzávěr z diskuse
o článku Mladé fronty
bibliografie : literatura ekonomická vzhledem k
aktivu o socialistickém soutěžení
Reserva: článek s. Ančíka: o potvoření česk
ho jazyka novými termínovými
zkomoleninami.
Dolejší: André Simon, vzor buržoasního
novináře.
Zpravodajství ze Svazové činnosti.

2. č í s l o :

- Dolejší: referát na aktivu o socialistickém soutěžení a pětiletce.
- Bolubec: O agitační účinnosti novinářské statě / s příklady ze sov. materiálů/.
- Kočvarová: Pokračování článku z prvního čísla o úloze novin, jako kol.organisátora při soc. soutěžení / příklady z našeho tisku/.
- Hitschman: Novinářské formy při zpracování hospodářských otázek, zejména soc.soutěžení.
- Langr: Stalin a Lenin o soc. soutěžení vzhledem k tisku. Jak pracovat s dokumentačním materiálem / materiály ze zahraničí, statistika a pod/
- Storkán: Počátky dělnického tisku v Čechách .
Pravidla přepisu cizojazyčných názvů do češtiny a slovenštiny. / Z komise pro názvosloví při Akademii. /
Konkrétní jazykové prohřešky proti češtině.
Dotazy a informace v jazykových záležitostech.
- Kabourek: Úkoly vesnických novin v jarních pracích ve spolupráci s ústředním i krajským tiskem.
- Spieß: Zkušenosti redakce záv.časopisu o uplatňování usnesení strany o závodních časopisech.
- Konsultace: Klimeš o fejetonu .
- Diskuse: Práce mladých kádrů v redakcích.
Spolupráce spisovatelů s tiskem.
O nedoatacích a kladech novinářského školení.
- Bibliografie: Literatura pol. se zřetelem k aktivu o marx-leninské propagandě.
- Ze Svazové práce: referát z aktivu o soc. soutěžení a pětiletce, referát z konference o otázkách bibliografie a kritiky
Zprávy ze Svazu.

3. č í s l o :

- Přechod vesnice k socialismu - Z aktivu o zemědělských otázkách.
- Kritika psaní některých denních listů o soc. soutěži - vypracuje ekonomický kurs na Roztěži a bude před otištěním projednáván v redakcích.
- Holubec: O sionistické otázce a jak se s touto otázkou vy-
pořádává náš tisk.
- Vojtěch: O práci kulturních redaktorů v našem tisku - příklady
sovětských redaktorů a naše zkušenosti.
- Svec: Časová problematika v mezinárodních vztazích.
- Straka: Proti chudobě ve slohu a frázovitosti.
Konkrétné jazykové příklady.
Dotazy a informace o matořtině.
- Kabourek: Zkušenosti patronátního redaktora ve vesnických ~~novinách~~
novinách.
- Spiess: Jak využívají závodní časopisy zkušenosti denního
tisku z masové práce a jak je uplatňují při své práci.
- Konsultace: Odpovědi na dotazy.
- Diskuse: Pokračování v diskusi na tématech, která byla otiště-
na v prvních dvou číslech.
- Bibliografie: Zemědělská literatura.
- Svazové zpravodajství.

11. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Plán Čs. novináře na první pololetí 1958 (nedatováno).

*Uplatit tisk
Vnitřní informační systém
Závěry dohrázovat*

Plán Čs. novináře na první pololetí 1958

Plán Čs. novináře vychází z hlavních politických úkolů našeho tisku a Svazu čs. novinářů. Jsou to hlavně tyto úkoly: závěry pro práci novinářů z celonárodní diskuse; realizace závěrů z moskevských porad zástupců komunistických a dělnických stran a z Mírové deklarace; dále jsou to ekonomické problémy, tvůrčí problémy novin a novinářů, výchova novinářů a pracovní podmínky redakcí a redaktorů.

č. 2. - Únor

Komentáře ve všenárodní diskusi
Bratislavská konference o vnitropolitickém komentáři
Poměry mezi novináři a ve Svazu před Únorem
Zkušenosti tisku z první pětiletky / anketa/
Tisk a družice
Novinové žánry v mírové kampani

č. 3. - březen

Úvodník ve všenárodní diskusi a po ní /zásadovost, živost a účinnost/
Jak tisk pomáhá uvádět v život nová opatření v průmyslu a v celém veřejném životě / zejména krajský a závodní/
Pozitivní hlasy západního tisku v mírové kampani a jak jich náš tisk využívá
Propagandistické články k závěrům moskevských porad
Jak sportovní novináři využívají cest do zahraničí
K výročí E.E.Kische
K výročí V.M.Krameria

č. 4. - duben

Fejetony Jana Fajta / zaměřit se hlavně na jejich tematiku - ne formu/
Kulturní problematika na stránkách novin / všimnou si zejména skutečnosti, že tisk se málo zabývá kulturní problematikou v celé šíři, orientuje se jen na recenze filmů, divadel a knih/
O diskusích a polemikách na stránkách tisku
Problémy vysokoškolského studia novinářství
Ideologické otázky na stránkách tisku
Tisk a XI. sjezd KSČ
Problémy okresních novin Ostravského kraje

č. 5. - květen

Před XI. sjezdem KSČ
K výchově novinářů ekonomů / v souvislosti s psaním o pětiletém plánu/
Fejetony krajských časopisů / všimnout si též, jak se zabývají otázkami občanské výchovy, socialistické morálky a pod./
Výchovné a politické působení našich sportovních rubrik
Výsledky jednání s polygrafií a PNS
K činnosti sekcí ŠČSN
Výročí : Karel Marx, Antonín Macek

*Květen
čes. květen - Ostrava*

č. 6 - červen

- Zemědělské otázky na stránkách tisku
- Naše zpravodajství o západních zemích
- Jak NSÚ pomáhá novinářům
- Výměna zkušeností mezi krajskými redakcemi
- a problémům vnitroredakčního školení
- Krajské listy o kulturních otázkách

Redakční rada seválila a doplnila tento plán 15. ledna 1958. V bohaté diskusi k plánu zároveň usnesla:

- Podstatně zpestřit grafickou úpravu čs. novináře;
- Zpestřit obsah časopisu : k některým problémům přinášet ankety, polemiky, více kritiky, zařazovat karikatury a pod.
- Uplatit zásadní obrat v uveřejňování slovenských článků - za pomoci s. Kormanca se postarat, aby jich bylo co nejvíce. V rubrice Správně česky a slovensky uveřejňovat pravidelně i články k slovenskému jazyku.
- Všimnout si více metody práce jednotlivých novinářů, veřejného života novinářů, technických novinek v oboru polygrafie a svazového života.

decim prož

96

K plánu (s. r. e. u. n.)

Anketa v hr.

*Ket. 576
212*

Dr. P. H. V.

12. Směrnice pro přijímání kandidátů a členů Svazu čs. novinářů. Československý novinář. 1958, roč. 10, č. 2, s. 59.

**SMĚRNICE pro přijímání kandidátů a členů
do Svazu čs. novinářů**

Svaz čs. novinářů je organizací dobrovolnou a jejím členem se stává novinář, který vykonává novinářskou tvůrčí práci jako hlavní povolání, je československým státním občanem, dosáhl věku 20 let, je občanský beráňonný, byl 2 léta kandidátem Svazu a byl za řádného člena přijat (§ 5 stanov). Z toho vyplývá, že prvním krokem ke vstupu do novinářské organizace je přihlášení se za kandidáta Svazu.

Přijímání za kandidáta

Pro přijímání kandidátů — členů byl schválen tento postup.

- a) nového člena redakčního kolektivu oznámí redakční důvěrník (event. vedoucí redaktor, příp. předseda nebo jiný funkcionář odbočky) s Gkoly a posláním Svazu čs. novinářů a doporučí mu, aby se přihlásil za kandidáta Svazu, a to ihned po uplynutí zkušební lhůty a uzavření řádného pracovního poměru;
- b) v krajské přihlášce projevná výbor odbočky a zašle s vlastním vyjádřením k registraci do sekretariátu Svazu v Praze nebo v Bratislavě. Přihlášku projevná ihned přijímací komise a předloží návrh předsednictvu. Po schválení v předsednictvu bude vystaven kandidátský průkaz;
- c) kandidáti budou zvaní na všechny svazové akce. Nově přijatí kandidáti budou serváni na besedu, na níž se bude hovořit o poslání a úkolech Svazu, o právech a povinnostech kandidáta a člena Svazu.

Přijímání za člena

Po 2 letech kandidátské lhůty může být kandidát přijat za řádného člena Svazu.

Pro přijetí za člena se stanoví tento postup.

- a) sekretariát vede v evidenci všechny kandidáty Svazu a ve čtvrtletních termínech po uplynutí kandidátské lhůty povolává kandidáty před kvalifikační komisí;
- b) kandidát povoláný před kvalifikační komisí zašle sekretariátu (je-li místo pohovoru Praha nebo Bratislava) nebo příslušné odbočce ihned po oznámení uplynutí kandidátské lhůty, nejpozději však dva týdny před zasedáním kvalifikační komise, své tvůrčí novinářské práce;
- c) kvalifikační komise je složena takto:
 - a) zástupce redakce (u redakci s více než 5 redaktory zástupce vedení redakce a redakční důvěrník), zástupce orgánů Svazu (člen ústředního výboru nebo výboru

SSN, člen přijímací komise, člen výboru odbočky). Kvalifikační komise může provést pohovor pouze za přítomnosti člena ústředního výboru SČSN, který však není členem redakce, kdo kandidát pracuje;

- d) kvalifikační komise zjistí kvalifikaci v těchto směrech:
 1. úroveň základního všeobecného vzdělání,
 2. politická vyspělost,
 3. odborné novinářské znalosti.

Při rozhodování přihlédne komise dále k úrovni předložených prací, zprávě redakce nebo odbočky, celkovým schopnostem, politickému a morálnímu profilu kandidáta a k tomu, jak se účastní výchovných akcí Svazu.

Komise podá návrh na:

- a) přijetí za řádného člena,
- b) prodloužení kandidátské lhůty,
- c) zrušení kandidátsství.

Místo a dobu pohovoru určuje v Praze nebo v Bratislavě sekretariát Svazu, v kraji odbočka, která podá všem zprávou přijímací komisi. Komise vede zápis o průběhu pohovoru s kandidátem.

Pokud názor na přijetí je rozdílný, bude v návrhu uveden.

Na základě návrhu kvalifikační komise podává přijímací komise návrh předsednictvu:

- a) o přijetí za řádného člena,
- b) prodloužení kandidátské lhůty,
- c) zrušení kandidátsství.

V případě pochybnosti může si přijímací komise povolat kandidáta přímo do komise.

Po schválení předsednictvem vystaví sekretariát SČSN příslušnému kandidátu neoprodlené legitimaci řádného člena. Nově přijatým kandidátům se odevzdávají průkazy na společné schůzi. V odbočce se průkazy odevzdávají na plenární schůzi odbočky.

Předsednictvo může na návrh přijímací komise povolit výjimku, a to buď zkrátit kandidátskou lhůtu, nebo od pohovoru upustit.

**Přijetí za řádného člena
bez kandidátské lhůty**

Za řádného člena bez kandidátské lhůty může být přijat:

- a) význačný pracovník politický, hospodářský nebo kulturní s delší publicistickou praxí, který pracuje mimo redakční svazek, nebo byl ustanoven na vyšší důležité místo v tisku;
- b) při obnově členství — kdy žade-

tel prokázal pracoval už v tisku a byl řádným členem Svazu a nyní se do tisku vrací.

Při přijímání žadatelů z řad mimo-redakčních (externistů) bude postupováno přísně individuálně.

Bude zvlášť přihlíženo k dlouhodobé spolupráci s novinami a bezprostřednímu sepeři s tiskem.

Pro kandidáty a členy hlásící se do Svazu slovenských novinářů platí tentýž postup s tím, že přijetí za člena nebo kandidáta potvrzuje předsednictvo OV SČSN.

● **KONGRES FIJET V KARLOVÝCH VARECH.** Sekce turistických novinářů a spisovatelů spolu s Českou republikou organizací III. kongresu Mezinárodní federace turistických novinářů a spisovatelů (FIJET), který bude uspořádán ve dnech 9.—14. května v Praze a Karlových Varech. Počítá se s účastí 40 oficiálních delegátů a se stejným počtem pozorovatelů.

FIJET sdružuje národní organizace turistických novinářů asi z 20 zemí. Účastníci ze západní Evropy se sejdou v Paříži a společně přijdou do Prahy 9. května, tj. v den našeho národního svátku. Zde se bude konat schůze generální rady FIJET. Druhého dne odjedou delegáti do Karlových Var, kde bude odpoledne slavnostně zahájen III. kongres FIJET. Dopoledne 11. května se zúčastní zahraniční hosté slavnostního zahášení lázeňské sezóny.

Karlovy Vary oslaví letos 600. výročí svého založení. Téhož dne odpoledne a následujícího dne budou pracovní schůze. Dne 13. května odjedou účastníci sjezdu přes Mariánské Lázně a Plzeň do Prahy, kde bude závěrečně zasedání sjezdu. Po skončení jednání budou mít zahraniční delegáti příležitost podniknout četná zájezdy po Československu; navštíví i Vysoké Tatry. Českoslovenští novináři sejdou se na besedě se svými zahraničními kolegy po zakončení sjezdového zasedání v Praze. —křz—

● **NOVÁ STUPNICE ČLENSKÝCH PŘÍSPĚVKŮ.** Ústřední výbor Svazu stanovil na svém lednovém zasedání novou stupnici členských příspěvků SČSN a rozhodl zároveň nezahrnovat předplatné za Čs. novináře do členských příspěvků, jak tomu bylo dosud. Od ledna 1958 budou tedy členské příspěvky za jeden rok v této výši: při hrubém platu do 2000 Kčs měsíčně — 20 Kčs, při platu do 3000 korun — 30 Kčs a při platu nad 3000 Kčs — 40 Kčs. Předplatné na Čs. novináře bylo stanoveno na 36 korun ročně.

13. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. Výrobní lhůtník časopisu pro rok 1963 (nedatováno).

Kapacitní smlouva číslo 192

Příloha B/

VÝROBNÍ LHŮTNÍK ČASOPISU 1963

I. Označení časopisu: Československý novinář

II. Vydavatel - adresa: Svaz československých novinářů

Stalinova 3, Praha 2.

Telefon:

Redaktor: S. Svobodová

Telefon: 22-32-23

III. Časopis vychází k

IV. Časový rozvrh pohybu časopisu výrobou:

Číslo časopisu	1	2	3	4	5	6
Předání rukp. a obraz- kových předloh tiskárně I. rkp. posl. r.	10.12.	14.1.	11.2.	14.3.	10.4.	14.5.
Zhotovení sazby	15.12.	21.1.	13.2.	21.3.	13.4.	21.5.
Předložení sloupcových obsahů vydavatelství	17.12.	22.1.	19.2.	22.3.	19.4.	22.5.
Vrácení sloupcových obsahů a zrcadla tiskárně	19.12.	23.1.	20.2.	23.3.	20.4.	23.5.
Předložení stránkových obsahů tiskárnou	23.12.	26.1.	23.2.	26.3.	23.4.	27.5.
Vrácení stránkové korektury vydavatelství	23.12.	29.1.	26.2.	23.3.	25.4.	29.5.
Předložení revise tiskárnou ke schválení k tisku	30.12.	30.1.	27.2.	29.3.	26.4.	30.5.
Schválení k tisku vydavatelství	"	"	"	"	"	"
Začátek tisku a předložení signál. výtisků vydavatelství	2.1.	31.1.	23.2.	30.3.	27.4.	31.5.
Konec tisku	4.1.	2.2.	2.3.	2.4.	30.4.	3.6.
Do expedice						
Z expedice (dodací lhůta)	7.1.	5.2.	5.3.	5.4.	3.5.	5.6.

14. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. Návrh plánu Čs. novináře na rok 1963.

Návrh plánu Čs. novináře na rok 1963

Návrh plánu Čs. novináře obsahuje dvě části: v první části je obsaženo celkové tématické zaměření časopisu, v druhé jsou konkrétně uvedena témata na jednotlivé měsíce. Toto uspořádání plánu umožní, aby obsah časopisu měl jasnou orientaci na celý rok a současně aby nejdůležitější témata byla zabezpečena v konkrétních plánech na každý měsíc. Předpokládá se, že aktuální problematika, která vyplyne v průběhu roku, bude do obsahu časopisu zařazována vždy podle potřeby.

1) Tématické zaměření časopisu:

Obsah Čs. novináře bude zaměřen zejména na ideové a tvůrčí problémy novinářství, čs. publicistiky a SČSN. Dále na metody a styl práce Svazu a na všechny otázky, které mají vztah k novinám a k našemu novinářství. Podle požadavků, vhodnosti a aktuálních potřeb budou se maximálně využívat zkušenosti tisku soc. zemí, hlavně tisku sovětského, i tisku v kapitalistických zemích.

Na které otázky a problémy se časopis především soustředí:

účinnost tištěného a mluveného slova a účinnost tisku vůbec;

problémy kritiky v tisku a jejího ohlasu a konkrétního výsledku;

ekonomická výchova mas / za větší účinnost, působivost a srozumitelnost psaní na ekonomická témata; za větší působení fakty a argumenty; atd./

účast pracujících na tvorbě novin, na programu rozhlasu a televize / pokud jde o dopisovatele, přispět ke správnému uplatňování jejich účasti na stránkách novin a časopisů/;

pro větší působení tisku využít všech možností novinářských forem a žánrů /vyjasnit charakter žánrů, přispět k tomu, aby se na stránkách tisku objevovaly žánry bohatěji a mnohem výrazněji/;

společenská úloha a význam novinářské práce /posilovat vědomí novinářů o důležitosti a odpovědnosti jejich práce/;

proti formálnosti a šabloně v redakční práci a v novinářské činnosti vůbec;

nové rysy v práci sovětského tisku a tisku ostatních soc. zemí;

o práci buržoasního tisku;

za zdravou senzačnost v našem tisku /otázka "typického" v tisku, o tzv. "drastických příkladech" z našeho života, atd./;

grafická úprava novin a časopisů;

o situaci v naší polygrafii;

problémy s výrobou novin /porovnání se světovou úrovní/;

pomoc novinářů a ŠČSN místnímu tisku;

Svaz, jeho poslání, vliv na tvůrčí novinářskou práci, na úroveň čs. publicistiky;

metody a styl svazové práce;

obsah a formy svazových sekcí /aby se sekce staly skutečnou tribunou výměny zkušeností a polemickou tribunou/;

zaměření a náplň KO Svazu;

otázky účasti dobrovolných pracovníků na činnosti Svazu /problémy a výhody/;

po staru nelze organizovat ani výchovu novinářů;

jak dále zlepšovat účinnost tiskových besed a konferencí /otázka informovanosti našich novinářů, účasti předních pracovníků našeho života na těchto besedách a konferencích, atd./;

problémy pracovních podmínek čs. novinářů;

2) Měsíční plán - základní témata:

Únor:

Pokračování ankety: "Co by měl projednávat IV.sjezd novinářů"
Nové rysy v práci sovětského tisku
Zkušenosti z let 1945 - 1948 /seriál článků/

Březen:

Jak jsme loni psali o jarních pracích a co z toho pro nás letos
plyne za poučení?
XII.sjezd a místní tisk

Duben:

Humor a satira v našem tisku. /Anketa: Jak bych dělal hummoris-
tický časopis/.

Květen:

IV.sjezd SČSN
Žánry a jak jich dovedeme využívat v našem tisku
Před deseti lety bylo založeno vysokoškolské studium novinářů
/Beseda s bývalými absolventy studia/

Červen:

Ekonomická výchova mas a co pro ni dělá náš tisk
Na prahu žní - zamyšlení novináře
Beseda s družstevníky na téma "Tak o nás nepišťe"

Červenec:

Jak se zlepšila účinnost našeho tisku /reprezentativní rozbor
novin a časopisů/
Propaganda v krajském tisku. /Zamyšlení nad proporcemi obsahu
v novinách/

Srpen:

Poznatky z práce svazových sekcí
Nedělní vydání našich novin
Grafická úprava našich krajských listů

Září:

Úroveň a problémy čs. publicistiky
Zamyšlení nad našimi pedagogickými časopisy

Říjen:

Jak se osvědčily nové metody a styl práce svazových orgánů
Prověrka v našich tiskárnách

Listopad:

O zkušenostech z práce KO Svazu
Seznamujeme Vás se sovětským tiskem. /Článek o sovětských zkušenostech přímo ze Sovětskoj pečati./

Prosinec:

Co přinesl uplynulý rok do čs. publicistiky /zamyšlení nad úrovní a problémy čs. publicistiky/
Jak píšeme o činnosti národních výborů

K činnosti redakce:

Ředakce předpokládá, že uskuteční v průběhu roku asi pět besed s pracujícími a novináři v Praze a Bratislavě a asi pět besed se čtenáři v různých krajích. Dobuduje síť dopisovatelů a stálých spolupracovníků.

23. července 1963

Soudruh T a n z e r
Myslíkovice č. 61
u T á b o r e

Vážený soudruhu,

vracím Vám zaslané příspěvky. Nespadají totiž do tematiky, kterou se náš časopis zabývá, a zároveň, což je rovněž nutno zdůraznit, se neshodují s naším přesvědčením.

Zároveň se omlouvám, že Vám dosud nemohu zaslat příspěvky, které jste nám zaslal loni. Šlo o nevyžádané rukopisy se značně, jak Vy sám říkáte, extrémní tematikou. Nevěnovali jsme jim proto náležitou pozornost. Jsou to všechno témata pro náš časopis velmi odlehlá a nevhodná.

Se soudružským pozdravem

Přílohy: příspěvky

16. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 1. **Objednávka ústřední administrace PNS 7. 10. 1963.**

POŠTOVNÍ NOVINOVÝ ÚŘAD PRAHA
PRAHA 1, JINDŘIŠSKÁ 14

PNS-Ú Praha
Administrace odborného tisku dne 7. 10. 1963

Vydavatelství Svaz čsl. novinářů Vinohradská 3 P r a h a 2

Objednávka ústřední administrace PNS.

Časopis: Čsl. novinář číslo 10

Předplatitelé:	1793	Objednávka pro Artii: výtisků: - Dodejte na adresu: PNÚ, vývoz tisku, expedice Artia Jindřišská 14, Praha 1 Samostatnou fakturu zašlete dvojmo na: PNÚ Praha – účtárna Jindřišská 14, Praha 1 s označením: Zboží pro Artii
Drobný prodej:	14	
Pošt. úřady (prod. síť PNS) –	11	
Vývoz tisku:	8	
Sklad:	4	
K fakturaci:	1830	
Povinné: členské výtisky	66	
Zdarma:	2	
Celkem k dodání: (na adr. PNÚ, Jindřišská 14)	1898	

Objednávku přijal: dne Cardová

náklad. úředník PNÚ - telefon
22-94-32

17. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 4. Korespondenční lístek zaslaný 15. 10. 1963 anonymně SČSN.

P.T.!

Čtenáři sportovních rubrik téměř všech časopisů si ztěžují na ubohé sportovní referáty a žádáme Vás zdvořile o zjednání nápravy, mají-li mít tyto referáty sportovní cenu. Tak na př. je nutno, aby u zápasů kopané bylo referováno o počasí, návštěvě, soudech, sestavě, která nejvíce schází, střelcích branek, a samozřejmě podrobnější referát, jak tomu kdysi bývalo u "Českého slova" nebo "Pondělníku". Rovněž sportovní noviny, které by se měly těmito podrobnostmi v prvé řadě zabývat, tyto okolnosti taktéž zanedbávají a tak se stávají takové sportovní referáty bezcennými. Ovšem totéž platí pro hokej a jiné sportovní odvětví. Doufáme, že se Vám podaří v tomto směru zjednat nápravu pro potěšení sportovních čtenářů a jednak též pro zhodnocení sportovních rubrik. Děkujeme předem a zůstáváme

čtenáři sportov. rubrik

P.S. Rovněž se velmi často stává, že se hrá určitý den nějaké dokonce významné utkání a v novinách téhož, ba ani předchozího dne není ani zmínky. To je smutné. Buď ať věnuje sportovní rubrikách pozornost jakou zasluhují vzhledem k propagaci sportu, nebo ať tyto rubriky vůbec vynechají, mají se takto odbývat. Je to vzhledem vycházení vstříc čtenářům, kteří nemají možnost zápasy zhlédnouti nutné. Jsou-li sportovní referáty placeny, tak ať to neodbyvají na úkor čtenářů. Sportu zdar!

Neopomíňte uvést na všech poštovních zásilkách přesnou adresu, název ulice, číslo domu, poschodí a u podnájemníka také jméno pronajímatele.

Svaz čsl. novinářů

P R A H A .
XXXXXXXXXXXXXXXX

Okres:

Do soutěže o nový název Československého novináře

V předpokladu, že dojde jak k obsahovému rozšíření obsahu časopisu SČSP, tak i k hlubšímu vědeckému fundování nových statí, navrhuji pro tento časopis tyto názvy:

1./ **Noviny a novináři,**

nejlépe v podobě dvou protilehlých kalových výsečí na podtisku, se tavením z výstřižků novinové sazby. Titul by byl umístěn v dolní polovině titulní obálky napravo; v tom případě by v levém rohu měla být charakteristická fotografie - např. F. Fučíka, resp. jeho skica, která by čtenáři sama už napovídala, o jaký časopis jde.

2./ **TVŮRCE** čs. tisku -- s grafickým zdůrazněním prvního slova; další dvě by byla jeho menším doplňkem. I zde by muselo být vyjádřeno i ještě jinak, kromě titulu, o jaký časopis se jedná, např. podtiskem, skicou nebo něčím na způsob velmi srozumitelného emblemu tisku. Úprava v podstatě též jako v prvním případě.

Miloš Holý,
red. "Demokratického novináře",
MČN, Vinohradská 3, Praha 1.

25. X. 63

19. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Návrhy redakce Kultúrný život na nový názov časopisu novinárov, 15. 10. 1963.

KULTÚRNÝ ŽIVOT
ORGÁN SVÄZU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
Bratislava, Štúrova ul. č. 8

SLOVENSKÝ SPISOVATEĽ
VYDAVATEĽSTVO SVÄZU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

15. okt. 1963

Súdr.
Svaz československých novinárov
Vinohradská 3
P r a h a 1

Vážení súdruhovia!

Prijímam Vašu výzvu zúčastniť sa na súťaži o nový názov Československého novinára. Podarilo sa mi vymyslieť tieto návrhy:

1. - SLOVO 64
2. - TRASA
3. - NOVÉ SLOVO
4. - NOVÁ TVORBA
5. - SLOVO A ČIN
6. - ČERNÉ NA BÍLEM
7. - PRAVDA SLOVA

Prosím, uvedené poradie chápať ako poradie dôležitosti. Keďže tieto návrhy sú, samozrejme, možné. Ak by bolo potrebné "ideové zdôvodnenie" niektorého z návrhov, rád ho spravím.

Súdužsky Vás pozdravujem!

KULTÚRNÝ ŽIVOT
ORGÁN SVÄZU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
BRATISLAVA, ŠTÚROVA UL. 8
seředaktor KZ

TELEFÓNY: Redakcia 548-34, 533-16, administrácia 538-82
Číslo účtu: ŠBČS 4

20. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Neoznačený soupis návrhů do soutěže o nový název svazového časopisu, pravděpodobně vytvořený samotným SČSN a obsahující všechny návrhy.

1. „Dveřek 64“	28. „Obzor listu“
2. „Tiskové slovo“	29. „svět a noviny“
3. „Tiskové slovo 64“	30. „svět listu“
4. „Přítomnost 64“	31. „Tep 64“
5. „Čas 64“	32. „Tep listu“
6. „Noviny a čas“	33. „Tep dne“
7. „Noviny a doba“	34. „Tep doby“
8. „Noviny a lidé kolem nich“	35. „Tep dneška“
9. „Noviny a současnost“	36. „Tep současnosti“
10. „Noviny a dveřek“	37. „Nová cesta“
11. „Noviny a my“	38. „kompas doby“
12. „Reflex 64“	39. „kompas listu“
12. „Reflex doby“	40. „Impuls 64“
13. „cesta listu“	41. „Impuls doby“
14. „Prámen listu“	42. „Impuls listu“
15. „Lidé kolem listu“	43. „Impuls dneška“
16. „Tisk 64“	44. „Novinář a doba“
17. „Tisk a doba“	45. „Novinář, lidé, doba“
18. „Tisk a současnost“	46. „Novinář a dveřek“
19. „Tisk a my“	47. „Novinář dneška“
20. „Styl 64“	48. „Novinář a současnost“
21. „Styl doby“	49. „Novinář a svět“
22. „Zrcadlo 64“	50. „Signal 64“
23. „Zrcadlo listu“	51. „Signal listu“
24. „Zrcadlo doby“	52. „Signal dneška“
25. „Zrcadlo dne“	53. „Odraz doby“
26. „Zdvoj 64“	54. „Odraz dne“
27. „Zdvoj listu“	55. „Profil 64“

56. "Profil doby"
57. "Profil dne"
58. "Profil uvolnění"
59. "Profil současnosti"
60. ~~"Profil současnosti"~~
61. "Profil současného tisku"
62. "Profil tisku"
63. "Směv 64"
64. "Směv tisku"
65. "Směv doby"
66. "Směv dneška"
67. "Směv současnosti"
68. "Lidé kde uvolní"
69. "Noviny a současnost"
70. "Noviny a dnešek"
71. "Noviny a doba"
72. "Lidé, doba, noviny"
73. "Noviny 64"
74. "Přítomnost"
75. "Pravda 64"
76. "Slovo 64"
77. "Sloven k dnešku"
78. "Slovo dneška"
79. "Slovo současnosti"
80. "Slovo doby"
81. "Cíl 64"
82. "Cíl doby"
83. "Cíl dneška"

Jm

I n f o r m á c i a
o sväzovom časopise Čs. novinár

Náklad časopisu v roku 1964 sa pohyboval okolo 2.000 výtlačkov. Teraz od januára 1965 činí asi 2.500 výtlačkov, pretože v tomto roku sa predáva Čs. novinár tiež v stánkoch PNS / drobný predaj/ a to vo všetkých väčších mestách v českých krajoch i na Slovensku. K tomu ešte je treba pripočítať výtlačky, ktoré sú dodávané ináč, než podľa adresára.

Plánovaná strata časopisu činila 43.200.- Kčs.

Účasť slovenských autorov na materiáloch čísiel bola kolísavá. V priemere však činila približne asi 6 strán / z 32 strán časopisu/.

Tematiku slovenských materiálov by bolo treba posudzovať podľa jednotlivých článkov, individuálne. Z organizačnej oblasti nebolo v Čs. novinári mnoho správ zo Slovenska.

Aktivita členov RR bola zodpovedajúca potrebám redakcie. Po menovaní s. inž. J. Charváta členom RR, sú teraz v redakčnej rade dvaja zástupcovia Sväzu slovenských novinárov.

Redaktor bol dvakrát v r. 1964 v Bratislave, kde rokoval o ustanovení pomocnej redakčnej skupiny. Rokovanie bolo úspešné. Zatiaľ ovšem organizovaná spolupráca medzi touto redakčnou skupinou a redakciou. Vedúci tejto skupiny /člen RR/ s. Charvát obstaral však pre časopis významné články a príspevky. Redakcia sama sa obracia k slovenským autorom a i v číslach v r. 1965 sú zaradené významné materiály zo Slovenska/ viď č.1/.

Pripomienky k Čs. novinári :

Slovenskí členovia redakčnej rady Čs. novinára sa k ďalšiemu vývinu sväzového časopisu nazdávajú :

- 1/ Sväzový časopis by si mal vždy ponechať do istej miery funkciu Sväzového vestníka a informovať členov Sväzu o činnosti volených orgánov, lebo medzi týmito orgánmi a členmi niet prakticky inej možnosti sústavného informatívneho styku.

Pracovník NSÚ v Bratislave s. Kuruc bol poverený , aby dával zprávy do redakcie Čs.novináře o činnosti volených orgánov na Slovensku.

2/ Sväzový časopis by si mal tiež zachovať doterajší zvyk byť tribúnou názorov členov na problémy novinárov a Sväzu, vyvolávať príslušné diskusie, v ktorých sa môžu zrodiť aj podnety pre ďalšiu činnosť Sväzu. Keďže novinárska činnosť je činnosť spoločenská a politická, nebolo by od veci, keby sa novinári vo sväzovom časopise vyjadrovali nielen úzko k profesionálnym otázkam.

Pre túto oblasť spolupráce redakcie Čs.novináře bol vybraný redaktor Smeny s. Snolec, ktorý sa však ešte svojej funkcie neujal. Bude zrejme potrebné uvažovať o vhodnejšom kandidátovi. Taktiež bude potrebné zabezpečiť spoluprácu redakcie s krajskými organizáciami v Banskej Bystrici a Košiciach.

3/ Aby sväzový časopis sa stal príťažlivejší a čítanejší naozaj pre najširšie kruhy členstva, treba dbať aj na spestrenie jeho obsahu formou zahraničných reportáží, zaujímavostí, exkluzívnych informácií atď.

Prehľad odberu

časopisu ČS. NOVINÁŘ -- stav k 1.XII.1964

	Odber jednotlivci	Redakcie a časopisy	Inštitúcie a n.p.	Celkom	%
České kraje	1034	187	182	1.403	79
Slovenské kraje	219	87	49	355	20
Z toho ZK	151	47	28	226	
SK	21	24	15	60	
VK	47	16	6	69	
Celkom ČSSR	1253	274	231	1.758	

Z jednotlivých odberateľov -

české kraje 82,5 %

Slovensko 17,5 %

Vypracovali : ss. Sedláček, Charvát, Gál

B1.č.24

22. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Návrh na nový svazový časopis, pravděpodobně listopad 1964.

*Redakční
rada*

Návrh na nový svazový časopis

Dosavadní svazové časopisy (Čs. novinář, Novinářský sborník) mají dlouholetou tradici. Svým vývojem navazují na činnost Svazu a Novinářského studijního ústavu, odrážejí tuto činnost a zajišťují pracovní kontakty s domácími i zahraničními novinářskými institucemi, s redakcemi a s běžnou žurnalistickou praxí.

Měsíčník Čs. novinář dokončuje XVII. ročník (*7. ročník* půd názvem Věstník Svazu čs. novinářů) a Novinářský sborník končí X. ročník. Dosavadní náklady těchto časopisů byly (podle stavu v říjnu 1965) tyto:

Čs. novinář - náklad 2500 - prodej 2200 výtisků
Novinářský sborník - Náklad 1200 - prodej 800 "

Časopis Čs. novinář byl prodáván též na stáncích PNS v Praze a ^{at} krajských městech, Novinářský sborník byl rozesílán hodně jako výměnná publikace, za kterou Novinářský studijní ústav získával zahraniční materiály z oboru žurnalistiky.

Příděl papíru na náklad Čs. novináře byl celkem 1960 kg (včetně obálky a přílohy). Na Novinářský sborník byl přiděl tento:

	1110 kg druh 154-01
	90 kg druh 5171 (obálka)
celkem	<u>1200 kg</u>

*Žurnalistika
+ Sešity žurnalistů*

Pro nový svazový časopis, který má vzniknout spojením dosavadního Čs. novináře a Novinářského sborníku, navrhuje název Sešity novináře. V tiráži by bylo uvedeno: XVIII. ročník Čs. novináře, XI. ročník Novinářského sborníku.

Tento časopis bude vycházet jednou měsíčně a bude mít 32 stran tisku ~~4 až 6 stran kuléru~~, kde by byly organizační zprávy, soutěže, informace všeobecného rázu, inzerce. Čtyři stránky by připadly na obálku na křídě.

Náklad časopisu by byl 3500 výtisků.

Pro nový časopis (Sešity novináře) je určen příděl papíru

Novinářského sborníku, znásobený třemi, bude tedy činit asi 3.330 kg a na obálky 270 kg. Z této kvoty případně část na ediční řadu (Učebnice žurnalistiky).

Pro nový časopis počítáme s 80 stranami strojových rukopisů a s 10 stranami rukopisů pro kulér.]

Pro tento časopis navrhujeme tuto obsahovou náplň, kterou pro přehlednost řadíme do následujících tematických okruhů:

Úvodějící článek	2 str. tisku	- <i>každ.</i>
Články k speciálním otázkám žurnalistiky	12 str. tisku	
Příspěvky z novinářské praxe..	6 str. tisku	
Materiály z historie tisku ...	<i>23</i> str. tisku	
Medailony ze života a díla našich novinářských předchůdců	<i>23</i> str. tisku	
Diskuse, poznámky, podněty ...	4 str. tisku	
Recenze	4 str. tisku	

V kuléru by byly tyto tematické části:

Ze života SČSN
Krátké zprávy z novinářského světa
Organizační zprávy
Zahraniční styky SČSN
Novinářské kalendářium
Inzerce

} - *jíce' lámaní'!*

Obsah čísla by byl uváděn na části první strany obálky, část by byla vyplněna fotografií. Na druhé straně obálky by byla tiráž a obrazová náplň zároveň s cizojazyčnými obsahy článků ve čtyřech jazycích. Na třetí stránce obálky by byla výtvarná inzerce, na čtvrté stránce obálky obraz nebo inzerce.

Na základě osobního jednání s. Sedláčka bylo přislíbeno, že za nový časopis by tiskla tiskárna v Opletalově ulici (kde se doposud tiskl Čs. novinář). S. Sedláčkovi bylo při jednání

s ředitelstvím národního podniku Mír, Václavské nám. 15 (náměstek
s. Balcer) rovněž přislíbena^{a)} možnost ~~vydávat~~^{x)} tisknout v této
tiskárně i ediční řadu (Učebnici žurnalistiky).

K tomuto návrhu jsme dospěli na společné poradě.

redaktor
Čs. novináře

Jan Novák

šéfredaktor
Novinářského sborníku

J. J.

redaktorka
Novinářského sborníku

Květa Nováková

x)

a dne 11. XI. telefonicky sděleno
nám. Balcarem, že uvolňují pro
ediční řadu kapacitu v závodě
2-Opletalova ul.3.

<u>Návrh na sestavení redakční rady</u>	
NOVINÁŘ	
Adolf Hradecký ①	(předseda) vedoucí redaktor)
Valentin Podpera 2	za Svět slov. novinářov
Vladimír Holina 3	za NSÚ Bratislava
Jozef Valenta 4	vedoucí redaktor Života strany
Jiří Lederer 5	za Studijní odd. Čs. rozhlasu
Viktor Feldštein 6	vedoucí studijní odd. Čs. televize
Jaroslav Mecer 7	nástupce šefred. Kulturní tvorby
Luďovít Šule 8	za NSÚ Praha
doc. dr. Jaroslav Kohout 9	
dr. Miloš Tomášik 10	
univ. prof. Vladimír Klimeš 11	fakulta ověty a novinářství KU
(-doporučuji doplnit-)	
inž. Juraj Charvát 12	zástupce šefred. PRÁCA
Bohumil Maršák	za kraj. org. - Brno
Vladislav Jíal 13	za školáckou komisi SČSN
<u>SOŠTY NOVINÁŘE</u>	
Dr. Miloš Marko OSc. 14	za Čs. rozhlas Bratislava
Jozef Weiser 15	katedra novinářství KU Bratislava
doc. Mir. Hladký 16	fakulta ověty a novinářství Praha
Luďovít Šule 17	za NSÚ
Karel Vaněk 18	Budé právo
Boislav Běhal 19	za Čs. rozhlas
(-doporučuji doplnit-)	
Miroslav Šigl 20	za Čs. televizi
doc. Jan Vencovský 21	z fakulty ověty a novinářství
Vlad. Stan. Jirák 22	

24. NA, fond ASYN, k. 536/1, i. j. 3. Materiál pro 18. schůzi předsednictva ÚV SČSN dne 16. 2. 1965.

10011
- šití -
Politické
historické materi.
Průběh práce
ředitelství
ročník!
Měs na kráje!

Materiál pro 18. schůzi předsednictva ÚV SČSN dne 16.2.1965

Hodnocení časopisu ČS. NOVINÁŘ
za rok 1964

keřování fotografie, novinářské práce
na jejího místa
Koncepcí -
potlačování!
ročníku!
Red. rada!

Svazový měsíčník Čs. novinář - v porovnání s nejbližšími předcházecími ročníky udržel svou úroveň a to jak po stránce obsahové, tak grafické.

Skutečnost, že začátkem roku nebyla redakce obsazena, způsobila, že jednotlivá čísla nevycházela pravidelně. Od čísla 5. se situace zlepšila a spolupráce s tiskárnou se normalizovala a časopis vycházel v určených lhůtách, což mělo příznivý vliv jak na kvalitu samotného časopisu, tak na včasnou expedici u PNS.

Během roku časopis živě reagoval na významné politické události (volební kampaň - č.6, 20. výročí Slovenského národního povstání - č.8, diskuze k vysokoškolskému studiu - č.9, k volbě presidenta republiky - č. 11) a v č. 12 byla zahájena diskuze k nové soustavě řízení v souvislosti se záležitostmi tisku, rozhlasu a televize (články s. Zdislava Šulce a s. Miroslava Síglu), která pokračuje i v dalších číslech v r. 1965.

Časopis věnoval pozornost závažným otázkám, které řešil Svaz (platová úprava), vedl diskuze k problémům místního a závodního tisku, k dopisovatelskému hnutí atd., přinesl řadu hodnotných zahraničně politických článků, zejména články zahraničních dopisovatelů. V posledních číslech byly již ve větší míře zařazeny kresby, aktuální fotografie a další materiály.

Ve spolupráci s redakční radou byla připravena a navržena grafická úprava nového ročníku 1965, zlepšen výběr materiálů a jejich pestrost (překlady). Redakce vypracovala podrobný rozbor adresáře odběratelů (viz přílohu), připravila náborovou akci (leták) a po jednáních s PNS byl časopis dán do stánkového prodeje v Praze a větších městech republiky.

Pro další zvýšení odběru spolu s náborovou akcí uděláme propagaci v tisku a televizi (v televizních novinách).

Zlepšila se spolupráce redakce se Slovenskem. Redaktor dvakrát navštívil sekretariát Svazu slovenských novinářů a navázal přímou spolupráci s redaktory některých redakcí. Byla vytvořena pomocná redakční skupina

a vedení s.inž.Juraje Charváta, který byl též kooptován do redakční rady.

x x x

Redakční rada Čs. novináře na své schůzi dne 9.února 1965 hodnotila svou práci, práci redakce i úroveň časopisu. Z diskuze vplynuly některé připomínky a závěry.

V obsahu časopisu je třeba více systematičnosti. Diskuze, které se vedou na stránkách časopisu je třeba uzavřít (např. diskuze k dopisovatel'skému hnutí). V krajích by bylo možno pořádat besedy o časopisu a jeho poslání a těchto setkání s krajskými redaktory využít k náboru. Obsah bohatovat živými literárními materiály a snažit se o to, aby časopis byl důstojným partnerem kulturních časopisů, vydávaných jinými tvůrčími vazvy.

Je třeba zvýšit náročnost na kvalitu otiskovaných materiálů i skladbě jednotlivých čísel. Zde má svou významnou úlohu redakční rada, která by se měla scházet pravidelně.

Zlepšila se publicita článků ze Slovenska. Chybí však dosud zpravo - majství z vedoucích orgánů Svazu.

Doporučuje se připravit plány redakce na 1/2 roku kupředu. Svazový časopis by měl informovat o činnosti volených orgánů, neboť mezi těmito orgány a členy Svazu jiné možnosti soustavně informovat není.

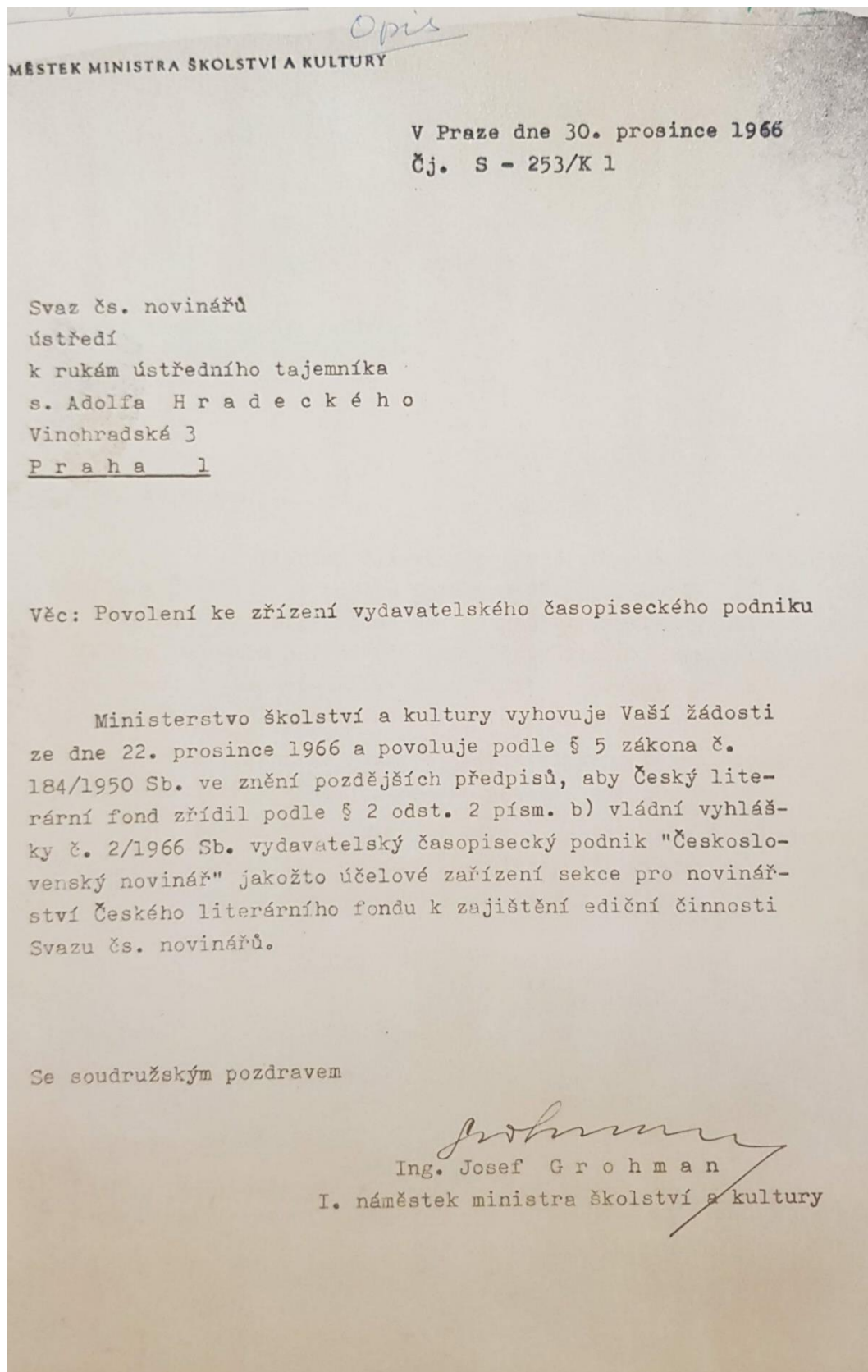
Cenné byly články o průzkumu působnosti tisku, rozhlasu a televize. O činnosti Svazu by se mělo psát méně oficielně. Z tvůrčího hlediska množství uveřejněných článků lze hodnotit kladně.

Redakční rada prodiskutovala náplň nejbližších čísel a připravila program zejména čísel 4 a 5, které vyjdou k oslavám 20. výročí osvobo - zení.

(Z provedeného hodnocení na redakční radě časopisu zpracoval
s. Sedláček)

Praha dne 10. února 1965

25. NA, fond ASYN, k. 536/2, i. j. 1. Povolení ke zřízení vydavatelského časopiseckého podniku, 30. prosince 1966.

KODEX NOVINÁŘSKÉ ETIKY

Pátý sjezd Svazu československých novinářů, který je plánován na podzim letošního roku, bude mít v podstatě čtyři hlavní úkoly: zhodnotit práci svazových orgánů za uplynulé čtyřleté funkční období, projednat a schválit plán úkolů pro další léta, schválit návrh nových stanov Svazu československých novinářů a konečně projednat nový závažný dokument — „K o d e x n o v i n á ř s k é e t i k y“, který by měl být souhrnem nezákladnějších profesionálních a etických norem novinářské práce v současné etapě vývoje socialistické společnosti.

Úkolem vypracovat návrh „Kodexu novinářské etiky“, který by potom byl předložen ke konečnému projednání a schválení pátému novinářskému sjezdu, pověřilo předsednictvo ÚV Svazu čs. novinářů zvláštní jedenáctičlennou komisi, která začala pracovat v posledních měsících uplynulého roku. První výsledky práce této komise, o nichž pojednalo prosincové plénum ústředního výboru ČSČN v Brně, předkládáme nyní také k informaci a k diskusi naší nejšířší novinářské veřejnosti, aby se k nadhozeným námětům a návrhům mohl vyjádřit každý, kdo uznává potřebnost a prospěšnost takového dokumentu. „Kodex novinářské etiky“ by se měl takto — už v široké předsezdové diskusi — stát kolektivním dílem co nejpočetnějšího aktivu našich novinářů.

„Kodex novinářské etiky“ by měl jasně charakterizovat a přesně vyjádřit morálně politickou, profesionální a etickou odpovědnost každého jednotlivce, který jako socialistický novinář pracuje v našem tisku, rozhlasu, televizi. „Kodex novinářské etiky“ bude muset samozřejmě vycházet jak z nového tiskového zákona, tak musí současně navazovat i na nové stanovy Svazu čs. novinářů. Ale zatímco tiskový zákon je pro novináře závazný jako právní a státní zákonná norma, a stanovy našeho novinářského svazu pak ustanovují novináři jeho povinnosti a závazky jako členu této novinářské organizace, má „Kodex novinářské etiky“ přesně formulovat především onu morálně politickou, morálně společenskou, profesionální, etickou

odpovědnost, kterou má každý novinář jako jedinec k jednotlivým nástrojům ideového působení (tisk, rozhlas, televize), tak i k celé socialistické společnosti.

Komise, jíž bylo uloženo vypracovat návrh etického kodexu československé žurnalistiky, se ocitla před úkolem ne příliš snadným. Jednak proto, že v dosavadní historii našeho novinářství zatím nebyl písemně vyjádřen soubor profesionálních a etických norem novinářské práce a není tedy prakticky možno na něco navázat (jako např. při práci na nových svazových stanovách). V oblasti kodifikace etiky novinářské práce není mnoho zkušeností ani v zahraničních novinářských svazech, i když mnohé z nich — a také Mezinárodní organizace novinářů (a dokonce i UNESCO) v poslední době projevují mimořádný zájem o problematiku profesionálních a etických norem, které by byly shrnuty a komplexně vyjádřeny v Kodexu novinářské etiky. Komise pro etický Kodex československé žurnalistiky vypracovala zatím „první nástin námětů“, které by podle jejího soudu — měly být do konečného návrhu Kodexu zahrnuty. Předkládáme tyto náměty k diskusi:

1. V úvodní preambuli by měly být stručně připomenuty hlavní zásady, na nichž je postavena současná československá žurnalistika a které jsou již vyjádřeny v jiných platných dokumentech, jako např.:

a) Ústava ČSSR, která občanům zaručuje svobodu projevu, slova a tisku.

b) Zákon o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích z 25. X. 1966, který kodifikuje poslání a postavení tisku v socialistické společnosti a ustanovuje právní normy pro novinářskou činnost.

c) Stanovy Svazu čs. novinářů, které vyjadřují organizační a společenské zásady novinářské komunity, v níž se novináři dobrovolně sdružují, aby kolektivně usilovali o zlepšování novinářské práce, o zvyšování úrovně čs. tisku a o posilování jeho socialistického charakteru.

Kodex novinářské etiky vychází z hlavních

zásad těchto dokumentů, doplňuje je a navrhuje na ně. Má být souhrnem výhradně etických norem, které si sám, vědomě a zcela dobrovolně ukládá a jimiž se při své každodenní novinářské práci řídí každý československý novinář, který si plně uvědomuje společenskou, profesionální a morální odpovědnost jako významný veřejný činitel v současné etapě vývoje naší socialistické společnosti i celého ostatního světa.

2. V druhé části úvodní preambule Kodexu by měla být stručná, ale výstižná společensko-politická charakteristika vývojové etapy, a to jak naší socialistické společnosti tak i ostatního světa. Tato stručná „charakteristika etapy“ by měla připomenout základní rysy mezinárodní i vnitřní situace, aby pak právě z toho tím výrazněji a logicky vyplynula potřebnost a oprávněnost oněch profesionálních a etických norem, které si novinář v Kodexu pro svoji práci ukládá. V této „charakteristice etapy“ snad by měl být i jakýsi „pohled kupředu“ (v oblasti mezinárodní směrem k zajištění a upevnění míru, v oblasti vnitřní směrem k ozdravení, posilování a dalšímu rozvíjení socialistické demokracie), aby tak i z tohoto připomenutí dalšího perspektivního vývoje vyplynula oprávněnost a logičnost všech těch společenských, profesionálních a etických norem, které právě na novináři a na novinářské práci vyžaduje současný „charakter etapy“.

3. Kodex by měl přesně formulovat poslání novináře v současné společnosti, měl by objasnit smysl a cíle novinářské práce. Měla by tu být zdůrazněna odpovědnost a pozitivní funkce novinářské práce při dalším rozvoji společnosti, a to jak uvnitř země, tak i v mezinárodním měřítku. V souvislosti s tím objasnit etické postavení novináře ve společnosti; novinář celou svou činností (vzhledem k masovému působení tisku i ostatních hromadných informačních prostředků) ovlivňuje a spoluvytváří veřejné mínění a působí i při formování charakteru národní komunity.

4. Kodex by měl z etického hlediska osvětlit otázku svobody novinářské práce. V novém tiskovém zákonu se m. j. praví, že posláním periodického tisku je „...poskytovat včasné, pravdivé, všestranné a co nejúplnější informace o událostech ze všech oblastí života v ČSSR i v zahraničí.“ Také dokument „O stranickém vedení tisku, rozhlasu a televize“ zdůrazňuje, že všechny tyto hromadné informační prostředky musí „...soustavně a stranicky působit na socialistické myšlení, rozvoj a upevnování socialistického vědomí pracujících úplným, pravdivým a pohotovým informováním...“ Svoboda novinářské tvůrčí práce je tedy maximální, omezená pouze hranicí životních zájmů socialistické společnosti a skutečností, které tvoří předmět státního, hospodářského nebo služebního tajemství. Svobodě informací v socialistické společnosti se přiči jakákoliv tendence po monopolizaci informačních zdrojů, tendence vylučného přístupu k informacím z určitého

zdroje nebo tendence vylučného poskytování těchto informací jen určité redakci nebo novináři.

5. Každý novinář, zejména pak socialistický novinář dbá, aby při své práci uplatňoval zásadu pravdivosti, která je jednou ze stěžejních etických zásad novinářské práce. Novinář je povinen ověřovat si pravdivost každé informace; nesprávnost či nepravdivost publikované informace je třeba veřejně přiznat. Novinář nemůže zamlčovat pravdu, musí pravdivě psát a za pravdou jít a bojovat s důsledností, kterou je povinován společností. Porušení pravdivosti je jedním z nejzávažnějších porušení novinářské etiky.

6. Kritika. Tisk a ostatní hromadně informační prostředky mají za úkol informovat veřejnost nejen o kladných a konstruktivních jevech a silách v našem i v mezinárodním životě, které krok za krokem probouzejí všechno kladné a nové v životě společnosti. Tisk i ostatní informační prostředky mají současně kriticky odhalovat všechny ty záporné a nebezpečné jevy, které život společnosti narušují či dokonce ohrožují. Dokument „O stranickém vedení tisku...“ novinářům ukládá „...shromažďovat a vyjadřovat zkušenosti, podněty a kritické pohledy, vést tvůrčí polemiky a diskuse, rozvíjet společensky prospěšnou kritiku.“ Kritičnost je ovšem nejen politickou, ale i základní etickou normou novinářské práce; je tedy i morální povinností novináře důsledně kriticky bojovat proti všemu, co brzdí nebo znemožňuje či ohrožuje další kladný vývoj společnosti.

7. Požadavek čestnosti by měl být základní etickou normou v každé normální kultivované společnosti; socialistická společnost usiluje vypěstovat čestnost u každého občana. Čestnost v novinářské práci je požadavek nezbytný a kategorický, protože novinář a celá jeho práce, osobní život i jeho vystupování na veřejnosti je pod neustálou kontrolou společnosti. Novinář je ve své práci neúplatný, nenechává se ve své činnosti ovlivňovat reklamními či jinými zájmy podniků, jednotlivců či skupin, které by nebyly v souladu s etickými zájmy celé společnosti.

8. Novinář má právo i povinnost chránit čest a jméno a to stejně, jde-li o něj samého nebo o někoho druhého. Svým jménem před veřejností ručí za pravdivost toho, co podepsal. Současně má i plné právo odmítnout podepsat svým jménem to, s čím nesouhlasí; má právo distancovat se od rukopisu, v němž byly provedeny změny proti jeho názoru a předsvědčení, má právo trvat na neuveřejnění takového příspěvku. Stejně hledisko musí novinář zachovávat, když sám redakčně zpracovává a připravuje k uveřejnění příspěvky jiných autorů. Je nepřijatelné — bez plného vědomí a souhlasu autora — vkládat do rukopisu jiné myšlenky, podsuňovat jiné výroky nebo závěry. Každá taková změna, úprava či doplnění musí být plně autorizována. Zásada autorizace platí také pro

uveřejňování interviewů, besed, prohlášení, stanovisek, pokud byly učiněny ústně a novinář je sám zaznamenával. Každé těchto případů, kdy to technicky není možné nebo dotyčná osoba na autorizaci netrvá.

9. Kodex by měl vymezit etické normy ve vzájemném profesionálním vztahu mezi novináři; měl by vyhlásit nepřipustnost plagiátu a „obchodování“ v novinářské práci. Stanovit etické normy slušnosti pro polemiku mezi novináři. Nepřipustit a vyloučit ze vzájemných diskusí a polemik novinářů pomluvy. I při nejostřejší polemice o sporných otázkách či názorech dbát slušnosti i ve formě vystoupení.

10. Novinář a informátoři. Povinnost chránit osoby, které poskytly novináři pravdivé údaje a sdělení pro informace určené k uveřejnění, ukládá novinářům nový tiskový zákon (§ 12, odst. 2). Ovšem povinnost zachovávat mlčenlivost o jménu těchto osob je také záležitost etická. Novinář je povinen tuto normu dodržovat mj. i proto, aby nenarušoval důvěru občanů vůči tisku a aby neomezoval okruh vnějších informátorů. Kodex by měl také ujasnit charakter a zásady požadavku zachovávat redakční tajemství.

11. Zatím není jednotný názor, zda by v Kodexu novinářské etiky měla být zmínka o tom, že je profesionální povinností každého novináře soustavně a trvale dbát, aby byl neustále co nejlíp připraven a vybaven pro svoji novinářskou práci. Novinář si má sám pro sebe vytvářet neoptimálnější podmínky pro to, aby byl co nejlépe a podrobně informován jednak v oblasti své vlastní odborné působnosti, ale i o ostatních hlavních a rozhodujících událo-

stech a směrech pohybu vývoje společnosti. Každý novinář má soustavně usilovat o zlepšování své práce směrem ke skutečnému, profesionálnímu novinářskému mistrovství.

12. K otázce závaznosti novinářského Kodexu. Kodex je profesionální etická norma československých novinářů, členů SČSN. Jeho porušení se nestoňuje se ctí socialistického novináře. Je povinností redakcí a členů SČSN v nich pracujících dbát na to, aby se duchem tohoto Kodexu řídili i jejich externí spolupracovníci v celé šíři své novinářské spolupráce.

13. V závěru „Kodexu novinářské etiky“ by mělo být znovu připomenuto, že kvalita a úroveň socialistického tisku i všech ostatních hromadných informačních prostředků v současné době i v nejbližší budoucnosti je neodlučitelně závislá nejen na politicko-spoločenském uvědomění každého novináře, nejen na jeho profesionálních schopnostech a novinářské dovednosti, ale také na tom, jak opravdově a důsledně si uvědomuje svoji etickou odpovědnost za každé napsané slovo. Novinářská práce má značný etický dopad a vliv na formování společnosti. Proto se připravuje návrh tohoto „Kodexu novinářské etiky“, jehož zásady by pak měly být důsledně dodržovány nejen v zájmu etické čistoty tisku, ale i v zájmu zdravého růstu celé naší socialistické společnosti. Při porušení zásad tohoto Kodexu by se těmito případy zabývaly redakční kolektivy, v závažnějších případech orgány Svazu čs. novinářů a to podle příslušných článků nových stanov.

Očekáváme, že nyní se k těmto námětům rozvine m. j. i na stránkách „Novináře“ — co nejširší diskuse... —jm—

základní předání

Objevil jsem v kulodřevě zásobu neorganizovaných myšlenek. Nech-
ly by přijít nešťar :

1. Takový se IV. sjezd pranic nelíší od sjezdu třetího. Referát stejně
hloupy, zprávy nudné, diskuse příspěvky bezzubé. A tak nezbývá než-
li se těžit na sjezd V., který snad už samozřejmě referát natřís-
tí a lid navlečáký bude svou diskutovat podle libosti ...
2. Ať diskutují jen ti, kteří mají co říci a ne ti, kteří chtějí slyšet
jen svůj hlas.
3. Slovoči by měli dostát většímu zájmu. Češi se trpělivost
a jakou dovedou pronášet nicneříkající slova. / Zde by psal
heslo "všechno s mírou".
4. Kdyby nebyl Lenin, klesla by odvěta mnohých pod bod mráku. Ještě
se můžeme všechno svěřit na ~~základ~~ druhého. Ať žijí klasice !
5. Tak jsem vyslel, jaký to nebude divoký a exá a zatím se sjeli do
Prahy sází "benškové". Otrava, každý se bojí říci co si myslí,
já také ...
6. to stačí. Buďte stručný. Nakonec návrh na usnesení :

Nechť se předání v této chvíli promění v sekretáře re-
dakce, delegáti v obyčejné čtenáře - diskutující zůstanou za třet
redaktory. Všeobecné zpravodajství o všem a o ničem se od této chví-
le do našeho "sjezdového listu" nepřijímá. Možnost foren vítána !
~~xxx~~ Prorcujeme největší slávu sloupům a anekdotám. Ale i dobrý ko-
mentář, fejeton, úvodník, rajd bude mít úspěch, když bude mít rozsah
2 a 1/2 strany.

Přesto, že Martěni ve vlastním diskusním příspěvku je velmi
~~xxx~~ bolestivé a mluvit jen o několika nejvýznamnějších problémech -
dovede jen málokdo - pokusme se o to !

/ Chci totiž také přijít na řadu a čas kvapí /.

S j e z d o v ý V š u d y b y l

DOPIS DELEGÁTŮ V. SJEZDU SČSN ÚSTŘEDNÍMU VÝBORU KSC

Vážení soudruzi,

ve dnech 19. a 20. října 1967 jsme se sešli na V. sjezdu Svazu československých novinářů, abychom projednali činnost naší organizace v minulém období a stanovili si postupné cíle naší budoucí práce.

Zjistili jsme, že všechny závažné úkoly, které stanovil náš minulý sjezd, byly splněny. Mohli jsme konstatovat, že v období mezi sjezdy došlo k podstatnému zlepšení účinnosti tisku, rozhlasu a televize na společenské vědomí a společenskou praxi. Již pouhý pohled na dnešní a tehdejší stránky novin a časopisů, srovnání zpravodajských a publicistických relací rozhlasu a televize nyní a před čtyřmi lety to dokazují. Přes některé známé a dosud trvající nedostatky se zvýšila pohotovost a účinnost informací, zlepšilo se výchovné a organizátorské působení. Postupně se rovněž přecházelo od starých metod novinářské práce k formám novým. Zvýšení účinnosti hromadných sdělovacích prostředků bylo jistě úměrné zvýšení otevřenosti, s níž naše žurnalistika reagovala na nejzávažnější otázky života společnosti. V daleko širší míře se zvláště po XII. sjezdu strany začala uplatňovat leninská zásada tisku jako veřejného parlamentu, tisku jako oboustranného spojení a jasně z forem účasti lidu na řízení a správě státu a celé společnosti. Na větší otevřenost odpověděli čtenáři, posluchači a diváci větší důvěrou.

Svaz československých novinářů rozvinul výrazněji svou ideovou a zájmovou činnost, významně se spolupodílel na všech zásadních otázkách souvisejících s rozvojem našeho tisku, rozhlasu a televize a pomáhal účinně řešit i specifické profesionální otázky novinářů. Při té příležitosti chceme poděkovat ústřednímu výboru strany za porozumění pro potřeby naší organizace a podporu, kterou jí soustavně projevoval. Bez ní by tyto dosažené výsledky nebyly možné.

Nechceme však skrývat, že uplynulé období přineslo i řadu negativních projevů v žurnalistice. Pozitivní úsilí a cílevědomá aktivní činnost naprosté většiny novinářů byly narušovány závažnými nedostatky, zejména v literárních novinách, kde došlo k pokusu o formulaci vlastní opoziční platformy. S tímto negativním jevem nesouhlasíme, byl na škodu naší žurnalistice, neboť znevažoval poctivé úsilí velké obce socialistických novinářů.

Ve chvílích, kdy se mezinárodní situace zostřuje a stoupá síla protikomunistické propagandy, uvědomujeme si nezbytnost dalšího zvýšení všestranné pohotovosti a informovanosti, což je úzce spjato s vyšší účinností našeho tisku, rozhlasu a televize. Proto také náš sjezd věnoval mnoho pozornosti především otázkám politického novinářství a postavení novináře v socialistické společnosti.

V budoucí činnosti chceme soustředit své síly především na další zlepšování úrovně našeho tisku, rozhlasu a televize, jejich informativního, výchovného i organizátorského působení. Ne všechny instituce naší společnosti však dosud plně pochopily význam a poslání hromadných prostředků působení. Setkáváme se stále ještě se snahami raději informace neposkytovat než zevrubně a otevřeně sdělit fakta. Jsme proto přesvědčení, že je ještě řada možností, jak zlepšit pohotovost a pružnost v reagování novinářů na složitou problematiku dalšího rozvoje naší socialistické společnosti, jak dosáhnout toho, aby náš tisk, rozhlas a televize byly co nejúčinnějšími pomocníky v revolučním poslání Komunistické strany Československa při plnění usnesení jejího XIII. sjezdu.

Ve svazové činnosti považujeme za potřebné věnovat značnou pozornost dalšímu růstu politických a odborných znalostí novinářů, vytváření příznivějších podmínek pro práci redakcí i zkvalitňování materiální základny prostředků hromadného ideového působení. Znepokojují nás rovněž negativní výsledky zdravotnického šetření mezi novináři a věnujeme tedy v příští činnosti pozornost i těmto otázkám.

Je pro nás závazkem, že nás strana považuje za přední aktiv a že oceňuje přínos naší práce pro poznávací činnost i pro prosazování stranických usnesení a závěrnů v životě naší společnosti.

50. výročí Vělkého října nás inspiruje k další všestranné podpoře naší mírové zahraniční politiky, našeho bratrství se Sovětským svazem a vede nás k dalšímu posilování svazku socialistických zemí a pokrokových sil ve světě.

50. výročí vzniku naší republiky nám znovu připomíná nutnost pečovat o jednotu našich národů a národností a přispívat ze všech sil k dalšímu rozvoji socialistické demokracie, k ještě většímu podílu každého našeho občana na řízení země.

Důvěru, kterou nám projevuje strana, nezklameme

Delegáti V. sjezdu SČSN

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

MINISTERSTVO VNITRA

Cj.: NV-III/3-1487/67

R o z h o d n u t í

Ministerstvo vnitra schvaluje podle ustanovení § 2 zákona č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, změnu organizačního řádu (stanov) Svazu československých novinařů se sídlem v Praze. Činnost dobrovolné organizace se nadále řídí podle organizačního řádu, jehož znění je připojeno.

Právní povaha, práva a povinnosti dobrovolné organizace a úkoly její a jejích složek se nadále řídí podle připojeného organizačního řádu. K činnostem, k nimž je třeba zvláštního povolení, je organizace povinna si je opatřit.

Evidenční údaje, zejména jména osob oprávněných jednat jménem organizace, ustavení dalších organizačních složek vzniklých v rámci organizačního řádu a nastalé změny je organizace povinna oznámit Národnímu výboru hl.m.Prahy, který je příslušný k vedení této evidence podle sídla organizace.

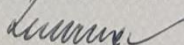
Organizace požívá svobody shromažďovací podle obecných předpisů.

Dosavadní organizační řád, schválený dne 19.8.1963 pod čj. NV-1732/1-6, pozbývá platnosti.

Toto rozhodnutí nabývá účinnosti dnem schválení a je konečné.

V Praze dne 15. listopadu 1967

Ministr vnitra:

17.3.68

Vážený SČSN,

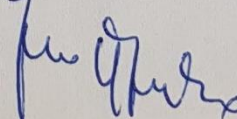
spousta papíru, popsaná sebejistou a únavnou byrokratštinou, jež se jmenuje "Materiály z V.sjezdu SČSN", jen potvrzuje trapnou skutečnost, že se tento sjezd po spisovatelském sjezdu nestal dalším impulsem pro růst demokratických tendencí, ale naopak je hasil a zaléval.

Po lednu naštěstí většina novinářů dokázala, že není jako vedení jejich svazu spjata s byrokraticko mocenským "byvším" systémem a jeho lidmi; většina novinářů dokázala, že to s demokracií a socialismem myslí opravdově.

Mínění této většiny by se mělo rovněž projevit i uvnitř jejich organizace - a tady nepomůže žádné vyškrtávání nejtrapnějších pasáží ze sjezdových dokumentů - tady pomůže jen:

- 1/ svolání mimořádného sjezdu nebo konference
- 2/ odvolání dosavadního vedení svazu a především A. Hradeckého, který žádným krasobruslením nevymaže svou iniciativu zasloužilého "Novotnovce".
- 3/ vypracování nových, stručnějších, slušnějších a demokratičtějších svazových dokumentů, důstojných této doby a země.

Ivo Štuka

31. NA, fond ASYN, k. 192/1, i. j. 1. šéfredaktorům deníků, Čs. rozhlasu a Čs. televize, 14. 6. 1968.

14. června 1968

šéfredaktorům deníků, Čs. rozhlasu a Čs. televize

Vážení ~~redakční~~ kolegové,

jak je Vám jistě známo bude ve dnech 21. - 23. června 1968 probíhat v Praze v Obecním domě mimořádný sjezd naší novinářské organizace. Tento sjezd má položit základy k novinářské organizaci nového typu, která by plně odpovídala duchu velkých politických změn, jež probíhají v naší zemi. Jsme přesvědčeni, že jako naši kolegové poskytnete sjezdu mimořádnou publicitu. Zástupce Vaší redakce byl již na sjezd pozván. Pokud je potřeba dohodnout technické podrobnosti spojte se s vedoucím organizace sjezdu s. Fr. Bendou, který s Vámi dohodne potřebné technické předpoklady. Věříme, že vyhovíte naší žádosti.

S přátelským pozdravem

Fr. Kaucký
tajemník SČSN

J. Ruml
předseda městské
organizace pražských
novinářů

Zd. Fořt
předseda Hlavní sjezdové
komise

Fando,

toto je potřeba rozeslat šéfredaktorům všech deníků.

32. NA, fond ASYN, k. 192/3, i. j. 2. Ručně podepsaná omluvenka Gustáva Husáka z účasti na Mimořádném sjezdu v červnu 1968.

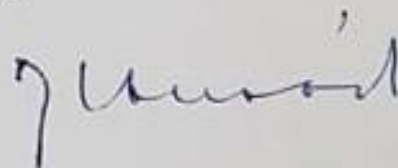
PODPREDESA VLÁDY
JUDr. GUSTÁV HUSÁK

Praha 19. júna 1968

Vážení súdruhovia,

Ďakujem Vám za milé pozvanie na Váš
mimoriadny zjazd a veľmi ľutujem, že pre iné
pracovné povinnosti nemôžem sa Vášho zjazdu
zúčastniť.

Pozdravujem srdečne účastníkov zjazdu
a želám Vám mnoho úspechov.

Zväz československých novinárov

Pařížska 9
P r a h a 1

H o s t é sjezdu SČSN

- ✓ Dušan Havlíček, TO ÚV KSČ
Dr Gustav Husák, předsednictvo vlády
Samuel Falťan Csc, ÚV KSS Bratislava
✓ Dr Ivan Kunc, TO ÚV KSČ
Alexander Dubček, ÚV KSČ
Ing Oldřich Černík, předsednictvo vlády
Josef Smrkovský, Národní shromáždění
Boh. Špaček, KV KSČ Brno
Karel Poláček, ÚRO - ROH
✓ Vlastimil Fišer, ÚV Svazu pracovníků umění a kultury ✓
Ludvík Svoboda, president ČSSR
Ludvík Černý, primátor hl.m.Prahy
Alois Poledňák, Národní shromáždění
✓ Antonín Pospíšil, Čs. strana lidová *Jan Poulky*
✓ Dr Bohuslav Kučera, Čs. strana socialistická
prof. Dr V. Kadlec, ministerstvo školství
Miroslav Galuška, ministerstvo kultury a informací
Bohumil Šimon, MV KSČ Praha
Zbyněk Vokrouhlický, ÚV ČSM
✓ Věroslav Neumann, Svaz čs. skladatelů ✓
Ing. arch. Jiří Gočár, Svaz architektů ČSSR

Mimobřádný sjezd Svazu čs. novinářů
21., 22., a 23.6.1968

H O S T Ě

LISTINA PŘÍTOMNÝCH č. ...4....

čís. del.	Jméno a příjmení	redakce	21.6. 1968	22.6. 1968	23.6. 1968	Poznámka
46	Koščo Ján	Slovensko	ano	/		
47	Krno Dalibor	- " -	ano	/		
48	Kulík Gelért	- " -	ano	/		
+ 49	Rumann Milan	- " -	ano	/		
50	Vojtek Miroslav	- " -	ano	/		
51	Goldbach Anton	- " -	ano	/		
52	Ambruš Jozef	- " -	ano	/		
53	Merkl Engelbert	- " -				
54	Hysko Miroslav	- " -				
X 55	Dubček Alexander	- " -				
X 56	Bilak Vasil	- " -				
X 57	Koromský Karel	- " -				
X 58	Husák Gustav	- " -	ano	/		
X 59	Bleuší Pěťou	- " -				
60	de Houc	- " -	ano	/		

Mimořádný sjezd Svazu čs. novinářů
21., 22., a 23.6.1968

H O S T Ě

LISTINA PŘÍTOMNÝCH č. 6

čís. del.	Jméno a příjmení	redakce	21.6. 1968	22.6. 1968	23.6. 1968	Poznámka
76		Slovensko				
77		- " -				
78	Kubala Květoslav	Klub fotorepor- térů	ano	/	/	
79	Kohn Jiří	Klub sportovních redaktorů	ano	/	/	
80	Trinkewitz Karel	Press Inter Club	ano	/	/	
81	Tunkl Jiří	Klub FIJET	ano	/	/	
82	Hrdlička Jiří	Č. Budějovice	ano	/	/	
83	Poláková Míla	Klub zahranič. polit. redaktorů		/	/	
84	Kleibl Josef	Klub vědy a techniky	ano	/	/	
85	Třešňák Václav	Klub výtvarných redaktorů	ano	/	/	
86	Bareš Gustav	F O N čestný host	/	/	/	
87	Dr. Kriegel Frant.	ÚV NF čestný host	/	/	/	
88	Fuka Zdeněk Dr.	Klub Pražských zpravodajů	ano	/	/	
89	Tauber Ota	Klub motorist. novinářů	ano	/	/	
90	Dr. Stanislav Maleček	Městská praž.org.	✓	✓	✓	

Mimořádný sjezd Svazu čs. novinářů
21., 22., a 23.6.1968

H O S T Ě

LISTINA PŘÍTOMNÝCH č. 7

čís. del.	Jméno a příjmení	redakce	21.6. 1968	22.6. 1968	23.6. 1968	Poznámka
91	Hořec Jaromír	Městská pražs.org.	✓	/	/	
+ 92	Sobíšková Jindra	- " -	all	/	/	
93	Jungwirth Josef	- " -		/	/	
94	Vítek Jan	- " -	all	/	/	
95	Helge Ladislav	Svaz čs.film.a tel.umělců FITES	all	/	/	
96	Pacovský Ludvík	- " -	all	/	/	
97	Hampejs Václav	Středočeský kraj	all	/	/	
98	Springer Karel	Klub důchodců	all	/	/	
X 99	Ladman Miroš Pánel galling	ČKD výbor na obr.tisku čestný host	all	/	/	
100	Orel Josef	výbor na obr.tisku Ostrava - č. host	all	/	/	
101	Vrabec Václav	Městská pražs.org.	all	/	/	
X 102	Císař Čestmír	čestný host	all	/	/	
103	Bezděčka Antonín	ÚV SČSN	o m l u v e n			
104	Běhal Rostislav	- " -	all	/	/	
105	Davídek Josef	- " -		/	/	

Mimořádný zájezd Svazu čs. novinářů
21., 22., a 23.6.1968

HOSTÉ

LISTINA PŘÍTOMNÝCH č. 10

čís. del.	Jméno a příjmení	redakce	21.6. 1968	22.6. 1968	23.6. 1968	Poznámka
X 136	Fuchs Aleš	Svaz divadel.uměl. čestný host	ano	/	/	
137	Jelínek Rudolf	Koordináční komise SČSN	ano	/	/	
138	Hochmann Jiří	Městská praž.org.				
139	Lánský Karel	- " -	ano	/	/	
X 140	Fišer Vlastimil	ÚV Svaz.prac. umění a kultury	ano	/	/	
141	Vohnout Josef	min.kultury a infor.	ano	/	/	
142	Kabourek František	SČSN L.F.	ano	/	/	
X 143	Havlíček Dušan	TO ÚV KSČ	ano	/	/	
X 144	Dr. Kunc Ivan	- " -	ano	/	/	
X 145	Neumann Věroslav	Svaz čs.skladatelů				
X 146	Dr. Kučera Bohuslav	min.spravedlnosti	ano	/	/	
X 147	Slavík Václav	ÚV KSČ		/	/	
X 148	Pauly Jan	čs. strana lidová	ano	/	/	
X 149	Pelichán Jiří	č. televizní		/	/	
152	Ungeršid Boh		ano	/	/	
175	S. Hladík		ano	/	/	
174	Mikula		ano	/	/	

Materiály pro delegáty
mimořádného sjezdu SČSN

7

N á v r h

rezoluce o V. sjezdu Svazu čs. novinářů

Považujeme za nutné na tomto našem mimořádném sjezdu vrátit se ještě jednou k V. sjezdu SČSN a zdůraznit zcela jasně naše stanovisko k jeho průběhu a k jeho společenským důsledkům. Nechceme se dnes vracet k jednotlivostem - jak pozitivním tak negativním. Musíme však konstatovat, že byl znatelně poznamenán tím, že se konal v podmínkách nedemokratické politické praxe, pod bezprostředním tlakem usnesení ÚV KSČ o spisovatelích a jejich týdeníku a za soustavného zasahování stranického aparátu. V důsledku toho sehrál sjezd ve své době, v době, kdy začal v ČSSR zápas o restauraci demokracie, zápas o socialistickou demokracii, úlohu zápornou. Fakticky podpořil zastávce tvrdého, direktivního, nedemokratického kursu v politice a vedl k roztržce mezi Svazem čs. novinářů a uměleckými, tvůrčími svazy. Ve svých důsledcích byl tedy retardační událostí.

Chceme toto vše ještě jednou a důrazně prohlásit, aby nová novinářská organizace, která se dnes ve své dvojsvazové podobě ustavuje, mohla se otevřeně, bez zábran, po boku všech tvůrčích svazů a všech progresivních složek naší společnosti zapojit do důsledného zápasu o socialistickou demokracii v našem státě a proti všemu, co její vývoj brzdí.

Návrh resoluce o V.sjezdu Svazu československých novinářů

Při hodnocení V.sjezdu nemůžeme vycházet z jednotlivostí - pozitivních, ani negativních. Za hlavní moment pokládáme skutečnost, že se sjezd konal v nenormálních podmínkách, za existence nedemokratického politického systému, pod bezprostředním tlakem usnesení ÚV KSČ o spisovatelích a jejich týdeníku, za soustavného vměšování aparátu ÚV KSČ do svazových záležitostí, politických i kádrových.

Proto hodnotíme sjezd jedině z toho hlediska, jakou politickou roli sehrál jako celek ve své době a tudíž z hlediska začínajícího zápasu o restauraci demokracie v Československu, zápasu o socialistickou demokracii. Právě z tohoto hlediska docházíme k závěru, že sjezd byl fakticky podporovatelem nedemokratické politiky, že svým způsobem přispěl k posílení pogromistické kulturní politiky, k rozkolu mezi svazem novinářů a svazy uměleckými. Uvědomujeme si, že sjezdového jednání bylo využíváno vysokými politickými činiteli proti progresivním silám naší společnosti, zejména proti spisovatelům.

Soudíme, že poslední novinářský sjezd ve svých politických důsledcích znamenal retardační událost. Svým průběhem, ani charakterem nebyl demokratickým vyjádřením mínění většiny novinářů.

Jednání i politické závěry V.sjezdu pokládáme za průkazně svědectví o tom, že SČSN se svým dosavadním posláním ~~přeměnil~~ i strukturou přežil, že už neodpovídá potřebám novinářů. Proto také chceme obrodit náš Svaz na demokratických zásadách jako samostatnou, federalizovanou a syndikalizovanou organizaci.

N Á V R H

resoluce o V. sjezdu Svazu československých novinářů .

Při hodnocení V. sjezdu nemůžeme vycházet z jednotlivostí - pozitivních, ani negativních. Za hlavní moment pokládáme skutečnost, že se sjezd konal v neobvyklých podmínkách, za existence nedemokratického politického systému, pod bezprostředním tlakem usnesení UV KSČ o spisovatelích a jejich týdeníku, za soustavného vměšování aparátu UV KSČ do svazových záležitostí, politických i kádrových.

Proto hodnotíme sjezd jedině z toho hlediska, jakou politickou roli sehrál jako celek ve své době a tudíž z hlediska začínajícího zápasu o restauraci demokracie v Československu, zápasu o socialistickou demokracii. Právě z tohoto hlediska docházíme k závěru, že sjezd byl fakticky podporovatelem nedemokratické politiky, že svým způsobem přispěl k posílení pogromistické kulturní politiky, k rozkolu mezi svazem novinářů a svazy uměleckými. Uvědomujeme si, že sjezdového jednání bylo využíváno vysokými politickými činiteli proti progresivním silám naší společnosti, zejména proti spisovatelům.

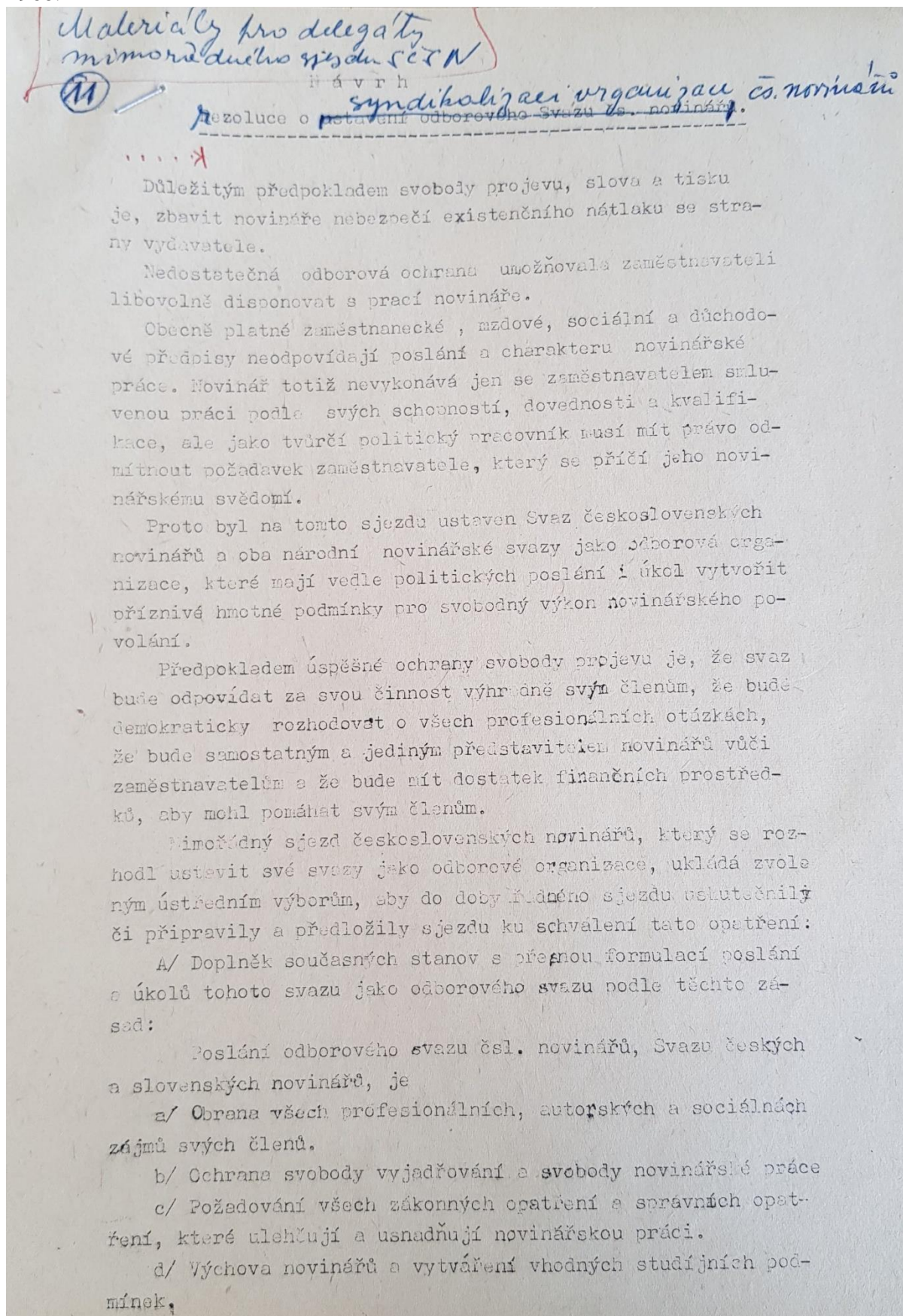
Soudíme, že poslední novinářský sjezd ve svých politických důsledcích znamenal retardační událost. Svým průběhem, ani charakterem nebyl demokratickým vyjádřením mínění většiny novinářů.

Jednání i politické závěry V. sjezdu pokládáme za průkazné svědectví o tom, že SČSN se svým dosavadním posláním i strukturou přezil, že už neodpovídá potřebám novinářů. Proto také chceme obrodit náš Svaz na demokratických zásadách jako samostatnou, federalisovanou a syndikalisovanou organizaci.

Rezoluce k V. sjezdu Svazu československých novinářů

V. sjezd Svazu československých novinářů sehrál zápornou úlohu v době, kdy začal v ČSSR zápas o restauraci demokracie, zápas o socialistickou demokracii. Podpořil zastánce tvrdého, direktivního, nedemokratického kursu v politice a vedl k roztržce mezi Svazem československých novinářů a uměleckými, tvůrčími svazy. Byl tedy retardační událostí. Stál v přímém rozporu s těmi progresivními tendencemi, které se začali projevovat na I. sjezdu slovenských a III. sjezdu československých novinářů.

Zůstane černým místem v historii našeho svazu, že na jeho V. sjezdu byl prakticky sankcionován hrubý postih kolegů Literárních novin a ze Svazu československých spisovatelů.

- Uzavírání kolektivních dohod a podobných ujednání zaměstnavateli. Vytváření zařízení, která pečují o sociální a profesionální potřeby novinářů.
- f/ Péče o důchodová a jiná zabezpečení novinářů.
 - g/ Právní ochranu svých členů.
 - h/ Zastupování zájmů novinářů v mezinárodních vztazích a rozvíjení mezinárodních styků.
- B/ Uzavření kolektivních smluv se zaměstnavateli pro všechny novináře, kteří jsou členy svazu.
- a/ Tyto kolektivní smlouvy budou zhotoveny podle daných směrnic tak, aby zajišťovaly minimální mzdy.
 - b/ Kolektivní smlouva bude obsahovat výpovědní ustanovení, která budou odstupňována podle délky zaměstnání, kterou vykonává jednotlivý novinář.
 - c/ Kolektivní smlouva musí zahrnovat tzv. klauzuli svědomí, která umožní novináři, aby v případě, kdy je nucen zaměstnavatelem, aby psal proti svému svědomí, dát výpověď s patřičnou ochrannou lhůtou.
 - d/ Kolektivní smlouva má obsahovat ustanovení o pracovní době novinářů a o způsobu odměňování práce přes čas jako je práce ve dnech pracovního klidu, práce noční a práce na zvláště nebezpečných pracovištích.
 - e/ Kolektivní smlouva má stanovit, jakou částkou bude přispívat zaměstnavatel na důchodové zabezpečení a nemocenské pojištění každého novináře zaměstnaného v jeho podniku.
 - f/ Kolektivní smlouva bude obsahovat ustanovení o dovolených novinářů.
- C/ Návrh poplatků, které bude každý člen svazu odevzdávat měsíčně své organizaci. Výši stanoví řádný sjezd. Je třeba připravit zdůvodněný návrh na výši tohoto příspěvku, který by odpovídal potřebám našich svazů a na rozdělení těchto příspěvků pro potřeby jednotlivých stupňů odborového systému.
- D/ Do řádného sjezdu rozvinout a právně zajistit vydavatelskou a další kulturně - politickou činnost, která by sloužila veřejnosti a z jejichž výsledků by byla financována podpora členům a zlepšení jejich sociálních podmínek.
- E/ Předložit řádnému sjezdu způsob jak nejúčinněji využívat jmění a příspěvků této organizace na důchodové zajištění a nem. pojištění novinářů a stanovit způsob správy tohoto jmění.

... vyvíjet a využívat rozsáhlých možností svazu k sociálnímu zlepšení
... svazce svých členů, k podpoře členů, kteří na svou vinu jsou
... bez zaměstnání a k podpoře jejich rodin, k podpoře oprávněných
... sociálních i mzdových požadavků, k podpoře rodin novinářů, je -
... jichž živitelé zemřeli, zajistit s okamžitou platností zařazení
... novinářů do první kategorie důchod. zabezpečení. Řádný sjezd pak
... schválí ustanovení, kterými se tato činnost bude řídit i v bu -
... doucnosti.

C/ Aby svazové orgány s okamžitou platností přebraly péči o to ,
aby neuvolněná novinářská místa byli přednostně umisťováni
zkušeni novináři, členové svazu.
Do péče svazu plně spadají ~~ještě~~ ^{jako} členové volní novináři.

H/ Návrh struktury svazu jako odborové organizace a doporučuje ří -
dit se těmito zásadami:

Základní organizace se zakládá na každém pracovišti, kde jsou více
než 3 členové svazu. Tam, kde nejsou 3 členové svazu, mohou se jed -
notliví novináři sdružovat v organizace, pocházející z různých
pracovišť. Každá zákl. organizace volí svého ševěrnika, který zá -
roveň odpovídá za včasné a přesné vybírání odborových příspěvků.

Všichni členové zákl. organizací volí na řádné konferenci před -
sednictvo odbočky. Odbočka podle rozhodnutí členů zpravidla
předseduje všechny zákl. organizace jednoho kraje či velkého něsta.

Tato řádná konference volí předsedu, pokladníka a nejméně 3 čle -
ny předsednictva. Při hlasování v tomto předsednictvu v případě rov -
nosti hlasu rozhoduje hlas předsedy. Řádně zoložené odbočky volí své
delegáty na sjezd českých i slovenských novinářů, podle klíče 1:10. ⁴²
Delegáti sjezdu určují ~~ústřední~~ ^{ústřední} výbor Svazu českých novinářů v Če -
chách a na Moravě a Svazu slovenských novinářů na Slovensku na sta -
novené volební období. Počet členů ~~ústředního~~ ^{ústředního} výboru by měl být sta -
noven podle klíče 1:50. Ústřední výbor Svazu českých novinářů a Sva -
zu slovenských novinářů volí své výkonné orgány:

Předsednictvo
Výkonný výbor Svazu českých novinářů a předsednictvo
výkonný výbor Svazu sloven -
ských novinářů.

Předsednictvo
výkonný výbor se skládá z 6 volených členů, předsedy, zástupce
předsedy, pověřeného zájmy klubů a sekcí a pokladníka.

výkonný výbor určuje generálního tajemníka a potřebný počet ta -
jemníků, kteří jsou placenými funkcionáři a mají ve výkonném výboru
a na ostatních zasedáních hlas poradní. ^{v předsednictvu}

7 kluby nebo sekce

7 Každý člen volí jen jednou v roce
mandátu'm lístkem

~~Ústřední výbor
Představenstva
Ústřední novinářů
ČSSR~~

~~Představenstvo
Ústřední výbor
Ústřední
novinářů ČSSR~~

Práci svazu českého a slovenského koordinuje, v zahr. stycích reprezentuje a rozhoduje o základních otázkách ~~svazu československých novinářů~~. ~~Rada svazu~~ se skládá ze 3 českých delegátů, 3 slovenských delegátů a předsedy, ve kteréžto funkci se po roce střídá český a slovenský předseda. ~~Členové rady~~ ^{~~Představenstva~~} jsou pokladníci českého a slovenského svazu. ~~Členové rady~~ ^{~~Představenstva~~} jsou též obs. ~~svazu~~ ^{~~vedoucí~~} tajemníci ~~svazu~~ ^{~~Představenstva~~} s hlasem poradním. S hlasem poradním se účastní zasedání ~~rady~~ ^{~~Představenstva~~} též představitelé z odborových orgánů, představitelé mezinárodních organizací, /SOF, ILO, MON/ ~~poradci pro věci právní, důchodové a zdravotní zabezpečení~~ ^{~~Představenstva s hlasem poradním~~}. Členy ~~rady~~ ^{~~Představenstva~~} jsou též poslanci novinářů a představitelé novinářů v Národní frontě a ~~redaktoři~~ ^{~~redaktoři~~} v televizi.

V stanovených obdobích se svolává podle dohodnutého klíče sjezd ~~svazu československých novinářů~~, který rozhoduje o generální linii odborového svazu, má právo tříčtvrtinovou většinou rozhodnout o základních změnách ve stanovách svazu novinářů.

CH/ O volebních obdobích, svolávání národních sjezdů a celostátního sjezdu rozhodne řádný sjezd.

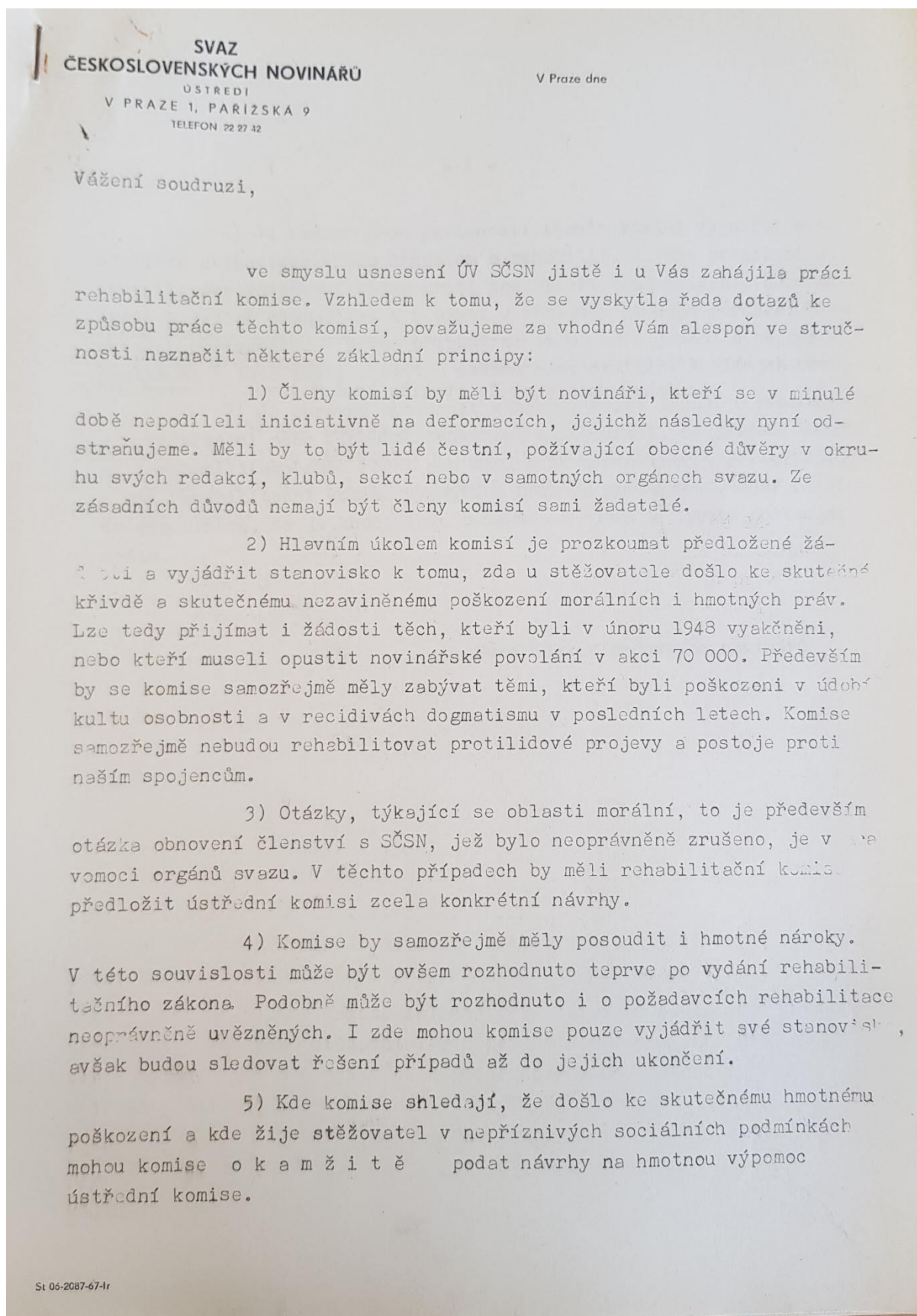
I/ Mimořádný sjezd ukládá zvoleným orgánům uskutečnit co nejvíce z připravovaných opatření již před řádným sjezdem.

J/ Návrh na zřízení čestného soudu, který by rozhodoval ve věcech cti, svědomí a práv novinářů.

~~Redakce~~

Ředitelé svazových
vydavatelství

Ústřední novinářů ČSSR

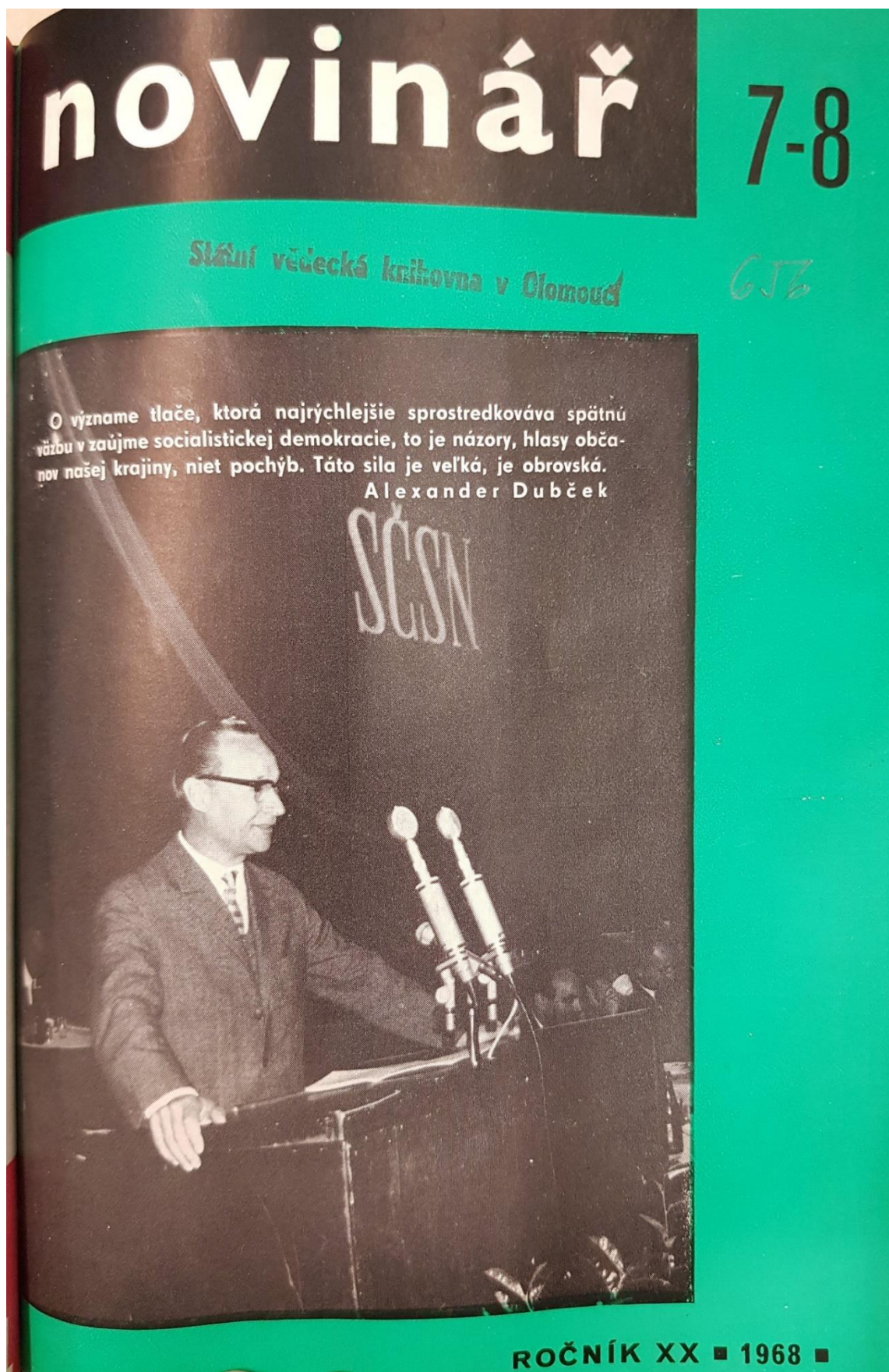

6) Je samozřejmou povinností těchto komisí vyjádřit své odmítavé stanovisko k těm žádostem o rehabilitaci, kde postižení si zavinili své postavení bojem proti socialistickému zřízení, nebo kde došlo k jejich propuštění z redakcí v důsledku hrubého porušení pracovních povinností. V prvním případě se ovšem může jednat o neúměrné postižení a tuto často složitou otázku může skutečně řešit jen soud.

7) Je správné upozornit všechny, kteří žádají o rehabilitaci a byli vězněni nebo finančně poškozeni na okolnost, že případy věznění a rehabilitace může řešit jen soud a že hmotné nároky, i když se k nim rehabilitační komise vyjádří a bude je prosazovat, musí řešit ty organizace, to je kupříkladu redakce, v nichž k tomuto poškození došlo.

Svaz československých novinářů

40. Titulní strana časopisu Novinář, 1968, roč. 20, č. 7-8.

Sdělení čtenářům

Dvojčíslo 7/8 Novináře vyšlo včas a bylo expedováno 20. srpna. Číslo 9, které vám předkládáme, obsahuje některé příspěvky, které vznikly v době dovolených. Po přerušení normální redakční práce po 21. srpnu nebylo možno zajistit dosti materiálu, který by postihl složitou problematiku novinářské práce těchto dní. Přesto uvádíme některé nové informace o tisku, rozhlasu a televizi, úvodník a další.

Upozorňujeme, že dvojčíslo Novináře 7/8, které jsme expedovali v srpnu, obsahuje všechny hlavní dokumenty a projevy z mimořádného sjezdu Svazu čs. novinářů. Mimo jiné jsou zde uvedeny stanovы Svazu českých novinářů a Svazu slovenských novinářů (Ústředí novinářů ČSSR). Pokud pro chybnou distribuci jste toto číslo nedostali, napište do redakce o nový výtisk. Redakce zašle toto číslo všem členům, kteří o to požádají.

REDAKCE